A. PERSII FLACCI

SATIRAE VI.

AD OPTIMORVM EXEMPLARIVM FIDEM

RECENSITAE

PROOEMIO ET INDICE RERVM

INSTRVCTAE

A

G. L. KOENIG.

GOTTINGAE, MDCCCIII.

SVMTIBVS HENRICI DIETERICH.

PROOEMIVM
DE
PERSII VITA,
MORIBVS ET SCRIBENDI GENERE.

Debellatis tot tantisque nationibus a Romanis omnique ratione expilatis, ingentes diuitiae, quaeque ex his nasci solent, auaritia, luxuria omniaque vitiorum genera, Romam confluxerant, quibus tandem conrupti victores et eneruati omnem honestatis et libertatis sensum adeo amiserunt, vt grauissimum seruitutis iugum, a turpissimis interdum hominibus sibi inpositum, aequo animo paterentur. Prisca illa animi magnitudo et grauitas, qua Romani veteres reliquas nationes praestiterant, vili cessit adulationi puerilique leuitati. Etenim ipsa frugalitas, mater paene omnium virtutum, quibus nomen Romanum vel hostes infestissimos in sui admirationem rapuerat, opibus orbis terrarum in vrbem congestis expulsa adeo euanuit, vt in paucis admodum generosioris indolis, qui a communi vitiorum contagio intactum seruauerant animum, vestigia eius remanerent. Vmbra libertatis, quam Augustus ciuibus, magis vt sui ipsius saluti, quam vt eorum commodis consuleret, reliquerat, a Tiberio funditus sublata *a*), Romani, cura rerum publicarum omissa,

a) Tacit. Annal. I. 15; Dio Caff. LVIII. 20. ibi v. Reimar. Sueton. Tib. 37; Pompon. II. §. 9. D. de or. Iur.

conuertebant animos ad res priuatas, atque amor patriae ſtudiumque rerum communium ſenſim ſenſimque exſtirpabatur. Quum iam ab vnius beneuolentia aut inuidia omnia vel exſpectanda vel timenda eſſent, id omnes agebant, vt, quibuscumque rebus poſſent, gratiam eius aucuparentur, neque quidquam committerent, quod minus illi placeret. Delatorum porro greges, per Italiam omnesque prouincias ſparſi, non facta ſolum et dicta, ſed ex iis etiam intima animi ſenſa rimabantur et vel domeſticorum fidem infeſtam reddebant. Quam ob rem nemo liberam vocem emittere audebat; vel taciti Imperatorum inſaniam resque imperii ruentes adſpiciebant, vel obculte et ambigue loquebantur, ſortemque ſuam domi deliteſcentes lugebant. Inde quoque ſermonis indoles et natura colorem traxit; quae, quum antea ſimplex eſſet et aperta, quandoquidem nemini fraudi erat, ea proloqui, quae cogitaſſet, nunc obſcuritate quadam obuoluta erat et tecta, atque a naturali ſimplicitate in dies magis magisque deflexit *b*). Ipſa eloquentia foro relicto vel in ſcholarum vmbraculis abscondita ſitu conrumpebatur, vel in ſenatu peregrino fuco oblita in laudandis Imperatoribus ſententiisque illorum abiecte comprobandis erat occupata; quumque rerum argumentorumque magnitudo deficeret, inani verborum pompae ſententiarumque tumori ſtudebat *c*). Senſu ſublimitatis verae, decoris et ingenuitatis obtuſo, ſtudium conlocabatur in rebus minutis, et noui-

b) Huc quoque imago pertinet, quam Tacitus (Hiſt. I. 2.) temporum, quae Neronis mortem inſecuta ſunt, adumbrauit.

c) Senec. Controv. praef. ad l. I. Quintil. Inſt. IX. 3. Auctor de conrupt. eloq. c. 24, 28, 32.

tatis cupidine et acuminis ieiuni ſcriptores obſcuri et inepti fiebant. Mutata rei publicae forma moribusque priſtinis exutis, ſermo quidem nouis ſubinde dicendi rationibus et verbis paſſim auctus eſt, praecipue a peregrinis, qui vndique ex prouinciis Romam confluxerant, at multa contraxit, quae antiquam puritatem eius candoremque contaminarent. Multa plebeia ei admiſta ſunt, multa adulandi ſtudium inuexit; maior tamen conruptelae pars grammaticorum et rhetorum ſcholis debetur, communique fere furori, quo ad verſus conſcribendos vulgo compellebantur *d)*, omnisque elo-

d) Carmina ſcribendi ſtudium ſub Auguſto potiſſimum apud Romanos ita increbuit, vt ad elegantiam pertineret, verſus ſcribere et recitare. Horat. Epiſt. II. 1. 108 ſeqq. et 2. 90 ſeqq. Illud ſtudium, in quod tunc animi vel ſponte inclinabant, ab Auguſto ipſo promotum eſt cum honoribus, quos poëtis conceſſit, tum bibliothecarum publicarum inſtitutione. Hic morbus communis non inminutus ſed potius auctus eſt ſub ſequentibus Imperatoribus, quum vnusquisque, niſi animi cauſa aut otii fallendi ſcriberet, facilius et commodius poetices ſtudio nomen ſe inuenturum eſſe arbitraretur, quam alia quacumque re grauiori. Petron. 118. Etiam Tiberius, crudeliſſimus turpiſſimusque Princeps, graeca et latina poëmata fecit, Euphorionem, Rhianum et Parthenium (de quibus v. Suidam et Voſſ. de hiſt. graec.) in graecis, in latinis Meſſalam Corvinum imitatus. Sueton. in Tib. 70. cf. Tacit. Ann. I. 11; XIII. 3. Caligula quidem, qui caedibus, rapinis et ſtupris omnia miſcuit, Virgilii et Livii ſcripta abolere tentauit, (Sueton. Calig. 34.) ingenio illorum ſcriptorum et gloria obfenſus, verum illis fauiſſe videtur, qui vel ipſius laudes canerent, vel libidini excitandae verſibus ſuis inſervirent. Ne Claudius quidem a Muſis erat auerſus. Sueton. Claud. 3. 28. 40. Plin. Epiſt. I. 13; Tacit. Annal. XIII. 3. Nero omnes liberales diſciplinas

quentia et poëſis, quam non in naturae et ingenii dotibus, ſed in obſeruandis artium praeceptis poſitam exiſtimabant, in pueriles declamationes abiit et in frigidum troporum et figurarum adhibendarum artificium. Iudicio veri et pulcri ſemel conrupto, placendi quoque ſtudium ſcriptores in fraudem inlexit, vt non optima quaeque ſequerentur, exemplaque veterum ſcriptorum imitanda ſibi proponerent, verum vt ea chartis inlinerent, quae multitudini probarentur, quaeque in magna frequentia auditorum recitata maximas exclamationes plauſusque excitarent. Neque vero ii, in quibus altior ſpiritus inerat, inmunes erant omnino ab illis vitiis, quae huius aetatis eſſent; plerique vigore et vi deſtituti aliorum veſtigiis inhaeſerunt, et in ſententiarum vario ornatu occupati inuentionis et compoſitionis laudem neglexerunt.

Erant ſane illa tempora nulli poëſeos generi magis quam ſatirico adcommodata; nam morum conruptela, luxuriae et profuſionis inſania vitiorumque omnis generis inmanitas tanta erat, vt contemplanti haec difficile eſſet, ſatiram non ſcribere. Atque his temporibus viuebat *Aulus Perſius Flaccus e*), natus *Volaterris*, vetuſto Hetruriae

puer adtigit, poëſinque exercuit. Suet. Ner. 10, 52; Martial. IX. 27. Tres eius verſus non vltimae notae profert Schol. ad Lucan. III. 261. Verum cf. Tacit. Ann. XIV. 16. Satiram quoque aut carmen ſcripſit, quo Clodium Pollionem, et alterum, quo Afranium Quinctianum, mollitia corporis infamem, perſtrinxit. Suet. Domit. 1. Tacit. Ann. XV. 49. Quamobrem Neronem ab Iuuenali IV. 106. tactum putant interpretes.

e) Perſii gentis raro in Romanorum monimentis mentio fit. Tempore belli Punici ſecundi circa 544 florebat C. Perſius militari laude conſpicuus. Annis

oppido, ſub Tiberio a. V. c. 787. prid. non. Decbr. Fabio Perſico, Lucio Vitellio Coſſ. *f*), equeſtri genere, ſanguine et adfinitate primi ordinis viris coniunctus. Flaccum patrem amiſit annos fere ſex natus. Vsque ad duodecimum aetatis annum Volaterris manſit. Tum Romam delatus ad *Rhemnium Palaemonem* grammaticum *g*) et *Virginium Flaccum* rhetorem *h*). Annos ſexdecim natus in diſciplinam venit *Annaei Cornuti*, philoſophi ſtoici *i*), eoque patre magis et amico, quam ma-

poſt hunc paullo minus centum alter C. Perſius vrbanitate et doctrina inſignis. Cic. de Orat. II. 6. Verum dubitari poteſt, an illi ad noſtri Perſii genus pertinuerint. Mentio quoque fit Perſii poëtae Phocaeenſis apud Polluc. in onom. IX. 6.

f) Caſſiodorus natum eum dicit anno ſequenti, quod ab Euſebio forſan mutuatus eſt, quem vide in Chron. ad ann. 2050.

g) Rhemnius Fannus Palaemon erat nobilis grammaticus tempore Claudii. Verna natus literas didicit quum paedagogus eſſet, deinde manumiſſus Romae docuit. Erat *omnibus vitiis infamis, palamque et Tiberio et mox Claudio praedicantibus, nemini minus inſtitutionem puerorum vel iuuenum committendam. Capiebat homines cum memoria rerum, tum facilitate orationis; nec non etiam poëmata faciebat ex tempore.* Sueton. de clar. gramm. 23. Quadragena annua ex ſchola cepit, nec paullo minus ex re familiari, cuius erat diligentiſſimus. Ibid.

h) *Virginius Flaccus* rhetor ſub Traiano mortuus eſt. Scripſit de arte dicendi. Quint. Inſt. III. 1; Tacit. Ann. XV. 71.

i) *Annaeus Cornutus Afer*, ſtoicae ſectae aemulus, magnam humanitatis diſciplinarum gloriam nactus eſt. Philoſophiam Romae profeſſus iuuentuti ad ſapientiam erudiendae omne tempus inpendebat.

gifiro vfus eft. Amicos habuit a prima adolefcentia *Caefium Baffum k*) et *Annaeum Lucanum*, quem per Cornutum cognouerat, poëtas, quorum ille lyricum, hic epicum poëfeos genus fecutus eft. Erat Perfius, vt auctoris eius vitae verbis vtar, *morum leniffimorum, virginalis fere verecundiae, formae pulcrae, fummaeque pietatis in matrem, fororem et amitam.* Adcuratiorem naturae eius atque indolis imaginem in fcriptis, quae reliquit, expreffam videmus, viuidiffimis quafi coloribus depictam, cuius pulcritudine adcenfi vel inuiti cogimur in iudicio de fatiris eius ferendo id potius fpectare, quod perficere potuiffet, fi vel aequiori Mufis tempore vixiffet, vel longior aetas ei fubpetiuiffet ad ea polienda, quae fatis pulcre inchoauerat, quam iuueniles illos conatus ad feueras critices regulas exigere. Eft fane quod miremur, tantam grauitatem et conftantiam in iuuene praefertim locuplete fuiffe, vt omnes voluptates, quibus, ex illius aetatis opinione, vel honefte frui potuiffet, refpuerit, tantum virtutis et honeftatis ardorem, quo eum quauis pagina abreptum videmus, tantam feueritatem in omni mollitie caftiganda moribusque effeminatis acerbe notandis, vt barbatum aliquem ex prifcis Romanis exiftimes audire. Quod autem maxime nos ei conciliat, eft pietas fenfus, quem erga Cornutum praeceptorem declarat, tam candidus et vehemens, vt quisque

Quum Neronem, infignem eruditionem adfectantem, libere dicto obfendiffet, in exfilium eft eiectus. Dio Caff. LXII. 29. cf. quae ibi in notis laudantur. Suidas in Κορνοῦτος Cornutum hiftoricum, Liuii aequalem, cum hoc philofopho confudit. adde not. ad Perf. Sat. V. 16.

k) De hoc vide quae notata funt ad Sat. VI.

animaduertat, in rei magnitudine verbis adſequenda eum magnopere elaboraſſe, nec tamen ſibi ſatis feciſſe. Quibus virtutibus inſtructus digniſſimus ſane fuit amicitia et conſuetudine *Paeti Thraſeae l*), ſummi et clariſſimi viri, quocum etiam adfinitate erat coniunctus. Deceſſit Perſius vel ſeptimo vel octauo anno imperii Neronis a. V. c. 815. Auctor vitae eius memoriae proditum reliquit, eum in pueritia *Praetextam* et *Odoiporicon* librum vnum et paucos verſus in ſocrum Thraſeae Arriam matrem, quae ſe ante virum occiderat, ſcripſiſſe, quae omnia Cornuto auctore a matre Perſii abolita ſint. Porro, raro Perſium et tarde ſcripſiſſe, librumque, quem nunc etiam habemus, vltimam manum eius non eſſe expertum. In huius vltima parte verſus aliquot eſſe demptos, vt finitus videretur, Cornutumque ipſum nonnulla conrexiſſe, Caeſioque petenti, vt ederetur liber, edendum tradidiſſe. Continet hic liber, a

l) *Thraſeas Paetus* Patauinus. Tacit. Ann. XVI. 21. Gener *Caecinae Paeti* et *Arriae*, de quibus v. Martial. I. 14; Plin. Epiſt. III. 16; Dio. Caſſ. LX. 16. Erat ſtoicus et admirator Catonis Vticenſis, cuius vitam ſcripſerat, atque vir antiquae plane virtutis et inter tot abiectiſſimos Neronis adulatores ſolus erectus et conſtans, intrepidus et grauis, notaque humanitate et clementia. Plin. Epiſt. VIII. 22. 3. Is Neroni inuiſus ob multas res, praecipue ob ſententiam de Antiſtio. Tacit. l. c. XIV. 48. Tamen virtutem Thraſeae vel inuitus adnouit. Plut. reipubl. ger. praec. c. 14. T. XII. ed. Hutt. Adcuſatus deinde, Tacit. l. c. XVI. 21; mortis arbitrium adcepit, venisque ſectis obcubuit. Tacit. l. c. 31; Sueton. Ner. 37; Schol. ad Iuvenal. V. 36; Dio Caſſ. LXII. 26. Laudauit eum poſtea *Arulenus Ruſticus*, quod ipſi ſub Domitiano capitale fuit, liberque exuſtus eſt. Tacit. vit. Agric. 2 et 45; Sueton. Domit. 10.

Quintiliano et Martiale laudatus *m*), praeter prologum ſex ſatiras, non pari omnes dignitate, quarum prima ex duarum laciniis compoſita videtur, etiam ex quarta non pauca intercidiſſe probabile eſt. Vt adcuratius de illis ſatiris iudicare poſſimus, age videamus paucis, quid et qualis ſit ſatira aut ſatiricum genus, quod a Romanis inuentum, excultum et perfectum eſt.

Carminis genus, quod ſatirae nomine inſignitum eſt, hoc habet propoſitum, vt mores emendet, eoque a libello ſeu carmine famoſo differt, quo id agitur, vt aliquis indigno more infamia adſpergatur. Verum ratio, qua ſatiricus vtitur, non in eo poſita eſt, vt praecepta tradantur virtutis, mores candidi laudentur, vitaeque honeſtas commendetur, verum diuerſam viam ingreditur, ridet ſtultitiam, carpit inprobos mores, ſcelera flagellat, atque, vt breuiter dicam, *τὸ ἐλεγκτικὸν* ſatirico propoſitum eſt. Ad hanc rem non argumenta adhibet, vt morum praeceptor in ſcholis, aut turpitudinem vitiorum communi ratione deſcribit, ſed omnes artes adſumit, quibus poëta vti poſſit et debeat, omnia loca et regiones quaſi ridiculi, inuidiae et indignationis perſcrutatur, eaque inde depromit, quibus lectoris animum, quocumque velit, flectat, ſimulque teneat atque delectet. Neque vero de vniuerſo vitiorum genere agit poëta, ſed vt cum perſonis iuncta eſſe ſoleant, loco quoque et tempore definito. Perſonae poſſunt eſſe vel fictae, ad viuum tamen expreſſae, vel verae, turpitudine notae atque inſignes. Quo id adſe-

m) Quintil. X. 1. *Multum et verae gloriae, quamuis vno libro, Perſius meruit.* Martial. IV. 29. 7 ſeq.
Saepius in libro memoratur Perſius vno,
Quam leuis in tota Marſus Amazonide.

quitur poëta, vt paucis tantum lineis ductis viuidiſſima vitiorum imago eorumque turpitudo, et deformitas ante oculos obuerſetur, quum hominis, cui ea inſunt, ſentiendi, cogitandi et agendi rationem velut oculis contemplari videamur. Omnes imagines et ſimilitudines, quibus vtitur, e vita communi petitae, aptae atque inſignes debent eſſe, omniaque, quae proferuntur, ita temperanda ſunt, vt agi videantur non narrari. Ratio, qua res tractari poſſint, multiplex eſt, partimque a poëtae indole et natura, partim ab argumenti ratione pendet. Semper autem impetu aliquo ductus ſatiricus videri debet vel ridendi vel carpendi, occaſionemque oblatam adripuiſſe non quaeſiuiſſe; optimum igitur dicendi genus, quod adhibere poſſit, hoc eſt, quod ſponte et e re natum, non diu quaeſitum videtur. In quo etiam nec acerbitas nocet nec acrimonia, ſi res ita poſtulat, dummodo ſalibus et vrbanitate quadam temperata ſit, ne in mera conuicia res abeat. Si vero ſtudium adparet, omnis ſatirae vis quodammodo debilitatur et frangitur, praeſertim id genus, quod riſu et facetiis hominum ſtultitiam exagitat. Eſt quidam rerum ordo, qui primo adſpectu ſolutus eſſe videtur ac liber, qualis eſſe ſolet, quum ipſi quieti imaginandi facultati permittimus in latiſſimum rerum campum, quacumque lubet, exſpatiari, quo tunc in animo res rebus, imagines imaginibus ſubcedere ſoleant, prout vel ſimul iunctae fuerint, vel ſimilitudine aliqua copulatae ſint. Hunc ordinem imitabitur ſatirarum ſcriptor, ſummamque artem in omni artis ſuſpicione amouenda declarabit.

His lineis de vniuerſo genere ſatirico ductis ad noſtrum Perſium redeamus, paulloque adcuratius de eo genere diſſeramus, quod ille ſecutus eſt.

Videamus igitur primum de argumentis, quae tractanda ſibi propoſuit, in quorum delectu magna cautio habenda eſt poëtae. Debent enim eſſe eiusmodi, vt per ſe iam lectorem quodammodo adliciant, nota quidem atque inſignia, ita tamen animo comprehenſa, vt nouitatis quoque gratiam habeant, quamquam vel negligentius circumſpicienti vbique obuia videantur. In prima ſatira egit Noſter de inportuna ſcribendi et recitandi cupidine ac de prauo et conrupto venuſtatis et pulcritudinis iudicio. In ſecunda de precibus inprobis et ineptis. Tertia deſidioſam et mollem Romanam iuuentutem perſtringit; quarta regnandi cupiditatem rerumque publicarum curam, eorum omnium ignaram, quibus niti debeat. In quinta de vera libertate agitur; in ſexta de legitimo diuitiarum aut rei familiaris vſu. In prima, tertia, quarta et ſexta non tam in delectu rerum peccaſſe Perſium dixerim, quam in tractatione, tamen in tertia et ſexta meo quidem ſenſu felicius verſatus eſt. Secundae ſatirae argumentum minus aptum videtur ſatirico poëtae, ei praeſertim, qui pietatis ſenſu tam vehementer inbutus eſt, quam Perſius, quamquam Iuuenalis et hoc ſatis commode tractauit, verum declamatoria ratione magis quam ſatirica. Luciano riſori melius res proceſſit. Sed in quintae ſatirae argumento deligendo, non e vita communi, verum e ſtoicae diſciplinae penetralibus deprompto, cuius ſacris ne ipſe quidem ſatis initiatus fuiſſe videtur, maxime forſan peccauit. Diſputatio enim, quae ſubtili rerum a communi vſu remotarum finitione nititur, in qua animus vel maxime ab oculorum et aurium conſuetudine auocandus eſt, per ſe iam omnem poëticam tractationem reſpuit, quique eam nihilominus tamen tentauerit, is neque apud diſciplinae rudes neque

apud philosophos gratiam inibit. Eiusmodi enim quaestiones verbis scholae omissis, vt poëtae par est, commode tractari vix possunt, nec quiuis lector subtilis orationis sensum capere valet, nisi stoicam rationem quasi in numerato habeat. Videmus quidem Persium operam dare, vt scholasticis compedibus liber ita loquatur, vt rem vel rudibus aperiat, verum ipsa eius contentio, quum felici subcessu destituatur, ingrata est lectori, obficitque interdum voluptati, quam ex quibusdam locis satis feliciter tractatis alioquin capere potuisset. Atque tota haec res, quum per se difficillima sit, si cuiquam vmquam, ei tantum prospere cedere potest, qui id, quod tractare vult, penitius ipse inspexerit, vt ea seponat, quae omnino vulgarem rationem non capiant, reliqua ad captum multitudinis adcommodet, magisque sensibus lectorum quam intellectui consulat.

Secundae, quintae et sextae satirae epistolarum forma induta est; sunt tamen proprie disputatiunculae poëticae, ad Macrinum, Cornutum et Bassum missae, ex cogitatione aliqua grauiori, fortuito quasi scribenti oborta, quam statim adreptam longius prosequeretur, natae. Iniquum videtur statuere, Persium in his Horatianam epistolam imitari voluisse, verum, quod sibi proposuerit, non fuisse adsecutum. Horatianas satiras ab epistolis eius et rebus, quae vtroque genere continentur, et expositionis ratione diuersas esse, iam viderunt veteres n), nuperque *Morgenstern* doctam disputationem de discrimine earum instituit o). Non

n) Statius Silv. I. 3. 103 seq.

o) De satirae atque epistolae Horatianae discrimine. Lips. 1801. In hac disputatione (pag. 57. in notis) reprehendit Casaubonum, qui illas tres satiras epi-

exigenda haec Persii ratio est ad eam formam, quam lectis Horatii aut Iuuenalis epistolis forsan animus complexus sit, quum rationes et viae, quibus poëtae res tractandas efferre possint, innumerabiles sint, nec ad certum numerum natura adstrictae, praeceptaque et regulae huius vel illius formae aut imitatoribus aut lectoribus tantum scribantur, vt habeant, quod sequantur, aut ad quod in legendo adtendant, non poëtis, qui libero cursu, quo impetus et Musae ducant, sequuntur. Illae satirae aut epistolae ad amicos missae eo consilio scriptae sunt, vt ipsi quasi inscriptionis honore amicique pietate gauderent, lectores vero, quorum ratio praecipue habita est, lectionis fructum colligerent.

Neque eorum opinio mihi probatur, qui perhibent, Persium eum rerum ordinem in satiris seruare, quem dialectices regulae praescribant. Videtur potius in hac re philosophus non satis

stolas vocauerit: *nam tres Persii satirae*, inquit, *sunt illae quidem quibusdam inscriptae, sed nonnisi dedicationis causa, quae tractandi modum nihil adficiat. Quosdam quidem versus secundae et sextae satirae praemisit, in illa quatuor, in hac sex, quibus Plotium Macrinum et Caesium Bassum amicos adloqueretur. Sed versus isti aut nihil faciunt aut parum ad argumenti tractationem, quo in altera superstitiosos, in altera sordide viuentes locis communibus castigat. At in quintae maxima parte Cornuti praeceptoris encomium pius discipulus prosequitur. Quod qui adfirmat Casaubonus, eum caue ne audias. Nam illa satira tribus et triginta versibus (21 — 51, 62 — 64.) habet Cornuti laudes. Cetera, quae desunt ad ducentorum versuum summam conficiendam, ad alios quosuis, quam ad Cornutum, pertinerent, nisi forte dicere velis,* **puerum dictata magistri reddere.**

adcuratus et ſubtilis, ſimulque poëta non ſatis ſolutus ac liber. Vnusquisque ſtatim, quacumque ſatira perlecta, animaduerterit neceſſe eſt, Perſium non vno tenore argumentum detexuiſſe, ſed in ſingulis partibus elaboraſſe, prout quaeque illi in mentem venerit, easque curioſe interdum et diligenter ita expoliuiſſe, vt vbique ornatum poëtae vel in ſingulis verbis adnoſcas, deinde eas, neglecta arte, quae in commiſſura celanda cernitur, compoſuiſſe, vt primo adſpectu totius operis partes adpareant. Qua ex re colligas, inuentionis vbertate rerumque copia magis illum deſtitutum fuiſſe, quam rerum ſingularum tractandi arte, qua probe inſtructus grammaticorum et rhetorum ſcholas reliquiſſe videtur. Poetices porro ratio poſtulat, vt res, quas mente tantum et ratione videmus, ita tractentur et exponantur, vt omnia videantur in ea eſſe mutata, quae ſenſibus percipi poſſint. In quo genere Perſius ab Horatio longe a tergo relinquitur: ad quos enim ſcopulos ille temere naufragium ſaepe fecit, eos prudenti conſilio hic ſemper euitauit. Oblitus eſt Perſius, eas philoſophiae partes, quae in rebus contemplandis poſitae ſunt, eaque principia recondita, quibus morum diſciplina nititur, non eſſe res vulgi, ineptumque eſſe, multitudinem harum rerum iudicem conſtituere, coram quo philoſophi cauſam ſuam agant. Etenim in huiusmodi iudicio facilius eſſe, illas res in riſum et iocum vertere, quam graui disputatione cauſam obtinere, Horatius non vno in loco comprobauit, neque quemquam fugit, quantos plauſus ſcurrae paſſim et ſanniones tulerint noſtra memoria in philoſophia critica deridenda, dum defenſores eius doctiſſimi atque acutiſſimi non intellecti illi quidem cauſa cecidiſſe videantur. Innumerabiles praeterea ſunt rationes, quibus Ho-

ratius vſus eſt, ad rem aliquam haud raro vulgarem nouitate aliqua et venuſtate commendandam, quae ingenioſiſſimum, verſatiſſimum rationisque humanae peritiſſimum indicant, politiſſimorumque hominum commercio et conſuetudine vſum, quarum pauca tantum veſtigia in Perſio deprehenduntur. Neque ſane eſt, quod miremur, ita ſe rem habere. Etenim ſatiricus in hominum frequentia debet verſari, vt eorum ingenia, mores, vitae conſuetudinem cognoſcat, non in vmbra et ſolitudine, in qua maiorem vitae partem Perſius exegiſſe videtur. Qui quidem in hominum moribus et vitiis deſcribendis ſumma vtitur diligentia coloribusque exquiſitiſſimis: ſed in lineamentis, quae ducta ſunt, non leuem et quaſi fugacem artificis manum, ſed timentem et in minutis adcuratam adnoſcis, vt ſtatim adpareat, naturam ſibi ipſam eum non propoſuiſſe, ſed regulas ſecutum eſſe et praecepta, eaque imitando expreſſiſſe, quae iam ab aliis expreſſa viderit. Quae cauſa quoque eſt, vt loca quaedam non polita ſolum diligenter, ſed cultu operoſo vndique conlecto paene rigida videantur, quaedam oratorio fuco adeo obducta, vt, quae ſubſint, nemo perſpicere poſſit. Porro res, exempla, ſimilitudines, quae proponuntur, non domi nata aut ſponte oborta, ſed ſchola videntur adlata, ideoque ſaepe non mouent animum lectoris, nec inopinato feriunt, ſed frigidum relinquunt adhibitae artis admiratorem. Quae vitia omnia, a quibus ne optimi quidem Romanorum poëtae omnino liberi ſunt, ex praepoſtera rhetorum diſciplina, quae tum maxime vigere coepit, repeti poſſunt, qua prius diſcerent iuuenes, quemadmodum inuenta eſſent tractanda, quam ipſi rerum cognitione ſatis inſtructi, quae cuique argumento forent adcommodata, inuenire et excogitare valerent: fierique omnino neceſſe fuit, vt, dum me-

moriae infinita illa praecepta inculcarentur, ipſique in legendis poëtis et oratoribus ad ea ſemper animum adtenderent, ſeque in illis adhibendis exercerent, ingenium neglectum exareſceret, omnisque generoſior et altior ſpiritus aut exſtingueretur, aut ſaltem quaſi compedibus vinciretur, quae omnem liberum curſum retardarent et impedirent.

Dramatica ratio, qua ſaepe feliciſſime Horatius vtitur, quaeque prudenter adhibita in ſatiris non vltima laus eſt, in Perſio, qui eam quoque tentauit, multas creat difficultates. Etenim modo aduerſarium loquentem inducit, eoque dimiſſo ſtatim alius in ſcenam prodit, non ille prior; niſi mauis ſtatuere, parum cogitaſſe Perſium, quas partes tuendas ſemel ei, quocum ſibi rem eſſe finxerit, tribuerit, et inde modo hoc modo illud defendentem induxiſſe. Saepe etiam imitatur tantum Noſter aliorum ſermonem, dictionemque naturae illorum et indoli adcommodat. Difficultas autem inde ſaepe oboritur, quod in ipſis dialogis non adcurate ſatis et ipſius et aduerſarii partes discretae ſunt, vt ſtatim cum ex iis, quae dicuntur, tum ex ratione dicendi ipſa intelligas, vter ſit, qui loquatur, quum repente orationem excipiens ea dicere pergat, quae aduerſarius exorſus fuerat, tamquam eius vices ſibi eſſent tutandae. Pertinet quidem haec ratio ad ironiam, ſed magnam habet cautionem, ne perſpicuitati obficiatur, cui a poëtis etiam conſulendum eſt, quaeque ab iis tantum negligi ſolet, qui ingenio deſtituti aliorum inuentis vtuntur, nouitatemque in ornatu ſolum quaerunt.

Verum in ironia adhibenda Perſius ſaepe nequidquam laborauit. Non videtur enim illa elocutionis figura ardentis eſſe ingenii, nec ab eo facile poſſe tractari, cuius animus grauiori aliqua

commotionis genere conturbatur; eſt potius ludentis aut riſui ſtultitiam ſalibus et facetiis propinantis. Quo etiam fit, vt Perſius ab ironia, qua vti coeperit, ſtatim deflectat, atque ad priſtinam gravitatem et acrimoniam reuertatur. Omnino quidem id vitio non verterim, ſi quis ironiam per totum opus non tueatur, quod vt fiat, a quibusdam pulcritudinis et venuſtatis doctrinae magiſtris velut lege ſancitum videmus; neque ad Socratem confugio, vt illius exemplo hoc defendam, qui ſaepe ſerio dicta ironiae inmiſcuerit: ſed in ipſa ironiae natura ſitum hoc eſſe exiſtimo, vt eius vis tum praecipua ſit, quum quaſi ambigi poſſit, vtrum ſerio dictum ſit, nec ne, id quod tum maxime adcidat neceſſe eſt, quum iis, quae ficta mente dicta ſint, ſerio dictis diſtincta videamus. Verum hac exquiſitiori ironiae genere numquam vtitur Noſter, ſemperque fere rem vel adeo deprimit vel exaggerat, vt vel ſtupidiſſimus mentem veram poſſit diuinare. Raro igitur in hoc genere pungit, aut aculeum alte in animum demittit, ſed id tantum efficit, vt res ſtudio deformata et distorta riſum moueat.

Iam de dicendi genere, quo Perſius vſus eſt, pauca dicamus. Non eſt illud hilarum, iocoſum, facetum et vrbanitate ſalibusque temperatum, quo Horatius lectores tantopere detinet ac delectat, ſed triſte plerumque, ſeuerum, mordax, acerbitate et acrimonia plenum. Non ridet ſtultitiam, ſed flagello increpat vitia et turpitudinem. Ingenium nactus forſan natura triſtius, modeſtiusque a parentibus in ſolitudine paene educatus, Romam quidem ſed ad grammaticos et rhetores delatus eſt, deinde in diſciplinam Cornuti venit. Hic generoſus ille animus iuuenili ardore ſtoicorum praecepta adripiens e praeceptoris ſermonibus res humanas, non vt ſint, ſed vt eſſe debeant, cognouit, atque,

vt ſolent, qui erectioris et ardentioris ingenii ſunt, formam et imaginem illarum mente concepit, ad quam deinde omnia, quae audiſſet vidiſſetue, exigebat. Quae quum animaduertiſſet ab illa norma longius aberrare, eaque ſaepe derideri, quae ſibi extra omnem dubitationis aleam poſita eſſe viderentur, graui indignatione adcenſus eſt. Haec deinde quum premenda eſſet, vixque tuto inter familiariſſimos poſſet effundi, non ſolum vehementer aucta eſt, verum etiam in acerbitatem et acrimoniam abiit. Quae acerbitas praecipue ſe exſeruit in ſententiarum conformationibus, in tropis figurisque deligendis, in quibus extrema ſemper, quae ſermonis ratio ſubpeditet, ſequitur, nec ſemel vel omnem vſum et conſuetudinem, vt nobis quidem videtur, migrat, vt ea, quae proponat, indignationis vehementiae reſpondeant.

Hinc magna ex parte aliud vitium ortum eſt, quo Perſii ſcribendi genus laborat, ambiguitas et obſcuritas, quae etiam aucta eſt breuitatis ſtudio, cui ex ſtoica forſan diſciplina nimium adſueuit, et ſententiarum argutiis, quibus tunc homines delectabantur. Verum, ne grauius aequo de Perſio conqueramur, hoc vtique tenendum eſt, obſcura nos dicere, quae a nobis non perſpiciantur, iuſtoque breuiora, quae rem, nunc quidem ignotam, ſignificent tantum, non exprimant, noſtram rerum cognitionem, noſtrum ſermonis latini vſum reſpicientes. Quis autem non intelligit, quae nunc obſcura vocamus, perſpicua aequalibus eſſe potuiſſe, quae nunc dura videntur, ex parte tunc vſu fuiſſe mollita; etiam breuitatis ſtudium, quod nimium eſſe iudicamus, aut nullum aut modicum iis videri potuit, quibus res ipſae tam notae eſſent, vt vno verbo abunde ad intellectum indicarentur. Quod ſi enim tam obſcurus aequalibus viſus fuiſſet, quam quibusdam ex recentioribus, qui potuiſſet

censuram Quintiliani effugere, qui perspicuitatem non solum in oratore, verum etiam in poëta requirit? Atque, si volumus verum fateri, loca aeque obscura in quibusuis auctoribus deprehenduntur, difficilioraque passim aenigmata nobis soluenda fuissent, nisi ea veterum grammaticorum diligentia occupasset, atque explicata nobis tradidisset. Verum enim vero prope dixerim, ridiculos eos esse, qui Persium obscuritati studuisse perhibeant, vt delatorum periculum effugeret, aut Neronis iram euitaret. Quasi istis temporibus vel leuissima suspicio non vim ipsius delicti habuerit, aut Persius arbitratus sit, Neronem id non esse intellecturum, quod ab omnibus reliquis intelligi optaret. Mihi quidem verisimile videtur, Persium de edendis satiris tum, quum eas scriberet, ne cogitasse quidem, verum in animo habuisse, aequiora tempora exspectare, vt Iuvenalis, vt ipse Tacitus fecit, sed morte eius praematura illud opus inperfectum in amicorum manus venisse, vt ipse vitae auctor, quisquis ille tandem sit, testatur. Quid hi resecuerint vel inmutauerint vel castigauerint, aut quando satiras illas vulgauerint, ipsi vitae auctori ignotum fuisse videtur. Quod enim dicit, Cornutum vnum versum in prima satira mutasse, ne eum ad se traheret Nero *p*), tam absurdum est, vt mirer fuisse, qui huiusmodi quid serio repeterent, nec intelligerent, ex varia codicum lectione grammaticum nescio quem illud somniasse *q*).

p) Verba, quae leguntur Sat. I. v. 121: *Auriculas asini Mida rex habet*, narrat vitae auctor Cornutum ita satis absurde mutasse: *Auriculas asini quis non habet.*

q) Vitae auctor praeterea haec habet: *Hunc ipsum librum inperfectum reliquit. Versus aliqui dempti sunt vltimo libri, vt quasi finitus esset. Leuiter retractauit Cornutus* cet. Sic haec Reizius exhibuit,

In morum turpitudine carpenda dum verſatur Perſius, res adeo ei indigna atque intoleranda videtur, vt, iudicio ex noſtro ſenſu lato, verbis et dictionibus vtatur obſcoenis, et in tropis figurisque deligendis omnem modum ita excedat, vt interdum, quid ſibi velit, plane neſciamus. Atque, ſi rem adcuratius conſideramus, adparet, eum non illa abominanda adtigiſſe, quibus homines tunc paſſim erant contaminati, ſed leuiora tantum, et iam dudum, praeſertim a delicatulis, more recepta, ad inmodicum corporis cultum effeminatamque mollitiem magis, quam ad morum infamiam voluptatumque turpitudinem ſpectantia. Quid? ſi ea caſtigaſſet, quae Iuuenalis quibusdam locis exagitat, quibus tandem verbis eum vſurum fuiſſe exiſtimemus? Verum illae dictiones, quas adhibuit, rebus, quae notantur, adcommodatae ſunt, nec dici poteſt, eum indignatione abreptum virgineum illum pudorem, quem vulgo illi tribuerunt, exuiſſe, quum illa verba tunc vel a viris honeſtis vſurparentur, nec Cicero erubuerit in Philippicis ſuis de rebus foedioribus verbis etiam obſcoenioribus vti.

quae aliter apud alios, ſemper tamen ita leguntur, vt nullus ſenſus idoneus inde elici poſſit. Ceterum hoc ita non eſſe adcipiendum, quaſi nunc ſatira ſexta manca ſit, quae procul dubio integra eſt, iam Caſaubonus monuit; idemque exiſtimat, verſus illos deletos ad nouam ſatiram pertinuiſſe inchoatam tantum nec dum finitam. Addit praeterea: *Etſi vero certum eſt, recte Perſii librum hodie in ſex ſatiras diſtingui; in antiquiſſimis tamen membranis aliam diſtinctionem inuenimus: in multis enim codicibus quinque ſolum ſatirae numerantur, quarta ad tertiam adiuncta: in quibusdam continuus eſt vnus liber, nulla ſatirarum facta diſtinctione. Sane Priſcianus, atque alii grammatici antiqui, quoties Perſium laudant, librum nominant, non ſatiras numerant.*

Vt vbique artem redolet Noſter, ſic etiam in verſuum concinnitate numerorumque grauitate et canore. Qui verſus, ab Horatiana leuitate et negligentia longiſſime remoti, non tam ob id praeſtantiores exiſtimandi ſunt, quam colori, quem Perſius ſatiris ſuis induxit, aptiores. Non vacat varias doctorum virorum ſuper hanc rem opiniones conligere, quae paſſim longius, quam a doctrina et elegantia illorum exſpectari potuiſſet, a vero aberraſſe videntur. Hoc mihi quidem certiſſimum videtur eſſe, virtutes hexametri ab Horatio melius et adcuratius eſſe perſpectas, quam nunc ab acutiſſimis criticis poſſint intelligi, eumdemque non tam inexercitatum in iis condendis fuiſſe, quam nunc ex negligentia, quae tamen procul dubio quaeſita eſt, conligere ſe poſſe quidam opinantur *r*).

Qui Graecis literis inbutus monimenta Romanorum poëtarum perluſtrauit, eum non fugit, praeſtantiſſimam ingenii partem, quae cernitur in inueniendo, omnibus paene, ex parte ſaltem, defuiſſe, eosque non tam inuentores rerum eſſe vocandos, quam imitatores Graecorum et ab eorum exemplis pendentes. Eſt enim in populorum aetatatibus et ſingularis hominis vita et inſtitutione quaedam ſimilitudo. Omnium mentis facultatum memoria et imaginandi vis prima ſe exſerit, perfectionemque aliquam adtingit et maturitatem cum in pueris ſeu adoleſcentibus, tum in populis rudibus nondumque excultis. In hac aetate, mul-

r) Recte Morgenſtern l. c. pag. 30 ſeqq. hac de re iudicat, at paullo ſeuerius pag. 47 in notis addit: Perſio quidem in triſti illo ſupercilio, in ſingulari illa orationis obſcuritate maxime opus erat concinnis verſibus et canoris, *ne omni dote*, quae praeter ſanctum pectus poëtae poſſet lectorem tenere, carerent poëmata auſtera.

tis ſimul aliis rebus in hoc conſpirantibus, poëtae ſolent naſci a natura ſola docti atque inſtituti. In qua aetate quum populus Romanus eſſet, ingenium minus ei defuiſſe dici poteſt, quam otium rerumque ad vitam ſuſtinendam adfluentia quaedam et certus animorum ſermonisque cultus. Praeterlabſo illo tempore non Muſarum ſedes ipſi frequentaſſe, ſed commercia cum illis per Graecos quaſi internuncios celebraſſe exiſtimandi ſunt. Inde factum eſt, vt omnes Romani poëtae a Graecis pendeant, a quibus omnia fere iam occupata invenerant, magisque ſemper imitationi, quam inventioni ſtuduerint, ita vt recentiores antiquiorum veſtigiis inſiſtere ſoleant. Vt Horatius Lucilium, qui tamen noui generis carminum auctor eſt habendus, ſi formam ſpectes, non materiam, liberiori tamen inceſſu ſecutus eſt, ita Perſius ex Venuſino fonte hortulos ſuos rigauit. In explorando autem, quantum Noſter Horatio debeat, Caſaubonus curioſius, paene dicam, iniquius, quam par eſt, verſatur, quum non ſolum dictiones ſed ſingula paene verba rimetur, quae vtrique communia fuerint, et in quae vterque ſponte incidere potuerit. Verum Perſii imitatio Horatiana non ſolum in dictionibus et verbis, ſed etiam in ſententiis, quas ſuo more tractauit, cernitur, ad quod imitationis genus Caſaubonum minus adtendiſſe iure mireris. Non dixerim tamen eum omnia ſatirarum argumenta ex Horatio ſumſiſſe, multoque minus loca in illius ſatiris et epiſtolis definiverim, quibus lectis Perſio in mentem venerit, hoc vel illud argumentum detexere *s*). Haec

s) Auctor disputationis germanicae de A. Perſio (in Charactere der vornehmſten Dichter aller Nationen. Sechſten Bandes erſtes Stück. pag. 87.) exiſtimat, ad primam ſatiram ſcribendam Perſium adductum

ſane lubrica eſt iudicandi ratio, ex qua etiam ea cuique ſcriptori ſubtrahere liceat, quae tamen propria eius ſint, neminique antiquiori debeantur. Iſto modo quis prohibeat, quominus dicamus, et Iuuenalem Perſio multa ſublegiſſe: nam is quoque eodem dicendi genere paſſim vtitur, quo Perſius vſus eſt, et eadem argumenta tractat, quae ab illo tractata ſunt. In rebus huiusmodi diiudicandis ſemper ante oculos habere debemus, fieri potuiſſe, vt ſcriptores eodem ſermone vſi et neque temporum neque locorum ratione a ſe longe diverſi in eadem ſaepe inciderint, parique modo iisdem rebus adfecti easdem imagines, dictiones et verba adhibuerint, praeſertim ſi ea eiusmodi ſint, vt non recens cuſa ſed conſuetudine ſermonis iam recepta et in medio poſita fuiſſe videantur.

Verum, inquis, iſte poëta tam longe ab eo, quem ſecutus fuerat, relictus, in quo tot tantaque deſiderantur, num dignus eſt, qui legatur? Vtique dignus eſt, et voluptatem eius lectio ſuppeditabit et vtilitatem. Sunt enim loca quaedam in illis ſatiris ſatis bene tractata; incidet lector in imagines et ſimilitudines nouas et non ineptas; deprehendet mores et ingenia hominum adcurate delineata; mouebunt eius animum ſententiae inluſtres et graves; oſtenduntur hic et illic ingenii igniculi, qui deſiderium adoleſcentis praematura morte erepti excitabunt. Ipſeque virtutis amor pietatisque ſenſus, qui vbique oſtenditur, efficiet, vt auctor nobis probetur, etiamſi facultate poëtica minus fuerit inſtructus. Ac quum Virgilio lecto nec Lu-

eſſe per Horat. Epiſt. I. 19; II. 91 ſeqq.; ad ſecundam per Epiſt. I. 17. 57. et Satir. II. 3. 281 – 295; ad quartam ſaltem ex parte per Epiſt. I. 16; ad quintam per Sat. II. 7. Plura etiam ex ſexta ſatira ad Epiſt. I. 2. 145 – 198. formata eſſe putat.

canum nec Silium nec Statium faſtidiamus, cur Perſium negligamus Venuſina Muſa delectati, qui, meo quidem ſenſu, lectorem ab Horatii lectione recentem magis delectabit, quam Statius placere poſſit, quum Virgilio depoſito ſtatim ad eum adceſſeris. Ceterum antiquitatis ſtudioſis Perſii lectionem fructuoſam eſſe, equidem vix monendum eſſe exiſtimo.

Magno plauſu etiam ſatiras editas confeſtim exceptas eſſe, memoriae prodidit vitae Perſii auctor *t*), idemque Martialis teſtatur et Quintilianus, patribusque eccleſiae probatum illum fuiſſe indicant loca, quae paſſim ex Perſio protulerunt *u*). Etenim vel ea ipſa, quae nunc ſcriptoribus vitio vertere iure ſolemus, multis tum quodammodo probata erant, ſententiarum argutiae, dicendi genus conciſum, translationes audaces et obſcuritas quaedam orationi inducta *x*). Verum fieri non potuit, quin, quum et res, quarum mentio ſit in ſatiris, coepiſſent ex parte ignorari, et dicendi genus a vulgari ratione in dies magis magisque diſcrepare, inter obſcuros ſcriptores Perſius referretur, grammaticique ad eum explicandum ſe adcingerent. Fuerunt, qui putarent, Perſii ſatiras

t) *Editum librum continuo mirari homines et diripere coeperunt.* Et paullo ſupra: *Sed Lucanus adeo mirabatur ſcripta Flacci, vt vix retineret ſe, illo recitante, a clamore.*

u) E. g. Lactant. III. 16. 15; VI. 2. 11. Auguſtin. de Civ. D. II. 7.

x) Quintil. inſtit. VIII. 2. *At peruaſit quidem iam multos iſta perſuaſio, vt id iam demum eleganter atque exquiſite dictum putent, quod interpretandum ſit.* Et IX. 3. *Verborum figurae et mutatae ſunt ſemper, et vtcumque voluit conſuetudo mutantur. Itaque ſi antiquum ſermonem noſtro comparemus, paene iam, quidquid loquimur, figura eſt.*

a Cornuto ſcholiis inſtructas in lucem prodiiſſe, atque ex iis ſcholiis decerpta quaedam fragmenta iis adhuc ineſſe ſcholiis, quae nunc circumferuntur. A quorum opinione equidem tam longe abſum, vt putem, Perſium antiquitus nullis ſcholiis fuiſſe inſtructum, quum iis nihil opus eſſet aequalibus eius, quibus et cognitae res et ſermonis ratio notior erat. Quin probabile eſt, ne Hieronymum quidem codicem manu exaratum Perſii ſcholiis ditatum aut ante oculos habuiſſe aut cognouiſſe, alioquin tam acerbum de obſcuritate illius iudicium non tuliſſet. Neque in ſcholiis, vt nunc ſunt, vllum antiquitatis veſtigium adparet; pleraque ſunt eiusmodi, vt vnusquisque non plane ineptus, lecto aliquo loco, eadem adlinere poſſet, quia nihil iis ineſt, quod non ipſis auctoris verbis contineatur; pauca tantum ex aliquo grammatico non nimis vetuſto temere decerpta videri poſſunt. Sed neſcio quo fato id adcidiſſe dicam, vt nullus locus difficultate aliqua inſignis aliquid lucis nactus ſit ex illis ſcholiis, nam vel omnino ſilent, vel ea explicant, in quibus nemo haereat. Nihilominus tamen ea ſcholia *vtiliſſima* in Perſium paſſim etiam a doctiſſimis viris vocantur. Verum quum in antiquioribus editionibus ſcholia proferantur pleniora, quam ea, quae Caſaubonus editioni ſuae adiecit, nonnullaque a viris doctis inedita laudentur et in bibliothecis adhuc latentia, tota iſta de ſcholiis disputatio ei, qui melioribus praeſidiis inſtructus eſt, relinquenda mihi videtur.

A. PERSII FLACCI
SATIRAE.

PROLOGVS.

ARGVMENTVM.

Forſan iam Perſii aetate more erat receptum, peculiari aliquo carmine reliquis carminibus praeludere, illudque diuerſo metri genere enuntiare. A poëtis Perſio recentioribus haec ratio magis etiam frequentata eſſe videtur; in primis eam adhibuit Claudianus. Fuerunt, qui ſtatuerent, hunc prologum ad primam ſatiram pertinere, in quo quid ſecuti ſint, equidem videre non poſſum. Ceterum ſententiam prologi ratione vulgari expreſſam hanc eſſe exiſtimo: Quamquam talia de me praedicare non poſſum, qualia noſtri poëtae de ſe praedicant, neque vllo Muſarum commercio vſus ſum, quo illi vſos ſe eſſe gloriantur, quos noſtra aetas tantopere amplexatur et in pretio habet: tamen carmen meum illorum ſacris (diuinis illis carminibus) addere audeo. Poteſt enim fieri, quemadmodum vſus docet, vt aliquis carmina ſcribat, longe alia re, quam a Muſis inſtinctus; nam ſames, vt hoc vtar, quae aues ipſas humanam vocem imitari docet, mirus eſt artifex, et auri ſpes non dici poteſt quam praeclaros verſus interdum extorqueat.

Nec fonte labra prolui caballino,
Neque in bicipiti ſomniaſſe Parnaſo
Memini, vt repente ſic poeta prodirem.
Heliconidasque pallidamque Pirenen

Illis remitto, quorum imagines lambunt
Hederae ſequaces: ipſe ſemipaganus
Ad ſacra vatum carmen adfero noſtrum.
Quis expediuit pſittaco ſuum χαῖρε,
Picasque docuit verba noſtra conari?
Magiſter artis ingenique largitor
Venter, negatas artifex ſequi voces.
Quod ſi doloſi ſpes refulſerit nummi,
Coruos poetas et poetrias picas
Cantare credas Pegaſeium nectar.

SATIRA I.

ARGVMENTVM.

Ambitioſam nobilium in carminibus condendis vanitatem, qua omnia ad oſtentationem, neglecto veri, honeſti et ſimplicitatis ſtudio, comparentur, ſeuere reprehenſurum poëtam amicus quidam ſuperueniens a propoſito dimouere conatur, et ſermone ſuper hanc rem inſtituto initium huius ſatirae continetur. Ordo ſententiarum hic eſt: Operam ludis ſcribendo, ſcripta enim tua nemo leget. — Quid hoc ad me? quaſi vero curem prauum meorum ciuium iudicium, quorum mores omnino grauem cenſuram merentur. — Sed heus, quis te cenſorem creauit? — Grauitati et ſeueritati aetatis meae munus hoc conuenit. — Non mandabitur tibi, inquam. — Nihilominus tamen vel inuitis omnibus, natura vel inuitum inpellente, ſcribendum mihi eſt. v. 12. Iam ipſius argumenti tractatio incipit, quae eſt ex dramatico genere. Inducitur enim aliquis, qui praepoſteram et inportunam illius aetatis ſcribendi pruriginem defendat. — Scribimus ſublimia. — Scilicet, interpellat eum Noſter, vt habeas, quod recites coram hominibus iudicii conruptiſſimi, quibus probari vehementer cupis. v. 23. — Quid alioquin iuuat ſummo cum labore aliquid didiciſſe? v. 26. — Quaſi vero ſcientiae fructus pendeat omnis ab hominum exiſtimatione, nihilque in ſe pretii habeat. v. 27. — Ain' tu? parui pendis in

ore hominum eſſe, in ſcholis tractari, inter pocula frequentari ac laudari, beatus poſt mortem eo futurus? Quid rides? an erit, qui inmortalitati inſeruire recuſet? v. 43. — Sentio equidem, quid ſit merito laudari; verum adclamationes iſtas: Euge! *et* Belle! *quum futiliſſimorum et viliſſimorum ſcriptorum, vt nunc eſt, praemia ſint, nullus curo. v 53. Quid, quod auditores quoque, variis artibus conrupti, veliſicantur quidem recitantium auribus, a tergo autem rident. v. 62 Age iam, videamus, quale ſit populi iudicium! molles et infractos requirit verſus, rerumque tumorem. v. 68. Cuius rei, ſi verum volumus fateri, inſana iſta puerorum in ſcholis inſtitutione, ſtultaque antiquitatis verecundia auctores ipſi ſumus. v. 78. Hinc ſermonis conruptela repetenda eſt, quae adeo in deliciis habetur, vt vel capite fortunisque omnibus rei neglectis populi plauſum patroni inde mereri ſtudeant. v. 91. — At ſoni tamen et concinnitatis ratio habenda eſt, quam priores poëtae neglexerunt. v. 92. — Hoc adlatis exemplis ridetur v. 106. Quo facto iudicium ſuum de toto illo genere Noſter breui ſubiungit. Tandem aduerſarius, quum nihil praeterea, quo cauſam ſuam ſuſtentet, habeat; cur tibi ipſe, inquit, nimio veri ſtudio noces? — Quantum ad me, reſpondet Noſter ſimilanter, omnia haec praeclara ſint, equidem vlcera haec non tangam. Enimuero, quod aliis conceſſum fuerat, cur non idem mihi concedatur? — Non fiet. v 119. — Quid, ſi animi ſenſa literis tantum mandem? Et hae literae, quas nemo fortaſſe leget, maiori mihi in pretio erunt, quam reliqui omnes, qui mea aetate prodeunt, ingenii fetus. Vos, qui animum habetis inbutum antiqua Graecorum comoedia, adeſte recitaturo; vos vero, philoſophiae et bonarum artium inriſores, ſuperbi et diſſoluti, procul eſſe iubeo.*

"O curas hominum! o quantum eſt in rebus inane!
Quis leget haec?" Min tu iſtud ais? "Nemo hercule." Nemo?
"Vel duo, vel nemo. turpe et miſerabile." Quare?
Ne mihi Pulydamas et Troïades Labeonem
Praetulerint? nugae. non, ſi quid turbida Roma
Eleuet, adcedas, examenue inprobum in illa

Caſtiges trutina: nec te quaeſiueris extra.
Nam Romae quis non? ah, ſi fas dicere! ſed fas
Tunc, quum ad canitiem et noſtrum iſtud viuere triſte
Adſpexi, et nucibus facimus quaecumque relictis,
Quum ſapimus patruos: tunc, tunc. ignoſcite. "Nolo."
Quid faciam? ſed ſum petulanti ſplene cachinno.
  Scribimus incluſi, numeros ille, hic pede liber,
Grande aliquid, quod pulmo animae praelargus anhelet.
Scilicet haec populo, pexusque togaque recenti,
Et natalitia tandem cum ſardonyche, albus
Sede leges celſa, liquido quum plaſmate guttur
Mobile conlueris, patranti fractus ocello.
Heic neque more probo videas neque voce ſerena
Ingentes trepidare Titos, quum carmina lumbum
Intrant, et tremulo ſcalpuntur vbi intima verſu.
Tun vetule auriculis alienis conligis eſcas?
Auriculis, quibus et dicas cute perditus, ohe?
"Quo didiciſſe, niſi hoc fermentum et quae ſemel intus
Innata eſt, rupto iecore exierit caprificus?"
En pallor ſeniumque! o mores! vsque adeone
Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter?
"At pulchrum eſt digito monſtrari, et dicier, hic eſt!
Ten cirratorum centum dictata fuiſſe
Pro nihilo pendas?" Ecce inter pocula quaerunt
Romulidae ſaturi, quid dia poemata narrent.
Heic aliquis, cui circum humeros hyacinthina laena eſt,
Rancidulum quiddam balba de nare locutus,
Phyllidas, Hypſipylas, vatum et plorabile ſi quid,
Eliquat et tenero ſubplantat verba palato.
Adſenſere viri. nunc non cinis ille poetae
Felix? non leuior cippus nunc inprimit oſſa?
Laudant conuiuae. nunc non e manibus illis,

Nunc non e tumulo fortunataque fauilla
Nafcentur violae? Rides, ait, et nimis vncis
Naribus indulges. an erit, qui velle recufet
Os populi meruiffe? et cedro digna locutus,
Linquere nec fcombros metuentia carmina nec thus?
Quisquis es, o modo quem ex aduerfo dicere feci,
Non ego, quum fcribo, fi forte quid aptius exit,
Quando haec rara auis eft, fi quid tamen aptius exit,
Laudari metuam: neque enim mihi cornea fibra eft:
Sed recti finemque extremumque effe recufo
EVGE tuum et BELLE. nam BELLE hoc excute totum:
Quid non intus habet? non hic eft Ilias Acci
Ebria veratro? non fi qua elegidia crudi
Dictarunt proceres? non quidquid denique lectis
Scribitur in citreis? Calidum fcis ponere fumen:
Scis comitem horridulum trita donare lacerna:
Et, Verum, inquis, amo: verum mihi dicite de me.
Qui pote? vis dicam? nugaris, quum tibi, calue,
Pinguis aqualiculus propenfo fesquipede exftet.
O Iane, a tergo quem nulla ciconia pinfit,
Nec manus auriculas imitata eft mobilis altas,
Nec linguae, quantum fitiat canis Appula, tantum!
Vos o patricius fanguis, quos viuere fas eft
Occipiti caeco, pofticae obcurrite fannae.

Quis populi fermo eft? quis enim? nifi carmina molli
Nunc demum numero fluere, vt per leue feueros
Effundat iunctura vngues. fcit tendere verfum
Non fecus, ac fi oculo rubricam dirigat vno.
Siue opus in mores, in luxum, in prandia regum
Dicere, res grandes noftro dat Mufa poetae.

Ecce modo heroas fenfus adferre videmus
Nugari folitos Graece, nec ponere lucum

Artifices, nec rus ſaturum laudare, vbi corbes,
Et focus, et porci, et fumoſa Palilia foeno:
Vnde Remus, ſulcoque terens dentalia Quinti,
Quum trepida ante boues dictatorem induit vxor,
Et tua aratra domum lictor tulit. euge poeta.
Eſt nunc, Briſeïs quem venoſus liber Acci,
Sunt, quos Pacuuiusque et verrucoſa moretur
Antiopa, *aerumnis cor luctificabile fulta.*
Hos pueris monitus patres infundere lippos
Quum videas, quaerisne, vnde haec ſartago loquendi
Venerit in linguas? vnde iſtud dedecus, in quo
Troſſulus exſultat tibi per ſubſellia leuis?
Nilne pudet, capiti non poſſe pericula cano
Pellere, quin tepidum hoc optes audire, DECENTER?
Fur es, ait Pedio. Pedius quid? crimina raſis
Librat in antithetis. doctas poſuiſſe figuras
Laudatur. bellum hoc. hoc bellum? an Romule ceues?
Men moueat? quippe et, cantet ſi naufragus, aſſem
Protulerim? cantas, quum fracta te in trabe pictum
Ex humero portes. verum, nec nocte paratum
Plorabit, qui me volet incuruaſſe querela.
Sed numeris decor eſt et iunctura addita crudis.
Claudere ſic verſum didicit, *Berecynthius Attin.*
Et, *qui caeruleum dirimebat Nerea delphin.*
Sic, *coſtam longo ſubduximus Apennino.*
Arma virum, nonne hoc ſpumoſum et cortice pingui?
Vt ramale vetus praegrandi ſubere coctum.
Quidnam igitur tenerum, et laxa ceruice legendum?
Torua Mimalloneis inplerunt cornua bombis:
Et raptum vitulo caput ablatura ſuperbo
Baſſaris, et lyncem Maenas flexura corymbis
Euion ingeminat: reparabilis adſonat Echo.

Haec fierent, ſi teſticuli vena vlla paterni
Viueret in nobis? ſumma delumbe ſaliua
Hoc natat in labris, et in vdo eſt *Maenas* et *Attin.*
Nec pluteum caedit, nec demorſos ſapit vngues.
"Sed quid opus teneras mordaci radere vero
Auriculas? vide ſis, ne maiorum tibi forte
Limina frigeſcant: ſonat hic de nare canina
Litera." Per me equidem ſint omnia protinus alba,
Nil moror. euge, omnes, omnes bene mirae eritis res.
Hoc iuuat? Heic, inquis, veto quiſquam faxit oletum.
Pinge duos angues: pueri, ſacer eſt locus: extra
Meiite. discedo. Secuit Lucilius Vrbem,
Te Lupe, te Muci, et genuinum fregit in illis.
Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, et admiſſus circum praecordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuspendere naſo.
Men mutire nefas, nec clam, nec cum ſcrobe? "Nusquam."
Heic tamen infodiam. vidi, vidi ipſe, libelle,
Auriculas aſini Mida rex habet. hoc ego opertum,
Hoc ridere meum, tam nil, nulla tibi vendo
Iliade. Audaci quicumque adflate Cratino,
Iratum Eupolidem praegrandi cum ſene palles,
Adſpice et haec, ſi forte aliquid decoctius audis.
Inde vaporata lector mihi ferueat aure:
Non hic, qui in crepidas Graiorum ludere geſtit
Sordidus, et luſco qui poſcit dicere, luſce,
Seſe aliquem credens, Italo quod honore ſupinus
Fregerit heminas Areti aedilis iniquas:
Nec qui abaco numeros et ſecto in puluere metas
Scit riſiſſe vafer, multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans nonaria vellat.
His mane edictum, poſt prandia Callirhoen do.

SATIRA II.

AD PLOTIVM MACRINVM
DE BONA MENTE.

ARGVMENTVM.

Haec satira est epistola gratulatoria ad Macrinum die eius natali missa, in cuius principio amicum suum nil nisi recta a Diis petere dicit, ideoque ei magno sacrificiorum adparatu non opus esse. 4. Hinc occasionem petit ad reliquorum hominum stultitiam seuere notandam, quorum vota pleramque eiusmodi sint, vt clara voce ea nuncupare erubescant. 16. Operae pretium esse scire, quid tandem de Ioue sentiant. Etenim si, in Iouis locum nequissimum quemque mortalium substituissent, eique vota sua commisissent, non posse fieri, quin is plenus indignationis Iouem ipse inclamaret. 25. Verum Deos propterea ab hominibus contemni, quod vindictam illorum non continuo experirentur, sacrificiisque propicios reddi posse, existimari. 30. Iam quasdam species huius stultitiae profert, inepta vota auiae aut materterae. 40. Ostendit deinde, ea saepe Deos rogari, quae, quo minus consequi possint homines, eos ipsos in culpa esse. 44 Hoc inlustratur exemplo eius, qui multarum pecudum sacrificiis, Mercurio oblatis, greges suos augere velit, eoque ipso autem eos minuat. 51 Pergit porro: ex suis ipsorum ingeniis homines Deos metiri, pretiosasque res, quoniam sibi gratae et adceptae sint, etiam Diis placere, arbitrari. 68. Homines quidem in parandis sibi diuitiis peccare, tamen vtilitatem quamdam ex suo errore capere; aurum vero in templis ne minimum quidem vsum habere. 70. Conligit tandem, gratissimum munus, quod Diis obferre possimus, animum esse ad omnem virtutem probitatemque compositum, quo Superis oblato faustissima quaeuis ab illis nos esse inpetraturos.

Hunc, Macrine, diem numera meliore lapillo,
Qui tibi labentes adponit candidus annos.

Funde merum Genio. non tu prece poſcis emaci,
Quae niſi ſeductis nequeas committere diuis.
At bona pars procerum tacita libauit acerra.
Haud cuiuis promptum eſt, murmurque humilesque ſuſurros
Tollere de templis, et aperto viuere voto.
Mens bona, fama, fides, haec clare, et vt audiat hoſpes:
Illa ſibi introrſum et ſub lingua inmurmurat: O ſi
Ebullit patruus, praeclarum funus! et, O ſi
Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria, dextro
Hercule! pupillumue vtinam, quem proximus heres
Inpello, expungam! namque eſt ſcabioſus, et acri
Bile tumet. Nerio iam tertia ducitur vxor!
Hacc ſancte vt poſcas, Tiberino in gurgite mergis
Mane caput bis terque, et noctem flumine purgas.
  Heus age, reſponde: (minimum eſt, quod ſcire laboro:)
De Ioue quid ſentis? eſtne vt praeponere cures
Hunc — "cuinam?" cuinam? vis Staio? an ſcilicet haeres,
Quis potior iudex, puerisue quis aptior orbis?
Hoc igitur, quo tu Iouis aurem inpellere tentas,
Dic agedum Staio: proh Iupiter! o bone, clamet,
Iupiter! at ſeſe non clamet Iupiter ipſe?
Ignouiſſe putas, quia, quum tonat, ocius ilex
Sulfure diſcutitur ſacro, quam tuque domusque?
An quia non fibris ouium Ergennaque iubente
Triſte iaces lucis euitandumque bidental,
Idcirco ſtolidam praebet tibi vellere barbam
Iupiter? aut quidnam eſt, qua tu mercede deorum
Emeris auriculas? pulmone et lactibus vnctis?
  Ecce auia, aut metuens diuum matertera, cunis
Exemit puerum, frontemque atque vda labella
Infami digito et luſtralibus ante ſaliuis
Expiat, vrentes oculos inhibere perita.

Tunc manibus quatit, et ſpem macram ſupplice voto
Nunc Licini in campos, nunc Craſſi mittit in aedes.
Hunc optent generum rex et regina! puellae
Hunc rapiant! quidquid calcauerit hic, roſa fiat!
Aſt ego nutrici non mando vota: negato
Iupiter haec illi, quamuis te albata rogarit.
Poſcis opem neruis corpusque fidele ſenectae.
Eſto, age: ſed grandes patinae tucetaque craſſa
Adnuere his Superos vetuere, Iouemque morantur.
Rem ſtruere exoptas caeſo boue, Mercuriumque
Arceſſis fibra: Da fortunare penates!
Da pecus, et gregibus fetum! quo, peſſime, pacto,
Tot tibi quum in flammis iunicum omenta liqueſcant?
Et tamen hic extis et opimo vincere ferto
Intendit: iam creſcit ager, iam creſcit ouile,
Iam dabitur, iam iam: donec deceptus et exſpes
Nequidquam fundo ſuſpirat numus in imo.
Si tibi crateras argenti incuſaque pingui
Auro dona feram, ſudes, et pectore laeuo
Excutiat guttas laetari praetrepidum cor.
Hinc illud ſubiit, auro ſacras quod ouato
Perducis facies. nam fratres inter aenos,
Somnia pituita qui purgatiſſima mittunt,
Praecipui ſunto, ſitque illis aurea barba.
Aurum vaſa Numae Saturniaque inpulit aera,
Veſtalesque vrnas et Tuſcum fictile mutat.
O curuae in terras animae, et caeleſtium inanes!
Quid iuuat hoc, templis noſtros inmittere mores,
Et bona dis ex hac ſcelerata ducere pulpa?
Haec ſibi conrupto caſiam disſoluit oliuo:
Et Calabrum coxit vitiato murice vellus.
Haec baccam conchae raſiſſe, et ſtringere venas

Feruentis massae crudo de puluere iussit.
Peccat et haec, peccat: vitio tamen vtitur. at vos
Dicite pontifices, in sacro quid facit aurum?
Nempe hoc quod Veneri donatae a virgine puppae.
Quin damus id Superis, de magna quod dare lance
Non possit magni Messalae lippa propago,
Compositum ius fasque animo, sanctosque recessus
Mentis, et incoctum generoso pectus honesto.
Haec cedo vt admoueam templis, et farre litabo.

SATIRA III.

ARGVMENTVM.

Mollem ac desidiosam iuuentutem Romanam, opibus et nobilitate fretam, acriter Persius sub persona philosophi stoici perstringit. Sententiarum ordo hic est. Dormiunt iuuenes delicatuli in multam diem 4; excitati somno morosi surgunt, adcingunt se labori, desidiaeque crimen vanis excusationibus effugere tentant. 14. Hanc rationem puerilem magna cum indignatione exprobrat magister adultis, monstratque, eos sibimetipsis verba dare non magistro, sibique nocere summa mollitie deprauatos. 22. Formandi fingendique ad virtutis praecepta animi nunc maxime tempus instare. 24; diuitias ac nobilitatem ad bene beateque viuendum minime subficere. 29. Quarum rerum externarum splendorem oculos quidem posse perstringere inperitorum, sapientis non item. 30. Miserrimam esse conditionem eorum, qui relicta virtute scirent, quid perdidissent. 34. Id quod magis inlustratur breui digressione in virtutis praestantiam et conscientiae stimulos, quibus illius desertores ceu furiarum taedis exagitantur. 43. Communem quidem puerorum morem, quam auersi a rectis studiis esse soleant, quibusque rebus ludicris maxime teneantur, exemplo ex sua ipsius pueritia ducto demonstrat 51. Sed illos, quum iam ex ephebis excesserint, atque id aetatis sint, vt rectum a prauo dignoscere queant, nihilominus tamen mira quadam negligentia in deligendo

ſibi certo aliquo vitae genere eſſe, ideoque ſine omni futuri cura. 62. In tempore ſi adhibeatur medicina, magnum eius vſum eſſe; perditis autem ſemel moribus ſapientiae praecepta raro mederi. 76 Doctrinam quidem magiſtri a ſcurrilis derideri, tetricamque ipſorum ac moroſam philoſophiam, vt vulgo perhibeant, non curari 87; exemplo tamen ab aegroto ſumpto demonſtrat, quam periculoſum ſit, medici conſilia neglexiſſe, ſaepiſſimeque mortem huius neglectus poenam eſſe 106. Vt corporis morbi nonnunquam lateant, eoque vehementius vim ſuam ſubito exſerere ſoleant: ſic etiam animi commotiones, occaſione oblata, ſolere ſe oſtendere. 111. Magnam igitur curam nobis adhibendam eſſe, vt, etiamſi vim alicuius morbi non ſentiamus, omnem tamen diligentiam in nobismet ipſis tuendis ſummisque morbis cum corporis tum animi occurrendo ponamus.

Nempe hoc adſidue? iam clarum mane feneſtras
Intrat, et anguſtas extendit lumine rimas.
Stertimus, indomitum quod deſpumare Falernum
Sufficiat, quinta dum linea tangitur vmbra.
En quid agis? ſiccas inſana canicula meſſes
Iam dudum coquit, et patula pecus omne ſub vlmo eſt:
Vnus ait comitum. "Verumne? itane? ocius adſit
Huc aliquis! nemon?" Turgeſcit vitrea bilis,
Finditur; Arcadiae pecuaria rudere credas.
Iam liber et bicolor poſitis membrana capillis,
Inque manus chartae nodoſaque venit arundo.
Tunc queritur, craſſus calamo quod pendeat humor;
Nigra quod infuſa vaneſcat ſepia lympha;
Dilutas queritur geminet quod fiſtula guttas.
O miſer inque dies vltra miſer! huccine rerum
Venimus? at cur non potius, teneroque palumbo
Et ſimilis regum pueris, pappare minutum
Poſcis, et iratus mammae lallare recuſas?

"An tali ſtudeam calamo?" Cui verba? quid iſtas
Succinis ambages? tibi luditur: effluis amens.
Contemnere, ſonat vitium percuſſa, maligne
Reſpondet viridi non cocta fidelia limo.
Vdum et molle lutum es, nunc nunc properandus, et acri
Fingendus ſine fine rota. Sed rure paterno
Eſt tibi far modicum, purum et ſine labe ſalinum,
(Quid metuas?) cultrixque foci ſecura patella.
Hoc ſatis? an deceat pulmonem rumpere ventis,
Stemmate quod Tuſco ramum milleſime ducis?
Cenſoremne tuum vel quod trabeate ſalutas?
Ad populum phaleras, ego te intus et in cute noui.
Non pudet ad morem diſcincti viuere Nattae?
Sed ſtupet hic vitio, et fibris increuit opimum
Pingue; caret culpa: neſcit, quid perdat: et alto
Demerſus, ſumma non rurſus bullit in vnda.
Magne pater diuum, ſaeuos punire tyrannos
Haud alia ratione velis, quum dira libido
Mouerit ingenium, feruenti tincta veneno,
Virtutem videant, intabeſcantque relicta.
Anne magis Siculi gemuerunt aera iuuenci,
Aut magis auratis pendens laquearibus enſis
Purpureas ſubter ceruices terruit, *imus*
Imus praecipites, quam ſi ſibi dicat, et intus
Palleat infelix, quod proxima neſciat vxor?
Saepe oculos, memini, tangebam paruus oliuo,
Grandia ſi nollem morituri verba Catonis
Dicere, non ſano multum laudanda magiſtro,
Quae pater adductis ſudans audiret amicis.
Iure: etenim id ſummum, quid dexter ſenio ferret,
Scire erat in voto: damnoſa canicula quantum
Raderet: anguſtae collo non fallier orcae:

Neu quis callidior buxum torquere flagello.
Haud tibi inexpertum curuos deprendere mores,
Quaeque docet ſapiens braccatis inlita Medis
Porticus, inſomnis quibus et detonſa iuuentus
Inuigilat, ſiliquis et grandi paſta polenta.
Et tibi quae Samios diduxit litera ramos,
Surgentem dextro monſtrauit limite callem.
Stertis adhuc? laxumque caput compage ſoluta
Oscitat heſternum, disſutis vndique malis?
Eſt aliquid quo tendis, et in quod dirigis arcum?
An paſſim ſequeris coruos teſtaque lutoque,
Securus quo pes ferat, atque ex tempore viuis?
Helleborum fruſtra, quum iam cutis aegra tumebit,
Poſcentes videas. venienti obcurrite morbo.
Et quid opus Cratero magnos promittere montes?
Diſcite io miſeri, et cauſſas cognoſcite rerum!
Quid ſumus, et quidnam victuri gignimur? ordo
Quis datus, aut metae quam mollis flexus, et vnde?
Quis modus argento? quid fas optare? quid aſper
Vtile numus habet? patriae cariſque propinquis
Quantum elargiri deceat? quem te deus eſſe
Iuſſit, et humana qua parte locatus es in re?
Diſce: nec inuideas, quod multa fidelia putet
In locuplete penu, defenſis pinguibus Vmbris,
Et piper, et pernae, Marſi monimenta clientis,
Maenaque quod prima nondum defecerit orca.
Hic aliquis de gente hircoſa centurionum
Dicat, Quod ſatis eſt, ſapio mihi: non ego curo
Eſſe, quod Arceſilas aerumnoſique Solones,
Obſtipo capite, et figentes lumine terram,
Murmura quum ſecum et rabioſa ſilentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur verba labello,

Aegroti veteris meditantes ſomnia, gigni
De nihilo nihil, in nihilum nil poſſe reverti.
Hoc eſt, quod palles? cur quis non prandeat, hoc eſt?
His populus ridet: multumque toroſa iuuentus
Ingeminat tremulos naſo criſpante cachinnos.

Inſpice: neſcio quid trepidat mihi pectus, et aegris
Faucibus exſuperat grauis halitus: inſpice ſodes,
Qui dicit medico, iuſſus requieſcere, poſtquam
Tertia compoſitas vidit nox currere venas,
De maiore domo modice ſitiente lagena
Lenia loturo ſibi Surrentina rogauit.
Heus bone, tu palles. "Nihil eſt." Videas tamen iſtud,
Quidquid id eſt: ſurgit tacite tibi lutea pellis.
"At tu deterius palles: ne ſis mihi tutor:
Iam pridem hunc ſepeli: tu reſtas." Perge, tacebo.
Turgidus hic epulis atque albo ventre lauatur,
Gutture ſulfureas lente exhalante mephites.
Sed tremor inter vina ſubit, calidumque triental
Excutit e manibus: dentes crepuere retecti:
Vncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.
Hinc tuba, candelae: tandemque beatulus alto
Compoſitus lecto, craſſisque lutatus amomis,
In portam rigidos calces extendit: at illum
Heſterni capite induto ſubiere Quirites.

"Tange miſer venas, et pone in pectore dextram:
Nil calet hic: ſummosque pedes adtinge manusque:
Non frigent." Viſa eſt ſi forte pecunia, ſiue
Candida vicini ſubriſit molle puella,
Cor tibi rite ſalit? Poſitum eſt algente camino
Durum olus, et populi cribro decuſſa farina:
Tentemus fauces. tenero latet vlcus in ore
Putre, quod haud deceat plebeia radere beta.

Alges, quum excuſſit membris tremor albus ariſtas:
Nunc face ſubpoſita ferueſcit ſanguis, et ira
Scintillant oculi: dicisque facisque, quod ipſe
Non ſani eſſe hominis non ſanus iuret Oreſtes.

SATIRA IV.

ARGVMENTVM.

Sub perſona Socratis Alcibiadem obiurgantis inuehitur, ſecundum veteres et omnes fere recentiores interpretes, in Neronem, omnino autem in vnumquemque ad rei publicae gubernacula ſedentem, qui vilis plebeculae adulationibus, ſuaeque ipſius nobilitate elatus, parem ſe tanto, cuius vim et magnitudinem ipſe ignoret, oneri ferendo exiſtimet, nulla philoſophiae, quae ſola rei publicae bene et recte adminiſtrandae facultatem ſubpeditare poſſit, ratione habita. Socrates inducitur Alcibiadem increpans: Qua, Alcibiades, fiducia ad rem publicam id praeſertim aetatis acceſſiſti? Prudentia ſcilicet annos tuos praeuertit 5; *exortam ſeditionem vel vno verbo comprimere potes, plebemque errantem in rectam viam reducere, quippe qui diſcrimen inter rectum et prauum probe ſcias.* 13. *Quin, tu ſtultiſſime rerum, formae pulchritudine tantopere ſuperbiens, plebis fauorem captare deſinis!* 16, *qui, a philoſophia nondum inſtructus, certum finem, quo omnia referenda ſint, adhuc ignoras, vel corporis voluptate eum metiris vt viliſſimus quisque.* 19. — *Alcibiades ſubiicit: Sed generis claritate gaudeo, pulchritudine inſtructus ſum.* 20. *Socrates: Si hoc vel maxime ſit, tamen ne abiectiſſimae quidem mulierculae ſapientia praeſtas.* 22. *Haec hominum peruerſitas, qua ſe ad difficillima quaeque aptos putant, aliorumque iniqui aeſtimatores ſunt, inde exiſtit, quod nemo ſe ipſum noſcere ſtudet, quilibet aliena vitia curat, ſua negligit. Hoc exemplo expreſſum eſt ab homine vitae turpitudine infami, mores ſordidos auari cuiusdam notante, communique hominum more et conſuetudine propenſum ſuum ad aliena vitia exagitanda animum excuſante, ſumpto.* 45. *Quo facto con-*

cludit Socrates: Latent vitia tua, et, quem te homines putant, talis tibi videris eſſe, quum tamen omnibus cupiditatibus inſeruias. Deſcendas in te velim, et adnoſces ipſe, quantum tibi adhuc ad animi perfectionem deſit.

Rem populi tractas? (barbatum haec crede magiſtrum
Dicere, ſorbitio tollit quem dira cicutae:)
Quo fretus? dic hoc magni pupille Pericli.
Scilicet ingenium et rerum prudentia velox
Ante pilos venit: dicenda tacendaque calles.
Ergo vbi commota feruet plebecula bile,
Fert animus calidae feciſſe ſilentia turbae
Maieſtate manus. quid deinde loquere? Quirites,
Hoc, puta, non iuſtum eſt: illud male: rectius illud.
Scis etenim iuſtum gemina ſuſpendere lance
Ancipitis librae: rectum diſcernis, vbi inter
Curua ſubit, vel quum fallit pede regula varo:
Et potis es nigrum vitio praefigere Theta.
Quin tu igitur ſumma nequidquam pelle decorus,
Ante diem blando caudam iactare popello
Deſinis, Anticyras melior ſorbere meracas.
Quae tibi ſumma boni eſt? vncta vixiſſe patella
Semper, et adſiduo curata cuticula ſole.
Exſpecta: haud aliud reſpondeat haec anus. i nunc;
Dinomaches ego ſum, ſuffla: *ſum candidus.* eſto:
Dum ne deterius ſapiat pannucea Baucis,
Quum bene diſcincto cantauerit ocima vernae.
Vt nemo in ſeſe tentat deſcendere, nemo!
Sed praecedenti ſpectatur mantica tergo.
Quaeſieris, Noſtin Vectidi praedia? "cuius?"
Diues arat Curibus quantum non miluus oberret.

"Hunc ais? hunc dis iratis genioque ſiniſtro?
Qui quandoque iugum pertuſa ad compita figit,
Seriolae veterem metuens deradere limum,
Ingemit, *Hoc bene ſit!* tunicatum cum ſale mordens
Caepe: et farrata pueris plaudentibus olla,
Pannoſam faecem morientis ſorbet aceti."
At ſi vnctus ceſſes, et figas in cute ſolem,
Eſt prope te ignotus, cubito qui tangat, et acre
Deſpuat in mores: penemque arcanaque lumbi
Runcantem, populo marcentes pandere vuluas.
Tu quum maxillis balanatum gauſape pectas,
Inguinibus quare detonſus gurgulio exſtat?
Quinque palaeſtritae licet haec plantaria vellant,
Elixasque nates labefactent forcipe adunca,
Non tamen iſta filix vllo manſueſcit aratro.
Caedimus, inque vicem praebemus crura ſagittis.
Viuitur hoc pacto: ſic nouimus. ilia ſubter
Caecum vulnus habes: ſed lato balteus auro
Praetegit. vt mauis, da verba, et decipe neruos,
Si potes. "Egregium quum me vicinia dicat,
Non credam?" Viſo ſi palles, inprobe, numo;
Si facis, in penem quidquid tibi venit amarum;
Si puteal multa cautus vibice flagellas:
Nequidquam populo bibulas donaueris aures.
Reſpue, quod non es: tollat ſua munera cerdo.
Tecum habita, et noris, quam ſit tibi curta ſupellex.

SATIRA V.

AD MAGISTRVM SVVM ANNAEVM CORNVTVM.

ARGVMENTVM.

Vt gratissimum erga Cornutum, praeceptorem suum, animum declaret poeta, vtitur lepida sententiarum conformatione. Scilicet ad rei magnitudinem, quae verbis aequari non possit, declarandam, poetae sibi optare solent centum ora et linguas, Homerum secuti; quorum more et instituto Persius quoque hoc loco vtitur, subindeque se a Cornuto interpellatum singit: Quorsum haec? quippe neque carmen aliquod sublime condas, neque in argumento aliquo tragico verseris, neque omnino prauum huius saeculi morem, quo tenues et ieiunae res ingenti strepitu verborum ac tumultu, vt grauissimae, efferuntur, in animum induxeris sequi, sed vitae humanae consuetudinem, in dies magis magisque in deterius delabentem, acerrimo sale defricare tibi propositum sit; quin huc igitur verba et sententias dirigis? 18 *Enimuero, Persius subiicit, huic rerum vanitati equidem nullus studeo; animi mei recessus tibi vt aperirem, ostenderemque, quanto amore te complecterer, vota poetarum, vel in minutis rebus a nonnullis inepte adhibita, in maxima re et meo sensu grauissima, mea feci.* 29. *Recensum iam instituit omnium beneficiorum, quibus a Cornuto puer adfectus sit, declaratque, quantum eius institutioni et praeceptis debeat.* 40. *Familiaritatis deinde mentionem facit, quae sibi cum illo semper intercesserit, intimae* 44, *studiorumque communium morumque similitudinis.* 62. *Hinc deflectit ad stoicum aliquod dogma de libertate, quo sapiens solus liber perhibetur, transitione admodum felici. Animo enim gratissimo reputans, quantum ipse stoicorum disciplinae debeat, ex illorumque ratione ad vitam cum animi tranquillitate et constantia transigendam profecerit, suo ipsius exemplo monet iuuenes, vt eadem obportunitate vtantur, neque occasionem discendi differant.* 72. *Ad bene autem et beate viuendum libertate opus esse, non ista, quae in Damae, agasonis cuiusdam, persona ridetur, ciuili.* 82. *Docet porro, quid sit, ex Stoicorum sententia, ita vi-*

vere, vt velis, id est, verae libertatis vim et naturam, quae a praetore, philosophiae ignaro, non possit cuiquam inpertiri. 95. Ad omnia, quaecumque velit, facienda requiri adaequatam omnium rerum cognitionem 104, libertatemque sine cognitione veri, rerumque vel expetendarum vel fugiendarum ratione, et animo ab omnibus cupiditatibus motibusque vehementioribus vacuo ac soluto ne cogitari quidem posse. 118. Non posse fieri, vt aliquis sapiens idemque stultus sit, sed vel omnino sapiens vel omnino stultus. 123. Vt domini in seruos, sic cupiditatum in ipsos dominos esse imperium aeque seuerum. 131 Quod vt amplius confirmet, exemplo vtitur, a mercatoris auaritia petito, ad omnia facinora illum inpellente 130; contra pugnantem induxit luxuriam, mercatoris animum in diuersa trahentem 153. qui miser, alterutro vitio declinato, in alterum praecipitem se incursuro daturus sit. 160 Iam ad aliam similitudinem transit, ab amante aliquo sumptam, qui valedicere amicae quum apud animum statuerit, illico ad eam pristina caritate retrahatur. 169 Quibus rebus monstrat Noster, ne illum quidem liberum esse, qui imperium in vitia ad tempus exercere possit 175, multo minus eos libertatem nactos censendos esse, quos ambitione religionibusque per vices excitatos turbatosque semper conspiciamus.

Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces,
Centum ora, et linguas optare in carmina centum,
Fabula seu maesto ponatur hianda tragoedo,
Vulnera seu Parthi ducentis ab inguine ferrum.
Quorsum haec? aut quantas robusti carminis offas
Ingeris, vt par sit centeno gutture niti?
Grande locuturi nebulas Helicone legunto,
Si quibus aut Procnes, aut si quibus olla Thyestae
Feruebit, saepe insulso coenanda Glyconi.
Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino,
Folle premis ventos; nec clauso murmure raucus
Nescio quid tecum graue cornicaris inepte;

Nec ſtloppo tumidas intendis rumpere buccas.
Verba togae ſequeris, iunctura callidus acri,
Ore teres modico, pallentes radere mores
Doctus et ingenuo culpam defigere ludo.
Hinc trahe, quae dicas, menſamque relinque Mycenis
Cum capite et pedibus, plebeiaque prandia noris.
Non equidem hoc ſtudeo, bullatis vt mihi nugis
Pagina turgeſcat, dare pondus idonea fumo.
Secreti loquimur. tibi nunc, hortante Camena,
Excutienda damus praecordia: quantaque noſtrae
Pars tua ſit, Cornute, animae, tibi, dulcis amice,
Oſtendiſſe iuuat. pulſa, dignoſcere cautus,
Quid ſolidum crepet, et pictae tectoria linguae.
His ego centenas auſim depoſcere voces,
Vt, quantum mihi te ſinuoſo in pectore fixi,
Voce traham pura, totumque hoc verba reſignent,
Quod latet arcana non enarrabile fibra.
Quum primum pauido cuſtos mihi purpura ceſſit,
Bullaque ſubcinctis laribus donata pependit;
Quum blandi comites, totaque inpune Suburra
Permiſit ſparſiſſe oculos iam candidus vmbo;
Quumque iter ambiguum eſt, et vitae neſcius error
Diducit trepidas ramoſa in compita mentes:
Me tibi ſuppoſui. teneros tu ſuſcipis annos
Socratico, Cornute, ſinu. tunc fallere ſollers
Adpoſita intortos oſtendit regula mores,
Et premitur ratione animus vincique laborat,
Artificemque tuo ducit ſub pollice vultum.
Tecum etenim longos memini conſumere ſoles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes.
Vnum opus et requiem pariter diſponimus ambo,
Atque verecunda laxamus ſeria menſa.

Non equidem hoc dubites, amborum foedere certo
Conſentire dies, et ab vno ſidere duci.
Noſtra vel aequali ſuspendit tempora Libra
Parca tenax veri, ſeu nata fidelibus hora
Diuidit in Geminos concordia fata duorum,
Saturnumque grauem noſtro Iove frangimus vna.
Neſcio quod certe eſt, quod me tibi temperat, aſtrum.
Mille hominum ſpecies, et rerum discolor vſus.
Velle ſuum cuique eſt, nec voto viuitur vno.
Mercibus hic Italis mutat ſub ſole recenti
Rugoſum piper et pallentis grana cumini:
Hic ſatur inriguo mauult turgeſcere ſomno:
Hic campo indulget: hunc alea decoquit: ille
In Venerem eſt putris. ſed quum lapidoſa cheragra
Fregerit articulos, veteris ramalia fagi:
Tunc craſſos transiſſe dies, lucemque paluſtrem,
Et ſibi iam ſeri vitam ingemuere relictam.
At te nocturnis iuuat inpalleſcere chartis.
Cultor enim iuuenum purgatas inſeris aures
Fruge Cleanthea. Petite hinc iuuenesque ſenesque
Finem animo certum, miſerisque viatica canis.
"Cras hoc fiet." Idem cras fiet. "Quid, quaſi magnum?
Nempe diem donas." Sed quum lux altera venit,
Iam cras heſternum conſumpſimus. ecce aliud cras
Egerit hos annos, et ſemper paullum erit vltra.
Nam quamuis prope te, quamuis temone ſub vno
Vertentem ſeſe, fruſtra ſectabere canthum,
Quum rota poſterior curras et in axe ſecundo.
Libertate opus eſt, non hac, quam vt quisque Velina
Publius emeruit, ſcabioſum teſſerula far
Poſſidet. heu ſteriles veri, quibus vna Quiritem
Vertigo facit! hic Dama eſt non treſſis agaſo,

Vappa et lippus, et in tenui farragine mendax:
Verterit hunc dominus, momento turbinis exit
Marcus Dama. papae! Marco ſpondente recuſas
Credere tu numos? Marco ſub iudice palles?
Marcus dixit: ita eſt. adſigna, Marce, tabellas.
Haec mera libertas: hoc nobis pilea donant.
"An quisquam eſt alius liber, niſi ducere vitam
Cui licet vt voluit? licet vt volo viuere: non ſim
Liberior Bruto?" Mendoſe colligis, inquit
Stoicus hic, aurem mordaci lotus aceto.
Hoc reliquum adcipio: *licet* illud et *vt volo* tolle.
"Vindicta poſtquam meus a praetore receſſi,
Cur mihi non liceat, iuſſit quodcumque voluntas,
Excepto, ſi quid Maſuri rubrica vetauit?"
Diſce! ſed ira cadat naſo rugoſaque ſanna,
Dum veteres auias tibi de pulmone reuello.
Non praetoris erat, ſtultis dare tenuia rerum
Officia, atque vſum rapidae permittere vitae.
Sambucam citius caloni aptaueris alto.
Stat contra ratio, et ſecretam gannit in aurem:
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo.
Publica lex hominum naturaque continet hoc fas,
Vt teneat vetitos inſcitia debilis actus.
Diluis helleborum, certo compeſcere puncto
Neſcius examen? vetat hoc natura medendi.
Nauem ſi poſcat ſibi peronatus arator
Luciferi rudis, exclamet Melicerta periſſe
Frontem de rebus. tibi recto viuere talo
Ars dedit? et veri ſpeciem dignoſcere calles,
Ne qua ſubaerato mendoſum tinniat auro?
Quaeque ſequenda forent, et quae vitanda viciſſim,
Illa prius creta, mox haec carbone notaſti?

Es modicus voti? preſſo lare? dulcis amicis?
Iam nunc adſtringas, iam nunc granaria laxes?
Inque luto fixum poſſis transſcendere numum,
Nec glutto ſorbere ſaliuam Mercurialem?
  Haec mea ſunt, teneo, quum vere dixeris, eſto
Liberque ac ſapiens, praetoribus ac Iove dextro.
Sin tu, quum fueris noſtrae paullo ante farinae,
Pelliculam veterem retines, et fronte politus
Aſtutam vapido ſeruas ſub pectore vulpem:
Quae dederam ſupra, repeto, funemque reduco.
Nil tibi conceſſit ratio: digitum exſere. peccas.
Et quid tam paruum eſt? ſed nullo thure litabis,
Haereat in ſtultis breuis vt ſemuncia recti.
Haec miſcere nefas: nec, quum ſis caetera foſſor,
Tres tantum ad numeros ſatyri moueare Bathylli.
"Liber ego." Vnde datum hoc ſumis, tot ſubdite rebus?
An dominum ignoras, niſi quem vindicta relaxat?
I puer, et ſtrigiles Criſpini ad balnea defer:
Si increpuit, ceſſas nugator? ſeruitium acre
Te nihil inpellit: nec quidquam extrinſecus intrat,
Quod neruos agitet. ſed ſi intus et in iecore aegro
Naſcantur domini: qui tu inpunitior exis,
Atque hic, quem ad ſtrigiles ſcutica et metus egit herilis?
  Mane piger ſtertis: Surge, inquit auaritia: eia
Surge. negas. inſtat, Surge, inquit. "Non queo." Surge.
"Et quid agam?" Rogitas? ſaperdas aduehe Ponto,
Caſtoreum, ſtuppas, ebenum, thus, lubrica Coa.
Tolle recens primus piper e ſitiente camelo.
Verte aliquid, iura. "Sed Iupiter audiet." Eheu
Baro, reguſtatum digito terebrare ſalinum
Contentus perages, ſi viuere cum Iove tendis.
Iam pueris pellem ſubcinctus et oenophorum aptas:

Ocius ad nauem. nihil obſtat, quin trabe vaſta
Aegaeum rapias, niſi ſollers luxuria ante
Seductum moneat: Quo deinde inſane ruis? quo?
Quid tibi vis? calido ſub pectore maſcula bilis
Intumuit, quam non exſtinxerit vrna cicutae?
Tun mare tranſilias? tibi torta cannabe fulto,
Coena ſit in tranſtro? Veientanumque rubellum
Exhalet vapida laeſum pice ſeſſilis obba?
Quid petis? vt numi, quos hic quincunce modeſte
Nutrieras, pergant auidos ſudare deunces?
Indulge genio, carpamus dulcia; noſtrum eſt,
Quod viuis; cinis et manes et fabula fies.
Viue memor leti, fugit hora; hoc, quod loquor, inde eſt.
  En quid agis? duplici in diuerſum ſcinderis hamo;
Hunccine, an hunc ſequeris? ſubeas alternus oportet
Ancipiti obſequio dominos; alternus oberres.
Nec tu, quum obſtiteris ſemel, inſtantique negaris
Parere imperio, Rupi iam vincula, dicas.
Nam et luctata canis nodum abripit: attamen illi,
Quum fugit, a collo trahitur pars longa catenae.
  Daue, cito, hoc credas iubeo, finire dolores
Praeteritos meditor, (crudum Chaereſtratus vnguem
Abrodens ait haec.) an ſiccis dedecus obſtem
Cognatis? an rem patriam rumore ſiniſtro
Limen ad obſcoenum frangam, dum Chryſidis vdas
Ebrius ante fores exſtincta cum face canto?
"Euge, puer, ſapias: dis depellentibus agnam
Percute." Sed cenſen plorabit, Daue, relicta?
"Nugaris; ſolea puer obiurgabere rubra.
Ne trepidare velis, atque arctos rodere caſſes.
Nunc ferus et violens: at, ſi vocet, haud mora, dicas,
Quidnam igitur faciam? ne nunc, quum adcerſor, et vltro

Supplicat, adcedam? ſi totus et integer illinc
Exieras, ne nunc." Hic, hic, quem quaerimus, hic eſt:
Non in feſtuca, lictor quam iactat ineptus.
Ius habet ille ſui palpo, quem ducit hiantem
Cretata ambitio? vigila, et cicer ingere large
Rixanti populo, noſtra vt Floralia poſſint
Aprici meminiſſe ſenes. quid pulchrius? — At quum
Herodis venere dies, vnctaque feneſtra
Diſpoſitae pinguem nebulam vomuere lucernae,
Portantes violas, rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vino:
Labra moues tacitus, recutitaque ſabbata palles.
Tunc nigri lemures, ouoque pericula rupto:
Hinc grandes Galli, et cum ſiſtro luſca ſacerdos,
Incuſſere deos inflantes corpora, ſi non
Praedictum ter mane caput guſtaueris alli.
  Dixeris haec inter varicoſos centuriones:
Continuo craſſum ridet Vulfenius ingens,
Et centum Graecos curto centuſſe licetur.

SATIRA VI.

AD CAESIVM BASSVM.

ARGVMENTVM.

Satira haec ad Caeſium Baſſum ſcripta de legitimo diuitiarum vſu agit. In principio amicum Noſter certiorem facit, ſe in praeſentia Lunae, Liguriae oppido, ſummo otio frui procul a curis et omni inuidia. 17. *Alios aliter ſentire, ſaepeque eorum, qui eodem temporis puncto nati ſint, ſtudia eſſe diuerſiſſima.* 19. *Se, quamuis alii diuerſum vitae genus ſequantur, ſuo more viuere, parcumque et ſobrium ſine ſordibus eſſe velle.* 24. *Annuos reditus licere conſumi.* 26. *Si quid inopinati adcidiſſet, non dubitandum,*

de patrimonio ipſo aliquid detrahere. 32. In conligendis opibus heredis, ne funus minus ſplendidum curet, rationem habere, ſtultum eſſe 41. Si vel legitimus hereditatem, ſumptibus factis inminutam, ſe aditurum eſſe negaſſet, heredem ſibi omnino non defuturum 56. Nihil intereſſe, quonam loco ille natus ſit, omnes enim homines cognatione quadam inter ſe iungi. 60. Rem familiarem viuentis eſſe, nihilque habere heredem, quod iure ſuo poſtulare poſſit; quodcumque eſſet relictum, aequi bonique ipſi conſulendum, lucrique inſperati loco habendum eſſe. 71. Stulti eſſe, vitae commoditatibus ipſum carere propter auaritiae ſordes, vt heredes poſteri vitam diſſolutam et omni voluptatum genere plenam agant. 74. Sic enim ſemper exiſtimandum, huiusmodi hominum cupiditati opes maximas, omni modo congeſtas, numquam eſſe ſatis facturas, vt ne vel ſic quidem ſit, quod ſperes, fore, vt gratiam illorum hac ratione merearis.

Admouit iam bruma foco te, Baſſe, Sabino?
Iamne lyra et tetrico viuunt tibi pectine chordae?
Mire opifex numeris veterum primordia rerum,
Atque marem ſtrepitum fidis intendiſſe Latinae;
Mox iuuenes agitare iocos et pollice honeſto
Egregius luſiſſe ſenes. Mihi nunc Ligus ora
Intepet, hibernatque meum mare, qua latus ingens
Dant ſcopuli, et multa litus ſe valle receptat.
Lunai portum eſt operae cognoſcere, ciues.
Cor iubet hoc Enni, poſtquam deſtertuit eſſe
Maeonides Quintus pauone ex Pythagoreo.
Heic ego ſecurus vulgi, et quid praeparet Auſter
Infelix pecori, ſecurus et, angulus ille
Vicini noſtro quia pinguior. etſi adeo omnes
Diteſcant orti peioribus, vsque recuſem
Curuus ob id minui ſenio, aut coenare ſine vncto,
Et ſignum in vapida naſo tetigiſſe lagena.
Diſcrepet his alius. geminos horoſcope varo

Producis genio. ſolis natalibus eſt qui
Tingat olus ſiccum muria vafer in calice empta,
Ipſe ſacrum inrorans patinae piper. hic bona dente
Grandia magnanimus peragit puer. vtar ego, vtar,
Nec rhombos ideo libertis ponere lautus,
Nec tenuem ſollers turdarum noſſe ſaliuam.
Meſſe tenus propria viue, et granaria, fas eſt,
Emole. quid metuas? occa, et ſeges altera in herba eſt.
Aſt vocat officium: trabe rupta Bruttia ſaxa
Prendit amicus inops, remque omnem ſurdaque vota
Condidit Ionio: iacet ipſe in litore, et vna
Ingentes de puppe dei, iamque obuia mergis
Coſta ratis lacerae. nunc et de ceſpite viuo
Frange aliquid, largire inopi, ne pictus oberret
Caerulea in tabula. "Sed coenam funeris heres
Negliget iratus, quod rem curtaueris: vrnae
Oſſa inodora dabit, ſeu ſpirent cinnama ſurdum,
Seu ceraſo peccent caſiae, neſcire paratus.
Tune bona incolumis minuas?" Et Beſtius vrget
Doctores Graios: "Ita fit, poſtquam ſapere vrbi
Cum pipere et palmis venit veſtrum hoc maris expers:
Foeniſecae craſſo vitiarunt vnguine pultes."
Haec cinere vlterior metuas? at tu, meus heres
Quisquis eris, paullum a turba ſeductior audi.
O bone, num ignoras? miſſa eſt a Caeſare laurus
Inſignem ob cladem Germanae pubis, et aris
Frigidus excutitur cinis: ac iam poſtibus arma,
Iam chlamydes regum, iam lutea gauſapa captis,
Eſſedaque, ingentesque locat Caeſonia Rhenos.
Dis igitur genioque ducis centum paria, ob res
Egregie geſtas, induco. quis vetat? aude.
Vae, niſi conniues! oleum artocreasque popello

Largior. an prohibes? dic clare. Non adeo, inquis.
Exossatus ager iuxta est. age, si mihi nulla
Iam reliqua ex amitis, patruelis nulla, proneptis
Nulla manet patrui, sterilis matertera vixit,
Deque auia nihilum superest: adcedo Bouillas
Cliuumque ad Virbi: praesto est mihi Manius heres.
"Progenies terrae!" Quaere ex me, quis mihi quartus
Sit pater: haud prompte, dicam tamen. adde etiam vnum,
Vnum etiam: terrae est iam filius. et mihi ritu
Manius hic generis prope maior auunculus exit.
Qui prior es, cur me in decursu lampada poscis?
Sum tibi Mercurius: venio deus huc ego, vt ille
Pingitur. an renuis? vin tu gaudere relictis?
"Deest aliquid summae." Minui mihi: sed tibi totum est,
Quidquid id est. vbi sit, fuge quaerere, quod mihi quondam
Legarat Tadius. nec dicta repone paterna:
Feneris adcedat merces: hinc exime sumptus.
"Quid reliquum est?" Reliquum? nunc nunc inpensius vnge,
Vnge puer caules. mihi festa luce coquatur
Vrtica, et fissa fumosum sinciput aure?
Vt tuus iste nepos olim satur anseris extis,
Quum morosa vago singultiet inguine vena,
Patriciae inmeiat vuluae? mihi trama figurae
Sit reliqua: ast illi tremat omento popa venter?
Vende animam lucro: mercare, atque excute sollers
Omne latus mundi, ne sit praestantior alter
Cappadocas rigida pingues plausisse catasta.
Rem duplica. Feci: iam triplex, iam mihi quarto,
Iam decies redit in rugam. depunge, vbi sistam.
Inuentus, Chrysippe, tui finitor acerui.

INDEX RERVM

ET DICTIONVM MEMORABILIVM.

A.

Abacus I, 131.
Accius, *poeta ineptus* I, 4. 50. 76.
Acerra tacita II, 5.
Aceruus, *fyllogismus acerualis* VI, 80.
Aceti morientis faecem forbet IV, 32. aceto mordaci lotus V, 86.
Acre defpuat in mores IV, 34. 35.
Acre feruitium V, 127.
Adfigna tabellas V, 81.
Aedilis Areti Italo honore fupinus fregerit heminas iniquas I, 130.
Aegeum mare V, 142.
Aegroti veteris fomnia V, 129.
Agafo V, 76.
Ager exoffatus VI, 52.
Alea hunc decoquit V, 57.
Alli caput guftaueris V, 188.
Ambitio cretata V, 177.
Amomum III, 104.
Animae pars V, 23. venditae lucro VI, 75. inanes coeleftium II, 61.
Animus premitur ratione V, 39.
Anferis extis fatur VI, 76.
Antiopa tragoedia I, 78.
Anticyrae meracae IV, 16.
Apennino coftam fubduximus I, 95.
Aperto voto viuere II, 6.
Appula canis I, 60.
Aprici fenes V, 179.
Aqualiculus I, 57.
Arator peronatus V, 102.
Arcana lumbi IV, 35.
Argento quis modus III, 69.
Arcadiae pecuaria III, 9.
Arcefilas III, 79.
Aretum, *hodie Arezzo* I, 130.
Argenti quis modus III, 69. feria II, 11.
Arma virum I, 96.
Artis magifter venter P. 10.
Artocreas VI, 50.
Afini auriculas I, 121.
Attin I, 93. 105.
Aurem in fecretam gannit V, 96. vaporatam I, 126. aures radere mordaci vero I, 107. bibulas IV, 50. purgatas V, 63.
Auriculas emere II, 30. teneras radere I, 107. 108. auriculis colligis efcas I, 22.
Aurum ouatum II, 55.
Aufter infelix pecori VI, 12.
Auia II, 31. auias veteres de pulmone reuellere V, 92.
Auis rara I, 46.
Axis fecundus V, 72.

B.

Baccam conchae II, 66.
Balanatum gaufape IV, 37.
Balba de nare locutus I, 33.
Balteus praetegit auro V, 145.
Barba aurea II, 58. barbam Cynico vellat I, 133. ftolidam praebere II, 28.
Barbatum magiftrum IV, 1.
Baro V, 138.
Baffaris I, 101.
Baffus, Caefius, *poeta lyricus* VI, 1.
Bathylli fatyri V, 123.
Baucis pannucea IV, 21.
Beatulus III, 103.
Belle I, 49.
Berecynthius I, 93.
Beftius VI, 37.
Beta, *herba* III, 114.
Bibulas aures IV, 50.

Biceps Parnafus P. 2.
Bidental euitandum II, 27.
Bilis vitrea III, 8. bile tumet II, 14.
Blando popello IV, 15.
Bombis I, 99.
Bouillae VI, 55.
Braccatis Medis III, 53.
Brifeïs I, 76.
Bruttia faxa VI, 27.
Bruto liberior V, 85.
Bulla donata laribus V, 31.
Bullatis nugis V, 19.
Bullit in vnda fumma III, 34.
Buxum, *turbinem* III, 51.

C.

Caballino fonte P. 1.
Cadat ira nafo V, 91.
Cachinno petulanti fplene I, 12.
Caedimus inque vicem praebemus crura fagittis IV, 42.
Caeleftium animae inanes II, 61.
Caepe tunicatum IV, 80.
Caefar, *Caius Caligula* VI, 43.
Caefonia, *vxor Caligulae* VI, 47.
Calabrum vellus II, 65.
Calces rigidos extendit III, 105.
Calirrhoë, *fcortum* I, 134.
Calles dicenda tacendaque IV, 5.
Calue I, 156.
Camena V, 21.
Canicula, *fidus* damnofum III, 5. 49. iactus in talorum lufu III, 49.
Canis Appula I, 60. nodum abripit V, 159. viatica V, 65.
Canthum V, 71.
Cappadocas pingues VI. 77.
Caprificus I, 25.
Caput indutum III, 106.
Carbone notare V, 108.
Carmina intrant lumbum I, 20.
Cafiae VI, 36. Cafiam disfoluit II, 64.
Caftigare examen I, 6. 7.
Caftoreum V, 135.
Catafta rigida VI, 77.
Catinum rubrum V, 182.
Catonis grandia verba III, 45.
Caudam iactare popello IV, 15.
Caufas rerum cognofcite III, 66.
Cedro digna locutus I, 42.
Cenforem falutas III, 29.
Centeno gutture niti V, 6.
Centuriones varicofos V, 189.
Centurionum gens hircofa III, 77.
Centuffe curto V, 191.
Cerafo peccet cafia VI, 36.
Cerdo tollat fua munera IV, 51.
Chaereftratus, V, 162.
χαῖρε P. 8.
Chartis nocturnis inpallefcere V, 62.
Chiragra nodofa lapidofa V, 58.
Chlamydes regum VI, 46.
Chryfis, *meretrix* V, 165.
Chryfippus VI, 80.
Cicer ingere populo V, 177.
Ciconia, *fannae genus* I, 58.
Cicuta IV, 2; V, 145.
Cinere vlterior VI, 41.
Cinnamum VI, 35.
Cippus leuior inprimit offa I, 37.
Cirratorum dictata I, 29.
Citreis lectis I, 52. 53.
Clarum mane III, 1.
Cleanthea fruge V, 64.
Cliuum ad Virbi VI, 56.
Coa lubrica V, 135.
Coeleftium inanes animae II, 61.
Coenam funeris negliget heres VI, 33.
Coenare, *pro: agere fabulam* V, 9.
Compita pertufa IV, 28. ramofa V, 35.
Compofitas venas III, 91. Compofitum ius fasque animo II, 73.
Conchae bacca II, 66.
Cor falit rite III, 111.
Cornea fibra I, 47.
Cornutus, *philofophus* V, 23.
Corpus fidele fenectae II, 41.
Coruos poëtas P. 13. paffim fequi III, 61.
Corymbis I, 101.
Cras hoc fiet V, 66. aliud egerit hos annos V, 69.
Craffos dies V, 60.

Craffus, pro locuplete quouis II, 36.
Crateras argenti II, 52.
Craterus, *medicus* III, 65.
Cratinus, *comoediae antiquae scriptor* I, 123.
Crepidas Graiorum I, 127.
Creta notare V, 108.
Cretata ambitio V, 177.
Cribro populi decuffa farina III, 112.
Crifpinus V, 126.
Culpam defigere V, 16.
Cumini pallentis V. 55.
Curae hominum I, 1.
Curata cuticula fole IV, 18.
Cures, *oppidum Sabinorum* IV, 26.
Curras rota pofterior V, 72.
Cuftos purpura V, 30.
Cuticula fole curata IV, 18.
Cynico barbam vellat I, 133.

D.

Dama V, 76. 77.
Damnofa canicula III, 49.
Dauus V, 161. 168.
Debilis infcitia V, 99.
Decipe neruos IV, 45.
Decoctius I, 125.
Decoquit hunc alea V, 57.
Dedecus obftem cognatis ficcis V, 136.
Defigere culpam V, 16.
Dei de puppe VI, 90.
Delumbe I, 104.
Demorfos vngues fapit I, 106.
Dentalia fulco terens I, 73.
Dente peragit grandia bona VI, 21.
Depellentibus Dis V, 167.
Deprendere mores curuos III, 52.
Defcendere in fe IV, 23.
Defpuat acre in mores IV, 35.
Defpumare falernum III, 3.
Dexter fenio III, 48.
Dia poëmata I, 31.
Dicenda tacendaque calles IV, 5.
Dicta paterna VI, 66.
Dictator, *L. Quint. Cincinnatus* I, 74.
Diducit error mentes in compita V, 35.
Digito infami II, 33. monftrari I, 28. digitum exfere V, 119.
Dinomaches IV, 20.
Difcincto vernae IV, 22.
Difcite o miferi III, 66.
Disfutis malis III, 59.
Dolofi fpes numi P. 12.
Donatae puppae Veneri II, 70.
Duplici hamo fcinderis V, 154.

E.

Ebria veratro Ilias I, 51.
Ebullit patruus II, 10.
Echo reparabilis I, 102.
Effluis amens III, 20.
Egerit hos annos aliud cras V, 69.
Elegidia I, 51.
Elixasque nates IV, 40.
Eliquat I, 35.
Emaci proce II, 3.
Emeris auriculas II, 30.
Ennius, Quintus VI, 10.
Enfis pendens laquearibus III, 40.
Epithetis in rafis librat crimen I, 85.
Ergenna II, 26.
Error diducit mentes in compita V, 35.
Efcas auriculis conligis I, 22.
Effeda VI, 47.
Euge, Belle I, 49.
Euion, *cogn. Bacchi* I, 102.
Euitandum bidental II, 27.
Eupolis, *comoediae veteris fcriptor* I, 124.
Excutienda praecordia V, 22.
Exoffatus ager VI, 52.
Expungam pupillum II, 13.
Exferere digitum V, 119.
Exfultat Troffulus I, 82.
Extra te ne quaefiueris I, 7.

F.

Fabula hianda tragoedo V, 3.
Fagi veteris ramalia V, 59.
Falernum, *vinum* III, 3.
Fallit pede regula varo IV, 12.
Far modicum III, 25.

Farina noſtra V, 115. cribro populi decuſſa III, 112.
Fas animi II, 73.
Fauilla fortunata I, 39.
Feneris merces VI, 67.
Ferneat lector mihi I, 126.
Feſtuca V, 175.
Fibra arcana V, 29. cornea I, 47.
Figas in cute ſolem IV, 33.
Fidelia III, 22. 73. V, 183.
Filix, *herba* IV, 41.
Finem animo certum petite V, 64.
Flaccus, *Q. Horatius* I, 116.
Floralia V, 178.
Flumine noctem purgare II, 16.
Foedere certo V, 45.
Foeniſecae VI, 40.
Forcipe labefacient IV, 40.
Fores vdas V, 165.
Fortunare da Penates II, 45.
Fortunata fauilla I, 39.
Foſſor V, 122.
Fratres inter aenos II, 56.
Frigeſcant tibi limina I, 109.
Frons, *pro pudore* V, 103.
Fugit hora V, 153.
Fumo pondus dare V, 20.
Fundo in imo ſuſpiret numus II, 51.
Funem reduco V, 118.
Funus praeclarum II, 10. funeris coenam negliget heres VI, 33.

G.

Galli, *ſacerdotes Cybeles* V, 186.
Gannit in aurem V, 96.
Gauſape balanatum IV, 37. Gauſapa lutea VI, 46.
Gemini, *ſidus* V, 49. *eodem tempore et vna matre geniti* VI, 18.
Generoſo honeſto incoctum pectus II, 74.
Genius ducis VI, 48. varus IV, 18. Genio merum fundere II, 3. indulgere V, 151. ſiniſtro IV, 27.
Genuinum, *dentem* I, 115.
Germana pubes VI, 44.
Gigni de nihilo nihil III, 83.
Gignimur, quidnam victuri III, 67.
Glutto ſorbere ſaliuam V, 112.
Glycon, actor tragicus V, 9.
Graecos centum curto centone licetur V, 191.
Graii doctores VI, 38.
Grandia verba Catonis III, 45.
Gurgulio IV, 38.
Guſtaueris caput alli V, 188.
Gutture centeno niti V, 6.

H.

Habita tecum IV, 52.
Hamo duplici ſcinderis V, 154.
Hederae ſequaces P. 6.
Helicone nebulas legunto V, 7.
Heliconidas P. 4.
Heminas Areti iniquas aedilis fregerit I, 130.
Hercule dextro II, 12.
Herodis dies V, 180.
Heſterni Quirites III, 106.
Hibernat mare VI, 7.
Hianda fabula tragoedo V, 3.
Hircoſa gens centurionum III, 77.
Honeſto generoſo incoctum pectus II, 74.
Hora fugit V, 153. *horoſcopus* V, 48.
Horoſcope VI, 18.
Humiles ſuſurros tollere de templis II, 6.
Hyacinthina laena I, 32.
Hypſipylas I, 34.

I.

Iactare caudam popello IV, 15.
Ianus biceps I, 58.
Iecore rupto I, 25.
Ilias Acci ebria veratro I, 50.
In mores in luxum in prandia regum I, 67.
Inane quantum eſt in rebus I, 1.
Incuruaſſe querela I, 91.
Incuſa dona II, 52.
Incuſſere Deos V, 187.
Infami digito II, 33.
Ingenium ante pilos venit IV, 4. 5.

Inmeiat VI, 75.
Inodora offa VI, 25.
Inpallefcere chartis V, 62.
Inpello II, 13.
Inrigno fomno V, 56.
Infcitia debilis V, 99.
Infomnis iuuentus III, 54.
Intendis rumpere V, 15.
Intepet mare VI, 7.
Intortos mores V, 38.
Ionio condidit furda vota VI, 29.
Ira cadat nafo V, 91.
Italae merces V, 54.
Italus honos I, 129.
Iunctura I, 65. acri V, 14.
Iunicum omenta II, 47.
Iupiter II, 18. 21. 22. 23. 29. 40. 43. V, 137. *ftella* V, 50. cum Ioue viuere V, 139.
Ius compofitum animo II, 73.
Iuftum fufpendere lance IV, 10.
Iuuenci Siculi aera III, 39.

L.

Labefactent forcipe IV, 40.
Labella vda II, 32.
Labeonem I, 4.
Laborat vinci animus V, 39.
Lacerna trita I, 54.
Lactibus vnctis II, 30.
Laena hyacinthina I, 32.
Lallare, *naenia* III, 18.
Lambunt, *pro cingunt* P. 5.
Lampada pofcis VI, 61.
Lance fufpendere iuftum IV, 10.
Lapidofa chiragra V, 58.
Lapillo meliori numera diem II, 1.
Laquearibus auratis pendens enfis III, 40.
Laribus fubcinctis donata bulla pependit V, 31.
Largire inopi VI, 32.
Laurus, *epiftola laureata* VI, 43.
Lecti citrei I, 52. 53.
Lemures V, 185.
Lethi memor viue V, 153.
Libertate opus eft V, 73.
Libra, *fidus* V, 47. librae ancipitis IV, 11.
Licinus II, 36.
Lictor ineptus V, 175.
Ligus ora VI, 6.
Limen obfcoenum V, 165. limina tibi frigefcant I, 109.
Limum deradere IV, 29.
Linea tangitur vmbra III, 4.
Linguae, quantum fitiat canis Appula, tantae I, 60. linguas optare centum V, 2.
Lippa propago II, 72.
Lippus V, 77.
Litera canina fonat de nare I, 109.
Litabis nullo thure V, 120. farre II, 75.
Litus fe receptat multa valle VI, 8.
Locat Caefonia ingentes Rhenos VI, 47.
Lubrica Coa V, 135.
Lucernae pingues vomuere nebulas V, 181.
Luciferi rudis V, 103.
Lucilius fecuit vrbem I, 114.
Lucro vende animam VI, 75.
Luctificabile I, 78.
Lumbum intrant carmina I, 20. lumbi arcana IV, 35.
Lunai portus VI, 9.
Lupus, *nom. propr.* I, 115.
Luftralibus faliuis II, 33.
Lutum es vdum et molle III, 28.
Luxuria follers V, 142.

M.

Macram fpem II, 35.
Macrinus II, 1.
Maena, *pifcis* III, 76.
Maenas, *baccha* I, 101.
Maeonides *Homerus* VI, 11.
Magifter barbatus, *Socrates* IV, 2. Magifter artis venter P. 10.
Magnanimus puer VI, 22.
Maieftate manus IV, 8.
Maligne refpondet fidelia III, 21.
Mando vota II, 39.
Mane clarum III, 1.
Manes et fabula fies V, 152.
Manius VI, 56. 60.
Mantica fpectatur praecedenti tergo IV, 25.

Marcentes vuluas pandere IV, 36.
Marcus Dama, V, 79.
Mare hibernat VI, 7. intepet VI, 7.
Marem strepitum intendisse fidis VI, 4.
Marsi clientis III, 75.
Masurius, *iurisconsultus* V, 90.
Matertera metuens Diuum II, 31.
Maxillis gausape pectas IV, 37.
Medi braccati III, 53.
Meiite extra I, 114.
Membrana bicolor III, 10.
Melicerta V, 103.
Mendosum tinniat V, 106.
Mendose conligis V, 85.
Mensa verecunda feria laxare V, 44.
Mephitis III, 99.
Meracae Anticyrae IV, 16.
Mercurius II, 44. VI, 62.
Mercurialis saliua V, 112.
Meruisse os populi I, 42.
Messalae propago II, 72.
Messe tenus propria viue VI, 25.
Midas I, 121.
Miluus IV, 26.
Mimalloneis bombis I, 99.
Minui senio VI, 16.
Mire opifex VI, 3.
Modicus voti V, 109.
Momento turbinis V, 78.
Monimenta Marsi clientis III, 75.
Monstrari digito I, 28.
Montes magnos promittere III, 65.
Morbo venienti obcurrere III, 64.
Mordaci vero aures radere I, 107. m. aceto totus V, 86.
Morosa vena VI, 72.
Mores curuos deprendere III, 52. intortos extendit regula V, 38. pallentes V, 15.
Munera sua tollat cerdo IV, 51.
Murmur tollere de templis II. 6.
Murmura rabiosa rodunt III, 81.
Musa I, 68.
Mutius I, 115.
Mycenae V, 17.

N.

Nare de balba locutus I, 33. naribus vncis indulgens I, 40.
Naso suspendere I, 118.
Natalitia sardonyche I, 16.
Natura continet hoc fas V, 98. 99.
Nebulas Helicone legunto V, 7.
Nectar Pegaseium P. 14.
Nemo in sese tentat descendere IV, 23.
Nereus I, 94.
Nerio iam tertia ducitur vxor II, 14.
Neruis opem poscere II, 41. neruos decipere IV, 45.
Nigrum theta IV, 13.
Nihil gigni de nihilo III, 84.
Noctem flumine purgas II, 16.
Nocturnis chartis inpallescere V, 62.
Nodosa arundo III, 11. chiragra V, 58.
Nodum canis abripit V, 159.
Nonaria, *prostibulum* I, 133.
Nucibus relictis I, 10.
Nugis bullatis V, 19.
Numae vasa II, 59.
Numera diem meliore lapillo II, 1.
Numeros tres Bathylli V, 123.
Numus suspiret in imo fundo II, 51. vtile quid habet III, 70. Numi dolosi spes P. 12. Numos credere V, 80.
Nutrici non mando vota II, 39.

O.

O curas hominum I, 1.
Obba sissilis V, 148.
Obcurrite sannae posticae I, 62.
Obscoenum limen V, 165.
Obstipum caput VI, 32.
Ocello patranti I, 18.
Ocimum, *herba* IV, 22.
Oculi scintillant ira III, 117. oculos vrentes inhibere II, 34. tangere oliuo III, 44.
Oenophorum V, 140.
Offas V, 5.
Officia rerum tenuia V, 93.
Ohe I, 23.

Oletum I, 112.
Oliuo tangere oculos III, 44.
Omenta iunicum II, 47.
Omento tremat venter VI, 74.
Opimum pingue III, 33.
Optare centum linguas V, 2.
Orcae angustae collo non fallier III, 76.
Ordo quis datus III, 67.
Orestes III, 118.
Ossa inodora vrnae dabit heres VI, 34.
Ouo rupto pericula V, 185.

P.

Pacuuius, *poeta tragicus* I, 77.
Pagina nugis turgescat V, 20.
Palaestritae IV, 39.
Palato tenero subplantat verba I, 55.
Palilia I, 72.
Pallentes mores V, 15.
Pallida Pirene P. 4.
Palpo V, 176.
Pannucea Baucis IV, 21.
Papae V, 79.
Pappare minutum II, 17.
Parca tenax veri V, 48.
Paria centum inducere VI, 48.
Parnasus biceps P. 2.
Pars animae V, 23.
Parthi vulnera V, 4.
Passim sequi coruos III, 61.
Patella secura III, 26.
Pater diuum III, 55.
Paterna dicta VI, 66.
Paterno rure III, 24.
Patranti ocello I, 18.
Patriam rem frangere V, 164.
Patriciae vuluae IV, 73.
Patruus ebullit II, 10.
Patruos sapimus I, 11.
Pauo Pythagoreus VI, 11.
Pectine tetrico VI, 2.
Pectus incoctum generoso honesto II, 74.
Pecori infelix auster VI, 53.
Pede varo regula fallit IV, 12.
Pedius I, 85.
Pegaseium nectar P. 14.
Pelliculam veterem retines V, 116.
Penates da fortunare II, 45.
Pendens laquearibus ensis III, 40.
Penem amarum IV, 48.
Peragit grandia bona dente VI, 21. 22.
Perditus cute I, 23.
Pericli pupille IV, 3.
Pericula capite cano pellere I, 83. Pericula ouo rupto V, 185.
Peronatus arator V, 102.
Petulanti splene cachinno I, 12.
Pertusa compita IV, 28.
Phalerae III, 30.
Phyllidas I, 34.
Picas poëtrias P. 14.
Pilea libertatem dant V, 82.
Pinge duos angues I, 113. Pictae tectoria linguae V, 25.
Pingue opimum III, 33.
Pirenen pallidam P. 4.
Pituita purgatissima somnia II, 57.
Plantaria, *pilos* IV, 39.
Plasma liquidum I, 17.
Plausisse Cappadocas VI, 77.
Plebeia prandia V, 18.
Plorabile I, 34.
Pluteum non caedit I, 106.
Poëmata dia I, 31.
Poëtrias picas P. 14.
Polenta III, 65.
Pollice (sub) ducere vultum V, 40.
Pondus dare fumo V, 20.
Pontifices II, 69.
Pontus V, 134.
Popa venter VI, 74.
Popello blando iactare caudam IV, 15.
Populo donaueris bibulas aures IV, 50.
Porticus, *disciplina stoica* III, 54.
Poscis prece emaci II, 3.
Posterior rota V, 72.
Posticae obcurrite sannae I, 62.
Pote I, 56.
Praecedenti tergo spectatur mantica IV, 25.

Praeclarum funus II, 10.
Praecordia excutienda V, 22.
Praefigere nigrum theta vitio IV, 13.
Praetegit auro balteus V, 145.
Praetoris non erat dare V, 93.
Prandia plebeia V, 18.
Prece emaci poscis II, 3.
Premitur ratione animus V, 39.
Primordia rerum VI, 3.
Procne V, 8.
Producis VI, 19.
Progenies terrae VI, 57.
Proluí labra P. 1.
Propago lippa II, 72.
Properandus rota III, 23.
Propria messe VI, 25.
Prudentia velox rerum ante pilos venit IV, 4.
Psittaco P. 8.
Pulchrum est digito monstrari I, 28.
Pulydamas I, 4.
Pulmentaria vncta III, 102.
Pulmo praelargus animae I, 14.
Pulmonem rumpere ventis III, 27.
Pulpa scelerata II, 63.
Pupillum expungam II, 13. magni pericli IV, 3.
Puppae Veneri donatae II, 70.
Puppe dei VI, 90.
Purgatas aures V, 63.
Purgatissima somnia II, 57.
Purpura custos V, 30.
Puteal multa vibice flagellas IV, 49.
Putris in Venerem V, 58.
Pythagoreus pauo VI, 11.

Q.

Quaesiueris te non extra I, 7.
Quantum est in rebus inane I, 1.
Quatit manibus II, 35.
Quintius dictator I, 74.
Quinta vmbra III, 4.
Quincunce modesto V, 149.
Quiritem quibus vna vertigo facit V, 75. Quirites hesterni III, 106.

R.

Rabiosa silentia III, 81.
Radere auriculas vero I, 107.
Ramale vetus I, 97.
Ramalia fagi V, 59.
Ramosa compita V, 35.
Ramum ducis stemmate Tusco III, 56.
Rancidulum quiddam balba de nare locutus I, 33.
Rapiant puellae II, 38.
Rapidae vitae vsum permittere V, 94.
Rara auis I, 46.
Rasis in epithetis librat crimen I, 85.
Ratione premitur animus V, 39.
Receptat se litus multa valle VI, 8.
Recessus sanctos mentis II, 73.
Rectum discernis IV, 11.
Recutita sabbata V, 184.
Recto talo viuere V, 104.
Redit in rugam VI, 79.
Relictis nucibus I, 10.
Resulserit numi spes P. 12.
Regula fallit pede varo IV, 12. fallere sollers adposita intortos extendit mores V, 38.
Regustatum salinum V, 138.
Remus I, 73.
Reparabilis Echo I, 102.
Respondet maligne fidelia III, 22.
Respue quod non es IV, 51.
Reuello auias veteres de pulmone V, 92.
Rhenos ingentes VI, 47.
Rhombos ponere VI, 23.
Ridenti amico I, 116.
Rigida catasta VI, 77.
Rimas angustas extendit lumine III, 2.
Rixanti populo cicer ingere V, 178.
Roma turbida I, 5. 8.
Romule I, 87.
Romulidae saturi I, 31.
Rosa fiat, quidquid calcauerit II, 32.
Rota acri fingendus V, 24. posterior curras V, 72. properandus III, 23.

Rubellum Veientanum V, 147.
Rubrica Masuri V, 90.
Rubricam dirigere oculo vno I, 66.
Rubrum catinum V, 182.
Rugam (in) redit VI, 79.
Rugosa sanna V, 91.
Rumore sinistro V, 164.
Runcantem IV, 36.
Rupto iecore I, 25.
Rure paterno tibi est far modicum III, 24.

S.

Sabbata recutita palles V, 184.
Sabino foco VI, 1.
Sacer est locus I, 113.
Sacerdos lusca V, 186.
Sagittis praebemus crura IV, 42.
Salinum regustatum terebrare V, 138.
Salit cor rite III, 111.
Salinam Mercurialem glutto sorbere V, 112. lustralem II, 33. tenuem turdorum noscere VI, 24.
Sambucam aptaueris caloni V, 95.
Samios ramos diduxit litera III, 56.
Sanna rugosa V, 91. sannae posticae obcurrite I, 62.
Saperdas aduehe ponto V, 134.
Sapio quod satis est mihi III, 78.
Sapit vngues demorsos I, 106.
Sapimus patruos I, 11.
Sardonyche natalitia I, 16.
Sartago loquendi I, 80.
Satur anseris extis VI, 76.
Saturnia aera II, 59.
Saturnus grauis V, 50.
Satyri Bathylli V, 123.
Saxa Bruttia VI, 27.
Scinderis duplici hamo V, 154.
Scintillant ira oculi III, 117.
Scire tuum nihil est I, 27.
Scomber, *piscis* I, 43.
Scrobs I, 119.
Secretam in aurem gannit V, 96.
Sectabere canthum V, 71.
Secuit Lucilius vrbem I, 114.
Secundo axe V, 72.
Securus quo pes ferat III, 62.
Secura patella III, 26.
Seductum moneat luxuria V, 143.
Seges altera in herba est VI, 26.
Semipaganus P. 6.
Semuncia breuis V, 121.
Sene praegrandi I, 124. Senes aprici V, 179.
Senio dexter III, 48.
Sepia III, 13.
Sequaces hederae P. 6.
Seria argenti II, 11.
Seriola IV, 29.
Sermo quis populi I, 63.
Seruitium acre V, 127.
Sesquipede I, 57.
Seueros vngues I, 64.
Siculi aera iuuenci III, 39.
Silentia rabiosa III, 81.
Siliquis III, 55.
Sinciput VI, 70.
Sinistro genio IV, 27.
Sinuoso pectore V, 27.
Sistrum V, 186.
Socratico sinu V, 37.
Sole recenti V, 54. Solem figis in cute IV, 33.
Solea rubra obiurgabere V, 169.
Solidum quid crepet V, 25.
Solones aerumnosi III, 79.
Somnia aegroti veteris V, 129. pituita purgatissima II, 57.
Somno inriguo V, 56.
Sonat de nare canina litera I, 109.
Sorbere IV, 16. V, 112.
Sorbitio IV, 2.
Sparsisse oculos V, 33.
Speciem veri dignoscere V, 105.
Spes numi refulserit P. 12.
Splene petulanti I, 12.
Staius II, 19.
Stemmate Tusco III, 28.
Steriles veri V, 75.
Stertimus III, 3.
Stloppo V, 13.
Stolidam barbam praebere II, 28.
Strigiles V, 126.
Stringere venas crudo de puluere II, 66.
Stupet hic vitio III, 32.

Stuppas V, 135.
Subaerato V, 106.
Subcinctis laribus V, 31.
Subdite rebus V, 124.
Subduximus coſtam Apennine I, 95.
Subere praegrandi I, 97.
Subplantat verba palato I, 35.
Subſellia I, 82.
Suburra V, 32.
Succinis ambages III, 20.
Sulco terens dentalia I, 73.
Sulfure ſacro II, 25.
Sulfureas mephites III, 99.
Supellex quam curta ſit IV, 52.
Surda vota condidit Ionio VI, 28.
Surgentem callem III, 57.
Surrentina III, 93.
Suspendere naſo I, 118.
Suſpiret numus in imo fundo II, 51.
Suſurros humiles tollere de templis II, 6.

T.

Tabellas adſigna V, 81.
Tabula in caerulea oberret pictus VI, 32.
Tadius VI, 66.
Talo recto viuere V, 104.
Tange miſer venas III, 107.
Tectoria linguae V, 25.
Tecum habita IV, 52.
Temperat me tibi V, 51.
Templis murmur tollere II, 6.
Tenax veri Parca V, 48.
Tendis cum Iove viuere V, 139.
Teneras auriculas radere I, 107.
Tentemus fauces III, 113.
Tenuem ſaliuam turdorum noſcere VI, 24.
Tenuia rerum officia V, 93.
Tepidum Decentor I, 84.
Terebrare ſaliuum V, 138.
Terens dentalia ſulco I, 73.
Terrae filius VI, 59. progenies VI, 57.
Teſticuli paterni I, 103.
Tetrico pectine VI, 2.
Theta nigrum vitio praefigere IV, 13.
Thure nullo litabis V, 120.
Thyeſtes V, 8.
Thynnus V, 183.
Tiberino gurgite II, 15.
Titos ingentes I, 20.
Togae verba V, 14.
Tollat ſua munera cerdo IV, 51.
Toroſa iuuentus III, 86.
Trabe rupta VI, 27.
Trabeatus III, 29.
Tragoedo hianda fabula V, 3.
Traham voce pura V, 28.
Trama figurae VI, 73.
Tremulo verſu I, 21.
Treſſis agaſo V, 76.
Triental III, 100.
Troiades I, 4.
Troſſulus leuis I, 82.
Trutinantur verba labello III, 82.
Tucetaque craſſa II, 42.
Tumuli mortuorum floribus ornati I, 40.
Tunicatum caepe IV, 80.
Turbida Roma I, 5.
Turbinis momento V, 78.
Turdarum ſaliuam noſſe VI, 24.
Turgeſcat pagina nugis V, 20.
Tuſcum fictile II, 60. Tuſco ſtemmate ducis ramum III, 28.
Tutor ne ſis mihi III, 96.
Tyrannos ſaeuos punire III, 35.

V.

Vae VI, 50.
Vago inguine VI, 72.
Vaporata aure I, 126.
Vappa V, 77.
Varicoſos centuriones V, 189.
Vaſa Numae II, 59.
Vates centum ſibi voces ora et linguas in carmina poſcunt I, 2.
Vatum plorabile I, 34.
Vda labella II, 32.
Vdas fores V, 165.
Vectidius IV, 25.
Veientanum Rubellum V, 147.
Velina, ſc. *tribus* V, 73.
Vellant plantaria IV, 39.
Velle ſuum cuique eſt V, 53.
Velox prudentia IV, 4.

Venae compositae III, 91. morosae VI, 72. venas tange miser III, 107. stringere crudo de puluere II, 66.
Vende animam lucro VI, 75.
Veneri puppae donatae II, 70. in Venerem putris V, 58.
Venienti obcurrite morbo III, 64.
Venosus liber I, 76.
Venter magister artis P. 11.
Veratro ebria Ilias I, 51.
Verba togae sequeris V, 14.
Verecunda mensa seria laxare V, 44.
Veri tenax Parca V, 48. speciem dignoscere V, 105. steriles V, 75.
Vernae discincto IV, 22.
Vero mordaci radere auriculas I, 107.
Verrucosa Antiopa I, 77.
Versu tremulo I, 21.
Vertigo quibus vna facit Quiritem V, 76.
Veteres auias de pulmone reuellere V, 92.
Vetule I, 22.
Vestales vrnae II, 60.
Viatica canis V, 65.
Vibice multa puteal flagellas IV, 49.
Vicinia me egregium dicat IV, 46.
Vindicta meus V, 88.
Violae nascentur e tumulo I, 40. violas portantes lucernae V, 182.
Virbi ad cliuum VI, 56.
Virtutem videant intabescantque relicta III, 38.
Vitrea bilis III, 8.
Vitae nescius error V, 34. rapidae vsum permittere V, 94.
Viue memor leti V, 153. viuere talo recto V, 104. ex tempore III, 62. cum Ioue V, 139.
Vlterior cinere hoc metuas VI, 41.
Vmbo candidus V, 33.
Vmbra quinta III, 4.
Vmbri pingues III, 74.
Vncis naribus indulges I, 40.
Vnctus cesses IV, 33.
Vnguem crudum abrodere V, 162. vngues demorsos sapit I, 106. seueros I, 64.
Vnguen crassum VI. 40.
Vomuere lucernae pingues nebulas V, 181.
Vota nutrici non mando II, 39. surda condidit Ionio VI, 28. voti modicus V, 108. voto viuere aperto II, 7.
Voce pura traham V, 28.
Vrentes oculos inhibere II, 34.
Vrnae ossa inodora dabit heres VI, 34.
Vrtica VI, 70.
Vsum vitae rapidae permittere V, 94.
Vulfenius V, 190.
Vulgi securus VI, 12.
Vulnus coecum habes IV, 44. vulnera Parthi V, 4.
Vulpem astutam seruas sub pectore V, 117.
Vuluas marcentes pandere IV, 36. patricias IV, 73.
Vxor proxima III, 43.

COMMENTARIVS PERPETVVS

IN

A. PERSII FLACCI

SATIRAS VI.

CONSCRIPTVS

A

G. L. KOENIG.

GOTTINGAE, MDCCCIII.
SVMTIBVS HENRICI DIETERICH.

COMMENTARIVS
IN PROLOGVM.

V. 1—3. Equidem carminum faciendorum facultatem solenni illo more nactus sum, quo nactos se esse eam reliqui poëtae gloriantur, neque bibi ex Hippocrene, neque somniaui in Parnaso.

1. *Nec labra prolui. Proluere* pro madefacere, rigare saepe ponitur; *proluere se vino*, aut *prolui vino* pro: potare vinum, vinum largius haurire. Virgil. Aen. I, 738; Cop. 29; Horat. Sat. I, 5, 16. Quae vis huic quidem loco per se bene conueniret. Nam vt poëtae antiqui, qui quidem modestiores essent, se bibisse tantum ex Musarum fontibus dixerunt, eorum imitatores non poterant esse modico illo haustu contenti, ipsique aqua illa, Apollinis et Musarum numine et vi quasi medicata, probe repleti esse videri voluerunt. Martial. VIII, 70, 3. Stat. Silv. II, 7, 12. Et Sidonius Apollin. IX, 285. Musas vocat *madidas potata ab Hippocrene.* Illud igitur ipsum potuit Persius ridere, quum illa dictione vteretur. Verum dixit: *Nec labra prolui*, h. e. ne primoribus quidem labris sacros illos fontes adtigi. Hom. Il. ι. 495. χείλεα μέν τ'ἐδίηνʼ, ὑπερῴην δ'οὐκ ἐδίηνε. Qui existimant, largiorem haustum his verbis indicari, a pecudibus hoc ductum putant, quae vehementer sitientes non labra solum, sed totam proboscidem aquis inmergunt. Verum hoc alienum videtur. Ceterum cf. Propert. III, 2, 52. Stat. Silv. V, 3. 122. *fonte caballino*, i. e. Hippocrene, quem fontem Pegasus, vt aiunt, vngulae ictu protulit. Arati phaen. 205 sqq. Ovid. Fast. III, 450 sqq. Sidon. Apoll. VIII, 9 sqq. Barth. ad Stat. Theb. VI, 338. Inde Propertius (III, 2, 2.) eius aquam vocat: *humorem Bellerophontei equi.* In adiecto *caballino* non est argutandum, vt existimes, Persium minus honestiori vocabulo vsum esse, vt fontis religionem rideret, quia *caballus* equum saepius minus generosum significet. Hoc enim non semper ita se habet; cf. Iuvenal. X, 6. Auson. Epist. IV, 8. Forsan retinuit hoc vo-

cabulum ab iis poëtis vſurpatum, quorum ſtultam adrogantiam perſtringere inſtituit. Non ſolum ex hoc Perſii loco, verum etiam ex multis aliis poëtarum, in primis recentiorum, adparet, et illi fonti et aliis quibusdam ſingularem vim fuiſſe tributam, vt aquae illorum hauſtae facultatem poëticam inſpirarent. Homeri et Heſiodi aetate haec opinio nondum erat nata. Neque apud tragicos et Pindarum tale quidquam legimus, quamquam fontium Apollini ſacrorum mentio ibi fit. Primum huius rei veſtigium occurrere videtur apud Moſchum Idyll. III, 77 ſq. Ἀμφότεροι (Homerus et Bion) παγαῖς πεφιλαμένοι, ὃς μὲν ἔπινε Παγασίδος κράνας. ὁ δ᾽ ἔχεν πόμα τᾶς Ἀρεθούσας Cuius loci ſenſus mihi videtur: Vterque erat poëta inſignis, alter epicus, alter bucolicus. Verum, an ex illis verbis conligi poſſit, Homerum ex Hippocrene epici carminis, Bionem ex Arethuſa paſtoritii facultatem hauſiſſe, dubitari ſaltem poteſt, nec huius loci et temporis eſſe puto, vlterius hac de re quaerere. Mirum ſane videri poteſt, quod Pauſanias IX, 28 ſq., vbi de Helicone eiusque fontibus loquitur, huius rei mentionem nullam facit. Etiam Plinius maior cum Strabone, quorum vterque loca illa et fontes recenſet, neglexiſſe ſaltem illud videtur. Solus fere Solinus c. 9. hanc rem verbo tantum adtigit. Videtur itaque hoc recentiorum poëtarum commentum eſſe inde forſan natum, quod fontium et aquarum hauſtu celebrium commoratio in aliquo loco et ſedes exprimeretur, ſimulque quod enthuſiasmus, furor ille Bacchicus, quo ſaepe poëtae abreptos ſe finxerunt, a bibendo plerumque repeteretur. Fortaſſe etiam haec opinio, Caſtaliam bibentibus vaticinandi facultatem impertire, antiquior fuit, (Lucian. Iov. Tragoed. T. II. p. 675. ed. Reiz.) illiusque commenti anſam praebuit, quod, quum de vno fonte aliquis poëta inſignis finxiſſet, ab eius imitatoribus ad omnes fontes facile transferri potuit, qui Apollini et Muſis ſacri eſſent, mirumque in modum variari atque exornari. Iam apud Propertium (II, 8, 19 ſq. vbi v. Paſſerat. Brouckh. et Burm.) rem adeo excultam deprehendimus, vt, discrimine fontium facto, ex Hippocrene et Aganippe maiores, ex Permeſſo minores poëtae biberent. Sic quoque fons, vnde hauſerit poëta, pro carminis genere ponitur, quo vſus eſt. Horat. Epiſt. I, 3, 10. Ex hac re fontes illi varia epitheta nacti ſunt; Stat. Silv. I, 2, 6. *vocalis vnda e Pieriis fontibus;* cf. II, 7, 12. et V, 5, 2. *docti amnes;* I, 4, 25. *enthea Pimplea, conſcia Pi-*

rene; Analect. Brunk. T. II. p. 344. *ἀοιδοτόκοι πηγαί;* T. I. p. 218. *κράνας Ἑλικωνίδος ἔνθεον ὕδωρ.*

2. 3. *Nec in bicipiti Parnaso* (cf. Ovid. Met. I, 316 sq. Lucan. V, 71 sq. Senec. Oedip. 227.) *somniasse Memini.* Hoc quoque ad ridiculas poëtarum praedicationes spectat, inde forsan natum, quod opinabantur, quibus in locis vel Deo vel Deae consecratis somnum caperent, ab horum numine sibi aliquam facultatem inpertiri. v. Heyn. ad Virg. Aen. VII, 86 sq. Ovid. Heroid. XV, 157 sq. Aristoph. Plut. 411. et 679 sq. Ad ridiculum augendum dixit: *nec somniasse memini* pro: nec somniaui; potuisset scilicet fieri, vt illius rei tam memorabilis oblitus sit. *repente*, temporis momento. *sic*, vt eram ante somnium, sine vlla meditatione et studiis ad rem poeticam pertinentibus. *prodirem* sc. somno in Parnaso capto plane mutatus ab illo, qualis ante somnum fueram. *Prodire* est Graecum *ἐπανέρχεσθαι.* Epict. 22. *ὅτι ἄφνω φιλόσοφος ἡμῖν ἐπανελήλυθε.* Ad poëtarum sacra rite colenda non solum requiritur ingenium, verum etiam studium acerrimum multusque vsus, quae res poëtis, quos respexit Noster, quique huiusmodi aliquid de se praedicabant, maxime deesse solebat. Quapropter ii, quum gloriarentur, se vel bibendo ex Hippocrene vel somniando in Parnaso repente poëtas factos esse, eo ipso ridendos se praebebant.

4. *Heliconidas*, Musas, a monte Helicone, vbi maxime colebantur, sic dictas. v. Hesiod. Gen. Deor. princ. Pari ratione vocabantur *Olympiades*, *Parnasides;* sic a fontibus *Castalides*, *Pimpleades*. *Pirene* fons erat in Acrocorintho. Diodor. IV, 74; Pausan. Corinth. II, 3. Strab. p. 582. *Pirene* vel Acheloi vel Oebali filia vi lacrumarum, quas ob mortem Cenchriae filii ab Artemide interfecti profuderat, in fontem mutata esse dicitur. Fons ille erat inlustris. Pind. Olymp. XIII, 84 sqq. ibi Schol. Ovid. ex Ponto I, 3. 75. Iuxta fontem erat Apollinis simulacrum. Inde et huic fonti vis aliqua tributa est carminum facultatem bibentibus inpertiendi. Stat. Silv. I, 4, 15. Religio huius fontis satis antiqua videtur esse, legimus enim in Euripid. Med. 69. *σέμνον ὕδωρ Πειρήνης.* Ibi Schol. narrat, Aesopum Oceani filium hunc fontem in gratiam Sisyphi inuenisse. cf. Troad. 207. Huc pertinet Honesti epigr. 4. Analect. Brunk. T. II. p. 289. Pegasum e Pirene bibentem captum esse a Bellerophonte tradidit Schol. Pind. ad l. supra l.: eam ob rem Pegasus vocatur *πει-*

ῥηναῖος πῶλος Eurip. Electr. 475 et Statius (Thebaid. IV, 60 sq.) disertis verbis et hunc fontem pulsu vngulae Pegasi ortum esse dicit, in quo sane non errasse, vt quidam volunt, sed antiquam narrationem secutus esse videtur, quam et Euripides l. c. fortasse respexit, quae ad nos perlata non est. cf. quae de Pegasi mytho docte disputauit Lenzius in N. T. Mercur 1796. T. II. p. 263 sqq. Verum cur huius fontis potissimum mentionem facit Noster? Ratio in promptu est, quia poëtae huius aetatis, quos vellicat Persius, ex hoc fonte minus vulgari se bibisse frequentius simulabant. Difficiliorem explicatum habet epitheton *pallida*. Alii ad luctum *Pirenes*, matris Cenchriae, alii ad studium seu pallorem poëtarum labore contractum id trahunt. Vtraque ratio dura esse videtur, posterior tamen priori probabilior. Sed cogitandum est, in hoc laborasse poëtas, vt multa scriberent; nam illud studium, quo adsidue carmina poliuntur et perficiuntur Noster intelligere non potuit.

5. 6. *illis remitto* sensus: Omnibus de Musarum commercio et potatione aquarum Musis sacrarum praedicationibus ego non vtar, easque, quamquam in medio positas, illis proprias cedo. Hanc vim illud *remitto* h. l. mihi habere videtur. *quorum imagines lambunt Hederae sequaces*. Sub Imperatoribus literarum studium vel colentibus vel simulantibus poëtarum celebrium *imagines* (*Büsten*) vel hedera vel lauro coronatae in bibliothecis cum publicis tum priuatis exponi ornatus causa solebant. Horat. Sat. I, 4, 21 sq. Sen. de Tranq. an. 9. Plin. XXXV. sect. 2. Sueton. Tib. 70. Iuvenal. VII, 29. Plin. Epist. IV, 18. X, 25. *Hederae* proprie Baccho sacrae; quoniam autem in eius comitatu Musae ideoque poëtae inueniuntur, hi quoque hedera cincti repraesentantur. Aristoph. Nub. 603. ibi Schol. et Ran. 1242. Horat. Od. I, 1, 29. Propert. IV, 7, 75 sq. Orpheus Arg. 7 sq. ait se Bacchi et Apollinis κέντρῳ ἐλαυνόμενον. A Dioscor. in Anal. Brunk. T. I. p. 499. ep. 25. Ἑλικὼν vocatur ἑυκισσος. *sequaces* naturam hederae exprimit. cf. Plin. Pan. 45. Valer. Flac. I, 124. *lambunt*, vt Virgil. Aen. II, 684. A lingua hoc ad flammas et h. l. ad folia translatum, quae flammarum figuram referunt. Consulto magnifica ratione dicendi Noster vtitur, superbiae et fastui illorum poëtarum adcommodata. Illa remitto, dicere vult, poëtis praestantissimis vel illorum ipsorum vel stolido vulgi iudicio. Petron. 83. *Poëta sum et, vt*

spero, non humillimi spiritus, si modo coronis aliquid credendum est, quae etiam ad inperitos deferre gratia solet.

Ipse semipaganus. Quanta magnificentia verborum de illis poëtis locutus est, tanta modestia per ironiam de se loquitur, et illorum doctissimorum et Musarum commercio honoratorum virorum amplitudini quasi adsurgens *semipaganum* se vocat. *Paganus* est rusticus, et obponitur militi. Iuvenal. XVI, 33. Plin. Epist. X, 18. Veget. II, 23. H. l. *semipaganus* is est, qui non proprie inter poëtas est referendus, quum bibendo ex Hippocrene somniandoue in Parnaso non sit initiatus.

7. *Ad sacra vatum carmen adfero nostrum.* *Sacra* obponuntur vulgaribus; sunt igitur ea, quae ad omnium intelligentiam non veniunt, ideoque arcana cuiuscumque artis et disciplinae non nisi artem colentibus nota. Possunt itaque sacra vocari praecepta artis poëticae et carmina ipsa. Broukh. ad Propert. III, 1. 1. Ovid. ex Ponto II, 10. 17 seq. III, 4. 65 seq. IV, 8. 81 seq. Bene Noster ironiam tuetur, et vocat carmina istorum poëtarum *sacra vatum*, quasi familiariori Musarum commercio earumque adflatui proprio debeantur, suum contra opus simpliciter *carmen*. Hoc *carmen* adferre se *semipaganum*, ait, *ad sacra vatum*, i. e. addere *sacris vatum*, carminibus illis ab Apolline et Musis dictatis. Sic egregie *semipaganus vatibus*, *carmen sacris* obponitur. Sensus hac ratione simplicissimus oritur: Carmen hoc meum edo et, qua par est, modestia praestantissimis poëtarum operibus iam euulgatis adiungo. Alii, inter quos Lambinus, sub *sacris* illa carmina poëtarum intelligunt, quae adseruabantur in bibliotheca Apollinis Palatini, quo auctores scripta sua deferre et recitare solebant. Sueton. Aug. 29. Dio LIII. princ. Ovid. Trist. III, 1. 59 seqq. vet. Schol. Cruq. ad Horat. Sat. I, 10. 38. Bentlei. ad Horat. Epist. II, 2. 92. Calpurn. Sic. 157 seqq. cf. Wernsdorf. ad Aram Pythiam in poët. lat. min. T. II. p. 381. Hoc non displicet, verum caue existimes, Persium de delatione carminis sui in illud templum et de recitatione cogitasse.

8 — 14. Subiicit Persius rationem, quid sit, quod, quum non sit poëta initiatus, carmina scribere nihilominus audeat. Sunt aliae res, inquit, praeter memoratas, quae ingenium hominibus largiri soleant, fames et auri spes. Haec ita extulit, vt eae causae, quas exempli tantum gratia pretulisse videri vult, ad illos poëtas transferri posse

videantur, tecteque innuatur, quid proprie intelligendum ſit, quum illi gloriantur, ſe ſomniaſſe in Parnaſo aut bibiſſe ex Hippocrene.

8. 9. Vel natura infantes fame eloquentes redduntur. Hoc expreſſit ſimilitudine a pſittaco et pica ſumpta, quas vulgo ad imitandas voces humanas condocefaciunt, per interrogationem. *Quis expediuit pſittaco* i. e. quis fecit, vt pſittacus facile eloqueretur. *χαῖρε*, humanitatis verbum, quo pſittacus intrantes ſalutabat. *verba noſtra*, voces humanas. *conari*, cum delectu; *conamur* enim ea, in quibus periculum facimus, et quorum perficiendorum facultas adhuc nobis deeſt. Quintil. Inſtit. I, 1. *Has primum audiet puer, harum verba effingere imitando conabitur.* Bene itaque hoc de aue dicitur, quam homines condocefaciebant voces coram recitando, quas imitaretur. Ceterum ad luxum pertinebat, pſittacos alere et picas, vt intrantes domum ſalutarent. Ovid. Amor. II, 6, 37 ſqq. Martial. XIV, 73 et 76. Petron. 28. Stat. Silv. II, 4. 16 ſqq. Plin. H. N. X, 42 ſqq.

10. *Magiſter artis.* Fames nempe omnes ad omnia dociles reddit. Iuvenal. III, 78. *ingenii* h. l. facultatis poëticae. Ovid. A. A. III, 57.

11. *artifex ſequi*, Graeca conſtr. et duriuſcule pro: artifex in condocefaciendo, vt *ſequantur*, adſequantur, exprimant. Per gradus Noſter bene adſurgit ad vim famis exprimendam; ea non ſolum rudes inſtituere (*magiſter artis*) verum etiam plane ineptos aptos reddere poteſt (*ingenii largitor*), quin, quod natura omnino alicui negauit, ei largiri. *negatas* ſc. a natura.

12. *refulſerit* pro: oſtentata ſit, vel a ſtella ſalutari, quae nautis ſubito in tempeſtate adparet (Horat. Od. I, 12. 27 ſeq.), vel ab auri et argenti fulgore (Virgil. Aen. VI, 204.) ſumptum. cf. Vellei. Paterc. II, 103. *numi doloſi*; qui homines quaſi circumuenire et ad ea perducere ſolet, ad quae apti non ſunt.

13. *Coruos poëtas et poëtrias picas*, mares ineptos ad poëſin et feminas garrulitate tantum inſignes.

14. *Pegaſeium nectar. Nectar* h. l. legendum eſſe iam Barthius monuit ad Calpurn. Sic. Eclog. IV, 151. *Nectar* vocat carmina ſua Pindarus Olymp. VII, 12 ſq. et Theocrit. Idyll. VII, 82. cantum. Cantus enim et oratio ſaepe cum flumine dulci, quod e canentis ore fluit, comparatur, Homer. Il. α, 249, vt cum imbre, Neſtor. Larand. Ep. I.

Anal. Brunk. T. II. p. 344. ἡδὺς ἔμβρος Ἑλικωνίδος ἀοιδῆς, et cum dulci potu Ovid. ex Ponto III, 4. 55. Martian. Capella lib. IX. *Post hos honoratior fontigenarum virginum chorus Pegaseae vocis nectare diffluebat.* Quo loco Martianum respexisse Persii versum existimat Vossius in Instit. orator. IV, 12. 1. cf. Antipatr. Sidon. in Analect. Brunk. T. II. p. 16. Epigr. 75, vbi Brunk. Persii verba: *Pegaseium nectar*, laudat. H. l. *nectar Pegaseium* est tam dulce carmen, quam Hippocrenes latices ipsi esse finguntur, qui ab Honesto in Analect. Brunk. T. II. p. 289. Epigr. 3. νεκταρέαι λιβάδες Πηγάσιδος κρήνης vocantur.

COMMENTARIVS
IN SATIRAM I.

v. 1. Poëta fingit se a quodam interpellatum, dum in satiris scribendis occupatus est. *Curae* h. l. pro rebus omnibus, quae curas iniiciunt, animumque occupant. *quantum est in rebus inane*, i. e. quam inanes sunt plerumque res, quarum causa homines tantopere se torqueant? Graece: ὅσον τὸ κενὸν. Omnes fere interpretes haec verba Persii esse, satiram his incipientis, disputant. Casaubonus quidem in eo nescio quid artificii poëtici quaerit, quo totum satiricae poëseos argumentum exhaustum sit. Meo quidem sensu haec verba melius homini, Persium satiras meditantem interpellanti, tribuuntur.

2. *Min tu istud ais?* dialogi naturae aptum; sic quoque Nostrates: *meinst du mich?* Talibus quaestiunculis, saepe superuacaneis, etiam Latini in quotidiano sermone vtuntur. *Nemo hercule*, verba interpellantis, sibique ipsi, quum in respondendo dubitare Persius videatur, respondentis. *Nemo?* Quasi miratur Persius pro certo adfirmantem: nullos omnino lectores satiras esse inuenturas. Hoc sentit alter, statimque subiicit quasi ad molliendum omen.

3. *Vel duo vel nemo.* i. e. paucissimi. *turpe et miserabile.* Haec quoque verba monitoris, hoc labore Persium nullam gratiam capturum, reputantis. *Turpe* dixit, quia obficit certe existimationi scriptoris negligi ab omnibus; *miserabile* spectat ad conditionem auctoris eo modo neglecti. Verum hoc *turpe* et *miserabile* ei tantum videri

poteſt, qui multitudinis plauſus captat, non item Perſio; proinde interrogat, quaſi rationem, cur id turpe et miſerabile ſit, ignorans: *Quare?*

4. 5. Verear ſcilicet, ne iniqui iudices inique de meis ſcriptis iudicent? Hoc *verear* intelligendum eſt. *Pulydamas* ſapientiſſimus quondam inter Troianos et fortiſſimus, cuius cenſuram Hector verebatur. Hom. Il. χ, 100 ſqq. Res in prouerbium abiiſſe videtur, (Cic. ad Att. VII, 1.) quo bene Noſter h. l. vtitur, quandoquidem ſub *Pulydama* per ironiam cenſor iniquus quicumque, ſiue Neronem intelligas ſiue alium, intelligitur, cuius iudicium multitudo temere ſequatur, et *Troiades* praeclare Romani inbelles dicuntur, Troianorum origine tantopere ſuperbientes. Iuvenal. I, 100. *Accius Labeo* ſecundum Schol. inepta Iliadis et Odyſſeae verſione famoſus, (cf. infra v. 50.) in pretio tamen ab aequalibus eiusdem farinae habitus. *Nugae*; vt Noſtrates in ſimili re dicunt: *Poſſen!* Pro nugis habeo iudicium, quod de me ferant Romani. *turbida Roma* pro Romanis variis ſtudiis in diuerſa tractis, variis adfectibus turbatis, vt verum ſentire non poſſint. Virgil. Aen. IX, 57. Lucian. in Nigrino.

6. 7. *Eleuet*, parui pendat. *Examen* eſt lingula trutinae. Similitudinem, qua Noſter h. l. vſus eſt, pauci ex interpretibus intellexiſſe videntur. *Examen improbum* eſt lingula non ad perpendiculum erecta, quae igitur perperam indicat duorum ponderum aequalitatem, ergo iniuſta, et hoc loco valet pro iudicio iniuſto. *trutina*, foramen, intra quod vergit lingula, pro ipſa bilance. Iuvenal. VI, 436. Antholog. lat. T. II. lib. V. Epigr. 141. Sublata ſimilitudine ſenſus erit: ne corrigas (*caſtiges*) iudicium inprobum eorum hominum, quibus recte iudicandi facultas omnino deeſt.

8—11. Locus difficilis eſt, et, vt equidem puto, minime ſanus. *Nam Romae quis non?* ſc. peruerſe iudicat, in primis de huiusmodi ſcriptis, *ob hanc rem*, vt ait Horat. Sat. I, 4, 23 ſq. *Quod ſunt, quos genus hoc minime iuuat, vtpote plures Culpari dignos.* Hanc cauſam quidem odii aut peruerſi de ſatiris iudicii non addidit Noſter, verum ex ſequentibus ea poteſt haud difficulter diuinari. Illius morum turpitudinis cogitatio poëtam repentino quaſi ictu ferit, adeo vt exclamatione nondum plene enunciata, alteram inchoet: *Ah, ſi fas dicere!* ſi mihi liceret de iſtis, qui iniquam cenſuram agunt, libere

dicere. Haec dicit poëta quasi adhuc incertus, quid faciat; deinde animo confirmato pergit: *Sed fas,* sed permissum mihi esse, aut permittendum, existimo *tunc, quum ad canitiem,* ad senectutem meam, *et nostrum istud viuere triste,* ad nostram vitam seu vitae genus triste ac tetricum, propensum ad alios reprehendendos, *adspeximus* (per enall. temp. pro praesenti) *et nucibus facimus quaecumque relictis,* ad ea adspeximus, quae facimus nugis relictis, quibus pueri delectantur, ideoque, aetate puerili exacta. Catull. XIV, 183 sq. Phaedr. III, 14. Martial. V, 86. 1. Petron. 81. *Quum sapimus patruos,* quum sapientiam, prudentiam patruorum nobis sumimus ad aliorum mores obiurgandos, (e comoedia forte, vbi patruorum partes in obiurgandis nepotibus versabantur, aut e vita communi petita haec dictio. Horat. Od. III, 12. 3. Sat. II, 3. 88.) *tunc tunc* sc. fas est, aut fas esse existimo. Iteratum *tunc* non solum adseuerandi vim habet, sed etiam impetum exprimit, quo ad satiras scribendas Noster abripitur. *Ignoscite,* i. e. veniam igitur date scribendi. *Nolo.* Recusat monitor, quasi de sententia multitudinis, dare veniam. Videtur itaque poëta senis personam induisse, cui censoris munus conueniat, et a moribus et consuetudine senum, eorumque vitae genere tristi ac moroso prauos ciuium mores notandi castigandique licentiam sibi sumere. Quam quum vidisset ne sic quidem sibi esse concessam, pergit: *Quid faciam? Sed sum petulanti splene cachinno.* Tamquam imperioso illo: *Nolo* motus, incertus adhuc interrogat: *Quid faciam?* deinde naturam suam respiciens consilio subinde confirmato: *sed,* inquit, scribendum mihi est, nam *sum petulanti splene cachinno.* Cuicumque adfectui veteres quasi sedem posuerunt; laetitiae sedem in splene, (Aristoph. Thesmoph. 3. ibi Sch.) iracundiae in felle, (Iuvenal. V, 159.) etiam in corde, (Virgil. Aen. VI, 407.) amoris in hepate, (Theocrit. XI, 6. XIII, 71. Claudian. VIII, 241 sq.) non tamen semper sibi constant. Sensus h. l. est: natura sum cachinno petulans, derisor; quod nomen tamen Persius iniuria sibi vindicare videtur. Casaubonus locum hunc a v. 8 — 12. sic intelligit: Aequum est satiras scribere, quum intuemur senes nostros, vitam tetricam et austeram simulantes a pueritia ad vltimam vsque vitae metam, qui nihilominus tamen censores agere volunt. Si hi versus Iuvenalis essent, viro doctissimo adcederem: verum ratio-

nem satiras scribendi non poterat Noster repetere ab eo, quod nusquam argumentum satirae alicuius fecit. Ceterum leui literarum mutatione interpretatio loci fit facilior: *Nam Romae quis non? — at qui fas dicere? — Qui fas? Tunc? quum ad canitiem et nostrum istud viuere triste Adspexi, et nucibus facimus quaecumque relictis? Quum sapimus patruos? — Et tunc ignoscere nolo. — Quid faciam? sed sum petulanti splene cachinno.*

13 sqq. Intendit flagellum satiricum Noster in scribendi pruriginem, quam primae satirae argumentum fecit, eamque quasi ex inprouiso inuadit. cf. not. ad v. 107. *inclusi*, a turba remoti, in cubiculi recessu. Poëtae et oratores in lectulo sedentes solebant meditari. Ovid. Trist. I, 1. 41. Cic. de Orat. III, 5. Plin. Epist. V, 5. 5. *numeros*, versus. *pede liber*, rhythmi legibus solutus. Sensus est: scribimus et pedestri et ligato sermone. Prima persona pluralis, qua Noster vtitur, inridendi vim habet. Emendatio Gronovii (Diatrib. c. XXIV.) concinnitatis laude commendatur: *Scribimus. inclusus numeris ille, hic pede liber.* — *Grande aliquid.* Quid illud sit, ex sequentibus adparet; idem nempe, quod Petron. cap. 1. *rerum tumorem et sententiarum vanissimum strepitum* adpellat. v. ibi interpp. et Aristoph. Ran. 860 sqq. . Eodem sensu Horat. in arte 457 habet *sublimes versus.* De illo sublimi genere, quod epicorum et lyricorum proprium est, in quo sententiae rerum magnitudini, et verba rursus sententiarum grauitati ac dignitati adcommodata sunt, vt apud Prop. II, 8. 10 sqq. Ovid. A. A. I, 206 sqq. sermo esse non potest. *quod pulmo animae praelargus anhelet* simpliciter pro: ad recitandum, sed cum delectu expressum, et apte ad eam vim, quae τῷ *grande* h. l. subiecta est. *Pulmo praelargus animae*, pro: pulmones capacissimi. Aristoph. Ran. 851 sqq. ῥήματα δαιομένη sc. γλῶσσα κατχλεπτολογήσει πλευμόνων πόλυν πόνον. Contra hoc vitium in recitando monet Quintil. Instit. XI, 3. *Sunt qui crebro anhelitu et introrsum etiam clare sonante imitentur iumenta onere et iugo laborantia. Quod adfectant quoque, tamquam inuentionis copia vrgeantur, maiorque vis eloquentiae ingruat, quam quae faucibus emitti possit.*

15. Sensus: vt ea scilicet coram populo recites. Hoc ita expressum est, vt recitantis pariter atque auditorum vitia acriter perstringantur, illius cultus mollis et effeminatus, vox fracta, oculi libidinosi; horum incontinen-

tia in ſtudio ſuo profitendo et leuitas. Mos ille ſcripta ſua amicis doctis recitandi multum valuit ſane ad latinae linguae, quam adtigit, perfectionem, ideoque a ſapientiſſimis Romanorum quibusque commendatus eſt. Ovid. Triſt. III, 14. 39. ex Pont. I, 5. 57. IV, 2. 33. Plin. Epiſt. VII, 17. Quo tamen inſaniae proceſſerit, leges apud Iuvenal. I. princ., et III, 10. Martial. III, 44. Aedes ſaepe magna pecunia a recitante conducebantur. Horat. Sat. I, 3. 88 ſqq. et 4. 74 ſqq. Iuvenal. VII, 38 ſqq. *pexusque togaque recenti.* Non tam cultu corporis praecipue ſe commendaturus, quam ingenii ſui triumphum externo corporis habitu quaſi celebraturus.

16. *ſardonyche.* Plin. H. N. XXXVII, 23. Haec gemma ſculpta ſola fere ceram non auferebat, ideoque in ſignaculis primum locum obtinebat. Iuvenal. XIII, 138 ſqq. Ceterum gemma pro annulo poſita eſt. *natalitia*, vel qua natali die ſolum vtebatur, vel quam natali die dono adceperat. Iuvenal. IX, 50. Plaut. Curcul. V, 2. 56. In gemmis pretioſiſſimis parandis, quum primis temporibus rei publicae vitio daretur, plures annulos quam vnum digito geſtare, (Iſidor. XIX, 32.) nec finem nec modum Perſii aetate nouerunt. Iuvenal. I, 27 ſqq. VI, 379 ſqq. Petron. 55. Martial. V, 11. 1. Quintil. Inſt. XI, 3. de cultu oratoris: *Manus non inpleatur annulis, praecipue medios articulos non transeuntibus.* cf. Martial. II, 29; V, 9. *albus.* Ad pallorem recitantis de euentu recitationis anxii, vt Caſaubonus vult, hoc non retulerim, nam in huiusmodi homuncione, tantopere ſibi placente, plauſumque auditorum cogitatione iam audiente, oculis gaudio et laſciuia natantibus eos adſpiciente, timor vix locum habere poteſt; rectius ad ſplendorem totius ornatus externi trahas. Martial. I, 56. 14. X, 62. 6. Huc pertinet imago, quam Lucianus (Rhet. praec. T. III. p. 11. ed. Reiz.) de rhetore ad auditorum plauſum ſe comparante adumbrauit: *πάνσοφόν τινα, καὶ πάγκαλον ἄνδρα* ſc. *εὑρήσεις, διασεσαλευμένον τὸ βάδισμα, ἐπικεκλασμένον τὸν αὐχένα, γυναικεῖον τὸ βλέμμα, μελιχρὸν τὸ φώνημα, μύρων ἀποπνέοντα* cet.

17. *Sede celſa* i. e. ex cathedra; indicat oſtentationem recitantis. Plin. Epiſt. VIII, 21. 2. Iuvenal. VII, 45. *plasmate.* *Plasma* hoc ſaltem loco medicamentum videtur fuiſſe ad guttur molliendum, vocemque ſuauiorem reddendam. Salmaſius ad Solin. p. 85. disputat, *liquido plasmate guttur conluere* idem eſſe, quod ſequens v. 35:

eliquare et tenero palato verba ſubplantare; μετὰ κλάσματος αὐλεῖν eſſe *πολυκάμπτως αὐλεῖν* et *πολυτρόπως*. Nititur quoque Quintil. Inſt. I, 8. Ceterum aliter locum legit, poſt *ocello* delet (.) et ponit (,), ac pro: *leges*, habet: *legens*. Verum illa interpretatio dura eſt, vimque verbis inlatam ſapere videtur.

18. *Mobile*, quod efficitur mobile gargarizando. *patranti fractus ocello*, i. e. oculis fractis, in libidinem prae gaudio reſolutis, quales ſolent eſſe patrantium, rem veneream exercentium. Iuvenal. VII, 241. habet: *oculos in fine trementes;* Apulei. in Luc. *oculos vdos ac tremulos, ac prona libidine marcidos, iamiamque ſemiadopertulos;* Horat. Od. I, 36. 17. *putres*. Ceterum hoc ſenſu *τὸ patrare* alias vix obcurrit; apud Catull. XXIX, 17. eſt *expatrare* pro: ſcortorum commercio abſumere. Senſus: multa oris et vocis ſuauitate magnaque geſtus laſciuia et venerea oculorum motatione verſus pronuncias; ipſo molliori obtutu auditores ad libidinem quodammodo excitas.

19. *Heic*, illo loco, vbi recitatur. *neque more probo*, inhoneſto et laſciuo geſtu motos ſe profitentur. Senec. Epiſt. 52. Hoc fiebat tum quoque in iudiciis. Plin. Epiſt. II, 14. 12. *neque voce ſerena*, tremulis gannitibus. v. Auſon. infra laudandum.

20. *Ingentes Titos*. Quantam vim haec adpellatio, qua Romani alias tantopere delectabantur, h. l. habeat, quisque, vel omni interprete ſilente, ſentiet. *ingentes*. Non ſatis erat Noſtro *magnos* dixiſſe, vocat eos *ingentes*, quibus quum tam puerilis morum leuitas tribuatur, efficitur admirabilis diſſimilium coniunctio. Non a vero videtur abhorrere Heinſii opinio, *Titos* a Noſtro poſitos eſſe pro *Titienſibus;* ſic Horat. in arte 341. habet *Rhamnes*. v. Heinſ. ad Ovid. Faſt. III, 131. *trepidare*, geſtire, ſubſilire laetitia, grauitatis ac conſtantiae adeo inmemores, vt morum corruptelam in quocumque corporis geſtu declarent. *quum carmina lumbum intrant*, excitant auditores, vt lumbis criſſent. De hoc v. Burm. in Anthol. lat. T. II. p. 495. Lucian. T. II. Aſin. aur. 6. ed. Reiz de pruritu venereo: *ἡ δὲ ὀσφὺς ἡμῖν ὑγρῶς ἐπικινεῖται* Auſon. Epigr. CVIII, 4 ſqq. *Principio tremulis gannitibus aera pulſat, verbaque laſciuos meretricum imitantia coetus Vibrat, et obſcoenae numeros pruriginis implet.* De effectu modorum laſciuorum v. Iuvenal. VI, 195 ſq. XI, 162 ſq. Plutarch. Symp. XI, 15, poëſin cum ſaltatione comparans

de vi carminum recitatorum in auditores ita loquitur: *μόνον οὐ λέληθε τὴν ἐν ὀρχήσει διάθεσιν τὰ ποιήματα παρακαλεῖν καὶ τὼ χεῖρε καὶ τὼ πόδε, μᾶλλον δὲ ὅλον, ὥσπερ τισὶ μηρίνθοις, ἕλκειν τὸ σῶμα τοῖς μέλεσι καὶ ἐντείνειν, τούτων δὲ λεγομένων καὶ ᾀδομένων, ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυναμένοις* Ceterum illa loquendi ratio, qua Noſter vſus eſt, nata quoque videri poteſt ab effectu tibiae. Iuvenal. VI, 311 ſqq.

21. *intima*, eas corporis partes intelligo, in quas ſenſus laſciui, inpudica voce et geſtu excitati, agunt. *ſcalpuntur*, titillantur. Senec. Epiſt. 75: *Quid aures meas ſcalpis, quid oblectas?* — *tremulo verſu* ſpectat ad rhythmum carminis effeminatum et ad vocem, qua illud recitabatur, libidine et laſciuia trementem. Horat. Od. IV, 13. 5. cf. Petron. 70. Qualia carmina tunc deberent eſſe, docet Martial. I, 36.

22. *Tun vetule.* Recitator cogitandus aetate iam provectiore, eoque magis vituperandus. *Vetule.* Hoc verbum conuicium fere ſemper inuoluit. Plaut. Epidic. II, 2. 4. Ariſtoph. Nub. 789. *auriculis alienis conligere eſcas* facete dictum pro: alienis auribus ſcribendo recitandoque inſervire. Aelian. V. H. III, 1. *καὶ ἑστιῶσιν εὖ μάλα τὰς ἀκοάς.*

23. *Auriculis:* iteratum hoc auget rei indignitatem. *quibus dicas: ohe*, i. e. auriculis eorum hominum, qui in laudando te omnem verecundiam et pudorem adeo tollunt, vt tandem ipſe eorum plauſus faſtidias et faſtidium tuum declares exclamando: *ohe!* — *et cute perditus*, etiamſi naturae aliquo vitio erubeſcere non poſſis; hoc enim ſignificare videtur *cute perditus*, ſiue illud de aqua intercute laborante ſiue de ſcabioſo adcipias. Ceterum cf. Horat. Sat. II, 5. 96. Iuvenal. VI, 62.

24 — 26. Quid iuuat autem, obiicit alter, tantum ſtudii et laboris in literis poſuiſſe, niſi, quid profeceris, etiam aliis innoteſcat, vt laudem et gloriam, ſtudiorum et vigiliarum fructum, tibi conligas.

24. 25. Doctrinam illam, quae aliis ſe iactare geſtit, expreſſit per *fermentum*, quod maſſam, cui admixtum eſt, inflat tumidamque reddit, et per *caprificum*, quae, quum muris innaſcitur, illorum compagines ſolet laxare. Iuvenal. X, 144 ſq. Martial. X, 2. 9. Ceterum *quo* eſt h. l. cui bono, quem in finem. Heinſ. ad Ovid. Heroid. II, 53. *rupto iecore*, tamquam muri compagibus illa caprifico ruptis. *Iecur*, vt ſanguinis officina, ſedes omnium ad-

fectuum, praecipue libidinis, quae huiusmodi carmina, de quibus h. l. fermo eft, dictat. Theocrit. XIII, 71. Horat. Od. I, 25. 13. Propterea ea, quae ftudiis fuis fibi parauit, quafi iecore concepta et innata, vt caprificus muris, finguntur, quae, dum cupiunt euulgari, rumpunt iecur, vt caprificus muros. De induftria Nofter aduerfarium ifta fimilitudine vtentem inducit, vt et genus ftudii et pruritus vehementiam, qua ad fcribendum et recitandum compellatur, ipfe fuis ipfius verbis declaret. Obferuandum praeterea eft, aduerfarium ab alia fimilitudine, a *fermento* defumpta, ordiri, quam ftatim, vt fenfui fuo minus refpondentem, inperfectam relinquit et ad aliam tranfit. Sed et illi *fermento* fua vis eft, vanitatemque illius ftudii indicat, qua is, cui illud ineft, inflatus redditur et tumidus.

26. Vt inpenfius etiam recitandi ftudium excufet, addit: *En pallor feniumque.* Haec verba vulgo, vel a Reizio, Perfio tribuuntur, at haud fcio an melius eius aduerfario, recitandi caufam agenti, adfignentur, quafi dicat: vide, quantum ftudii et fudoris (id enim per *pallorem* et *fenium* intelligitur. Horat. Epift. I, 18. 47. II, 2. 82 fq.) in ea re confumptum fit, quam male conlocatum id foret, nifi laudes ciuium, quafi fructus inpenfae, inde conligantur. Mifericordia faltem Perfium conrumpere ftudet, quem ratione mouere defperat. *o mores!* exclamatione folemni vtitur Perfius, peruerfam cogitandi rationem h. l. fpectante.

27. Senfus: adeone laus fola finis eft ftudiorum; adeone tota fcientia ad oftentationem comparata eft. Notum eft Graecum prouerbium: *οὐδὲν γὰρ ὄφελος ἀποῤῥήτου φασὶ καὶ ἀφανοῦς τῆς μουσικῆς* Lucian. Harmon. T. I. p. 852. ed. Reiz.

28. At notum effe in vulgus, obiicit aduerfarius, delectat. Pro: notum effe, pofuit: *digito monftrari;* natum hoc ex eo, quod de Demofthene fama ferebat. Plin. Epift. IX, 23. *οὗτος ἐκεῖνος* Lucian. Somn. Tom. I. Cap. II. ed. Reiz. cf. Ovid. Am. III, 1. 17 fqq.

29. 30. Tune in fcholis legi, memoriaeque a difcipulis mandari nihili putes? Omnem inftitutionem et eruditionem in fcholis a poëtarum lectione aufpicabantur cum Graeci tum Romani. Notum hoc eft ex Quintiliano. Praecipue Homero, poëtarum principi, hic honos habitus eft, fequenti tempore etiam Horatio et Virgilio. Iuvenal. VII, 226. Quod quum nonnifi optimis poëtis con-

tingeret, erit, *in ſcholis legi*, idem, quod in optimorum cenſum venire; illamque laudem omnes poëtae ambibant. Martial. I, 35. *cirratorum* puerorum capillis calamiſtro inuſtis, ergo comptorum, diuitum, nobilium. Martial. IX, 30. 7. *cirrata caterua magiſtri.* — *dictata fuiſſe* i. e. lectionibus dictandis et recitandis inſeruiſſe.

30 — 40. Perſii haec verba eſſe cum ex iis, quae proferuntur, rationeque, qua enunciantur, tum ex v. 40. dubium eſſe nequit. Quaeri autem poteſt, quo nexu cum antecedentibus cohaereant. Equidem ſic exiſtimo. Aduerſarius inceperat communem poëtarum cauſam agere, ſcribendique ſtudium tueri ac defendere, quod gloria inde pararetur non contemnenda, quae maxima fieret ſcriptoris, ſi, quae elaboraſſet, in ſcholis diſcipulis proponerentur atque explicarentur. Huius vices repente occupans eique quaſi adſtipulans, alia eiusdem generis Perſius ſubgerit, eorumque mentionem facit, quae vt ſpecie honorifica ſcriptorum vanitatem mouere et adlicere poſſint; verum id facit ratione conſilio ſuo adcommodata. Sic enim ea effert, talemque verborum delectum habet, vt adpareat, quam futilia ea ſint, quae tamquam praeclara ſcribendi incitamenta proferre videtur. Ironiae, qua hoc loco vtitur Noſter, vim etiam augere videtur, quod ea, quae fieri tantum poterant, eamque ob rem conditionatim erant exprimenda, ita narrat, tamquam re vera et ante oculos gerantur. Quin inter pocula, Perſius addit, poetae mentionem faciunt, commendant eius carmina, recitant, laudant. En beatiſſimam eius conditionem!

31. *Romulidae* eamdem vim habet, quam ſupra v. 20. *ingentes Titos.* *ſaturi* indicat menſas remotas, quibus remotis vino et variis ſermonibus veteres indulgebant. cf. Wolf ad Plat. ſymp. IV, 1. Solebant etiam inter epulas poëtarum carmina recitare, deque eorum vitiis et virtutibus, vt fit ab hominibus cibo et vino probe oneratis, inſulſe et inepte plerumque diſſerere. Petron. 55 et 59; Iuvenal. VI, 433 ſqq. XI, 177 ſqq. Plin. Epiſt. I, 15. 2; IX, 36. 4. *dia* ad carminum praeſtantiam ſpectat. Sulpic. Sat. 48. *narrent.* parum adcurate illud quidem, ſed ſecutus eſt Noſter et in hoc et in aliis nonnullis ſermonis quotidiani conſuetudinem. Plaut. Perſ. IV, 3. 29.

32. *Heic*, inter pocula. *hyacinthina laena*, a colore, qui erat purpureus aut violaceus. Ceterum non ſatis conſtat, qualis fuerit ille flos hyacinthus. v. Voſſ. ad

Virgil. Georg. IV, 137. Salmaf. ad Solin. p. 860 fqq. Hic cultus nobilem aliquem indicat. Iuvenal. III, 283. Molle veftimenti genus eft intelligendum et adcubitorium. Petron. 30. ibique Interpp. In veftitu molli Romani tunc temporis cum fpadonibus et mulieribus certabant. Iuvenal. II, 65 fqq. Senec. Epift. 90.

33. *Rancidulum* a vitiato et conrupto cibo fumptum. De commendatione putida forfan adcipiendum, quam carminum lectioni ille praemittit. *balba de nare*, per nares vocem balbam emittens. Horat. Sat. II, 3. 274. Omnia haec ad effeminatam huius faeculi mollitiem referri debent.

34. *Phyllidas*, *Hypfipylas* i. e. carmina tragici argumenti. *Phyllis* Sithonis filia Thracumque regina a Demophoonte, (Serv. ad Virgil. Eclog. V, 10. Ovid. Heroid. II.) Hypfipyle Thoantis, Lemni regis, filia a Iafone deferta erat; huius hiftoriam argonauticorum fcriptores exornarunt. Apollon. Rhod. I, 609 fqq. Valer. Flacc. II, 161 fqq. cf. Ovid. Heroid. VI. Hinc intelligendum eft illud *plorabile*. Perfius dicere vult: et fi quid aliud, praeter illa priora, vates (per ironiam) habent ad teneros et molles adfectus et dolores mouendos apta. *plorabile* eft h. l. noftrum: *etwas empfindfames*. Claud. XVIII, 261. de Eutropio fpadone: *verbis fonat plorabile quiddam vltra nequitiam fractis*.

35. *Eliquat*, voce molli et effeminata pronunciat; translatum a metallis corporibusque duris, quae igne liquantur et molliuntur. *fubplantat*, translatio nota, fpectat ad vocem fractam ac balbutientem. *tenero palato*, vt tenelli aut feminae. Haec mala omnia a temporum conruptela ad exquifitam elegantiam iam Ovidii aetate referebantur. v. A. A. II, 283 fqq. III, 293 fqq. cf. Martial. X, 65. 10 fq.

36—40. Reliqui in poëtae laudem confentiunt, nunc procul dubio beatiffimus eft. Haec ita per hyperbol. enunciata funt, vt ironiam vel ftupidiffimus adnofcat.

36. *Adfenfere viri*. Magno hoc cum delectu. Primum enim hi *viri* vocantur, qui, quum idem fentiant, quod ille mollis, effeminatis moribus fe produnt; deinde illud *adfenfere*, graue aliquid fonans et in grauibus rebus plerumque adhibitum, (Ovid. Metam. IX, 259. XIV, 592. Virgil. Aen. II, 130.) h. l. in re futili vfurpatum ironiae vim vehementer mihi augere videtur. *nunc non cinis ille*

poetae felix? i. e. nonne poëta nunc poſt mortem beatus, nonne inmortalitas ei parta eſt?

37. *non leuior cippus nunc inprimit oſſa?* Hoc a formula bene precandi mortuis ſumptum eſt: *Molliter oſſa cubent* Ovid. Triſt. III, 3. 76. Amor. III, 9. 67. A. A. III, 470. Propert. I, 17. 24. Iuvenal. VII, 207. Hinc illae in ſepulchris literae S. T. T. L. hoc eſt: *Sit tibi terra leuis.* Exſecratio contra erat: *Sit tibi terra grauis; vrgeat oſſa lapis*, Senec. Hippol. 1280.

38. *Laudant conuiuae.* Hoc quoque egregie. *Laudant* plus eſt, quam illud ſuperius *adſenſere.* Sed laudant *conuiuae*, ad coenam vocati ab illo nobili recitante, cuius iudicium de pulchro et venuſto conuiuae ſequuntur. Martial. VI, 48. Innuitur igitur laus non vera et ſolida, ſed falſa et fucata. *nunc non e manibus illis. Manes* pro cinere et deinde pro tumulo ipſo ponuntur. Plin. Epiſt. VII, 27. 11. Nam opinio erat veterum vulgaris, *manes* ſimul cum cinere quieſcere, ac ſepulchro inhabitare. Propert. II, 10. 31; IV, 5, 3. Sic quoque *cineres* pro manibus. Virgil. Aen. II, 587. cf. Aen. III, 39 ſqq. Eurip. Hecub. 31 ſqq.

39. Hic verſus procul dubio ex interpretamento τοῦ *manibus* prioris verſus concinnatus et intruſus eſt.

40. *Naſcentur violae?* Hoc inde videtur natum eſſe, quod veteres tumulos mortuorum ſparſis floribus et corollis ſolebant ornare. Sueton. Auguſt. 18. Athenaeus XV. p. 679; pertinebat hoc ad religionem manium, qui, vt putabatur, libationibus annuis, coronis, floribus cet. delectabantur. Anthol. lat. Burm. T. II. lib. IV. epigr. 247. Beatiſſima mortui conditio, cui vel natura ipſa inferias agat, floribus in tumulo ſponte naſcentibus, videtur indicari. Antipat. Sidon. epigr. in Anacreont. in Analect. Brunck. T. II. 25. Θάλλοι τετρακόρυμβος, Ἀνάκρεον, ἀμφὶ σε κισσὸς, Ἁβρά τε λειμώνων πορφυρέων πέταλα· Πηγαὶ δ' ἀργινόεντος ἀναθλίβοιντο γάλακτος, Εὐῶδες δ' ἀπὸ γῆς ἡδὺ χέοιτο μέθυ, Ὄφρα κέ τοι σποδιή τε καὶ ὀστέα τέρψιν ἄρηται, Εἰ δή τις φθιμένοις χρίμπτεται εὐφροσύνα, Ὦ τὸ φίλον στέρξας, φίλε, βάρβιτον, ὢ σὺν ἀοιδᾷ Πάντα διαπλώσας καὶ σὺν ἔρωτι βίον. cf. Anthol. lat. l. c. Epigr. 99. et Analect. Brunck. Tom. III. p. 303. Ἄνθεα πολλὰ γένοιτο νεοδμήτῳ ἐπὶ τύμβῳ Μὴ βάτος αὐχμηρή, μὴ κακὸν αἰγίπυρον, Ἀλλ' ἴα, καὶ σάμψυχα, καὶ ὑδατίνη νάρκισσος, Οὐίβιε, καὶ περί σου πάντα γένοιτο ῥόδα Videtur quoque priuata nonnullorum opinio fuiſſe, cinerem in flores mutari, idque

contingere non niſi probis ac pulchris, (Anthol. lat. l. c. Epigr. 186.) ex fabulis heroum in flores poſt mortem mutatorum fortaſſe nata.

40 — 43. *Rides*, *ait* cet. Ironiam ſenſit quidem aduerſarius, ſed intelligere ſe non poſſe profitetur, quomodo quis laudem, famam nominisque inmortalitatem ſcriptis ſuis quaeſitam negligere queat. Non enim animaduertit, Perſium non laudem omnino, ſed falſam illam et inanem, non ſcripta omnino, ſed ea tantum vituperare, quae conrupto multitudinis iudicio adcommodate concinnata ſint.

41. *vncis Naribus* pro: riſui, ſubſannationi; quia riſu in rugas contrahitur naſus. Naſus in rugas contractus indicat quoque contemptum. Martial. I, 4. 5 ſq. Sidon. Apoll. IX, 341 ſqq. *velle recuſet* fortius quam: nolit.

42. *Os populi*, laudem et famam, πᾶσι διὰ στόματος εἶναι. *cedro digna. Cedro* pro oleo cedrino poſitum, et *cedro digna* ſunt digna, quae ſeruentur, digna inmortalitate. Vitruv. II, 9. *Ex cedro oleum, quod cedrenum dicitur, naſcitur, quo reliquae res quum ſunt vnctae, vt etiam libri, a tineis et a carie non laeduntur.* Horat. in arte 331 ſq. *ſperamus carmina fingi Poſſe linenda cedro et leui ſeruanda cupreſſo?*

40. *Scomber* piſcis marinus. Plin. H. N. XXXI. ſ. 43. Senſus: carmina relinquere, de quibus non eſt, quod metuas, ne ad ſalſamentarios et thurarios deferantur, Catull. XCV, 8. Martial. III, 2. 3 ſqq. IV, 87. 8.

44 — 57. Iam remota ironia Noſter mentem ſuam adverſario exponit: ſe laudis quidem ſtudium non omnino inprobare, ſed negare, carmina ad aures ſaeculi conruptas eſſe exigenda, adprobationemque hominum, quae epulis aliisque munuſculis empta ſit, vanam eſſe. Bene Seneca Epiſt. 10?. obſeruauit, nihil aeque eloquentiam et omne aliud ſtudium, auribus deditum, vitiaſſe, quam popularem adſenſionem.

44. *ex aduerſo dicere feci*, i. e. aduerſarium mihi conſtitui.

45. *exit*, perficitur, e re figlina. Horat. in arte 21 ſq.

46. *rara auis*, phoenix, pro eo, quod raro contigit videre. Iuvenal. VI, 164. Doering in eclog. vet. poët. ad Lucan. VI, 680.

47. *metuam* fortius quam: recuſem. *cornea fibra*, i. e. ſenſus obtuſus, ſtupidus, qui nulla nec iucunditate nec aſperitate mouetur.

48. 49. Senſus: nego, vt philoſophi omnes actiones ad ſummum bonum obtinendum dirigendas eſſe contendunt, ita carmina ad exclamationes auditorum *Euge! Belle!* audiendas eſſe condenda. Horat. in arte 426 ſqq. cf. Petron. 40. ibi Interpp. *nam* BELLE *hoc excute totum. Excute* fortius quam: explora. *Belle hoc totum* pro: vim et naturam τοῦ *Belle*, ex mente nempe eorum, qui illud adhibent.

50. *Quid non intus habet?* apte ad illud prius *excute* expreſſum, pro: ad quae ſcripta, quum recitantur, illam exclamationem auditores non adhibent? nonne ad inſulſiſſima et ineptiſſima quaeque? Hoc poſterius in ſequentibus per ſpecies expreſſum.

50—53. *non hic* pro: non in illo *Belle*, et hoc pro: nonne exclamant *Belle!* quum recitatur cet. *Ilias Acci.* De *Accio* ſupra v. 4. *ebria veratro.* Caſaubonus hoc ita explicat: ad quam Iliadem ſcribendam Accio multa potione hellebori opus fuit. Sed aliam rationem inire poſſis, ingenio Perſii, ni fallor, adcommodatiorem. Quum dicit Noſter, carmen helleboro ebrium eſſe, hoc dicere vult, poëtam, quum ſcriberet carmen, helleboro ebrium fuiſſe; ſic eſt apud Senec. Epiſt. 19. *ſermo ebrius.* Ex Plin. H. N. XXV, 21. ſcimus, nigrum helleborum, candido vehementius, optime in Helicone monte prouenifſe. Noſter igitur furorem Acci poëticum non ex Hippocrene, quem fontem non adtigerit, ſed ab helleboro, quod in Helicone biberit, repetere videtur. *elegidia.* per contemptum ſic vocantur carmina laſciua, mollia, obſcoena, deliciae huius aetatis. *proceres*, nobiles et principes Romanorum. *crudi.* Inepta ergo elegidia, qualia a crudis proceribus, quorum gula ſaepe notatur, poterant proficiſci. *dictarunt* ſc. amanuenſi ſeruo; ſic ſolebant multi Romanorum, literas exarandi moleſtiam ſubterfugientes. *quidquid denique lectis ſcribitur in citreis. Citreis* i. e. e ligno citri arboris in Africa naſcentis odorato et pretioſiſſimo. cf. Ioann. Bodaeum a Stapel ad Theophr. H. Pl. V, 5. Martial. X, 80, 2. Plin. H. N. XIII, 15. De illis lectulis, in primis lucubratoriis, egit Caſaub. ad Sueton. Auguſt. 78. et Burmann. ad Propert. III, 4. 14. Deſignantur itaque h. l. carmina diuitum.

53. *Calidum ſcis ponere ſumen.* Vulgari ratione ſic procedendum fuiſſet: Etiam ad illa, quae forſan minus placeant, exclamant auditores *Euge! Belle!* Non tibi mirum videri debet, ſcriptor inepte, ſi ita fit, *calidum*

enim *scis* cet. i. e. tu auditores ad plaudendum coena et muneribus conducis. Recitaturi auditores epulis opiparis saepe excipiebant, Horat. Epist. I, 19. 37 sqq. in arte 422 sqq. Martial. II, 27. III, 50. VI, 48. Petron. 10 et 137. Lucian. in Mercede cond. T. I. p. 694. ed. Reiz. Huc pertinet lepidum epigramma in Analect. Brunck. Tom. II. p. 331. Ποιητὴς πανάριστος ἀληθῶς ἔστιν ἐκεῖνος, Ὅστις δειπνίζει τοὺς ἀκροασαμένους. Ἢν δ' ἀναγινώσκῃ, καὶ νήστιας οἴκαδε πέμπῃ, Εἰς αὐτὸν τρεπέτω τὴν ἰδίην μανίην. Sic quoque tunc a caussas agentibus auditores et laudatores mercede comparabantur. Iuvenal. XIII, 31 sqq. Plin. Epist. II, 14. 4 sq. *Sumen* caput olim coenae (Petron. 36.) pro epulis splendidis.

54. *comitem horridulum*, vnum e comitibus minus bene vestitum, ideoque frigoris iniurias aegre ferentem. Horat. Epist. I, 19. 37 sq. *Lacerna* vestimentum genus proprie militare, quod ad arcendum frigus etiam togae iniiciebatur. Octav. Ferrar. de re vest. P. II. lib. I. c. 4. Burmann. ad Propert. IV, 3. 18. Epitheton *tritae* ad muneris vilitatem spectat. Inter munera, quae locupletiores tenuioribus interdum mittere solebant, etiam vestimenta fuisse, scimus ex Martial. X, 14. 6. Ceterum laudatio ab homine tenui vili munusculo empta ipsa vilissima est.

55. *Et, Verum, inquis, amo.* cf. Martial. VIII, 76. *de me*, de carmine recitato.

56. *Qui pote?* i. e. Qui fieri potest, vt ab istiusmodi hominibus verum audias? *vis dicam?* sc. ego tibi verum. *Nugaris, quum tibi* cet. Hoc omnes, quos equidem inspicere potui, ita interpretati sunt: insulsa scribis carmina, quum non possit fieri, vt ab homine tam obeso limatum aliquod carmen prodeat, secundum illud, quod Graeci dicunt: γαστὴρ παχεῖα μὴ τίκει λεπτὴν φρένα. Sed hac ratione τὸ *nugaris* pro Persio nimis clementer dictum est, et qua ratione, si quis carmina male scribat, possis eam a corporis pinguedine ducere? interdum quidem fieri potest, sed non vbique et semper; Horatius quidem hoc omen deprecatus fuisset. *Nugaris* h. l. esse videtur: non serio loqueris. *quum tibi* cet. i. e. quum corporis tui habitus iam indicet, aures ad laudem captandam adrectas esse. *calve*, obprobrium homini, luxuria perdito, aptum.

57. *Pinguis aqualiculus. Aqualiculus* proprie sordium receptaculum; vsurpatur etiam de ventriculo hominis. Senec. Epist. 90. *pinguis* et quae praeterea de aqualiculo

praedicantur, indicare quidem videntur helluonem obeſo corpore, ſed poſſunt etiam ſimul eum corporis habitum declarare, in quem ſe vaniſſimus quisque componit, qui cupit laudari vehementerque ſibi placet. Hac re etiam ridiculus corporis probe ſaginati habitus augetur.

58—62. Noſter pergit: Quid? quod laudantes quidem auditores coram videtis, ſed, auerſis vobis, laudatio in ſannam abit. Hoc ita expreſſum eſt: O Iane, te felicem praedico, non eſt enim, quod ſannam a tergo timeas; at vobis, patricii, timendum eſt, ne in faciem laudati a tergo derideamini.

58. *Iane.* *Ianus* ex hiſtorica perſona mythica factus eſt, eſtque prudentia in perſonam mutata, vt Prometheus apud Graecos, perpetuumque fere epitheton eius *biceps*, *bifrons*, profectum ex antiqua ſermonis indole, notum eſt. Ovid. Faſt. I, 65 ſq. *nulla ciconia*, nulla manus, ſecundum Schol. ciconiae roſtrum imitans. Hoc fuſius inluſtrat I. Fr. Gronovius in epiſtola ad N. Heinſium. v. Syllogen epiſtol. a viris ill. ſcr. cur. Burmann. T. III. p. 52. *pinſit* reſpicit illius ſannae naturam, quam ignoramus.

59. *mobilis* ſpectat ad motum manus, aurium aſininarum mobilitatem ſignificantis.

60. *Nec linguae tantum* pro: Nec lingua tam longe ſe exſerit, *quantum* i. e. quam longe exſerere eam ſolet, quum *ſitiat canis Appula.* *Canis Appula*, ſpecies pro genere. Apulia calidiſſima Italiae regio, canesque propter calorem in primis ſitientes linguam exſerunt.

61. *patricius ſanguis*, patricii, proceres. *quos viuere fas eſt occipiti coeco*, i. e. qui a natura in occipitio nullis oculis eſtis praediti; et hoc pro: qui prudentia, quae in Iano eſt, non vtimini; nam *viuere occipiti coeco* poſitum eſt pro: habere occiput coecum, et *fas eſt* ſaepe pro: naturae lege conſtitutum eſt.

62. *poſticae obcurrite ſannae*, i. e. reſpiciatis, ne a tergo derideamini. Vetus ſcholiaſt. animaduertit: *ſannam* dici os diſtortum cum vultu, quod faciamus, quum alias derideamus; inde *ſanniones* dictos eſſe, qui non rectum vultum habeant.

63—68. Iam adulationis et iudicii vulgaris exemplum proponit.

63. *Quis populi ſermo eſt?* ſc. de carmine recitato. *Quis enim?* ſubiicit, τίς γάρ. Noſtrates: *was könnten ſie anders ſagen?*

64. *Nunc demum*, i. e. in his tandem carminibus, quum ante nemo tam mollem verſuum concinnitatem adſecutus ſit. *molli numero* i. e. verſibus, in quibus molli iunctura effectum eſt, vt nulla vsquam aſperitas aures tenellas obſendat. Huic rei aptum eſt *fluere*. Ordo verborum ſequentium: *vt iunctura effundat vngues ſeueros per leue.* Explicatio haec eſt prioris, et translatum hoc a marmoribus tam apte commiſſis, vt ne vnguis quidem eius, qui opus diligentiſſime explorat, in iunctura ſeu commiſſura aliqua haereat. cf. Horat. Sat. II, 7, 87. in arte 293 ſqq. Sidon. Apoll. IX, 7. *Tota* (oratio) *denique liquida prorſus et ductilis, veluti quum cryſtallinas cruſtas aut onychintinas non inpacto digitus vngue perlabitur; quippe ſe nihil eum rimoſis obicibus exceptum tenax fractura remoretur.* Vnde *homo ad vnguem factus* pro polito. Horat. Sat. I, 5, 32.

65. *Effundat* cum delectu, pro: ſine vlla obſenſione transmittat. *ſeueros vngues. ſeuerus* proprie de iudicibus, et h. l. bene ad *vngues* translatum, quorum iudicium eſt de aſperitate alicuius rei. *Scit tendere verſum* cet. A conſtructione obliqua transit ſubito ad rectam, vt ipſa populi verba ſine vlla mutatione adferat. Sumpta haec eſt dictio a fabris lignariis, qui lignum ad regulam explorant, vt ab omnibus partibus aequale efficiant. Hom. Odyſſ. ε. 245. *ξέσσε δ' ἐπισταμένως καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυνε.*

66. *Non ſecus, ac ſi oculo rubricam dirigat vno. Rubrica* eſt h. l. linea (funiculus) rubrica oblita, qua fabri lignarii et lapidarii vtebantur, apud Graecos *σπάρτη*. Heſych. in h. v. Salmaſ. ad Solin. p. 187. Eſt itaque *rubricam dirigere*, hunc funiculum ſeu lineam extendere, vt lignum ſeu lapis ad eam exigatur. *oculo vno*, altero clauſo explorabant, num ipſa linea rite directa eſſet lignumque ſeu lapis cum illa congrueret. Lucian. Icaromenipp. T. II. p. 769. ed. Reiz. *ἐπεὶ καὶ τοὺς τέκτονας πολλάκις ἑωρακέναι μοι δοκῶ θατέρῳ τῶν ὀφθαλμῶν ἄμεινον πρὸς τοὺς κανόνας ἀπευθύνοντας τὰ ξύλα.* Senſus: Ita ſcit tendere, *ἰθύνειν*, ex omni parte aequalem facere, perpolire verſum, vt faber lignarius aut lapidarius ad lineam lignum aut lapidem exigit; et hoc ſimpliciter pro: verſus eius ſunt politiſſimi et ad regulas exactiſſimi.

67. 68. *opus* ſc. habet, *dicere* pro: dicendum ei eſt, ſcribendum eſt. *in mores*, *in luxum*, *in prandia regum.* Argumenta ſatirae non indicantur, vt Caſaubonus vult. *In*

interdum ad laudem ſpectare, docent Manut. et Graev. ad Cicer. de Offic. I, 9. Senſus: quascumque res carmine celebret. Verſabantur ineptiſſimorum poëtarum carmina plerumque in omnibus luxuriae inſtrumentis, vitae elegantiis, epulisque lautiſſimis procerum deſcribendis, haeque *res grandes*, vt putabant illi quidem, ſententiarum tumore et verbis ſonantibus diſtinguebantur. *dat Muſa poetae*, a Muſa inſtinctus poëta canit.

69 ſq. Ineptum hoc populi iudicium poëtam noſtrum ad ipſa carminum vitia ducit, quae pro virtutibus amplexabantur tunc temporis ſcriptores, ad inanes tumores v. 69—75, ad ineptum verborum antiquorum aucupium v. 76—84, ad frigidum ſtudium in figuris doctis vbique adhibendis v. 85—91, ad verſuum effeminatam mollitiem v. 92—106. Tumoris vitium inſtitutioni et diſciplinae ſcholarum Noſter inputat. Quum, vt ſupra ad v. 29. monuimus, ſtudiorum et literarum initium a Graecis literis, in primis ab Homeri lectione caperetur, (Petron. 5.) linguam Graecam plerumque Romani prius, quam vernaculam addiſcebant, quod Quintilianus ipſe probat. Inde illud: *nugari ſolitos Graece*, intelligas. Iſti porro tenera adhuc aetate et rerum prudentia non ſatis inſtructi ad poëtices et eloquentiae ſtudium a praeceptoribus, ne ipſis quidem intelligentibus, veraeque et genuinae eloquentiae ignaris, peruerſa ratione adducebantur. Rationem inſtituendi pueros diſcimus ex Iuvenal. VII, 150 ſq. vnde liquere videtur, magiſtros declamationes dictitaſſe, quas illi, memoriae traditas, ad facultatem de quacumque re verba faciendi ſibi parandam, coram ipſis memoriter recitarent. Ceterum cauſae in ſcholis propoſitae et fictae erant et remotae a communi vitae vſu. v. Interpp. ad Petron. I. Hoc loco inſtitutio apud grammaticos eſt intelligenda. Quintil. II, 1.

69—72. Ad transitum molliorem faciendum cogitatione ſubple: Illam argumentorum vanitatem, ineptos tumores ac *rerum grandium* ſtudium prope ab omnibus adamari, ne mireris; *ecce modo* cet. *heroas ſenſus*. Argumenta in ſcholis propoſita verſabantur plerumque in vitis, moribus ac factis heroum, et in quaeſtionibus, quae ad vitam parum vtilitatis habebant. Quintil. III, 8. Iuvenal. l. c. *heroas ſenſus* (pro: heroicos ſenſus) itaque interpretor: heroum orationes, quas habuiſſe fingebantur, res geſtas et fata eorum. *adferre* ſcribere. *Artifices ponere*, grae-

cism, *artifices* pro: idonei. *ponere* h. l. pro: argumentum aliquod tractare. Horat. in arte 34. Iuvenal. I, 155. etiam de pictoribus dicitur, Ovid. A. A. III, 401. *rus ſaturum*, i. e. rus bonis refertiſſimum. *corbes* ad inſtrumenta ruſtica pertinet. 72. *fumoſa Palilia fumo*. *Palilia* erat feſtum in honorem Palis, vel Dei vel Deae pecorum et paſtorum, quod celebrabatur XI. cal. Mai., quo die Romam conditam eſſe tradunt. In hoc feſto per aceruos ſtipularum adcenſos transſiliendo ſe luſtrabant ruricolae. Varro de L. L. V, 3. Ovid. Faſt. IV, 629 ſq. Plutarch. in Romul. 12. ed. Hutt. Propert. IV, 1, 19.

73. *Vnde Remus* ſc. oriundus eſt. *Remi* frequens eſt mentio apud poëtas (Iuvenal. X, 73, vbi cf. loca a Ruperti laudata) famam aut narrationem fortaſſe ſecutos, quae ad nos perlata non eſt. cf. Propert. II, 1, 23. IV, 1. 9. ibi Vulp. *ſulcoque terens dentalia*, ornate pro: arans. Virgil. Georg. I, 46. *Quinti* ſc. et tu, Romam arceſſitus es ad dictatoris munus obeundum; res nota ex Liv. III, 26.

74. *trepida* aptum epith. coniugi ſedulae, marito in induenda toga, quam domo adportari iuſſerat, feſtinanter operam nauanti.

75. *euge poëta*. Plaudit per ironiam poëtae iſta ratione inſtituto. Opinio enim erat vulgo recepta, ſi omiſſis omnibus argumentis, quae in communi conſuetudine verſarentur, omnibusque rebus, vt putabant, humilibus e ſchola eliminatis, grauioribus ſubinde rebus et arduis manum admouiſſent pueri, eos poëtas et oratores magnos eſſe euaſuros. *Lucum* itaque, *rus ſaturum* cet. poſuiſſe videtur noſter pro vnoquoque argumento ſimplici et vulgari, cuius dignitatem tamen v. 73 ſq. oſtendit.

76—84. Ex pluribus auctorum, qui circa aut non longe poſt Perſii tempora vixerant, locis abunde conſtat, oratores et poëtas obſoleta ex vetuſtis poëtarum carminibus verba, dictiones et translationes, cum nouitatis ſtudio, tum ad doctrinae oſtentationem, captaſſe. Quintil. I, 6. Martial. X, 21. XI, 91. Gell. I, 10. Quam rem, ratione quidem et modo circumſcriptam, non inprobauit Horatius Epiſt. II, 2, 116 ſqq. Eodem vitio tunc laborabant Graeci. Lucian. in rhet. praec. T. III. p. 18. ed. Reiz. cf. Plin. Epiſt. I, 6. Hoc nimium antiquitatis ſtudium et inanem in captandis verbis priſcis et dictionibus obſoletis adfectationem carpit Noſter ita, vt ex patrum ſtolidorum perſona, filios ſuos monentium, pergat

76. *Eſt nunc* cet. i. e. multi Acci et Pacuuii (antiquorum poëtarum) ſtudio delectantur et tenentur, quibus ſi probari vultis, iſtos veteres imitemini neceſſe eſt. *Briſeis* Hippodamia ab Agamemnone Achilli erepta. Hom. Il. α, 189 ſqq. h. l. fabula Acci intelligitur illo nomine inſcripta. *venoſus* deformis, aſper. Auctor de cauſſ. conrupt. eloq. 21. *Oratio autem ſicut corpus hominis ea demum pulchra eſt, in qua non eminent venae, nec oſſa numerantur, ſed temperatus et bonus ſanguis inplet membra et exſurgit toris, ipſos quoque neruos rubor tegit et decor commendat.*

77. 78. *Pacuuius et verrucoſa Antiopa* pro: verrucoſa Antiopa Pacuuii; *verrucoſa* pro: tuberoſa, horrida, eadem ratione poſitum, qua ſupra *venoſa.* De *Antiopa* v. Apollod. III, 5, 5. et ibi Heyn. in notis. *moretur* detineat, delectet. Horat. Epiſt. I, 13, 17. *aerumnis cor luctificabile fulta. fulta* ad Antiopam tranſlatum proprie ad cor pertinet. Tot aerumnae cor cingebant Antiopae, vt illis ipſis aerumnis et miſeriis cor fultum, nixum et incumbens habere videretur. Sic interpretatus eſt locum Turneb. XXVIII, 26. Equidem, quo melius locum expediam, non habeo. Vtrum haec verba ex ipſa *Antiopa* ſint, an Noſter Pacuuii rationem loquendi, vt dictionis duritiem huius poëtae oſtendat, imitetur, non facile quisquam expediet. Ceterum illos duumuiros a Perſio non omnino inprobari, ſed puerulos carpi in vitiis illorum, quae non proprie ſcriptorum, ſed aetatis fuere, imitandis et ſectandis occupatos, probabile eſt ex Quintil. X, 1. Vellei. Paterc. II, 9, 3, et ex ipſis illorum tragicorum reliquiis. cf. e. g. Cic. ad Herenn. II, 23. de Fin. I, 2. Gell. I, 24.

79. *Hos pueris monitus*, vt argumenta tragica ſibi proponant, et antiquas dictiones ſectentur. *infundere* cum delectu pro: dare. *lippos*. Lippitudo vulgare erat vitium Romae habitantium, h. l. eos ſimul indicat, qui verum videre nequeunt.

80. *Sartago* proprie vas aliquod, in quo varia frigebantur, translatum ad verborum et obſoletorum et nouorum conluuiem, ſignificatque dictiones duras, inſolentes, verborum ludibria, aliaque veram eloquentiam conrumpentia.

81. *in linguas*, i. e. in loquendi morem et conſuetudinem. *dedecus* id eſt, quod ſupra *ſartago.*

82. *Troſſulus* olim honoris nomen et equitibus inditum (Plin. H. N. XXXIII, ſect. 9.) ſequenti tempore ho-

mines belli, *φιλόκαλοι, κομψοὶ Troſſuli* vocabantur. Senec. Epiſt. 76. *Idem faciam, quod Troſſuli et iuuenes?* et Epiſt. 87. *O quam cuperem illi (Catoni) nunc obcurrere aliquem ex his troſſulis in via diuitibus, curſores et Numidas et multum ante ſe pulueris agentem in quo Troſſulus exultat* duplici ratione poteſt explicari, vel in quo ſc. dedecore, Troſſulus, orator ſeu cauſarum patronus, ſe iactat vehementer ſibi placens; vel in quo, i. e. quum audit hoc, Troſſulus, vnus e corona vel iudex ipſe, gaudio geſtit parumque verecunde plaudit. Prius praeferendum videtur ob ſequentia. *tibi* ex vulgaris orationis conſuetudine h. l. abundat. *per ſubſellia*, in iudicio. *leuis* ad habitum Troſſuli ſpectat, qui raſus erat et vulſus.

83. *Nilne pudet* cet. Patronos tangit Noſter, qui non id agebant, vt reum a criminis ſuſpicione liberarent, ſed vt iudicum et coronae, ad cuius guſtum orationes ſuas adcommodauerant, exclamationes captarent. Hoc inprobat Quintil. VII, 3. *cano* auget *πάθος*.

84. *Pellere capite* pro: depellere a capite. *tepidum* de eo dicitur, cuius ardoris vis iam conſenuit, ergo languidum, ieiunum, ſignificat, naturamque *τοῦ decenter* ſpectat ex mente Perſii. Equidem malim *trepidum* legere, ita vt *trepidum decenter* ſignificet adclamationes hominum trepidantium, patronique orationem, ad ſuas aures compoſitam, parum continenter cum laetitiae ſignificatione excipientium.

85—91. Venit iam ad nimium figurarum vſum, qui artem redolet, cuius artis ſuſpicio vel maxime oratoribus fugienda eſt. Vel reus iam, inquit, ad crimen in iudicio turpi a ſe remouendum non argumentis vtitur, ſed puerilibus eloquentiae artibus aures iudicum demulcens abſoluitur.

85. *Fur es, ait Pedio. Pedium* cauſae patronum, qui clientis cauſam vt ſuam ſoleat tueri, cum Caſaubono non intelligo, ſed reum eum eſſe puto. *Pedius quid?* ſc. dicit contra, qua ratione ſe defendit?

86. *librat*, i. e. ponderis quid habeant criminationes (*crimina*) exquirit, aeſtimat *in antithetis raſis*, figuris orationis, quibus contraria contrariis obponuntur. Cic. Orat. 49. Quintil. IX, 3. Voſſ. orat. inſtit. V, 12. *raſis*, expolitis. cf. Iuuenal. VI, 448 ſq. Pertinet quidem haec figura ad ornatum et cultum orationis, nimis autem frequenter vſurpata, vt omnes huiusmodi deliciae, nauſeam mouet,

et puerile ingenium auctoris indicat. De Rhetorica fucata lepidum legitur phantasma apud Lucian. in Bis adcusato T. II. cap. 31. ed. Reiz.

87. *bellum hoc*, vox admirantis plebeculae. *hoc bellum?* cum indignatione Persius interrogat eadem verba repetens. *an Romule ceues?* Summa cum acrimonia hoc. Tu a Romulo oriunde, qui eo nomine tantopere gloriaris, ad hanc indignitatem delaberis, vt ea probes, quae cinaedo tantum possint placere? *ceuere* enim est cinaedum agere. Iuvenal. II, 21. cf. Catull. XXIX, 5 sq.

88—91. Sensus, qui his versibus continetur, hic est: Dolor verus me mouet, non fictus. Dolor verus omnem ornatum orationis, omnem verborum pompam, omnia, quae artem redolent, respuit, et defensio alicuius rei, non firmis argumentis sed rhetoricis ineptiis confisa, tantum abest, vt misericordiam meam excitet, vt sensum potius eius contra omnem turpitudinem obduratum prodat. Illius oratio ambitiosa non magis me commouebit, quam naufragus me adducet, vt eo ipso, quod cantat, assem ipsi porrigam.

88. *Men moueat?* sc. naufragus. *quippe* per ironiam.

89. *cantas*, *quum* cet. Vulgari oratione sic essent efferenda: Erras mi homo, non proferam assem; nam, quod cantas, signum est, te *pictum* (in hoc verbo emphasis latet) tantum in fracta naue esse, i. e. calamitatem tuam esse simulatam. Notum est, naufragos pictam in tabella tempestatem cum naue fracta circumferre solitos esse, eaque re obuios ad stipem sibi erogandam inpellere. Iuvenal. XIV, 300 sqq. Qua consuetudine etiam multos, qui numquam naufragium fecissent, ad misericordiam hominum commouendam, abusos fuisse, probabile est.

90. 91. *verum, nec nocte paratum Plorabit. nocte paratum* est lucubrationibus, itaque operose meditatum, quod veri doloris sensus reiicit. Iuvenal. VI, 271 sqq. Sensus: verum dolorem ex calamitate aliqua captum debebit significare, ita dolorem exprimere, vt ipsa doloris natura postulat. *qui me volet incuruasse*, conseq. pro anteced., qui me volet eodem doloris sensu, quo tenetur ipse, adficere. Translatum hoc ab onere humeris sublato, cuius pondus portantem incuruat. Senec. consol. ad Polyb. *Intelliges non magis tibi incuruari licere, quam illi si quis modus est, cuius humeris mundus innititur.* Epist. 71. *Quid est in tormentis, quid est in aliis, quae aduersa adpella-*

mus, mali? hoc, vt opinor, ſubcidere mentem et incurvari et ſubcumbere. Hoc verbum amplius inluſtratur a Ciceron. Tuſcul. Q. II, 23. cf. Horat. in arte 110.

92 – 106. Locum, qui ſequitur, non ob vnam cauſam difficillimum eſſe puto. Primum enim iudicium fertur de praua verſuum mollitie per iuncturam praeſertim effeminatam quaeſita. Qua in re etiamſi aures habere aliquis glorietur quam maxime teretes et adſidua optimorum veterum poëtarum lectione eruditiſſimas, tamen vix tam acute in hoc genere ſentiet, nec tam ſubtiliter iudicabit, quam olim inter Graecos et Romanos forſan de plebe aliquis, vel oratorem audiens vel recitantem poëtam. In lingua enim, vt vocant, emortua, cuius pronunciationis rationem ſaltem non adcurate tenemus, quae aſpera quaeue leuia vocamus, ad noſtram pronunciandi rationem et ad aurium iudicium, inde factum, referre nobis procliue eſt, quod itaque non minus vagum et inconſtans animaduertimus, quam illam rationem, qua niti ſoleat. Deinde, quod negligere ſolent interdum interpretes, Perſius eſt, qui iudicium ſuum proponat, idemque ſtoicus, cui de morum diſciplina disputanti forſan maior fides habenda ſit, quam de verſuum venuſtate et elegantia diſſerenti, fierique omnino poteſt, vt illa verſuum mollities, quam tetricus ille et moroſus cenſor effeminatam putat et cinaedis dignam, non tam vehementer vituperanda, ſuoque loco adhibita vel inter virtutes numeranda ſit. Porro ex carminibus, ne titulo et inſcriptione quidem nobis notis, ſinguli verſus teſtimonii loco in partes vocantur, quorum ſenſum vix diuinare, nedum adcurate intelligere poſſumus, ad quem tamen iudicium noſtrum, ex parte quidem vel hoc loco, referatur neceſſe eſt, niſi velimus teſta et luto coruos ſectari. Poſtremo quaſi cumulus difficultatis adcedit etiam Perſii dicendi genus breue et conciſum, troporum interdum duriorum amans, quod per ſe iam, quum vel de rebus tritis loquitur et vulgaribus, negotium interpreti ſatis faceſſit. Nuper de hoc loco disputauit *Meiſterus* profeſſor in Acad. Viadro-Traiectina, cuius rationem in Comment. Societ. philolog. Lipſienſis T. I. P. II. p. 103 ſqq. expoſitam cognoui, ad quam lectores quoque amandare neceſſe habeo, quum ab inſtituto et conſilio meo alienum ſit, omnium, quae ille vir doctiſſimus et copioſe et multo cum acumine protulit, rationem habere. Ceterum cogitandus eſt Perſius

vel ipſe ſibi obiicere, vel aduerſarium obiicientem inducere: Illa, quae disputata ſunt de tumore noſtrorum poëtarum, de antiquorum verborum ſtudio, de artis oſtentatione in adhibendis figuris in medio iam relinquamus; ſed hoc ſaltem negari non poteſt, iunctura molli adhibita verſus fieri venuſtiores et elegantiores, atque in hoc ſuperiores poëtas ab iis, quos noſtra aetas produxit, facilè ſuperari.

92. Equidem ſic verba iungenda puto: *ſed iunctura addita decor eſt et numeris crudis. Iunctura* optima et ſuaui verborum connexione et copulatione continetur; (Quintil. X, 4.) neque à poëtis vtique eſt negligenda. Horat. in arte 47 ſqq. Verum grauioribus neglectis illius nimis curioſa et putida obſeruatione ſummam poëſeos contineri arbitrabantur ſcriptores; nam ex argumenti dignitate, vbertate inuentionis, ex partium conlocatione diligenti et apta, ex ſententiarum grauitate et pondere, ex verborum proprietate carminibus ſuis laudem quaerere non erat poëtarum, qui a Noſtro reprehenduntur. *numeris* verſibus. *crudis* a cibis incoctis et inmaturis frugibus ſumptum. *crudos numeros* eos intelligo, qui non ſatis expoliti ſunt, in quibus omnino ineſt aliquid, quod obfendat. Vel huiusmodi verſibus, inquit aduerſarius, decorem conciliari poſſe iunctura.

93. *Claudere ſic verſum didicit* ſc. noſter poëta, qui vulgo probatur. *didicit* pro: ſolet. Meiſterus ſic interpungit: *ſed numeris decor eſt; et iunctura, addita crudis, Claudere ſic verſum didicit.* Ait enim, ſi abſolute legatur *didicit*, duram eſſe ellipſin. Verum hoc, ſed obcurrit non minus dura v. 85, et *crudis* illa ratione abſolute poſitum pro: verſibus non ſatis leuibus et molliter deſinentibus, aeque durum exiſtimo.

93–95. *Berecynthius Attin* cet. Haec verba, vt duo ſequentes verſus, exceptis *Et* et *Sic* in principiis, ex carmine cuiusdam poëtae deſumpta ſunt. *Attin* paſtor Phrygius a Cybele amatus, cuius fabula obſcura eſt et magna narrationis varietatis inplicita. Nomen ipſum varie ſcriptura exhibetur. Hemſterh. ad Lucian. T. I. p. 235. ed. Reiz. Plura de illo habet Doering. ad Catull. LXIII. cf. Macrob. Sat. I, 21. *Berecynthius*, a Berecyntho Phrygiae monte. v. 94. *Nerea* pro: mare. Valer. Flacc. I, 450. *Delphin.* Quo adludatur, non facile dixeris; alii putant ad notam Arionis fabulam Ovid. Faſt. II, 79 ſqq. (cf.

Brouckh. ad Propert. II, 20, 17.) Meifterus ad delphinum, quem Attin, Phrygius Bacchus, vt putat, produxit, laudatque Ovid. Met. XIII, 597. (fic forfan operarum vitio locus defignatur). Verfum 95 plane non intelligo. Meifterus exiftimat, *Et* et *Sic* ad verfus laudatos a Perfio pertinere, itaque locum diftinguit: *Berecynthius Attin Et qui caeruleum dirimebat Nerea delphin: Sic coftam longo fubduximus Apennino.* Agi putat de itinere maritimo quorumdam ex ordine facerdotum Cybeles feu Gallorum, atque hoc comparari cum itinere Attis. Senfum, ait, effe: Mare fecuimus, vt Attin patronus nofter, vt delphin, quem Sabazius nofter produxit, atque ita longo Apennini dorfo coftam (partem) eripuimus. Etiamfi rationem doctiffimi viri minus probes, ingenio tamen eius et acumini meritam laudem non negabis. Verum hoc cuiquam vix perfuadebit, *coftam* vulgo de quocumque rerum latere dici; Perfius quidem (Sat. VI, 11.) cum delectu hoc verbo vfus eft, audacius paullo Virgilius (Aen. VIII, 463.) *coftas aeni* pofuit: at *coftam fubducere Apennini* pro: partem Apennini praeternauigare, adeo durum mihi videtur et infolens, vt quemquam vmquam hanc dictionem vfurpaffe vix crediderim. Ceterum animaduertendum eft, Noftrum in his verfibus aut verfuum fragmentis exemplum dare voluiffe claufularum mollium. Quintil. inftit. IX, 4. *Eft in eo quoque nonnihil, quod hic* (in exemplis ab eo adlatis) *fingulis verbis bini pedes continentur, quod etiam in carminibus permolle: nec folum vbi quinae fyllabae nectuntur, vt in his, Fortiffima Tyndaridarum: fed etiam vbi quaternae, quum verfus cluditur Apennino, et Armamentis, et Oriona.*

96. 97. Nunc demum, ait, carmina molli numero fluere, (cf. fupra v. 63 fq.) veteresque poëtas in iunctura adhibenda negligentiores fuiffe. Ad rem fupra omnem modum augendam pro veteribus poëtis ponit Virgilium, artificem in verfuum ftructura fummum, cui tamen cenfurae liuor non pepercit. Ovid. Rem. A. 367 fq. Virgilium ipfum expreffit per ea verba, quibus Aeneadem ille aufpicatus eft. Hac ratione Virgilius defignatur a pluribus. Ovid. Trift. II, 533 fq. Martial. VIII, 56, 19. Aufon. Epigr. CXXXVII. Sidon. Apollin. carm. II, 4; eadem Homerus Analect. Brunck. T. II. p. 104. — *fpumofum.* De fublimitate hic agi non poteft, quamquam Virgilius ea laude inclaruit, (Iuvenal. XI, 178 fq.), neque de tumore, quem illud

verbum indicare videtur, ſed de ſcabritie, ad quam exprimendam *ſpumoſum* plane ineptum videtur. Si coniecturae locus concederetur, ſic legerem: *Arma virumque hoc non rugoſum et cortice pingui? — Vt ramale vetus de grandi ſubere coctum.* Obcurrit *cortex rugoſus* apud Ovid. Heroid. V, 28. Priori verſu comparat ille ineptus ſuae aetatis verſus cum Virgilianis, quaeritque, annon Virgilii verſus horridiores ſint et aſperiores. Scabritiem, quam illis tribuit, ſimilitudine exprimit ab arbore deſumpta, cuius cortex rugoſus eſt et pinguis i. e. craſſus. Sequenti verſu Noſter iſti inepto quaſi adcinit eadem ſimilitudine vtens et ad augendam ironiae vim ſingula exaggerans. Pro ſimplici *cortice rugoſo et pingui* adſumit *ramale vetus de grandi ſubere.* Suber, Φελλὸς, *Korkbaum, Pantoffelbaum,* deſcribitur a Plin. XVI. ſect. 13. et a Theophr. H. Pl. III, 16. vbi v. notas I. Budaei a Stapel. Illa arbor habet praeter interiorem et tenuiorem etiam exteriorem et craſſiorem corticem, qui exterior certis temporibus detrahendus eſt. Quod ni fit, ſponte dehiſcit exterior cortex iam per ſe ſcabra rimoſaque ſuperficie, et in fragmenta ſe ſeparat, vnde ſuperficies arboris horridior etiam et rugoſior fiat neceſſe eſt. Poſuit igitur Noſter ramum vetuſtum grandis ſuberis, cortice ſtatis temporibus demendo non culti, ſed vetuſtate iam emortui, ſolisque ardoribus ſiccati, hoc enim *coctum* ſignificat, (cf. Virgil. Aen. XI, 554.) atque hac ſimilitudine illam ridet, qua ineptus iſte Ariſtarchus vſus erat, ſimulque totum eius de verſibus Virgilianis iudicium. Meiſterus l. c. varios interpretum ſuper h. l. conatus conlegit, in ordinem digeſſit, ſingulos examinauit et reiecit. Ipſe aliam interpretandi viam ingreſſus eſt, quam multo acumine doctrinaeque elegantia ſibi muniuerat. Argumentis omnibus, quibus ille doctiſſimus ſententiam ſuam confirmare ſtuduit, omiſſis, ſenſum tantum, quem arbitratur his duobus verſibus contineri, adferam: Perſius priori verſu quaerit: nonne tales verſiculi v. 93. 94. 95. leuiter, ſpumae et corticis inſtar, fluunt? vt id magis lepidum reddatur, iurat per Virgilii carmen. Sequenti verſu ipſe ſibi reſpondet: recte, leues ſunt verſus, *vt ramale vetus* cet.

98. Iam poſtulat Noſter, vt riſum effuſiorem lectoribus moueat, exemplum iſtiusmodi verſuum, qui inepto aduerſario probentur. *Quidnam igitur tenerum* reſpicit hoc iuncturam eaque omnia, quibus verſus teneri et mol-

les redduntur. *laxa ceruice.* Hoc intelligo de recitante, qui capitis nutatione et motu concinnitatem et numerum verſuum proſequitur, id quod inprobat Cicero in Orat. 18. et Senec. Epiſt. 114.

99—102. *inpleruut.* Nominatiuus omiſſus eſt. *Mimalloneis bombis.* μιμάλλονες, βάκχαι, βοηδρόμοι. Heſych. Schol. Lycophr. 1236. et 1464. Stat. Thebaid. IV, 659 ſqq. vbi v. Barth. De iſtis mulieribus, Bacchi currum praecedentibus, parum notum eſt. *Bombus* proprie ſonus, quem apes edere dicuntur examen nouum emiſſurae; deinde ſonus cornuum. Catull. LXIII, 264. *inplere cornua bombis* pro: inflare cornua. v. 101. *Baſſaris* i. q. baccha a *Baſſareus* cognom. Bacchi. *Maenas,* a μαίνεσθαι. *lyncem,* curru Bacchi iunctum. *corymbis.* hederae racemulis fructu croceo ſeu baccis ornatis, habenarum loco. v. 102. *Euion,* εὔϊον, cogn. Bacchi. Euripid. Bacch. 141. ibi Intpp. *reparabilis* h. l. actiue, pro: ſonos iterans. cf. Intpp. Calpurn. ecl. V, 20. Non quaerendum ſolum, quid in his verſibus omnino reprehendendum ſit, ſed quid Perſius reprehenſione dignum cenſuerit. Quidam exiſtimant, verſus molles factos eſſe in primis eo, quod primus et tertius, ſecundus et quartus verſus in ſyllabas eiusdem ſoni deſinant, et quod in primo, ſecundo et tertio verſu eo loco, vbi cum verbo etiam pes terminatur, ſyllaba inueniatur eiusdem ſonus cum poſtrema verſus ſyllaba. Verum in hoc vmquam mollitiem aut elegantiam poſuiſſe veteres, aliunde non conſtat, poteſtque fieri, vt id, quod ſemper vitioſum habitum eſt, caſu aliquo in illos verſus inrepſerit, vt in optimis et Graecorum et Romanorum carminibus haud raro deprehendimus, atque longe aliud ſit, propter quod Noſter illos verſus excitauerit. Fuſius de ſtructura horum verſuum egit Iacobus Bononienſis Theſaur. critic. T. I. p. 667. ed. Grut. Ceterum plura debent eſſe in his verſibus, ſiue Neronis ſint, vt vetus interpres vult, cuius auctoritas tamen nullo modo ex Dion. Caſſ. p. 999. ed. Reim. confirmari poteſt, ſiue alius, quisquis ille fuerit, quae Perſio cenſuram mereri viſa ſunt. Certe tumorem vnusquisque in illis adnoſcet.

103. *Haec fierent* i. e. huiusmodi verſus ſcriberentur. Verba Perſii cum grauitate tandem poëtarum vanitatem reprehendentis. *teſticuli paterni.* pro: *ſanguinis paterni.* Senſus: ſi adhuc vlla in re, in ſentiendo et agendo, patrum mores exprimere vellemus. *viueret* exquiſite

pro: ita nobis ineſſet, vt ad ſenſus noſtros et actiones pertineret.

104. 105. *ſumma delumbe* cet. Quae ſequuntur Caſaubonus ita interpretatus eſt: *Delumbe hoc*, i. e. delicatuli huius (Neronis) poëſis; *natat ſumma ſaliua in labris*, i. e. nullum habet ſolidae eruditionis fundamentum, ſed in extremis labris, ex ſuperficiaria doctrina quadam naſcitur temere et ſine arte. Laudat tum Quintil. X, 3. vbi ex verbis: *verba in labris naſcentia* interpretandi rationem ſumſiſſe videtur. Porro, *in vdo eſt*, Caſaubonus explicat: languida et mollia ſunt carmina, vt coria et multa alia aquae inmerſa et madefacta robur ſuum et τόνον priorem amittunt. Quae interpretatio, niſi auctoritate doctiſſimi illius viri ſuſtentaretur, nemini, vt arbitror, ſatis facere potuiſſet. Iam meam qualemcumque opinionem proponam. *delumbe* eſt eneruatum, cui maſcula vis deeſt, molle, inſipidum, et quidem *ſumma ſaliua*, quod auget vim *inſipidi*: nam quum aliquid guſtu explorare volumus, ſaliua ſuper linguam multa ſponte conligitur, qua disſoluitur id, quod, quomodo ſapiat, ſcire volumus. V. 105. videtur ex interpretamento τοῦ *ſumma ſaliua* natus eſſe. Hoc forſan, neſcio quis, explicare voluit per: *natat in labris*, idque porro per: *ieiunum eſt*, vnde, *in vdo eſt*, poſtea ortum, quibus poſtremo ab alio quodam ad verſum explendum ſatis inſcite *Maenas et Attin* additum eſt. Olim leui mutatione locum ſic legi: *Summa delumbe ſaliua Hoc natat in labris ieiuno; et Maenas et Attin Nec pluteum caedit, nec demorſos ſapit vngues;* hoc ſenſu: hoc adeo inſipidum eſt et nauſeam mouet, vt vel eſurienti intra labra haereat, atque in ſaliua, quam nauſea multam conligere ſolet, quaſi natare videatur.

106. *Nec pluteum caedit*, cf. Horat. Sat. II, 3, 7 ſq. Habuere antiqui ad parietes et grabbatorum pluteos ceratas tabulas, in quas continuo, atque animo ſubiicerentur, repentinas referrent commentationes, ne e memoria elaberentur. *Pluteus* erat tabula erecta ad vnum latus lecti cubicularis, nam ad alterum ſponda nuda erat. Gonſal. comm. ad Petron. 115. Martial. III, 91. *Caedere* proprie dici poteſt de poëtis, quorum meditatio parum procedit, et qui eam ob cauſam omnem ſuam indignationem in pluteum effundunt; h. l. translatum ad poëma, in quo elaborando parum ſudatum eſt. *demorſos vngues.* Vnguium conroſio ſolliciti animi et quem ſui ipſius poeni-

tet, ſignum eſt. Horat. Epod. V, 47 ſq. cf. infra Sat. V, 162 ſq. Senſus: nec ſapit multum laborem et ſtudium. Quintil. X, 3. Noſtrum laudat. cf. Horat. Sat. I, 10, 70 ſq. quem locum Noſter imitatus eſt.

107 – 134. Equidem ſemper ſtatui atque etiam nunc me in eadem opinione eſſe confiteor, primam hanc Perſii ſatiram ex duabus diuerſi argumenti ſatiris caſu quodam eſſe conflatam, in quarum vna neceſſitatem ſatiras ſcribendi expoſuerit, in altera ſcribendi et recitandi libidinem prauumque hominum de carminum virtutibus iudicium acriter perſtrinxerit, neque pauca ex vtraque intercidiſſe. Ad priorem mihi pertinuiſſe videntur v. 1 - 12, et 107. vsque ad finem, ad poſteriorem reliqui. Atque in iis verſibus, quos ad alteram ſatiram pertinuiſſe diximus, non vno in loco videmus transitus adeo duros et abruptos, rerumque expoſitionem adeo mancam ac debilem, vt Perſii manibus iniuriam facere paene videamur, ſi illa ſic, vt nunc circumferuntur, ab eo profecta eſſe arbitramur, praeſertim quum ex ſecunda, quinta et ſexta ſatira perſpicuum ſit, eum non ſolere ſingula tam leuiter adtingere, eaque tantum rerum lineamenta ducere, ex quibus, quales ſint, nemini innoteſcere poſſit, ſed potius iis interdum iuſto diutius inhaerere, nec minutiſſimas quidem partes negligere, vt omnes facere ſolent, qui vbertate ingenii deſtituuntur. Haec ſane ſunt, quae ſuſpicionem hiatuum praebeant neceſſe eſt, qui hiatus poſtea, interdum non ſatis feliciter, conſuti rugas paſſim et plicas reliquerunt, quibus nunc quidem obfendimur. Ceterum nexus eorum, quae nunc ſequuntur, cum antecod. tolerabili ratione ſic poteſt cogitari: Aduerſarius quum videat, diſputando nihil profici, periculi mentionem facit, quod Perſio inmineat, niſi ſatiras ſcribendi conſilium deponat. Pergit itaque: ſint iſta vel maxime, vt tu dicis, tamen ſolus contra ibis, et mordacitate tua nobilium turbam inritabis?

107. *radere* pro: obfendere. Quintil. Inſtit. III, 1. *quorum* (ſc. quae diſcenda ſunt) *ne ieiuna atque arida traditio auerteret animos, et aures praeſertim tam delicatas raderet. verebamur.* *Mordax* de eo dicitur, quod animum vehementer pungit; *verum mordax* eſt moleſtum, iniucundum. Indoles et natura ſatirae Perſianae hoc poteſt indicari.

108. *Auriculas teneras.* Diminutiui vſus h. l. valde adcommodatus eſt; ſic etiam Horat. Sat. II, 5, 32. *teneras* i. e. velificationibus adſuetas, undique veri inpatientes. *maiorum*, procerum, principum.

109. *Limina frigeſcant.* Horat. Sat. II, 1, 60 ſqq. *Liminibus* apud poëtas epitheta tribuuntur ab hominibus plerumque ducta, qui domum inhabitant. Ovid. Met. XIV, 703 ſq. Amor. I, 6, 67 ſq. Propert. I, 16, 17; II, 16, 23. Sed h. l. *frigeſcant* proprie ad limen ſpectat. Frigere enim dicunter res, quae non tractantur, vt de *ſtudiis* notum eſt. Limina igitur, quae adire prohibemur, *frigere nobis* dici poſſunt. De clientibus aut hominibus omnino, quos fortuna non admodum in deliciis habet, hic locus intelligendus eſt, qui diluculo iam ad patronos ſalutandos, vt ſportulam adcipiant, aut ad coenam inuitentur, properant, in quorum numero Perſii et Iuvenalis tempore vel tribuni et praetores erant. Iuvenal. I, 101; V, 77 ſq. Quis poterat ibi ferre veri amantem et propterea odioſum et moleſtum? Atque hoc quoque ſatiricae rationi adcommodatum eſt, quod rei per ſe leniſſimae periculo Perſium territare ſtudet aduerſarius, quae res tamen maxima vulgo habebatur. *ſonat hic de nare canina*, pro: naris canina ibi exprimit.

110. *Litera*, videlicet *R*, quam literam canis hirriens exprimit. Senſus: hic, in liminibus iacet canis hirriens, qui te a foribus diuitum, quando eos ſalutatum is, abiget, inuiſum propter ſatiras. Canes catenarii in veſtibulo aedium alebantur, vt latratu fures aut indicarent aut abigerent. Vt autem, ſi quis introiret, illum caueret, parieti inſcriptum aut inſculptum erat: *Caue canem.* Ovid. Triſt. II, 459 ſq. Petron. 27. et 77. *Per me equidem* cet. Similat Noſter inridens, ſe eius, quocum res ſibi eſſe fingit, monitu a ſcribenda ſatira eſſe deterritum. *protenus* non h. l. ſtatim, ſed noſtrum: *fortan*, *für die Zukunft. alba*, praeclara. v. Ruperti ad Sil. Ital. XV, 53.

111. *Nil moror* ſc. ea omnia eſſe *alba;* itaque h. l. pro: non repugno. *bene mirae*, per ironiam.

112. *Hoc iuuat?* Horat. Sat. I, 1, 78. Ceterum *iuuat* pro: delectat. Senſus: iamne tibi placeo? Haud ſcio an melius ſit, ſignum interrogandi delere. *oletum*, locus, vbi aluus exoneratur.

113. *Pinge duos angues*, ad indicandum ſcilicet, locum ſacrum eſſe, ne quis eum vel mingendo vel aluum ex-

onerando profanet. Ceterum cur *duos angues?* De hoc ſigno nihil mihi aliunde innotuit, alienumque videtur, quod Caſaubonus ex Ariſtoph. Pluto 733. in partes vocat. Aptiora forſan ſunt, quae Heynius notauit ad Virgil. Aen. V, 84. Seruius ad hunc locum: *Nullus enim ſine genio locus eſt, qui per anguem plerumque oſtenditur.* Sed idem Seruius Perſium, quem excitat, ſolum ante oculos habuiſſe videtur. *ſacer eſt locus.* cf. Calpurn. Sicul. eclog. II, 55.

114. *Meiite. Meiere* extremum ſaepe contumeliae ſignum, qua locus aliquis adfici poterat. Iuvenal. I, 131. Hoc ne quis faceret in tumulis, cippi titulus deprecabatur, adiecta ſaepe inprecatione mala. Anthol. lat. Burm. T. II. p. 145. Animaduertendum ſane eſt, quam acerrimo ſale et ſumma acrimonia ſimplex ſenſus: a cenſura morum prauorum, vt a re ſacra, abſtinebo, expreſſus ſit. *diſcedo* Quaſi ſimilat ſe abire. *Secuit* cet. Statim reuertens, conſilio quaſi mutato, Noſter rurſus incipit: Sed ſi idem aliis licuerit, cur mihi minus liceat? *Secare* a flagellis hoc ad ſatiram Lucilii translatum eſt propter vim et vehementiam, quae in ea regnat. Cf. Horat. Epod. V, 4. 11. Sat. I, 10, 14 ſq. Iuvenal. I, 165 ſq.

115. *Te Lupe, te Muti. Lupus* et *Mutius* propter vitae turpitudinem infames Romanorum proceres, in quos flagello Lucilius ſaepe inſonuit. *genuinum fregit,* fortius quam *dentem inlidere,* quod habet Horat. Sat. II, 1, 77; firmiſſimum dentem fregit, i. e. omni mordacitate et acerbitate in iſtos vſus eſt.

116. *vafer.* callidus, ſollers; artem Horatii id deſignat, qua iocando et quaſi non data opera in ſatiris ſuis pungit. *ridenti amico.* Particip. pro ſubſt. poſitum; adiect. pro ſubſt. habet Virgil. Georg. III, 124. *ridenti amico* pro: riſu venuſto, iucundo. Hominum ſtultitiam riſui exponit Horatius cum vrbanitate ſemper iocando; hoc bene Perſius expreſſit per: *ridenti amico tangit vitium.*

117. Illud *tangit* quoque cum delectu, leuiſſimamque rationem exprimit, qua vitia carpi poſſunt. *admiſſus,* tamquam ἀοιδὸς, qui coram canat; ſimpliciter pro: lectus. Caſaubonus iungit: *admiſſus circum praecordia,* ſecundum Graecam dicendi rationem ἐν φρεσὶ κατατίθεσθαι. Minus bene, vt puto. *Circum praecordia ludere,* idem eſt, quod riſum mouere, quo diaphragma praecipue concutitur, iucundo carminum genere.

118. *Callidus excusso populum suspendere naso.* *Callidus suspendere* Graece. *Suspendere aliquem* nonnumquam est, confundere aliquem, facere, vt aliquis nesciat, quid faciat, quidue dicat. Hoc maxime fieri solet, quum aliquis facete dicto ab altero pungitur, aliisque risum praebet, aut quum fastidiose ab aliquo excipitur, seseque contemptum et despectum sentit. Illud hic locum habet, quum adiiciatur *excusso naso* i.e. risu, quo nasus excutitur; hoc apud Horat. Sat. I, 6. 5. quum additum sit *adunco naso*, quod sannam designat et contemptum. Quintil. Instit. XI, 3. *Naribus labrisque non fere quidquam decenter ostendimus, tametsi derisus, contemptus, fastidium significari solet.* Tolerabilior saltem est haec explicatio, quam quae in lexicis vulgaribus exhibetur, etiamsi viris doctis forsan non sit satis factura.

119. *Men mutire nefas?* *Mutire* cum delectu, ita loqui, vt nemo possit intelligere, quum id aperte facere prohibearis. *cum scrobe* pertinet ad fabulam de Midae tonsore, (Ovid. Met. XI, 90 sqq.) vt sequens

120. *Heic tamen infodiam* i.e. literis tamen mandabo, quod aperte dicere mihi non licet. *vidi, vidi.* geminatio verbi pertinet ad cupiditatem rei euulgandae, quam aegre animo contineas.

121. *Auriculas asini Mida rex habet.* Male hoc ad Neronem trahitur. Manet Persius in similitudine, qua remota dicere voluit: omnia ea quae aperte dicere mihi non licet; pro hoc id posuit, quod Midae tonsor dicere prohibitus fuerat. Si fabula vera est, quam auctor vitae Persii narrat, potuit omnino Cornutus hunc versum mutare (satis inepte ita: *Auriculas asini quis non habet*), non quia hoc versu Nero tangeretur, sed quia in se dictum hunc versum Nero suspicari potuisset. Verum haec mera grammaticorum commenta esse arbitror. *hoc ego opertum* i. e. meum libellum, in quo illa descripsi.

122. *Hoc ridere meum.* Designatur per hoc natura et indoles libelli, pro: in quo stultorum mores risi. Non satis adcurate de genere satirae, quo vsus est. *tam nil,* vel ex vulgi opinione, (cf. v. 2.) vel nemini nocens risus, quem animi causa exercui nulla laedendi cupiditate.

123. *Iliade* sc. Acci aut alius cuiusquam inepti poetae, quae in pretio habebatur. Sensus: Meas nugas pluris existimo, quam insulsa opera poëtarum nostrae aetatis.

Duae autem hae disciplinae pro omnibus artibus liberalibus positae sunt.

132. *Scit risisse*, pro: solet seu potest ridere. *vafer* i. e. facetum et lepidum se putans. *multum gaudere paratus* pro: nulla vberiori voluptate adfici, nullo iucundiore spectaculo frui potest, quam quum videt cet.

133. *petulans nonaria*, prostibulum, a hora nona, qua patebat aditus ad lupanaria. *barbam vellat*, spectat ad horum philosophorum ἀπάθειαν, qua omnes contumelias et iniurias sibi inlatas aequo animo perferebant. Horat. Sat. I, 3. 133 sqq. Senec. de ira III, 38.

134. *edictum* i. e. fori negotia. *Calirrhoën* nomen scorti pro: scorto quocumque. Sensus: hi mane fori negotia curent, post prandium cum scortis rem habeant. Ceterum quomodo Romani tunc temporis diem consumerent, disces ex Iuvenal. I, 127 sqq. Martial. IV, 8.

COMMENTARIVS

IN SATIRAM II.

1. *Macrine.* Quis fuerit *Macrinus*, ignoramus; scholiastes *Plotium Macrinum* vocat, eruditum hominem et paterno adfectu Persium diligentem. *Hunc diem numera meliore lapillo* Sensus: dies natalis tibi sit faustus. Hoc expressit ea ratione, qua dies faustus quisque et ater apud quosdam barbaros notabatur, coniectis nimirum in arcam lapillis et candidis et nigris. Plin. Epist. VI, 11. Plin. H. N. VII. Cap. 40. Catull. LXVIII, 148. Martial. IX, 53. 4 sq. Felices dies etiam creta apud Romanos signabantur. Horat. Od. I, 36. 10. *meliore*, albo.

2. Nihil amplius est, quam diei natalis descriptio. *candidus* pertinet ad diei felicitatem. Ovid. Trist. V, 5. 13 sq. *tibi*, pro: vitae tuae parti, quam vixisti. Quoque enim die natali annorum nostrae aetatis numerus vnitate augetur. *labentes* epithet. orn. de tempore fugiente, fugam continuam declarans ac celerem, vt aqua in riuo leniter fluente. Horat. Od. II, 14. 2. Ovid. Met. XV, 174 sqq.

3. *Funde merum genio.* Genii religio in celebranda die natali praecipua erat. Tibull. I, 7. 49 sqq. ibique not.

et obff. Heynii, et Iani ad Horat. Od. III, 17. 14 fq. Eadem die vota nuncupabantur pro incolumitate et felicitate reliquae vitae. Prop. III, 8. 12. *non tu prece pofcis emaci.* Hoc loco occafionem adripit, de votorum inprobitate et facrificiorum fuperftitione fuae aetatis conquerendi. *pofcis* i. e. ita petis, quafi tibi pro meritis aliquid iure debeatur. *prece emaci* i. e. prece, cui facrificia fumptuofa adiuncta funt, quibus Deorum beneuolentiam et liberalitatem quafi *emere* ftudebant, eosque obligatione obftringere, vt fe omnis generis felicitate adficerent. cf. infra v. 50.

4. *Quae nifi feductis nequeas committere diuis.* Homines, quando cum iis aliquid communicare volumus, quod palam fieri nolumus, *feducimus*, feu ducimus in locum fecretum, a turba remotum. v. Heyn. ad Tibull. II, 1. 84. Hoc bene translatum eft ad Deos, quibus vota fecreta fiunt, cumque delectu pofitum eft *committere.* De precibus praeclare Iuvenal. X, 346 fqq. et Senec. Epift. 10. ex Athenodoro: *Tunc fcito, te effe omnibus cupiditatibus folutum, quum eo perueneris, vt nihil Deum roges, nifi quod rogare poffis palam. Nunc enim quanta dementia eft hominum? turpiffima vota Diis infufurrant; fi quis admouerit aurem, conticefcent, et quod fcire hominem nolunt, Deo narrant.*

5 — 7. Non quilibet iufta et pia Deos rogat, non quilibet id poteft facere.

5. *bona*, vt noftrates pro: magna. Horat. Sat. I, 1. 61. *tacita libauit acerra. libauit*, *ἀορίστως*, pro: fumit thus ex *acerra*, arcula thuraria quadrata, ac de aere plerumque eleganter facta, vnde thus promebatur, et in ignem iniiciebatur, itaque pro: facrificat, precatur. De *acerra* v. Iani ad Horat. Od. III, 8. 2 fq. Ovid. ex Ponto IV, 8. 39 fq. *Nec quae de parua Dis pauper libat acerra, Thura minus, grandi quam data lance, valent. tacita* pro: tacite, votis fubmiffa voce nuncupatis, ne iniquitas eorum et foeditas aliis hominibus innotefcat.

6. *promptum*, expeditum, facile. *humilesque fufurros* i. e. preffos fufurros. *Humilis vox* eadem ratione fed fenfu contrario dici poteft, qua *alta vox* dicitur.

7. *Tollere de templis* i. e. non adhibere amplius in templis vota facientes. Iuvenal. VI, 538. *et aperto viuere voto* pro: vota aperta facere, aut potius, ita viuere, tam pura mente effe, vt non fit, quod timeat, ne alii vota fua audiant. Senec. Epift. 43. *Rem dicam, ex qua mores*

aeſtimes noſtros, vix quemquam inuenies, qui poſſit aperto oſtio viuere. Ianitores conſcientia noſtra, non ſuperbia obpoſuit. Nam non cuiusuis eſt, ita Deos precari, vt ab omnibus, qui circumſtent, audiatur, quia nihil in votis inſit, cuius eum pudere oporteat, ſed boni tantum hominis eſt et honeſti. Martial. I, 40. 5 ſq. Exemplum tacitarum precum exſtat in Sophocl. Electr. 638 ſqq.

8. *Mens bona* i. q. mens ſana. Iuvenal. X, 356 ſq. Petron. 3. *fama*, i. e. vt homines bene de ipſo exiſtiment. *fides*, vt fidem ipſi habeant. Erat ſane tunc temporis, cur *fides* a Diis peteretur. v. Iuvenal. III, 143 ſq. *hoſpes*, quicumque ſacrificanti ſeu precanti adeſt.

9. *Illa ſibi introrſum inmurmurat.* De toto h. l. cf. Iuvenal. X, 23 ſqq. *ſibi* reſpicit prius: *vt audiat hoſpes*, eique contrarium eſt. Dicere vult Noſter: haec ita murmurat, vt ipſe ſolus intelligat, illa ita exclamat, vt omnes audiant. *introrſum*, nam *ſibi* id facit. In vulgari ſermone etiam noſtrates dicunt: *in ſich hinein.* Hoc *introrſum* videtur explicari per illud, quod ſequitur: *et ſub lingua.* i. e. ita, vt illud murmur ſub lingua maneat, nec foras exeat aliisque prodatur. cf. Virg. Aen. X, 464 ſq. Eadem ratione videtur Noſter *inmurmurat* pro: murmurat, poſuiſſe.

10. *Ebullit.* Antique *ebullim* pro: ebullierim, *ebullit* pro: ebullierit. *Ebullierit* ſc. animam. *Ebullire animum* ſeu *ſpiritum* frequenter vſurpatur pro: mori, (v. interpp. ad Petron. 42.) et tractum forſan a ſpuma, quae animadvertitur in labris morientium, ſed abſolute, vt h. l. poſitum, me legere non memini. Mortem patrui exoptat, vel quod ea tutore moroſo ac difficili liberetur, diſſolutiusque luxuriae indulgere poſſit, vel quod res familiaris a patruo relicta ad ſe venire debeat. Vtrumque poteſt locum habere. Adiecto: *praeclarum funus!* quaſi bonum aliquod adprecantis animum ſimilat. O ſi patruus moriatur, vt in pompa funebri magnificentiſſima meam erga illum pietatem declarare poſſim! Sciendum enim eſt, quo amplior eſſet res relicta, eo ſpecioſiorem pompam funebrem ab herede duci ſolere; et hoc erat, quod ſtolidi ſenes omnibus votis cuperent, et in quo exſpectando auaritiae et ſordium infamiam, dum viuerent, facile ſuſtinerent. Hoc reſpiciens iſte nebulo illo adiecto bene precantis ſpeciem mentitur.

11. *Sub raſtro crepat argenti mihi ſeria.* i. e. in agro colendo occupatus, ipſe tenuis et pauper, theſauro in-

vento ditescam. Iuvenal. l. c. *dextro Hercule.* Torrentius ad Horat. Sat. II, 6. 12 sq. ait, Herculem thesaurorum abditorum praesidem esse. Aliunde haec res nota non est.

12. 13. 14. *pupillumue vtinam — expungam. Expungere* proprie de iis dici, qui literas in tabulis ceratis delent, disputat Havercamp. ad Tertullian. apologet. 2. Scholiastes dicit, tractum hoc esse a militibus, qui expuncti dicerentur, quando missionem adcepissent. cf. Plaut. Curcul. IV, 4. 24. h. l. est pro: delere, e medio tollere. Votum hoc est tutoris legitimi, qui pupilli erat proximus agnatus, ad quem itaque, pupillo mortuo, hereditas peruenire debebat; hoc indicant verba: *quem proxumus heres inpello.* In XII tabulis nempe legitur: *si pater familias intestato moritur, cui inpubes suus heres escit, agnatus proximus tutelam nancitor.* Huius tutelae ratio continebatur in spe subcessionis, vt, qui commodum haberet subcessionis, idem onus tutelae susciperet. Maior itaque fit voti inpietas, quum sit in pupillum conceptum, qui illius inpurissimi fidei et tutelae erat commissus. Ad quod tamen votum faciendum tutor facile cupiditate et auaritia poterat perduci, praesertim quum nemo facilius, quam ipse, huius voti posset compos fieri, modo ita id fieret, vt leges et iudicia cauerentur. Hanc igitur expungendi seu tollendi pupilli obportunitatem a Diis tutor iste precari videtur. Adcommodate h. l. *inpello* pro: sequor; studium enim simul submouendi antecedentem innoluit. *Namque est scabiosus.* Adiecta causa, tamquam ab animo beneuolo votum hoc proficiscatur; corpore enim morbido vtitur et vitam viuit insuauem, qua libenter ipse mortem commutabit. Omnem rem conruptam Iuvenalis quoque *scabiosam* vocat. *Acri bile tumet*, δριμεῖαν χολὴν ἔνδον ἔχει. De omni morbo hoc est intelligendum, qui nimia bilis abundantia solet excitari. Plato in Timaeo T. IX. p. 420. ed. Bipont. *tumet* abundantiam bilis ipsam indicat. Horat. Od. I, 13. 4 sq.

14. *Nerio iam tertia ducitur vxor.* Auarus iste non aperte vota sua exprimit, alterum beatum praedicando, qui tertiam iam vxorem efferendam curat, quartam igitur cum dote exspectare possit. Ceterum auaritiae votum, per inuidentiae significationem expressum, vtrumque vitium, vt solet esse, coniunctum egregie declarat. cf. Martial. X, 43.

15. 16. *Haec* sc. tam nefanda, *sancte vt poscas*, vt vota sceleratissima Diis probentur tamquam pura mente

facta; (quis non adnoſcit grauitatem et vim, qua haec enunciata ſunt!) *Tiberino in gurgite* cet. caerimonias et ritus religioſiſſime obſeruas. Reprehendit nimirum Noſter eos, qui caſtimoniam, qua deberent ad Deos adcedere, in corpore tantum ſitam eſſe putarent, pietatem vero et integritatem mentis, vt votorum ipſorum natura ſatis abunde indicaret, turpiter negligerent. Cic. de legg. II, 10. Quomodo preces et vota hominum a Iove exaudiantur, lepide commentus eſt Lucianus Icaromenipp. T. II. p. 781 ſq. ed. Reiz. vbi multa quoque vota inpie et ſtulte facta proferuntur. *Tiberino in gurgite mergis Mane caput bis terque. Gurgite* pro: flumine. cf. Iuvenal. VI, 523. Priusquam ad Deos adcederent, aut ſacra Diis facerent, corpus, aut manus tantum, vel aqua marina vel fluuiali abluere mos erat ab vltima iam antiquitate, vt ex Homero conſtat, obſeruatus; quo admonerentur homines, vt corpus omni ſqualore, ſic etiam animum a vitiorum contagio purum eſſe debere. Ovid. Faſt. IV, 313 ſqq. Virgil. Aen. II, 819. *terque.* Numerus ternus in his rebus vſitatiſſimus. Tibull. I, 11. 34. Virgil. Aen. VI, 229. Petron. 131.

16. *et noctem flumine purgas. Noctem* poſuit pro iis omnibus, quae noctu adcidere hominemque commaculare poſſe credebantur. Ariſtoph. Ran. 1376 ſq. Plut. 656 ſq. Cic. pro Coelio 14. Ovid. Amor. III, 7. 43 ſq. Virgil. Aen. VIII, 69 ſq. Tibull. II, 1. 9 ſqq. Petron. 104.

17—23. His, quae ſequuntur, poëta docet, inpia hominum vota Diis adeo ingrata eſſe debere, vt iis auditis Iupiter, vel inpuriſſimo quoque mortalium iudice, indignationem vehementiſſimam non ſit cohibiturus. 17. *Heus.* Apoſtrophe eſt ad illum, quem paullo ante inpura et ſordida vota Diis facientem Noſter induxerat.

18. *eſtne* ſc. Iupiter tibi tanti, vt meliorem eum exiſtimes cet. hoc enim ſignificant illa: *vt praeponere cures.* Huc ſpectat ſuperius: *minimum eſt, quod ſcire laboro* ſeu vehementer cupio, quia cuiuis promptum erit reſpondere, Iovem omnibus mortalibus eſſe longe potiorem.

19. *Hunc*, Iovem. Adpellatus ille, ignarus, quo Perſius tendat, ſcire cupit, quid ſibi velit haec interrogatio; continuo interpellat Perſium ex eo quaerens: *cuinam?* ſc. proponam Iovem; et Noſter, quaſi circumſpiciens et cogitabundus, quemnam dicat, repetit illud: *cuinam?* ſed ſtatim, tamquam nolit amplius haeſitando aduerſarium morari, aliquem veluti de turba temere nominans, quaerit:

vis Staio? et quum paullulum ille admirans Persium in istum incidisse, in respondendo haesit et vrget illum Persius quaerendo: *an scilicet haeres* sc. in iudicando, pro: an adhuc incertus es?

20. *Quis potior iudex, puerisque quis aptior orbis* sc. sit, vtrum Iupiter an *Staius*. Acerrimum flagelli satirici ictum in *Staium* quendam intendit, homuncionem nobis ignotum, conruptelae autem et inprobitatis infamia tunc forsan nobilissimum. Ex historia famosissimi iudicii Iuniani (Cic. Cluent. 24. Brut. 68. Verr. II, 32.) mutuatum esse Persium *Staii* nomen indicare videtur scholiastes, cuius verba h. l. conrupta et mutilata sunt, et Casaubonus eum secutus est. Verum ille iudex apud Ciceronem est C. *Stalenus*, aut *Staienus*, vt alii legunt, neque Persius solet longinqua petere et ea negligere, quae ante pedes sunt. Ceterum ridet Noster hac interrogatione dubitationem aduersarii, quum *Staius* omnium iudicum conruptissimus et puerorum orborum pestis esset, eiusque infamia, quum ipse Iovi componatur, fit illustrior.

21. *quo tu Iovis aurem inpellere tentas* i. e. vota, quae Iovi facere audes. *Inpellere* enim de ventis dicitur, deinde de sono, qui aures quasi ferit. Virgil. Aen. XII, 618 sq.

22. *proh Iuppiter.* cf. Horat. Sat. I, 2, 17 sq. exclamatio a sensu indignationis acerrimo orta.

23. *at sese non clamet* cet. Nonne Iupiter ipse quoque indignatione commotus exclamabit, se ipse adpellans, quum alium adpellare nequeat, quumque, vel te iudice, Staio sit potior?

24—29. Tune putas, Iovem tibi ignoscere, quum non statim ab eo puniaris? Hanc sententiam alii aliter extulerunt. Virgil. Aen. IV, 208 sq. Claudian. Epist. ad Hadrian. 38 sq. Senec. Hippol. 1128 sq. Iuvenal. XIII, 100 sq. Lucan. III, 448 sq.

24. *ocius* h. l. pro: prius, saepius.

25. *sulfure sacro* i. e. fulmine, metaphora ex obseruatione nata videtur. Senec. Quaest. nat. II, 53. *Quocunque decidit fulmen, ibi odorem sulfuris esse certum est.* Plin. H. N. XXXV, 15. Virgil. Aen. II, 698. Epitheton *sacrum* et fulmini et sulfuri aptum est; fulmen enim est telum Iovis proprium, et sulfuris frequens vsus erat in expiationibus et lustrationibus cum apud Graecos tum apud Romanos.

26, 27. Verba ſic ordina: *an quia non iaces* (in) *lucis triſte et euitandum bidental fibris ouium et Ergenna iubente.* An quia non iaces percuſſus Iovis fulmine. Hoc expreſſit ex ritu antiquo, quo fulguriti, vel loca fulmine tacta, ex Hetruſcorum more et inſtituto procurabantur. *Iaces* traxit Caſaubonus ad Numae legem, qua fulmine ictum in genua tolli vetabatur, v. Feſtum in voce *Occiſum* Nimis argute, vt opinor; omnino poteſt intelligi et dici de occiſo. Virgil. Aen. I, 99, ibi v. Heyn. *bidental* locus proprie fulmine tactus, caeliſque bidentibus expiatus; h. l. ad ipſum hominem translatum. Salmaſ. ad Solin. p. 799 ſq. *euitandum* pedibus enim calcare huiusmodi locum nefas habebatur, idcirco ſepiebatur et claudebatur. Horat. in arte 471. *triſte* vel ab omine, vel ab effectu; triſtes enim facit viatores talis caſus memoria et monimentum. *lucis.* fiunt nempe vota in templis, quae plerumque inumbrabat lucus, in quo arbores, quia non caedebantur, erant altiſſimae, ideoque fulminibus magis expoſitae, inde lucorum fulmine tactorum frequens mentio apud veteres. Hoc periculoſum quoque fuit in lucis verſantibus et templa adeuntibus, tempeſtate ſubito oborta. *quia non iaces* (in) *lucis* ſignificat ergo: quia non continuo votis factis, in ipſo loco ſacro, a Iove fulmine tangeris. *fibris ouium Ergennaque iubente.* Huius rei procuratio non niſi certis ritibus et haruſpiciis fieri poterat, adhibebaturque ad eam rem ſacerdos fulgurum conditor, cui nomen erat Hetruſcum *Ergenna;* qui inſpectis ouium inteſtinis (*fibris*), quid factu opus eſſet, oſtendebat. Huc referas *iubente.* cf. Iuvenal. VI, 586 ſq. et ibi Ruperti. Intpp. Lucan. I, 606 ſqq. Kirchmann. de re fun. Rom. II, 3. Lucian. Iupit. confut. T. II. p. 658. ed. Reiz. *τί δήποτε τοὺς ἱεροσύλους καὶ λῃστὰς ἀφέντες, καὶ τοσούτους ὑβριστὰς καὶ βιαίους, καὶ ἐπιόρκους δρῦν τινα πολλάκις κεραυνοῦτε, ἢ λίθον, ἢ νεὼς ἱστὸν, οὐδὲν ἀδικούσης; ἐνίοτε δὲ χρηστόν τινα καὶ ὅσιον ὁδοιπόρον; τί σιωπᾷς, ὦ Ζεῦ. ἢ οὐδὲ τοῦτό με θέμις εἰδέναι;* nec habet Iupiter, quod reſpondeat.

28. Idcirco putas, Iovem ſe tibi ludibrio praebere? *barbam vellere* pro: quocumque contumeliae et vexationis genere. cf. Sat. I, 133. *ſtolidam*, hoc ad eum proprie pertinet, qui volens barbam vellendam praebet, aut cuicumque contumeliae, *ἀπάθειαν* illam ſimilans, ſponte ſe obfert, neque eam propulſat. Horat. Sat. I, 3, 133.

29. 30. *aut quidnam est, qua tu mercede Deorum Emeris auriculas. quidnam est, qua mercede* pro: quidnam est, quo tamquam mercede. *emeris auriculas Deorum.* Facete; scilicet vt exaudiant preces tuas sacrificiis tamquam mercede conducti. *pulmone et lactibus vnctis?* pro sacrificiis quibuscumque. *lactibus vnctis*, pinguibus intestinis. Nonius in *Lac: Lactes dicuntur intestina.*

31—38. Aliud votorum genus Noster tangit, quae superstitiosa anus pro infante puero die eius lustrico suscipit. Omnia ita exponit, tamquam ante oculos gerantur.

31. *metuens diuum*, superstitiosa.

32. *vda* epitheton aptum infantium labris.

33. *infami digito*, i. e. medio, cuius obiectu veteres hominem infamem solebant notare. Petron. 131. Antholog. lat. Burm. T. II. p. 528. Iuvenal. X, 52. ibi Ruperti. Spectat id, quod anus facit, ad incantationem, qua a morbis, quos veneficae possent inmittere, puerum vindicare studet. Petron. l. c. *Saliuam lustralem*, qua incantationes et fascina prohiberi credebantur, fronti et labellis inlinit, idque facit *infami digito*, quod rem ridiculam reddit. Forsan hoc a curatione oculorum feruentium profectum est, ad quos sanandos saliua mulieris ieiunae adprime, vt veteribus erat persuasum, vtilis habebatur. Plin. H. N. XXVIII. sect. 22. Ceterum die lustrico, qui puellarum octauus, puerorum nonus erat, recens nati lustrabantur, votaque pro eorum salute nuncupabantur. Praecipua huius superstitionis pars pertinebat ad vetulas cognatas, quae natorum cunis exemptorum frontes et labella sputo puluere misto signabant ad incantationes prohibendas. Quibus peractis ad vota ipsa pro puero suscipienda se conuertebant.

34. *vrentes oculos inhibere perita. Inhibere* h. l. est prohibere, facere vt non noceant. *vrentes oculi* sunt oculi nocentes veneficarum. Virg. Georg. II, 196. Infantes non solum sed et pecudes fascinari posse oculis alicuius mulierculae credebant veteres; Plinius quidem (H. N. VII. sect. 2.) narrat, Cicerone auctore omnes feminas oculis nocere, quae duplices pupillas habeant. cf. Virgil. Eclog. III, 103. Ad fascinum ab infantibus prohibendum colebant quoque Deam *Cuninam* Lactant. I, 20. 36.

35. *Tunc manibus quatit*, i. e. sublimem adtollit manibus, eumque quasi Diis ostendit praesentibus, eorum-

D 2

que tutelae commendat. Casaubonus laudat Homer. Il. ζ. (474 sqq.) *spem macram* i. e. puerum infantem, de quo nihil certi adhuc sperari possit.

36. *Nunc Licini in campos.* Casaubonus intelligit Licinium Stolonem, vt tunc res erant, locupletissimum (Liv. VII, 16; Gell. VII, 3.) qui sua ipsius lege, quam contra patriciorum opes pertulerat, ne quis plus quam quingenta iugera possideret, M. Popillio Laenate praetore damnatus est. Liv. VII, 16; Valer. Max. VIII, 6, 3. *Crassi in aedes.* Crassum illum a Parthis cum exercitu occisum aedium amplitudine et magnificentia mire fuisse delectatum ex Plutarcho notum. Sed exempla haec fortasse antiquiora sunt, quam vt Noster ea respicere potuerit. Malim igitur eos sequi, qui, vetere interprete monente, Licinium Augusti libertum intelligunt, de quo Iuvenal. I, 109. XIV, 306. Eiusdem farinae mihi Crassus videtur esse. *mittit in campos* pro: precatur, vt possideat olim haec aut huiusmodi latifundia; sic quoque adcipio Virg. Aen. XI, 47. *Mittit* non positum esse pro: defert, vt Füllebornius ex Sueton. Calig. 25. et Ioseph. Antiq. XIX, 1, conligere voluit, satis indicat adiectum: *supplici voto*, et more receptum fuisse, vt recens nati in aedes amplissimas et spectatissimas ominis causa deferrentur, neque aliunde, neque ex locis in partes vocatis conligi potest.

37. *Hunc optent generum rex et regina. Rex et regina* pro nobilissimis et beatissimis positi sunt. *optent* sc. propter venustatem, pulchritudinem et dignitatem corporis. Similis color orationis est apud Catull. LXII, 42; Virg. Aen. XI, 582 sq. Georg. I, 31.

38. *puellae Hunc rapiant*, fortius quam: ametur a puellis. *quidquid calcauerit hic, rosa fiat.* (Contrarium est apud Petron. 44. *Is quacumqve ibat, terram adurebat.*) Secundum Casaubonum votum hoc est pro absolutâ omnibus numeris felicitate. Mihi haec quoque ad vota pro pulchritudine et venustate pueri spectare videntur, cuius curam Horae ac Gratiae sustineant, quibus comitatus, quocumque se conuertat, omnia efflorescere sub vestigiis suis videat. Aut his verbis is describitur, cuius omnes Dii praecipuam curam agunt, seque ei semper adesse, quocumque se contulerit, signis manifestis ostendunt. Claudian. XXIX, 86 sqq. Calpurn. ecl. IV, 107. Ceterum venustam corporis speciem non semper et vbique optabilem esse, egregie docet Iuvenal. X, 28, sq.

39. *Ast ego nutrici non mando vota.* cf. Horat. Epist. I, 4, 6 sqq. In prioribus, v. 31, de auia et matertera sermo est, nutricis autem nulla mentio. Hic versus itaque cum praeced. sic iungi potest; Matertera et auia vota quidem suscipiunt pro puero inepta et saepe noxia (Iuvenal. X, 104 sq. et 95 sq.) at nutricum vota longe ineptissima solent esse, huic ego numquam permitto, vt vota pro puero faciat. Sed potest quoque *nutrix* sensu latiore sumptum esse, vt eas omnes significet, quae pueri curam agere soleant, ideoque *auiam* quoque et *materteram.* Hoc rectius puto, nexusque sententiarum inde fit simplicior. Auia aut matertera illa quidem puero precatur, sed male sedula id facit iniussu meo, quippe qui non ignorem, eam, quae vera bona sint, nescire.

40. *negato Iupiter haec illi*, subficiat proinde, Iupiter, semel te rogasse, vt eius votorum numquam rationem habeas, *quamuis te albata rogarit*, quamuis religiosissime, ritibus diligenter obseruatis, rogarit. *albata* enim ad cultum spectat vota facientium aut sacrificantium. Horat. Sat. II, 2, 61. Ovid. Trist. II, 653 sqq. Tibull. II, 1, 15 sq.

41 – 51. Pergit inanitatem perstringere eorum votorum, quae quominus rata esse possint, illi ipsi, qui ea suscipiunt, inpedimenta esse solent.

41. *opem neruis* i. e. roborationem neruorum debilitatorum, vel simpl. corporis languidi et infirmi. *fidele senectae* i. e. quod senectutem non deserat, quod integrum in senectute maneat, nec eadem ratione hebescat, qua annorum numerus augetur.

42. *Esto, age;* pro: age, per Deos licet, vt voti compos sis. *grandes patinae* pro iis rebus positae sunt, quae in illis patinis adponebantur, quibus quoque amplitudo patinarum adcommodabatur. Iuvenal. IV, 131 sqq. Horat. Sat. II, 2, 95. *tuccetaque crassa* opiparum erat ferculum sed nobis ignotum.

43. *his*, votis tuis. *morantur*, inpediunt, quominus tibi facilis esse possit, etiamsi velit. Sensus totius loci est: Gula tua facit, quominus voti damneris. cf. Horat. Sat. II, 3, 288 sqq.

44 – 51. Sequitur aliud exemplum ab iis petitum, qui amplissimis sacrificiis greges suos volunt augere, quum tamen non possit fieri, quin ipsa frequenti mactatione minuantur. *caeso boue*, aeque ac versu seq. *fibris*

pro facrificiis omnino. Ratio, cur Mercurii h. l. mentio facta fit, peti poteft ex Homero Il. ξ, 489 fqq. cf. Horat. Sat. II, 6, 4 fq. Ovid. Faft. V, 689 fq.

45. *Arceffis* i. e. vocas in auxilium; facrificiis hoc efficere optas, vt Mercurius praefens te exaudiat. *Da fortunare penates*, graeca dicendi ratio folemnis. Callim. Hym. in Dian. 6. Ovid. Met. I, 486. Trift. I, 1, 34; fenfus: permitte, vt penates facultates meas profperent.

46. *quo, peffime, pacto.* fc. dari id a Mercurio poteft. Illo *peffime* ftultitiam magis quam malitiam Nofter videtur notare.

47. *tunicum omenta.* In facrificiis nempe optimas et pinguiffimas hoftiae et victimae partes omento inuolutas comburi effe folitas ex Homero fatis notum eft. Il. α, 460; ϑ, 240. cf. Catull. XC, 6. *liquefcant*, adpofite ad omenta, quae adipe conftant, pro: crementur.

48. *Exta* (cor, pulmo, lien, iecur cet.) Diis in facrificiis praecipue reddebantur. Virg. Ge. II, 194. Aen. XII, 215 fq. *ferto. Fertum* libi genus, cuius in facrificiis frequens vfus. *vincere*, perficere id, quod optat. *hic* fc. ftultus.

49. *iam crefcit ager* cet. Ad naturam hominis cupidi adcommodate hoc, qui, quod cupit, effe quoque exiftimat. *crefcit ager*, hoc effe poteft, vel infolita fecunditate fata in agro efflorefcunt, vel ipfe ager fit maior adiuncta alia parte, quae, data aliqua opportunitate, parata eft; hoc fpectat *da fortunare penates. crefcit ouile*, i. e. numerus ouium iam frequenti fetu augetur; hoc refpicit *da pecus, da gregibus fetum.*

50. 51. *Iam dabitur* fc. quod adfiduis facrificiis a Diis peto. *iam, iam.* fiduciam exprimit ftultiffimam. *donec deceptus et exfpes Nequidquam* cet. Quae ad illum ftultum proprie pertinent, translata funt ad numum in imo arcae fundo. Is quafi contubernales fuos alium poft alium viderat depromi, facrificiisque inpendi, femperque fperaverat fore, vt arca nouis aduenis, Diis tandem exoratis, compleretur, atque vt ipfe immotus in fua fede maneret. Sed tandem *deceptum* fe fentit et iam *exfpes fufpirat*, quum ad poftremum ipfe depromatur. Vulgaris ratio foret: tandem ille ftultus deceptum et fpe deftitutum fe intelligit et nihil fe egiffe facultatibus facrificiorum amplitudine et copia profufis, quum fufpirans in imo arcae fundo numum vnicum adhuc reftantem animaduertit.

52—58. Tu homo ineptiſſime, Deos ex tuo ingenio metiris, exiſtimasque, eos eadem ratione auro et argento delectari, vt tu tuique ſimiles. Ex hoc nimirum fonte profluxit inſana iſta ratio, qua diuitiae ex vitae vſu ablatae in templis congerantur, vbi ne minimum quidem vſum habent. *crateras argenti incuſaque pingui Auro dona*, crateras argenteas auro caelatas. Senec. Epiſt. 5. *Non habemus argentum, in quod ſolidi auri caelatura* deſcendit. cf. Virg. Georg. II, 192. Aen. V, 534. Huiusmodi crateris deſcriptio eſt apud Stat. Theb. VI, 531 ſqq. *pingui*, λιπαρῷ. ſplendido. Verba, quae ſequuntur, ſic ordino ſenſumque eorum ita conſtituo: *Cor praetrepidum laetari*. i. e. properans (cf. Doering ad Catull. XLVI, 7.) laetari, in laetitiam pronum; (in) *pectore laeuo* in ſiniſtra pectoris parte (cf. Iuvenal. VII, 159 ſq.) *excutiat guttas*. lacrumas tibi excutiat ipſo gaudio. Senſus igitur eſt omni ornatu detracto: prae gaudio aeſtues et lacrymeris. Aliter ab aliis hic locus exponitur. Caſaubonus legit *excutias* et *laetari* ſumit pro infinit. hiſt. Bentleius ad Horat. Od. II, 19, 5, cuius auctoritatem in textu h. l. conſtituendo Reizius ſecutus eſſe videtur, ordinem verborum et ſenſum ſic conſtituit: *Sudes, et cor praetrepidum ſiue properans laetari, excutiat guttas ſudoris pectore laeuo, ſiue ſiniſtra parte corporis, vbi cor ſalit, et ſudor erumpere ſolet.* In quo me obfendit, quod *excutiat guttas* de ſudore intelligitur, quum iam praeceſſerit *ſudes*, et quod in ſiniſtra potiſſimum parte pectoris ſudor erumpat, quod in re et natura poſitum eſſe non exiſtimo.

55. *Hinc*, quia tibi aurum vehementer placet, tuque Deos ex ingenio tuo metiris. *illud ſubiit*, illud profectum eſt. *ouato*, hoſtibus erepto.

56. *Perducis facies ſacras*, ſimulacra Deorum obducis. Virgil. Georg. IV, 416. *nam fratres inter aenos Somnia* cet. Exempli cauſa Noſter aliquem inducit loquentem, qui vel ſomniis monitum ſe eſſe putat, vel oracula per ſomnum adhuc exſpectat, eamque ob rem iis Diis, quos miſiſſe aut miſſuros eſſe vera ſomnia exiſtimat, aliquid, quod ipſis cordi fore arbitratur, vouet. *fratres aenos* Scholiaſtes ex Acrone profert, in porticu Apollinis Palatini fuiſſe Danaidum effigies, et contra eas ſub diuo totidem equeſtres filiorum Aegypti Quasdam ex illis ſtatuis oracula poſtulantibus per ſomnum dediſſe. Apud Propert. II, 23. 1 ſqq. et Ovid. Triſt. III, 1. 59 ſqq. de porticu illa et de ſtatuis

Danaidum inter columnas ſermo quidem eſt, verum filiorum Aegypti nulla mentio. Sed veterum teſtimoniis deſtituti ſequamur Acronis auctoritatem.

57. *Somnia pituita purgatiſſima*, i. e. ſomnia vera. Somnia, quae proficiſcebantur a corporis aliqua conditione, vt veteres opinabantur, falſa erant et inania. Macrob. ſomn. Scip. 3. Per ſomnia futura poſſe prouideri veteribus fuiſſe perſuaſum, quum naturam ſomniorum non ſatis cognitam perſpectamque haberent, nobis mirum eſſe nequit. Proinde etiam de ſomniis veris et falſis multa apud veteres legimus, quae ſibi inuicem repugnant. Hoc loco intelliguntur ſomnia, quorum probabilis ratio a conditione corporis nulla reddi poterat, numinis igitur alicuius vi et efficaciae adſcribenda. Cic. de Div. I, 43. Suet. Veſp. 7.

58. *Praecipui ſunto* i. e. praecipue a me colantur. *Sitque illis aurea barba* Et ex ſtoicorum et ex noſtro ſenſu votum ſane ridiculum, non ſic ex vulgari opinione. Signis vel ex ebore vel marmore vel aere factis aureos capillos barbamque auream ſaepe adpoſitam fuiſſe conſtat. Cic. de Nat. D. III, 34; Ael. V. H. I, 20; Valer. Max. I, 1. 2. Lucian. in Tim. T. I. p. 107. ed. Reiz. An Schefferus autem inde verba Petronii Cap. 58. *licet barbam auream habeas*, recte interpretetur per: licet Deus ſis, videant eruditi.

59. 60. Idem error, pergit Noſter, mutat vetuſtiſſima vaſa aenea et fictilia, a maioribus ad res ſacras faciendas adhibita, in aurea. *inpulit.* Inpellere dicitur de eo, qui aliquem de ſtatu aut deiicit, aut labantem facit; verbum e re gymnaſtica translatum h. l. pro: e templis remouit. Adiecta verba *Numae* et *Saturnia* pertinent ad vetuſtatem exprimendam. *Veſtalesque vrnas*, vrnis, quibus vtebantur Veſtales ad aquam hauriendam in ſacrificiis Veſtae adſidue celebrandis. Ovid. Faſt. III, 11 ſq. *Tuſcum fictile.* Ab Hetruſcis, qui in plaſtica et figlina prae ceteris excellebant, omnes fere ritus religioſos cum inſtrumentis ad Deorum cultum pertinentibus Romani adceperunt. De artis plaſticae incrementis et ortu v. Plin. H. N. XXXV. ſect. 41 ſq.; idem narrat ſect. 46, ſua adhuc aetate in ſacris fictilibus prolibari ſimpuuiis. *mutat* pro: vſum eorum tollit. Cum his fictilibus inſtrumentis religionem etiam et pietatem ſublatam eſſe e templis veteres memoriae prodiderunt. Iuvenal. VI, 342 ſqq.

61. *O curuae in terras animae. curuae in terras* i. e. quae terram solam spectant, quae ad rectam de Diis notionem se erigere nequeunt, humanaeque naturae inbecillitates ad eos quoque transferunt. cf. Lactant. Instit. II, 2. 13. *curuae* pro: pronae. Et tamen iussit natura homines *erectos ad sidera tollere vultus.* Ovid. Metam. I, 84 sq. Silius Ital. XV, 84 sqq. *coelestium* (rerum) *inanes* pro: naturae Deorum ignarae.

62. *Quid iuuat hoc, inmittere* pro: in quam vtilitatem inmittitis; et *inmittere templis nostros mores* pro: mores nostros ad Deos transferre. Plato in Euthyphr. T. I. p. 33. ed. Bipont. *Φράσον δή μοι, τίς ἡ ὠφέλεια τοῖς θεοῖς οὖσα ἀπὸ τῶν δώρων ὧν παρ' ἡμῶν λαμβάνουσιν. ἃ μὲν γὰρ διδόασι, παντὶ δῆλον. οὐδὲν γάρ ἐστιν ἡμῖν ἀγαθὸν ὅ, τι ἂν μὴ ἐκεῖνοι δῶσιν· ἃ δὲ παρ' ἡμῶν λαμβάνουσι, τί ὠφελοῦνται;*

63. ***Et bona dis ducere,*** i. e. ducere seu existimare grata et adcepta Diis, ***ex hac scelerata pulpa,*** i. e. ex nostro sensu conrupto et deprauato, ita vt sensus nostri quasi norma sint, ad quam ea, quae Diis probentur, exploremus. Etenim *pulpa* est proprie caro sine ossibus, deinde crassa illa et mollis, quae solet esse in corpore bene curato, tandem pro moribus et cogitandi ratione illorum ponitur, quorum quasi summum bonum est in corpore bene curando aut in voluptatibus situm.

64–69. Sequitur haec sententia: Peccant quidem homines in parandis rebus iis, quae apud ipsos in pretio sunt; verum enim vero vtilitatem aliquam inde quodammodo percipiunt. 64. *Haec* sc. pulpa, i. e. homines luxuriosi s. luxuriae inseruientes; *dissoluit sibi casiam oleo* pro: coquit sibi fucum seu vnguentum ex casia. Vnguenta enim secundum Plin. H. N. XIII. sect. 1. constabant ex odoribus tritis oleo admisto et resina aut gummi, vt diutius bene olerent; coloris gratia interdum cinnabaris addebatur aut anchusa. De *casia* v. infra ad Sat. VI, 36. *oliuo* pro: oleo. *conrupto* i. e. ipsa casia temperato, natiua enim eius indoles odoribus quasi conrumpitur. Plut. Sympos. Quaest. V. T. XI. ed. Hutt. *διὸ* (quia omnis mistura citius conrumpitur) *τάς τε μίξεις τῶν χρωμάτων οἱ ζωγράφοι φθορὰς ὀνομάζουσι, καὶ τὸ βάψαι μιῆναι κέκληκεν ὁ ποιητὴς* (Homer. Il. δ, 141.) cf. Gatack. ad Marc. Antonin. de rebus suis VI, §. 30. Heynium et Voss ad Virg. Georg. II, 466.

65. *Calabrum vellus*, lanam Tarentinam, quae optima habebatur. Plin. H. N. VIII, 48; IX, 61 sqq. interpp. ad Calpur. Eclog. II, 69. *murice*, purpura. Virg. Aen. IV, 262. *viliato* ad vellus proprie pertinet, et eadem ratione positum est, qua supra *corrupto*.

66. *baccam conchae* pro: vnionem e concha. Plin. H. N. IX, 55. de vnionibus: *Crassescunt etiam in senecta, conchisque adhaerescunt, nec his auelli queunt nisi lima.* Inde explicari potest *rasisse*. Obruebantur etiam conchae in vasis fictilibus sale, quo carne omni erosa vniones decidebant, hoc testatur Aelian. de nat. anim. XV, 8. Quantopere in vsu essent vniones apud Romanos licet videre ex exemplis, quae Plinius l. c. profert. *venas*, i. e. metalla. Iuvenal. IX, 31. h. l. de auro et argento sermonem esse nemo non videt. De auro, quod puteorum scrobibus effoditur, legitur apud Plin. H. N. XXXIII, 21. *Vagantur hi venarum canales per latera puteorum et huc illuc, inde nomine inuento; tellus ligneis columnis suspenditur. Quod effossum est tunditur, lauatur, vritur, molitur in farinam.*

67. *Massa* est omnis materia, quae coquitur in fornace. v. infra V, 10. Sed quaeritur, quid sit *stringere venas feruentis massae crudo de puluere?* *Stringere* Casaubonus interpretatur: in massam conflare, Nostrumque ait hoc verbo abuti, cum alias de ferro solum adhibeatur. Nititur ille vir doctissimus Plin. H. N. XXXIV. sect. 41, vbi Plinius dicit, ferri massas *stricturas* dici, vocabulo a stringenda acie inposito, in aliis metallis *stricturae* nomen non adhiberi. Verum *stringere* saepe obcurrit pro: destringere, decerpere; non video itaque, cur non eodem sensu h. l. adhiberi potuerit, quo nostrum in coquendis metallis vulgare verbum: *scheiden*. *Stringere venas feruentis massae crudo de puluere* ego interpretor: aurum et argentum a scoriis (*crudo de puluere*) ignis ope separare, purgare.

68. *Peccat et haec* sc. pulpa. Etiam homines peccant, eaque committunt, dum illa faciunt, quae censuram a sapientibus merentur; *vitio tamen vtitur*, tamen vtilitatem aliquam inde assequuntur homines. Similis orationis color est apud Iuvenal. I, 49.

69. Cf. Iuvenal. XI, 111 sqq. Lucian. Contempl. T. I. p. 505. ed. Reiz. Senec. Epist. 31. *et te quoque dignum finge Deo. Finges autem non auro non argento, non potest ex hac materia imago Dei exprimi similis. Cogita illos, quum propitii essent, fictiles fuisse. in sacro* i. e. in templis.

70. Scholiaftes: *Solebant virgines, antequam nuberent, quaedam virginitatis ſuae dona Veneri conſecrare.* Nititur ille Varronis teftimonio. cf. Alex. ab Alex. V, 18; Lactant. Inftit. II, 4. 13. vet. Schol. Cruq. ad Horat. Serm. I, 5. 66.

71. Nihil fane potuit felicius fatiram finire, quam graviffima illa fententia, animisque lectorum haefura, quae nunc fequitur. *damus* verbum folenne in facrificiis. Briffon. de Form. I, 25. *de magna lance.* *Lancium* vfus in facris fatis votus, iis exta reddebantur. *magna de lance dare* h. l. eft facrificia ampliffima facere. De lancium mira magnitudine et pondere v. Plin. N. XXXIII. fect. 52.

72. *magni Meſſalae lippa propago.* Intelligenda eft proles degenerata M. Valerii Corvini Meffalae, de quo Liv. VII, 26 fq. *lippa* v. fupra ad I, 75. Senfus: damus id fuperis, quod diuites dare non poffint, dum facrificia ampliffima faciant.

73. *Compoſitum ius faſque animo* pro: animum ad leges diuinas humanasque compofitum. *ſanctosque receſſus mentis* i. e. intimas cogitationes mentis puras. Theocrit. XXVIII, 3.

74. *incoctum generoſo pectus honeſto;* δικαιοσύνῃ βεβαμμένον εἰς βάθος. Marc. Anton. de rebus fuis III. §. 4. Lactantius Inftit. VII, 21. 6. Noftrum ante oculos habuit. Senec. Epift. 95. *Primus eſt Deorum cultus, Deos credere; deinde reddere illis maieſtatem ſuam, reddere bonitatem, ſine qua nulla maieſtas eſt. Scire illos eſſe, qui praeſident mundo, qui vniuerſa vi ſua temperant, qui humani generis tutelam gerunt interdum curioſi ſingulorum. — Vis Deos propitiare? bonus eſto. Satis illos coluit, quisquis imitatus eſt.*

75. Quafi e facerdotis perfona Deos facrificiis fibi propitios reddere cupienti falubre confilium ingerentis. *farre* pro quocunque facrificio viliffimo, *litabo.* Ita facrificabo, vt Diis gratum et adceptum meum qualecumque facrificium fit. Virg. Aen. V, 745. Sacrificiorum magnitudinem et magnificentiam parum aut nihil referre ad Deos propitios reddendos, fed cafti animi et ab omni labe puri Deos in omnibus facrificiis votorumque nuncupationibus folum rationem habere, vt fapientiffimi veterum fubinde monuerunt, ita elegantiffime faepe expreffernnt. Plat. in Alcib. II. T. V. p. 99. ed. Bip. Horat. Od. III, 23. 17 fq. Virg. Aen. VIII, 102. Prop. III, 3. 17. Ovid. Trift. I, 2. 75. ex Ponto IV, 8. 29. Valer. Max. II, 5. 5.

COMMENTARIVS
IN SATIRAM III.

1—9. Cogitemus mollem iuuenem fomno altiffimo in lecto obpreffum ad meridiem paene vsque ftertentem, coramque porro philofophum ftoicum, cuius perfonam Perfius induit, iftam focordiam aegre ferentem, tandemque indignationem fuam in haec verba effundentem: *Nempe hoc* cet. Optimam enim cuiusque diei partem fomno auferri aegre fert magifter, fuaeque fidei et difciplinae commiffum excitat increpans. Ovid. Am. I, 13. 17 fq.

1. *Nempe.* indignantis eft. *hoc adfidue* fc. fit. Cum geftu hoc ad ftertentem. *clarum mane.* i. e. folis iam alti fplendor. *feneftras.* Aperturae intelligendae funt, valuis, vt ex fequentibus adparet, obclufae. Erant hae valvae ligneae vel folidae vel reticulatae. cf. Iani ad Horat. Od. I, 25. 1. Noftrum imitatus eft Aufon. Ephem. I, 1 fqq.

2. *anguftas extendit lumine rimas.* Fallaciam opticam Nofter fequitur vel pueris notam. cf. Prop. I, 3. 31 fq. Virg. Aen. III, 152 fq.

3. 4. *Stertimus, indomitum — fufficiat.* Hoc videtur duplicem fenfum admittere, vt vel tantum in diem fomnum producat ille mollis, quantum ii foleant, qui vino hefterno die acerrime fe ingurgitarint; vel vt tam altus et in diem productus fomnus eum amplectatur, quam qui fufficiat ad edormiendam hefternae commiffationis crapulam. In illa ratione comparatione vtitur Nofter ad fomni longitudinem defcribendam; in hac tangit quoque diffolutorum iuuenum mores; id quod, meo quidem fenfu, caftigatoris partibus, quas fuftinet Perfius, magis conuenire videtur. *defpumare* eft proprie fpumam efferuefcentis liquoris de fuperficie tollere, h. l. pro: vim exhaurire. *indomitum Falernum*, vt apud Lucan. X, 163, vinum generofiffimum Campaniae et nobiliffimum, aufterum (Catull. XXV, 2.) et vehemens (Horat. Od. II, 11. 19.), vnde h. l. *indomitum* dicitur. Quod tempori tribuitur, fomno proprie aut fudori tribuendum fuiffet. Vinum enim largius hauftum cerebrum occupare et fanguinis meatum concitatiorem facere folet, eiusque vis per fudorem, qui fomno adiuvatur, euaporat. *quinta dum linea tangitur vmbra.* i. e. dum quinta linea in folario vmbra gnomonis tangitur,

pro: vsque ad horam diei quintam. Lucian. Lexiph. T. II, p. 326. ed. Reiz. καὶ γὰρ ὁ γνώμων σκιάζει μέσην τὴν πόλον. De horologio ſolari, quo primo Romani vſi ſunt, v. Plin. H. N. II. c. 76. et VII. c. 60. Auguſtus multa ſolaria eaque abſolutiora per Vitruvium deſcribenda curauit.

5. *En quid agis?* Conuertit ſe monitor ad ipſum ſtertentem, eumque concutiens haec loqui videtur. *inſana canicula.* Non ſolum media diei pars, verum etiam aeſtas indicatur, qua horarum ſpatia aliquanto longiora erant apud Romanos. Plus itaque temporis ſomno erat abſumptum, quam abſumſiſſet ille deſidioſus hieme circa eamdem horam expergefactus. Ceterum poetas ab ortu et occaſu ſiderum tempora deſignare neminem fugit. *inſana;* propter aeſtum et ardorem.

6. *coquit*, ad maturitatem perducit. *et patula pecus omne ſub vlmo eſt.* Mediam diei partem hoc deſignat. cf. Virgil. Ecl. II, 7. Nemeſian. Ecl. IV, 39 ſqq. Calpur. Ecl. V, 56 ſqq.

7. *Vnus ait comitum.* Vnus ex illis intelligendus eſt, qui puero vel adoleſcentulo comites a patre erant adiuncti. Moris enim erat, plures philoſophos domi alere tum ad liberorum inſtitutionem, tum ad literarum ſtudium oſtentandum. Tanta enim philoſophiae doctorum frequentia erat, vt vulgo vſurparetur: θᾶττον ἄν τις ἐν πλοίῳ πεσὼν διαμάρτοι ξύλου, ἢ ἔνθα ἂν ἀπίδῃ ὁ ὀφθαλμὸς ἀπορήσει φιλοσόφου Lucian. Bis Accuſ. T. II. p. 798. ed. Reiz. cf. Graev. ad Cic. pro Milone c. 10. Quin etiam ex iis ſeruis, qui pueris comites dabantur, nonnemo poterat eſſe, qui ſupra ſeruilem conditionem ſaperet, philoſophia omnibusque artibus liberalibus inſtructus, cuius perſonam induiſſe Noſter quoque poteſt exiſtimari. Hic igitur, quisquis ille ſit, cui Noſter ſuas partes tradidiſſe videtur, in primis quatuor verſibus ſecum loquens, in illis duobus, qui ſequuntur, iuuenem ipſum increpans inducitur. *Verumne? itane?* Verba expergefacti et tamdiu dormiſſe moleſte ſe ferre ſimilantis. *ocius adſit* cet. Diuitis et nobilis mores exprimuntur, cuius nutum plures ſerui exſpectant. Horat. Serm. II, 7. 34 ſq. Simul videtur temporis matutini iacturam, quam fecit, celeritate in negotiis adhibenda, velle emendare.

8. *Turgeſcit vitrea bilis.* Praeclare! Nam e ſomno in medium diem protracto eſt expergefactus, eoque proclivior debet eſſe ad iram. *vitrea,* propter ſplendorem. Apud

Horat. (Sat. II, 3. 141.) est *splendida.* et sic apud eundem (Sat. II, 3. 222.) *vitrea fama* pro: splendida, non, fragili. Ceterum verba haec non monitoris sunt, sed poëtae.

9. *Finditur.* Iratus, quod seruuli non statim adcurrunt, simulque somnolentus aperto rictu et oscitat et clamat. *Arcadiae pecuaria rudere credas. Arcadiae pecuaria* pro: asinorum greges. Auson. Epigr. LXXVI. Apta similitudine sonus ille, quem iratus et somnolentus edere solet, expressus est.

10 — 14. Tandem aliquando studiis se adcingit, animumque suum ab iis auersum vanis excusationibus cupit dissimilare.

10. *bicolor membrana.* Erat nempe membrana ab altera parte alba, ab altera, in qua pili (pro quibus *capillos* abusiue scripsit Noster, cuius κατάχρήσεως multa exempla protulit Drak. ad Liv. T. IV. pag. 597) fuerant, crocea. Iuvenal. VII, 23 sq. Ibi de *membrana* Ruperti copiosius disseruit.

11. *chartae*, vt in iis scilicet magistri dictata exciperet, quae deinde in membrana maiori cura describeret. Forsan omnino tantum scribendi instrumenta indicantur. Cera et stylo fortasse non vtitur ille delicatulus, ne infirmam oculorum aciem laedat. Quintil. X, 3. Martial. XIV, 5. *nodosaque arundo*, calamus scriptorius multis geniculis distinctus. Calami Aegyptii maxime probabantur. Plin. H.N. XVI. Sect. 63. Martial. XIV, 38.

12. *Tunc queritur* cet. En delicatulorum mores adcommodate descriptos. Nolunt propter ignauiam literis operam dare, cuius autem ignauiae quum ipsos pudeat, culpam, quam ipsi sustinent, in alia omnia transferunt. Modo atramentum nimis crassum, modo nimis dilutum est, modo calamus ipse excusationis ansam praebet. *calamo pendeat* i. e. calamo ita adhaereat, vt ductus calami in charta non adpareant.

13. *sepia* pro: atramentum, quod ex sepiae succo parabatur. De sepiis agit Aristotel. de anim. IV, 2; de atramento, quo vsi sunt veteres ad pingendum scribendumue Plinius H. N. XXXV. sect. 25. *lympha* pro aqua.

14. *fistula* Supra erat *arundo.*

15 — 18. Iam Persius e monitoris persona pergit: Nempe eo ventum est, vt tibi ipse non constes. Vis iuuenis esse et haberi, ita tamen te geris, vt pueri tenelli solent. Cur tandem illorum turbam fastidis, in qua morum simi-

litudo locum tibi adſignat? 15. *inque dies vltra* ſc. futurus. *huccine rerum* pro: eo, in eam conditionem.

16. *teneroque palumbo.* Nomen hoc amoris et blanditiae diminutum puerulis plerumque inponebatur. Catull. XXIX, 9. Sic ab adulatore liberi *νεόττια* adpellabantur. Theophraſt. charact. *περὶ κολακ.*

17. *regum.* *Reges* blande et adſentatorie vocabantur Romanorum principes a clientibus et peregrinis. *Reges* quoque Horatius et Iuvenalis vocant diuites ad faſtum et luxum eorum notandum. Horat. Od. I, 4, 21. Iuvenal. VIII, 160 ſqq. *pappare*, cibum deſignat tenellis a nutricibus manducatum. *Pappare* proprie eſt cibum poſcere vel edere. Plaut. Epidic. V, 2, 62.

18. *lallare.* Eſt h. l. naenia nutricis ſeu matris (mammae) qua moroſi infantes mulcentur. v. Ovid. Faſt. II, 599 ſq. ibique interpp. Scholiaſtes haec habet: *Nutrices infantibus, vt dormiant, ſolent dicere ſaepe: Lalla, lalla, lalla, aut dormi aut lacte.* Bene vſus eſt his verbis Noſter, quae non ſolum indignationem poëtae indicant, verum etiam ad aetatem tenellorum, quibus abſurdus iſte iuuenis tam ſimilis eſt, deſignandam aptiſſima ſunt.

19—24. Pigritiae et deſidiae ſuae culpam ad alias res transferre pergenti ait monitor: nunc maxime tempus eſſe minime praetermittendum, quo animus adhuc tener emendari et ad virtutem formari poſſit.

19. *An tali ſtudeam calamo?* Verba iuuenis. *ſtudeam* pro: ſcribam. *Cui verba?* ſupple: das.

20. *Subcinis.* *Subcinere* h. l. eſt ad vocem monentis eadem ſaepius repetere. *Ambages* vocat Noſter praetextus vanos, quibus ad ſe purgandum vtitur ineptus iuuenis, quandoquidem huiusmodi nihil opus fuiſſet ad laborem, quem ſuſcipere vnusquisque bonarum artium ſtudioſus debet, ſubterfugiendum. Debuiſſet aperte, vt res erat dicere, ſe nolle ſapientem fieri, ſe nolle animum ad philoſophiae praecepta componere, ingenioque liberali inſtitutione exculto oſtendere, ſe puerilem aetatem iam exuiſſe. *tibi luditur.* Caue putes, te monitori tuo, cuius res minime agitur, fucum facere, ſed tua res cum maxime agitur; tu te ipſe diſſimilatione iſta perdes. *effluis amens.* An in his verbis comparatio iuuenis cum vaſe fictili, vt Caſaub. exiſtimat, locum poſſit habere, vehementer dubito; ſaltem in ſqq. v. 21. 22. *percuſſa* frigeret; quid enim percuſſu opus eſt in vaſe explorando, quod humores

infusos transmittat? Durum quoque vocarem, *effluere*, quod de eo, quod in vase est, recte adhibetur, ad vas ipsum transferre, nisi haec fere duriora vsus molliuisset. Forsan *effluere* a vestitu laxo sumptum, (Tibull. I, 6, 40. Claudian. in IV. cons. Honor. 206. Sic *soluti ac fluentes* pro: dissoluti. Quintil. I, ..) et *effluis* pro: mollitie et luxuria corruptus es, positum est.

21. *Contemnere.* Horat. Serm. II, 3, 14. *sonat vitium percussa*, intellige, *fidelia*. *sonat vitium* pro: sono indicat vitium. Sensus: Contemneris ab omnibus; dissimilando enim numquam efficies, quo minus hominibus innotescat, quam nullius pretii sis; tui mores ipsi te prodent, vt vas, minus bene coctum, quando percutitur, sono vitium indicat. Hanc similitudinem Graeci quoque vsurparunt. ἀλλὰ μὴ καθάπερ αἱ πονηραὶ χύτραι διακρουόμεναι, μὴ σαθρὸν ἀποφθέγγηται. Lucian. De Paras. T. II. p. 841. ed. Reiz. *maligne*, non clarum sonum edit.

22. *viridi*. crudo, non probe cocto. Tautologia quodammodo tollitur, si cum Casaubono legis *respondens* pro *respondet*. verum ipso *maligne respondens* frigus aliquod inducitur loco, qui forsan sanus non est, cuius tamen medicina non absque codd. MSS. tentanda videtur.

23. *Vdum et molle lutum es. lutum* h. l. argilla. Haec similitudo, per se quidem satis apta, non bene praecedenti quadrat, vbi iuuenis cum fidelia iam cocta comparatur. Institutionem puerilem plures iam cum arte figlina comparauerunt. Horat. d. Art. 164. Noster quoque V, 40. *Properari* de iis rebus dici, quae celeriter fiant, perficiantur, notum est. Virg. Georg. I, 260. Ovid. Met. V, 396. XV, 748. cf. Iuvenal. IV, 134. *Properandus* igitur pro: sine mora, celeriter instituendus.

24. *sine fine*. quandoquidem in fingendis ad sapientiam moribus, in voluntate emendanda, in ingenio excolendo numquam perfectionem adtingimus, ideoque labor iste numquam est remittendus, alioquin verendum est, ne ad ingenium redeamus et veterem vitae consuetudinem. Plin. Epist. VII, 9. 11. *fingendus rota acri* manet in similitudine semel sumpta; sensus est: institutio tua propere instituenda et perficienda est. Nonnulli *acri* de stoica philosophia intelligunt, quae *acer*, seuera est in virtutis disciplina; sed nihil aliud quam cursum rotae concitatum indicat; sic *acri* pro *celeri* apud Virg. Georg. III, 141. obcurrit.

24—30. Sed quaeras, pergit monitor: quid opus ſit in addiſcendis literis et artibus tantum laboris ſumere, quum habeas, vnde viuas Deosque ſacrificando places; quid opus ſit ingenio inclareſcere, quum maiorum tuorum ſplendor te ſatis a plebe diſtinguat. Nobilitas autem plebem tantum decipit, nec veram dignitatem homini conciliat.

25. *far modicum* h. l. opes haud contemnendae. *ſine labe* de opibus vulgo interpretantur nullis malis artibus quaeſitis. Saepe id *ſine labe* vocatur, quod nullis actionibus malis et turpibus pollutum et contaminatum eſt: (Ovid. Epiſt. XVII, 14 et 69; Triſt. IV, 8. 33. Iuvenal. XIV, 68 ſq.); verum h. l. ſimpl. mihi poſitum videtur pro integro, et ad modicarum diuitiarum munditiaeque picturam pertinere. cf. Horat. Od. II, 16, 13 ſq. Serm. I, 3, 13.

26. *ſecura patella* eo pertinet, quo ſuperiora, et intelligitur vas quo Diis libatur. Tibull. I, 10, 48. *cultrix foci*, quo laribus et penatibus libatur. *ſecura*, non quia res tenues a furtis et inſidiis hominum et ab inuidia tutae ſunt, vt Lucanus (V, 527 ſq.) praedicat, ſed quia nihil eſt, quod a Diis iratis, quos quotidie libationibus places, timeas. Omnino mihi videtur Noſter in modicis opibus deſcribendis non tam ad vitae neceſſitates inde ſuſtentandas reſpexiſſe, quam ad Deorum inde placandorum facultatem, eiusque rei gratia et *farris* et *ſalini* mentionem feciſſe. Stat. Silv. I, 4, 130 ſq. *Quid metuas* ſc. quum habeas vnde viuas Deosque propitios reddas.

27. *Hoc ſatis?* Nihil amplius requiritur ad bene beateque viuendum quam opes habere et ad vitam degendam et ad Deos placandos? *pulmonem rumpere ventis* pro: inflatum eſſe, vltra modum ſuperbire.

28. *Stemmate quod Tuſco ramum milleſime ducis?* (*milleſime* pro: milleſimus. Valer. Flacc. I, 392 ſq.) i. e. quod ducis milleſimum ramum, milleſimam ſubceſſionis lineam; quod milleſimus es ab gentis tuae auctore. *ſtemmate Tuſco.* Summa nobilitas eo indicatur. Senſus: quod ab antiquis Hetruſcis genus ducis, et potes auorum et proauorum ſerie tempora ante Romulum vrbemque conditam attingere. Ceterum omnia in maius de induſtria elata ſunt.

29. *Cenſoremne tuum vel quod trabeate ſalutas*, ſpectat ad equitum transuectionem coram cenſore cum inſignibus huius ordinis annulo, trabea, equo, phaleris. cf. Liv.

IX, 46. Dion. Halic. IV, 2. Valer. M. II, 2, 9. Hunc morem diu intermiſſum reſtituit Auguſtus. Sueton. Aug. 38. Senſus: quod ordine equeſtri gaudes. De faſtus genere, quod maiorum virtute et claritate nititur, praeclare Seneca Epiſt. 44. loquitur: *Non facit nobilem atrium plenum fumoſis imaginibus. Nemo in noſtram gloriam vixit, nec, quod ante nos fuit, noſtrum eſt. Animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione ſupra fortunam licet ſurgere.* cf. Prop. IV, 11, 11. Iuvenal. VIII, 130 ſqq. Senec. Herc. fur. 338. Aelian. V. H. XIV, 36.

30. *Ad populum phaleras* ſc. refer, ſeu pertinere putato. *phalerae* proprie equorum ornamenta (Iuvenal. XI, 103.) deinde pro quocumque ornamenti genere ponuntur, vt apud Petron. 55, ibi lege interpp. Intelligenda autem per *phaleras* omnia corporis bona, quatenus fortunae dona non virtutis praemia ſunt. Quae quidem oculos perſtringunt imperitae plebis, ſapientem vero non poſſunt commouere adeo, vt in vero pretio domini ſtatuendo fallatur. *intus et in cute* pleonaſmus. Senſus: intimi animi tui receſſus mihi patent; ingenium tuum bene noui. Senec. Epiſt. 56. *aut fortaſſe voluit hoc ipſum nobis oſtendere (Claranus) poſſe ingenium fortiſſimum ac beatiſſimum ſub qualibet cute latere.*

31 — 34. Nonne te pudet viuere vt abiectiſſimus et perditiſſimus quisque, qui ad omnem virtutis et honeſtatis ſenſum obduruit.

31. *discincti Nattae. Natta* cognomen erat Pinariorum Tacit. Ann. IV, 34. Fortaſſe ſeruis publicis iis, quibus ſacra, quae Pinariis ſub Evandro curanda erant, poſtea ab illis demandata ſunt, hoc cognomen haeſit. Poteſt autem nomen eſſe hominis ex infima plebis faece, vitae ſordibus et morum turpitudine infamis. *discincti* diſſoluti.

32. *ſtupet hic vitio.* ſenſum vitiorum habet nullum. Ovid. Heroid. VIII, 111. *et fibris increuit opimum pingue.* Dicimus de homine ſtupido: eius animo callum eſſe obductum, a ſimilitudine ſatis nota; pro *callo* hic eſt *opimum pingue* pro pinguedine, quae ſenſum adimit. *fibris*, fibrarum neruinarum ramulis ſeu papillis per omnes corporis partes propagatis, quarum ope ſentimus. Transferendum id h. l. eſt ad animum ſtupidum, qui neque vitiorum foeditate mouetur, neque adlicitur pulchritudine virtutis, qui naturam boni et mali plane ignorat; proinde poterat de iſto dici

33. *Caret culpa* (Iuvenal. II, 15 ſqq.) i. e. inputari ei nihil poteſt. *neſcit, quid perdat*, ſimpl. pro: miſeram ſuam conditionem ignorat.

34. *alto Demerſus.* Iſte homo perditus ſuaeque conditionis miſerae ignarus comparatur cum eo, qui aqua demerſus omnem plane ſenſum amiſit. *bullit*, bullas facit iactando pedes et manus, vt in aquae ſuperficie ſe ſuſtineat. Remota imagine ſenſus hic eſt: totus vitiis deditus ſeu vitiorum mancipium ſine omni cura et ſenſu libertatis, qua numquam vſus eſt. Is nempe, qui omnino neſcit, quid interſit inter vitia et honeſtatem, non curat quoque ex miſera ſua conditione emergere.

35—43. Ratio, qua Noſter ſequentia expreſſit, facit, vt paene neſcias, quemadmodum haec cum ſuperioribus cohaereant. Verum ſi ea, quae prolata ſunt a poëta, pedeſtri oratione extuleris, omnia plana erunt. Ordo nempe ſententiarum hic eſt: *Natta* iſte natura ſtupidus omni ſenſu paene deſtitutus eſt; verum tu, ſi diuinam virtutis pulchritudinem, teque ipſum vitiis inquinatum adſpiceres, quantis angoribus cruciarere, quantopere acerbiſſimi conſcientiae ſtimuli te exagitarent. Haec vniuerſe enunciata ſunt per apoſtrophen ad Iovem, eoque ipſo doloris et cruciatus magnitudo et acerbitas exprimitur, quod nihil ſe habere grauius Noſter profiteatur, quod crudeliſſimis tyrannis, monſtris humani generis, poſſit adprecari, quam illa conſcientiae ſupplicia.

36. *dira libido*, quodcumque conſilium crudele et libidinoſum. cf. Claudian. XV, 165 ſqq.

37. *mouerit ingenium*, ipſos tyrannos inſtigauerit ad inſigne flagitium. *feruenti tincta veneno* ſimpl. pro: venenata; hoc adiecto libidinis vis aucta eſt. Sumptum hoc a telis venenatis vulnera letifera ſemper infligentibus. Apte ſane ad crudelia tyrannorum conſilia, quorum furori immaniſſimo quodcumque lubuerit, incredibili hominum ſtupore in ipſos nimis ſaepe licuit.

38. *virtutem videant*, ſupple: quam vt. Inprobiſſimus quisque et perditiſſimus non poteſt non virtutem, quam in aliis videat, ſuſpicere, quam ſi cum ſua foeditate comparauerit, ſe ſui ipſius poeniteat et ſummo animi dolore adficiatur neceſſe eſt. *intabescantque*, tabe conſumantur, angoribus et tormentis conſcientiae exedantur. *relicta* ſc. *virtute*, quum ſe ipſi longe a virtutis dignitate

et praeſtantia remoti in coeno et foeditate vitiorum abiectos conſpexerint.

39. Pergit in deſcribendis conſcientiae ſtimulis, quos dicit acriores dolores excitare, quam Phalaridis, Agrigentini tyranni, taurum aeneum; magis angere, quam Dionyſii Syracuſarum regis enſem ſupra ceruicem Damoclis ſeta equina ſuſpenſum. cf. Iuvenal. XIII, 19 ſqq. *aera Siculi iuuenci.* metonym. pro hominibus in iſto tauro incluſis. Phalaridis crudelitas adeo nota eſt et decantata apud veteres, vt ſemper eius mentio fiat, vbi de tyrannis aut de tyrannide ſermo eſt. v. loca laudata a Manutio ad Cic. Offic. II, 7.

40. De Dionyſio Syracuſanorum tyranno et Damocle eius adſentatore narrat Cicero Tuſcul. V, 9, 20. 21. *auratis laquearibus. lacunar* ſeu *laquear* erat tectum triclinii tignis transuerſis in quadratas depreſſiones (*lacus* vel *lacunas*) diuiſum, auro, coloribus et picturis inluſtratas. Iani ad Horat. Od. II, 16, 11.

41. *Purpureas ſubter ceruices*, proprie: ſupra Damoclis, purpura regia induti, ceruicem.

42. *imus Imus praecipites, quam ſi ſibi dicat.* Senſus: Quam quum videt, ſe a vitiis praecipitem duci, neque iis reſiſti poſſe amplius cognoſcit; hanc miſerrimam conditionem, in qua verſatur, quum ſtudeat diſſimulare, peiorem eo ipſo facit.

43. *intus Palleat. pallere* de eo dicitur, qui curis et angoribus conficitur. *intus palleat*, i. e. internis doloribus conſcientiae exagitetur, dum miſeram eius conditionem alii ignorant. *quod proxima neſciat vxor.* illud *quod* intelligi poteſt ita, vt ſit pro: *ob id palleat, quod* cet. Angoribus maceratur, quos ne cum familiariſſimis quidem ſuis, ne cum vxore quidem communicare auſus eſt. Et ſic quoque ſubiunctiuus, quo vſus eſt Noſter, quodammodo poteſt defendi, etiamſi huic rationi adcommodatius eſſet, ſi legeremus: *quod vxor proxima neſcit.* Poteſt quoque *quod* ſumi pro *quamuis*, (Burmann. ad Propert. III, 1, 49.) vt ſenſus ſit: internis crucietur doloribus, quamuis ne vxor quidem, prope cubans, id ſentiat. Bene expreſſit conſcientiae tormenta Cic. pro Sext. Roſc. Amerino 24, et in oratione in Piſon. 20.

44—51. Iam Noſter ſic pergit: Pueris quidem literarum faſtidium ignoſcendum eſt; habet enim quaeque aetas ſua ſtudia, puerosque puerilia tractare meo ipſius

exemplo doctus fcio. 44. *tangebam oliuo* Ad quae Schol. *merito mihi lippitudinem arcessebam.* cf. Burm. ad Ovid. A. A. I, 662. Senfus: oleo tangebam oculos, vt viderer oculis laborare, meique parentes me a ftudiis, a quibus tunc auerfabar, retinerent.

45. *Grandia fi nollem morituri verba Catonis Dicere.* Erat exercitationis genus apud grammaticos, vt difcipulos iuberent eam orationem, quam magnus aliquis vir, virtute et meritis confpicuus, quum in eo effet, vt ciuitatis tempeftatibus aut alia quadam calamitate obrueretur, habuiffet, meditatione et ftylo perfequi. Quae quidem exercitatio multum valere debebat cum ad iudicium acuendum, quandoquidem femper difpiciendum erat, quae perfonis, tempori et loco conuenirent, tum ad orationem ipfam locupletandam, certamque aliquam dignitatem gravitatemque ei conciliandam, quum virorum, dignitate et grauitate excellentium, verba, quae facere faltem potuiffent, imitatione effent exprimenda. Quo nomine etiam res vehementer probatur Quintiliano. (III, 8. et aliis locis.) Adceffit etiam, vt in fentiendi et cogitandi confuetudinem horum praeftantiffimorum virorum iuuenes adducerentur. Quae quidem res per fe omni laude digna, quum ingenia matura et aliquo iam literarum vfu fubacta requireret, praepoftere in pueris paene infantibus adhibita, plus ad conrumpendam verae eloquentiae naturam, quam ad eam amplificandam et perficiendam adtulit. Senfuum enim et fententiarum, quam nondum capit illa aetas, fublimitate et grauitate neglecta, in verbis grande aliquid fonantibus eligendis, in iunctura eorum molli et comprehenfionibus perplexis et artificiofis, pueriliter defudabant. Qua ex re, tamquam ex fonte, magnam latinae linguae conruptelam profluxiffe, vnusquisque intelligat, neceffe eft. Legendus eft Quintil. Inft. II, 4. *Grandia verba Catonis morituri* i. e. orationem Catonis verbis fublimibus elaboratam, in qua deliberabat Cato, vtrum mortem fibi confcifceret, an feruitutem pateretur. Senec. Epift. 24. Ceterum profiteor, vulgatam lectionem *morituro Catoni* mihi magis adridere. Maiorem vim h. l. ineffe vnusquisque fentiet, fi puerulum cogitet infantem Catoni fuadere, quid ei faciendum fit. In hoc genere orationis fuaforiali pueri in fcholis tunc valde exercebantur. Iuvenal. I, 16.

46. *non fano multum laudanda magiftro.* Praeftat *non* cum *fano* iungere, vt fit pro: *infano*, quam cum *multum*.

Infanus erat magifter, qui talia proponeret pueris, iudiciique prauitatem adulationemque in laudando oftenderet. Ceterum grammaticos *Magiftros* et *Profeffores* effe adpellatos, docuerunt interpp. Petron. 55.

47. *adductis* vt filiolum verba facientem audirent eiusque doctrinam admirarentur. Quintil. II, 7. X, 5. *fudans ἀγωνιῶν*. de euentu anxius. Vberius rem expreffit Statius Silv. V, 3, 215 fqq.

48. *Iure:* conuenienter annis puerilibus. Etenim quum aetas puerilis ad fummi boni notionem et intelligentiam fe erigere non poffit, habeatque tamen aliquod propofitum pro ingenii facultatibus, quod fummum bonum exiftimet: iure igitur quafi fuo videtur agere, quum id conftanter fectatur. Ea autem, quae pueri fequuntur, in quibus excellere gloriofum putant, ludi funt, quorum genera praecipua recenfentur. *dexter fenio.* Pertinet ad talorum et tefferarum ludum; illorum fuperficies quatuor quadratis et duobus, quae fibi inuicem obpofita erant, lateribus rotundis, horum fex lateribus quadratis comprehendebantur. Talorum quadratum vnum infignitum vno, alterum tribus, tertium quatuor, quartum fex punctis, quod latus, lateri vnitate infignito obpofitum, *feniovem* vocabant. Talis ita iactis, vt finguli diuerfum punctorum numerum oftenderent (μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι Lucian. Amor. T. II. p. 415. ed. Reiz.) *Veneris* erat iactus, fi vnum eumdemque numerum omnes, *Canis;* ille feliciffimus, hic infeliciffimus. Ceterum ludebatur quatuor talis, tribus tefferis. cf. Sueton. Auguft. 71. Ovid. A. A. II, 204 fqq. Trift. II, 471 fqq. ibique interpp. *dexter*, felix, obponitur *damnofae caniculae. ferret*, lucri adferret.

50. *Raderet* pro: deraderet, damnum inferret; quantopere rem minueret, rei detraheret. Martial. XIII, 1, 5 fqq. *anguftae collo non fallier orcae.* Infinitiuus pendet ab: *erat in voto.* Poteft hoc ad prius ludi genus referri, et *orca* forfan idem eft, quod *phimus*, *fritillus*, *pyrgus*. Ovid. in Nuc. 87 fqq. ibi interpp. Horat. Sat. II, 7, 17. cf. Ruperti ad Iuvenal. XIV, 5. Cafaubonus exiftimat, hoc quoque de alia lufione poffe adcipi, quae apud Graecos τρόπα dicebatur, ne ex Pollucis quidem Onom. IX, 7. fatis nota.

51. *callidior* (fc. effet) *torquere* i. e. maiori cum dexteritate torqueret. *buxum* i. e. turbinem feu trochum e

buxo tornatum. Virgil. Aen. VII, 378 ſqq. et Tibull. I, 5, 3. ibi v. Heyn.

52–62. Sequitur quaſi apodoſis eius ſententiae, quam Noſter v. 44-51. exprimere orſus eſt. Pueris quidem hoc concedendum, ſed tibi non item, qui iam malorum et bonorum rationem habere poſſis, qui philoſophiae praeceptis inbutus, quid adpetendum ſit in omni vita, quidue fugiendum, ſcire debeas. Num tibi certus finis propoſitus eſt? cf. Horat. Epiſt. I, 18, 96 ſqq. et Epict. 50.

52. *Haud tibi inexpertum* pro: ſcis. *deprendere* dignoſcere ſeu notare. *mores curuos*, qui mores ad regulam non exacti ſunt, *curuos* ideoque pro: prauos. Ceterum ingenio exculto atque exercitato non poteſt fieri, quin etiam honeſtatis ſenſus acuatur.

53. et 54. *Quaeque docet* cet. ſenſus: tu quoque tenes ſtoicae diſciplinae praecepta. *Porticus.* Intelligit Noſter τὴν ποικίλην στοὰν, a Polygnoto picturis, inprimis pugna illa Marathonica depicta, exornatam. Plutarch. in Cimone c. 4. T. III. ed. Hutt. Plin. H. N. XXXV, 9. Cornel. in Miltiade 6. Id quod indicatur per: *braccatis inlita Medis Braccae* erant laxa feminalia ſeu femoralia, quibus Perſae praecipue vtebantur. v. loca a Ruperti ad Iuvenal. II, 169. laudata, quibus addas Xenoph. Cyropaed. VIII, 3, 13. et Perizon. ad Aelian. V. H. XII, 32. copioſe de iis differentem. *inlita* pro: picta. Ceterum *ſtoam* et *porticum* pro diſciplina ſtoicorum, vt Academia pro Academicorum, poni notum eſt. Horat. Sat. II, 2, 43 ſqq. inde quoque *ſapiens* facile poteſt explicari. *Inſomnis et detonſa iuuentus.* Significat diſciplinae ſtoicae ſeueritatem, quae omni cultu et victu, qui non proprie pertinebat ad frigus arcendum famemque et ſitim ſedandam, abſtinebat. Iuventutem praecipue Stoici exercebant in tolerandis laboribus, inedia, vigiliis, vt contra omnes fortunae ictus munita eſſet. Diſciplinam philoſophorum interdum ſeueriorem fuiſſe et duriorem, legimus apud Lucianum in Nigrino c. 27. et 28. T. I. p. 67. ed. Reiz. *detonſa.* Stoici barbam alebant, ſed caput cute tenus tondebant. Lucian. in vit. auct. c. 20. ibi not. T. I. p. 559. ed. Reiz. et in Hermot. c. 18. p. 756.

55. *ſiliquis.* Siliquas non proprie eſſe intelligendas, ſed legumina quaeque, cuius generis lupinos eſſe, iam docuit Salmaſius ad Solin. p. 460. *grandi polenta*, farina

hordeacea, vt tenui et vili cibo. Horat. Epiſt. II, 1, 123. Iuvenal. XI, 58 ſq.

56. Verborum ordo eſt: *quae litera deduxit Samios ramos, ea tibi monſtrauit collem* cet. Ad h. l. intelligendum valebunt verba Seruii ad Virgil. Aen. VI, 136. *Nouimus Pythagoram Samium vitam humanam diuiſiſſe in modum Y literae, ſcilicet quod prima aetas incerta ſit, quippe quae adhuc ſe nec vitiis nec virtutibus dedit. Biuium autem Y literae a iuuentute incipere, quo tempore homines aut vitia, id eſt, partem ſiniſtram, aut virtutes, id eſt, partem dextram, ſequuntur.* cf. Lactant. VI, 3. Hinc facile explicaueris epithet. *Samios* erat nempe Pythagoras in Samo inſula natus. Primas lineas huius imaginis forſan ducit Heſiod. op. et d. 286 ſqq. cuius verbis philoſophi ſaepe vſi ſunt. Plat. republ. II. T. VI. p. 220. ed. Bipont. Xenophon, in Mem. Socr. II, 1, 20. Inde fabulam de Hercule commentus eſt Prodicus, qui multos deinde habuit imitatores, quos ordine recenſet Zeunius ad Xenoph. l. c. cf. Sil. Italic. XV, 18 ſqq. Anthol. latin. Burm. T. II. p. 416. Epigr. 140.

57. *ſurgentem callem* μακρὸς δε καὶ ὄρθιος οἶμος. Heſiod. l. c. Illum callem reſpexit Iuvenal. X, 363.

58. *Stertis adhuc?* Senſus: Et tu, quem deceat philoſophiae praecepta ſequi, ad eaque totam vitam componere, voluptatibus et vitiis adhuc inſeruis? Hoc ebrietatis vitio expreſſit, iisque malis, quae ebriorum et crapula laborantium adſidui comites eſſe ſolent. *laxumque caput compage ſoluta.* Graphica ebrii deſcriptio, cuius caput mero grauatum quaſi laxatis colli vinculis huc illucque nutat.

59. *Oſcitat heſternum*, exhalat veterem crapulam. Illud *oſcitat* amplificatur addito: *diſſutis vndique malis* i. e. aperto rictu. Magis ad viuum ebrii imago vinumque edormientis hominis exprimi nequit.

60. *quo tendis*, quo ſtudes peruenire. *et in quod dirigis arcum.* Senſus: habesne certum finem propoſitum, conſtituiſtique ſummum bonum, qualecumque tandem ſit, ad quod omnes vitae actiones dirigas? In eo conſenſerunt omnes philoſophi, hominis eſſe, id agere, vt ſe felicem et beatum reddat; qua vero ratione id fieret, ſcholae diuerſae diuerſa praeceperunt, et inde nata ſententiarum in ſummo bono conſtituendo diuerſitas, de qua Cicero in libro de finibus agit. Ad illud τέλος, vt Graeci

vocant, finem, extremum, summum bonum, Noster spectat, quod vnusquisque, qui in omnibus dictis factisque per totam vitam constantiam seruare velit, sibi proponere debet. Seneca Epist. 20. *Vnam semel, ad quam viuas, regulam prende, et ad hanc omnem vitam tuam exaequa* cf. Marc. Autonin. II, 7.

61. *An passim sequeris coruos.* Sensus: An nullum habes propositum certum, sed modo huc modo illuc vagaris frustra laborans in adpetendis iis, quae tibi bona ad tempus videntur, vt pueri in auibus luto testaque petendis.

62. *Securus quo pes ferat*, non sollicitus, quo perventurus sis. *atque ex tempore viuis*. proposita pro temporum ratione mutas; rebus praesentibus te adcommodas.

63—76. In tollendis vitiis mature est adlaborandum, ne, quum in animis nostris inueterauerint, altiusque radices egerint, frustra medicinam quaeramus. Quam ad rem adprime vtile erit philosophiae studium, cui igitur omisso omni lucri studio vacandum est.

63. *Helleborum* valere ad hydropicos sanandos habet Plin. H. N. XXV. sect. 22. h. l. pro vnaquaque medicina positum, vt hydropsia pro quoque morbo. Ipsa autem allegoria Noster docet, philosophiam esse in tempore adhibendam ad aegrotam animi conditionem leuandam.

64. *venienti obcurrite morbo.* cf. Ovid. Rem. A. 91 sq.

65. *Cratero.* pro medico quocumque. *Craterum* medicum fuisse excellentissimum sub Augusto narrat vetus commentator ad Horat. Sat. II, 3, 161. Sensus; Nihil iuuat tunc, quum res amplius in integrum restitui nequeat, medicis dona ingentia promittere, vt valetudinem deiectam resuscitent.

66. *Discite o miseri.* Aduersus animi morbos maturum philosophiae studium commendans ipsam philosophiam per grauissima eius capita exprimit. cf. Horat. Epist. I, 2, 67 sqq; I, 18, 96 sqq. *miseri* ex mente Stoicorum praeter vnum sapientem, quem animo tantum et mente comprehensum habebant, omnes erant *miseri* et *stulti.* Non tam exprobationem habet in se haec exclamatio, quam miserationem, aeque ac rudior illa expressio et sermonis prisci ingenio adcommodatior, qua Musae Hesiodum adlocutae sunt: κακ' ἐλέγχεα γάστερες οἶον, et qua ipse Persen: μέγα νήπιε Πέρση. (Deor. gener. 25. Opera et d. 286.) vbi de conuiciis non est cogitandum. *et caussas cognoscite rerum.* Causis enim rerum cognitis

tolluntur metus inanes, qui hominum animos excruciant; tolluntur cupiditates, quae inprimis rationi infeſtae ſunt; tolluntur reliqua mala, quorum fecunda mater hominum ignorantia eſt.

67 et ſqq. ſequuntur illa grauiſſima philoſophiae capita, de cognitione ſui ipſius, de conſilio, quo homo a Deo ſit creatus, de rerum ordine ſeu fato, de breuitate vitae humanae, de contemnenda morte, de cupiditatum moderatione, de recto vſu diuitiarum, de officiis aliis praeſtandis, quae omnia ſigillatim a philoſophis tractata ſunt. 67. *Quid ſumus?* A cognitione ſui ipſius vnusquisque debet procedere, qui diſcere vult, quid ſibi, quid aliis debeat. Hoc inluſtrantem Socratem inducit Plato in Alcib. I. T. V. p. 56. et p. 65. ed. Bip. Senec. Epiſt. 82. *Itaque, quantum poſſumus, ab illa* (fortuna) *reſiliamus, quod ſola praeſtabit ſui naturaeque cognitio. Sciat, quo iturus ſit, vnde ortus; quod illi bonum, quod malum ſit; quid petat, quid deuitet; quae ſit illa ratio, quae adpetenda ac fugienda diſcernat, qua cupiditatum manſueſcit inſania, timorum ſaeuitia compeſcitur.* cf. Iuvenal. XI, 27 ſqq. Notum illud γνῶθι σεαυτὸν, quod Chiloni vulgo adtribuitur, verum etiam aliis. — *et quidnam victuri gignimur.* Hoc duplicem interpretationem admittit; primum, *quidnam victuri* poteſt ſignificare: quam breue tempus victuri. Senec. Epiſt. 99. *Hoc, quod viuimus, proximum nihilo eſt, et tamen late diſponitur.* Deinde idem poteſt adcipi pro; *quidnam in vita acturi* i. e. quem in finem geniti ſimus. Cic. d. Finib. II, 13. *Hi non vident, vt ad curſum equum, ad arandum bouem, ad indagandum canem; ſic hominem ad duas res, vt ait Ariſtoteles, ad intelligendum et ad agendum eſſe natum, quaſi mortalem Deum.* cf. Iuvenal. VIII, 83 ſq.

68. *ordo Quis datus.* Satis obſcure. Sub *ordine* h. l. ſempiternum et admirabilem rerum et cauſarum nexum, quem Stoici fatum vocabant, intelligi debere, interpretes perhibent. Vide ſeu diſce omnia fato contineri, in quo lubens volensque adquieſcas neceſſe eſt. Marc. Antonin. IV, 45. Et ſane nihil erat, quod tam frequenter a Stoicis inculcaretur, quum docerent, ſoli rationi eſſe obtemperandum ſemper et vbique, ſimulque intelligerent, eius praecepta bellum indicere ſaepe iis rebus, quibus a natura conciliaremur, et interdum nos inuidiae odio mortisque periculo obiicere; quum viderent, virtuti non vbique ſua

praemia esse, sed bonum et honestum virum a fortuna ludibrio haberi, malum contra et turpem prosperrima rerum conditione vti. Qua re compulsi, quum etiam vitam post mortem iacturaeque compensationem nullam putarent, vt sibi constarent, ad istam singularem de rerum bonarum et malarum natura opinionem reliquaque confugerunt, quae, si fontem illorum neglexerimus, paene absurda nobis videantur necesse est. Forsan etiam hoc sub ordine rerum innuere voluit Noster, ita esse natura comparatum, vt in rebus humanis altera ex altera nexa sit indissolubili vinculo, vt altera alteram necessario praecedat aut sequatur, adeo, vt homini non liceat, hanc, qua sensus iucunde moueantur, eligere et adpetere, illam, quae minus delectet, reiicere et fugere, sed debeat potius in ea conditione adquiescere, qua bonis admixta sint mala, legemque et ordinem naturae seruare, sub quo illa nobis vsum alicuius boni concesserit. Epict. 29; Xenoph. Mem. Socr. II, 1, 18 sqq. *aut metae quam mollis flexus.* Translata haec sunt a certamine curruli ad mortem, finem vitae, quem poëta *metam*, *νύσσαν*, vocat, quum sibi vitae spatium tamquam stadium decurrendum fingat. Iuvenal. X. 358. vocat mortem: *spatium vitae extremum;* Graeci *θανάτου τέλος*, *βιότοιο τελευτήν*, *τέκμαρ*. cf. Pindar. Nem. VI, 10 sqq. Virg. Aen. X, 471. XII, 546. Ovid. ad Liv. Aug. 357 sqq. *mollis*, lenis, quo currum seu equos absque timore circumagere possis, ne axem frangas, currumue euertas. *Metae mollis flexus* est ergo mors lenis, nullum timorem adferens, qualis debet esse sapientis ex Stoicorum disciplina. Hinc explicandum quoque videtur *et vnde* sc. mollis flexus sit; spectat enim ad praesidia, quibus muniti in morte nihil videmus, quod timorem incutere possit. Senec. Epist. 30. Cic. ad Famil. IV, 5; Marc. Antonin. IV, 48, 50. inprimis Plat. Apolog. Socrat. T. I. p. 93. ed. Bip. cf. Cic. Tusc. Q. I, 41. Verum alii aliter haec interpretati sunt, et quis, verum se vidisse, in tanta rerum obscuritate adfirmauerit?

69. *Quis modus argento?* i. e. quem modum in opibus parandis seruare debeamus. Senec. Epist. 16. *Si ad naturam viues, numquam eris pauper, si ad opinionem, numquam diues.* Iuvenal. XIV, 316 sqq. *Quid fas optare?* de hoc agit Sat. II.

70. *quid asper Vtile numus habet? asper* h. l. est recens, nondum vsu detritus. Senec. Epist. 19. *non voles,*

quod deheo, nisi in aspero et probo adcipere, ibi Gruter. *quid vtile.* pro: quam vtilitatem. Sensus est: quis vsus sit diuitiarum. *patriae carisque propinquis* cet. cf. Cic. de Offic. I, 17. Horat. Sat. II, 2, 100 sqq.

71, 72, *quem te Deus esse iussit*, i. e. quas partes tibi Deus adsignauit in vita agendas. Vitam, dixit Epictetus, scenam esse, in qua suae cuique partes agendae sint, videndumque, vt vnusquisque personam suam bene tueatur. Elegans epigramma Graecum: Σκηνὴ πᾶς ὁ βίος, καὶ παίγνιον, ἢ μάθε παίζειν τὴν σπουδὴν μεταθείς, ἢ φέρε τὰς ὀδύνας. cf. Epict. 17. *humana* coniungendum cum *re. humana res* est vita humana; et *pars* idem est, quod apud Epictetum c. 30. σχέσις, coniunctionis ratio, in qua versamur cum aliis hominibus (*Beziehung, Verhältniss*) vnde officiorum diuersitas oritur. *locatus*, τεταγμένος, quasi in statione. Cic. in Cat. mai. 20.

73. *Disce: nec inuideas* cet. Disce sapere, seu operam impende philosophiae, cuius quidem studium tibi opes non augebit, nihilominus tamen disce, nec cura ceteras artes, quas qui exercent, rem facere possunt. Senec. Epist. 17. Speciem opes congerendi hoc loco posuit, qua iurisconsulti causarumque patroni vtebantur. *multa fidelia* (vt ap. Virg. Ecl. I, 35. *multa victima*) pro magno numero vasorum fictilium. *putet.* hoc verbo ingens multitudo expressa est, quae tanta erat, vt salsamenta ceteraeque res, quae iis continebantur, quum consumi non possent, situ et vetustate conrumperentur.

74. *In locuplete penu.* in cellis promptuariis locupletis causidici. *pinguibus*, potest ad corpora bene curata Vmbrorum, aut ad eorum diuitias spectare; posterius h. l. conuenire videtur. Vmbria erat pascuis inclyta. Catull. XXVII, 11. Prop. I, 22, 9 sq.

75. *monimenta*, dona pro defensione.

76. *Maena* piscis marinus (Plin. H. N. IX, 26.) quae in frusta dissecta a salsamentariis in ollis adseruabatur. *orca.* vet. schol. Cruq. ad Horat. Sat. II, 4, 66, *orcam*, ait, ollam esse Graecam ore angusto in formam καυκαλίου. *prima orca.* potest significare vel: in prima parte orcae; vel: in ea orca, ex qua prima coepta sunt salsamenta depromi reliquis orcis adhuc intactis. Ceterum res erant viles, quae praemii seu mercedis loco causarum patronis a clientibus mittebantur. Horat. Sat. II, 5, 43 sq. Iuvenal. VII, 106 sqq. et 119 sqq. Martial. IV, 46. quarum rerum vilitate

Noster vsus est ad auaritiam sordesque illorum hominum perstringendas, qui, scientia diuinarum humanarumque rerum posthabita, vel vilissimis rebus per maximos labores adquisitis, res suas augere non dubitarent.

77—87. Verum, obiiciat aliquis, ad vitam communem prudentia satis instructus sum, non laboro philosophus fieri et in nugis illorum occupatus esse, quas populus ridere solet.

77. *Heic aliquis de gente hircosa centurionum.* Pro philosophiae osoribus posuit Noster *centuriones*, nobiles, vt apud Horat. Sat. I, 6, 73, aut omnino castra sequentes, qui virtutem omnem in despiciendis bonis artibus et in negligendo corporis cultu positam putabant, vt, si non fortes et strenui, tamen feri et horridi viderentur. Iuvenal. XIV, 193 sqq. Epitheton *hircosa* corporis inmunditiem spectat. Horat. Epod. XII, 5; Doering ad Catull. LXI, 10. Interdum *hircosus* pro: vetustus, Gell. XII, 2.

79. *Arcesilas* academiae mediae princeps, doctus quidem homo, sed, si fabula vera est, vita non admodum sancta. Diogen. Laërt. IV, 40. *aerumnosi* hoc ad vultus tristitiam referendum, quam curis ac vigiliis philosophi sibi contraxerant; aut potius statuendum est, philosophiae osorem hoc verbo abuti ad seueritatem vultus designandam.

80. *Obstipo capite.* hoc explicat vet. schol. Cruq. ad Horat. Sat. II, 5, 92. *capite inclinato in alterum humerum;* ad habitum meditantis pertinet, ita vt sequens: *figentes lumine terram*, vt apud Stat. Silv. V, 1, 140. fortius, quam *lumina terra figere*, aut *oculos solo*, vt est apud alios poëtas. Virg. Aen. IV, 469. Ovid. Metam. XIII, 541. Trist. IV, 2, 29. pro: vultu rigido intuentes terram. Lucian. in Tim. T. I. p. 170. ed. Reiz. de incessu philosophi cuiusdam ἐκπετάσας γοῦν τὸν πώγωνα καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνατείνας, καὶ βρενθυόμενός τε πρὸς αὑτὸν ἔρχεται, τιτανῶδες βλέπων cet.

81. *Murmura quum secum et rabiosa silentia rodunt. Murmura rodunt*, i. e. tamquam rem grauissimam animo volutantes tacite murmurant motisque maxillis, inde *rodere murmura*. Quintil. X, 3; nihilominus tamen durum est, verum irato centurioni id condonemus. Antholog. lat. Burm. T. II. Epigr. 139. vers. 21 sqq. *Est et non igitur, quoties lucem esse fatendum est, Sed non esse diem; mille hinc certamina surgunt, Hinc pauci, multi quoque talia commeditantes, Murmure concluso rabiosa silentia*

rodunt. Qualis vita hominum, duo quam monosyllaba versant! — rabiosa silentia. quandoquidem silentium cum murmure fixusque obtutus rabiei signum esse solet. Iuvenal. II, 14. cf. Lucian. de Sect. princ.

82. *Atque exporrecto trutinantur verba labello.* Mira quidem, sed non minus apta huic rei locutio. *trutinantur* i. e. expendunt; quid tandem? *verba.* ergo in verborum contentione occupati sunt, quod saepe philosophis a Luciano obiicitur. v. in Demonacte c. 28. T. II. p. 386. ed. Reiz. Vt oris habitum tandem meditantis rideas, adiectum est: *exporrecto labello*, ita vt labiis porrectis ceu trutinae verba adpensa videantur.

83. *Aegroti veteris somnia,* i. e. ea, quae vetus, nescio quis, philosophus, mente morbo turbata, somniauit. Ex opinione militis hoc.

84. cf. Lucret. I, 151. Hoc erat principium omnis physiologiae veteris. v. Gassendi de Epicur. philos. T. I. p. 161. Lugdun. 1649. Tiedemann. System der Stoischen Philosoph. T. II. p. 25 sq. Axioma hoc vetustissimum esse indicant fere omnes mythi cosmogonici a Chao quodam procedentes.

85. *Hoc est, quod palles?* Cum irrisione pronunciatum. *quod* pro: propter quod; his nugis igitur ita studes, vt pallorem tibi contrahas? Similis orationis color est apud Iuvenal. VII, 96 sqq. Senec. Epist. 48. *O pueriles ineptias! in hoc supercilia subduximus? in hoc barbam demisimus? hoc est, quod tristes docemus et pallidi? cur quis non prandeat.* Seueri homines et frugi studiisque dediti prandio abstinere solebant. Ideoque vocat Horatius Sat. II, 3, 257. Xenocratem philosophum *inpransum.*

86. *His populus ridet. His* sc. in philosophos dictis. *ridet* pro: adridet, plaudit, dicta risu comprobat. Epict. 22. *torosa iuuentus*, omnes ii, qui a studiis philosophiae auersi sunt, praesertim milites. Egregie hoc *torosa* obpositum est τῷ *pallere* et *non prandere.*

87. *Ingeminat* fortius quam: tollit. Cum *ingeminat* iungo quoque *multum*, vt h. l. sit: diu, Valer. Flacc. I, 459. Iuvenal. I, 164; non cum *torosa*, vt vulgo interpretes, quia in *torosa* iam ea vis latet, quam *multum* addere videtur. *tremulos* naturam cachinni exprimit. *crispante* in rugas tracto.

88 — 106. Philosophis insultanti omnemque eorum disciplinam deridenti respondet Noster per similitudinem ab

aegro, medici confilia falubria cum mortis periculo negligenti, fumptam, et quidem recte, nam argumentis cum hoc hominum genere certare velle, oleum effet et operam perdere. Narrandae funt fabulae et fimilitudines vt rudibus et infantibus. Qua ratione etiam id confecutus eft Nofter, vt rem in actionem conuerteret, eamque quafi oculis fubiiceret, vt agi magis quam narrari videretur.

88. *Infpice: nefcio quid trepidat mihi pectus.* Signa haec febris aduentantis. Celf. III, 6. Aegrotus hic inducitur medicum adpellans.

89. *exfuperat*, ex ventriculo furfum adfcendit. *grauis* male olens. Ovid. A. A. III, 277. interpp. ad Petron. 93.

90. *Qui dicit* pro: qui dixerat. *iuffus requiefcere.* Ab omni motu et exercitatione adpropinquante morbo vt abftineatur, Celfus auctor eft (III, 2.) et Quintil. II, 17. cf. Plin. Epift. VI, 1.

91. *compofitas venas*, i. e. fanguinis meatum non amplius concitatum effe. *tertia nox.* Etiamfi enim tertio die febris non reuerteretur, tamen non poterat fecurus effe a quartana.

92 – 93. Ordo verborum: *rogauit fibi loturo Surrentina lenia lagena modice fitiente de maiore domo.* Morbo, praefertim febri laborantibus cibi delicatiores et exquifitiores a fautoribus mitti folebant, Martial. II, 40 et 76, fic etiam vina generofiora. *Surrentina* Plin. H. N. XIV. Sect. 3. *Item Surrentina in vineis tantum nafcentia conualefcentibus maxime probata propter tenuitatem falubritatemque.* Hoc vinum caput non tentare, vires tamen habere, docet idem XXIII. Sect. 20. *lagena* vas erat, in quo vinum femper paratum habebant in triclinio, et ex quo pocula inplebantur. Petron. 22. ibique interpp. In *lagenis* vinum quoque adferuabatur. Iuvenal. XIV, 270 fq. *lagena modice fitiente.* *Sitire* dicuntur res, quando humor eas deficit; *lagena m. f.* notat igitur lagenam vino tantum non plenam, vino forfan vetuftate iam ex parte decocto, nam Surrentinum incipiebat bibi poft XXV demum annum. Cafaubonus *modice fitiente* explicat: ἐπιεικῶς μεγάλῃ. μετρίᾳ, quandoquidem parcius mitti folerent vina generofiora. Iuvenal. V, 32. Verum haec interpretatio h. l. non conuenit; aeger hic, qui in exemplum inducitur, minime modice debet bibere, fed vino fe ingurgitare ad venturi morbi vim augendam. *loturo.* Hoc Celfus III, 2. inluftrabit: *Plurimi falluntur, dum fe primo die protinus fubla-*

turos languorem aut exercitatione, aut balneo, aut coacta deiectione, aut vomitu, aut ſudationibus, aut vino ſperant etc. Balneo quidem etiam in febri vtebantur, ſed magna cautione adhibita.

94. *Heus bone, tu palles.* Verba haec non ſunt medici, vt ex reſponſo patere videtur, ſed amici cuiusdam, aegrotum ad epulas et pocula ſe conuertentem retinentis et monentis.

95. *ſurgit tacite tibi lutea pellis.* Senſus: pallor ſenſim ſenſimque (*tacite*) corpus tuum occupat.

97. *Iam pridem hunc ſepeli: tu reſtas* Minus commode haec verba minitantis eſſe creduntur, ſunt potius ludentis, hoc ſenſu: tutor, qui mihi fuit, iam pridem ſepultus eſt, tu alter tutor ſcilicet mihi reſtas. *Perge* ſc. ad coenam et pocula ire, euentus te docebit optimus ſtultorum magiſter.

98. *Turgidus hic epulis atque albo ventre.* i. e. cibis probe oneratus et ventre diſtento. cf. Horat. Sat. II, 2, 21 ſq. et 76 ſq.; Epiſt. I, 6, 67 ſq. Iuvenal. I, 141 ſqq. *albo ventre.* Sulpic. Sat. 36. Sidon. Apoll. Carm. V, 331 ſq.

99. *mephites*, foetorem ex ore, quum cibi non concoquuntur, ſed in ventriculo quaſi putreſcunt. *ſulfureas*, ſulfurei odoris. *lente exhalante.* animam iam enim aegre trahebat. Malum in balneo iam ingraueſcens vim ſuam omnem inter pocula exſerebat.

100. *calidum triental*, poculum trientis capax calidi vini plenum. Ceterum cf. Horat. Epiſt. I, 16, 21 ſqq.

101. *retecti*, vt ſolent labra eorum diducta eſſe, quos febris vehementer concutit.

102. *vncta pulmentaria*, cibos lautos ac delicatos intelligas. Catull. XXIX, 23. *laxis* v. ſupra v. 101.

103. *Hinc tuba, candelae.* *Hinc* non: ex his cauſis; ſed h. l. pro: tunc. Ceterum *tubas* in pompa funebri et *candelas* adhibitas eſſe, notiſſimum. Petron. 78. et 129. Prop. II, 10, 19 ſq. 13, 17 ſq. IV, 11, 9; ad hh. ll. intpp. multa ad pompam funebrem pertinentia notarunt. Videtur autem non in pompa ſolum harum rerum vſus fuiſſe, quandoquidem in iis, quae ſequuntur, de adparatu funeris ſermo eſt, ſed etiam ſtatim poſt deceſſum alicuius candelae adcenſae et tuba vel tibia funus ciuibus indicaſſe. *beatulus.* Cic. de Fin. I, 2. *Maximam illam voluptatem habemus, quae percipitur omni dolore detracto. Nam quoniam, quum priuamur dolore, ipſa liberatione et vacuitate*

omnis molestiae gaudemus, voluptas est, vt omne id, quo offendimur, dolor: doloris omnis priuatio recte nominata est voluptas. Hactenus Epicuri patronus. Inde sequi, perhibebant Stoici, mortuum in summa voluptate esse, eumque, quum omni dolori morte exemptus esset, recte beatum praedicari posse. Facete igitur Noster Stoicus mortuum istum, qui viuens omnis generis voluptatibus indulserat, et moribundus porcum Epicureum expresserat, *beatulum* adpellare potest.

104. *Componi* proprie de mortuis dicebatur, quorum membra in mortis dimicatione distorta componebantur; huc pertinebat os claudere, oculos condere cet. Tibull. III, 2, 26; Virg. Aen. I, 249. ibi v. Heyn. *alto lecto* spectat ad magnificientiam funeris. Ovid. Met. X, 161. Fast. II, 353. *amomis* v. Heyn. ad Virg. Ecl. III, 85; fruticis genus Indiae; de omni aromate sincero dici putat Salmas. ad Solin. p. 401. Eius puluere ossa sua spargi iubet Ovid. Trist. III, 3, 89. H. l. vnguentum debet intelligi, quo perfundebantur mortui, antequam rogi inponerentur. Ovid. Fast. IV, 853. *crassis*, pinguibus; huic conuenit *lutatus*.

105. *In portam rigidos calces extendit.* Mortui lecto compositi in atrio ita conlocabantur, vt pedes in ianuam essent versi; cuius moris in Homero (Il. τ, 212.) iam mentio fit. Lips. ad Tacit. Ann. III, 5. Kirchm. de fun. Rom. I, 12. *rigidos*, sunt enim cadaueris.

106. *Hesterni Quirites*, qui haud ita pridem ciuitate erant donati, manu missi, liberti. *capite induto*, pileati in signum libertatis. *subiere*, sic Virg. Aen. VI, 222. *Quirites.* Hoc nomine dignitatis et maiestatis pleno scoptice adpellat seruulos illos, ad frequentiam pompae funebris augendam, manumissos, qui iam nescio quid sibi viderentur. Praeclare sane et multa cum arte h. l. Noster tractauit; temporis vices bene obseruatae et iustis coloribus notatae, morbi prima signa, incrementa eius et vis, qua miseri corpus tandem frangitur, mortis genus, quaeque consequi solent, omnia haec diligentem artificem demonstrant; ceterum verborum delectus summus est, vt qui scilicet apud poëtam satiricum esse possit.

107—118. Fabulam de se narrari probe quidem intelligit homo iste bardus, sed veram eius vim non cepit, quapropter breuibus demonstraturum se putat, quam parum in se conueniant haec dicta, quam inepta igitur tota res sit, quum ipse recta fruatur valetudine, neque sit, quod

futurum aliquem morbum ſuſpicetur. Quo in errore eum diu verſari non ſinit Noſter, ſed Stoicorum more breuiter docet, eum, qui a corpore quidem valeat, animi tamen morbis laboret, neutiquam ſanum eſſe.

107. *Tange miſer venas.* Explorare eum iubet, vtrum aequis interuallis venae moueantur, an curſu concitatiore et interrupto per venas ſanguis feſtinet, quod fit nimio eius calore et aeſtu.

108. *ſummosque pedes.* Inter morbi futuri ſigna Celſus (II, 4.) quoque recenſet, caput, pedes et manus frigidas habere. *Miſer*, cum contemptu, fabulam nam ab illo narratam totam concidiſſe exiſtimat.

109. *Viſa eſt ſi forte* cet. A corpore quidem vales, ſed grauiſſimis animi morbis, qui te ipſum, quum vim ſuam in praeſentia exſerere non poſſint, fugiunt, ſimulac autem data iis occaſio fuerit, certe prorumpent, obnoxius es, auaritiae, libidini, luxuriae, timori et irae.

110. *candida* ad pulchritudinem ſpectat. Ovid. d. A. A. II, 6. *molle* pro: molliter.

111. *Cor tibi rite ſalit?* Stat. Silv. I, 2, 210; Senec. Thyeſt. 756. Num animus tuus tunc a perturbatione liber eſt? *algente camino* i. e. nullo coenae apparatu, foco paene exſtincto.

112. *populi cribro decuſſa farina*, periphr. panis atri furfuribus mixti.

113. *vlcus.* De vlcere vero non eſſe cogitandum quisque videt; ſignificantur fauces tenellae, quas vulgares cibi duriores et aſperiores obfendunt, vt in vlcere quamcumque mollem adtrectationem aegre feras.

114. *radere* de cibis, qui per fauces in ſtomachum deſcendunt, et quaſi ſtomachum acriter perſtringunt. Horat. Sat. II, 2, 24. habet *tergere*.

115. *excuſſit ariſtas*, horroris periphraſis; eriguntur enim pili horrore, et ipſa cutis contracta erigitur. φόβος ὀκρυόεις ſaepius apud Homerum obcurrit.

116. Concitat ſanguinis aeſtum ira vt ignis; inde dicimus *iram adcendi.* Hinc quoque explicandum eſt *face ſubpoſita* i. e. data aliqua occaſione, quae iram adcendere poſſit.

117. *Scintillant oculi.* Homer. Il. α, 104. δ, 662. Ovid. A. A. III, 503 ſq.

118. Fortius inſaniae adfectus exprimi non poterat. Oreſtes furiis exagitatus ex Euripide ſatis notus h. l. pro

insania ipsa positus est. Facere igitur aliquid, quod insania ipsa iuret, insanientis esse, hoc est, insaniam ipsam insanis factis dictisque vincere.

COMMENTARIVS
IN SATIRAM IV.

Summa satirae haec est: qui alios vult regere, prius se ipsum regere discat. Hanc sententiam praeclare persecutus est Noster, induxitque sub Alcibiadis persona aliquem rudem adhuc ad sapientiae praecepta adolescentem, grauissimasque reipublicae partes iam tractantem, ipse Socratem agit. Totum expressum videtur ad Platon. Alcibiad. II.

1 — 3. Qua fiducia, Alcibiades, rem publicam capessis? *Rem populi tractas?* πράττειν τὰ πολιτικὰ, in rei publicae administratione versari. Plato in Sympos. 32. ed. Wolf ἀναγκάζει (loquitur Alcibiades de Socrate) γάρ με ὁμολογεῖν, ὅτι πολλοῦ ἐνδεὴς ὢν αὐτὸς ἔτι, ἐμαυτοῦ μὲν ἀμελῶ, τὰ δ' Ἀθηναίων πράττω. *barbatum crede magistrum Dicere. barbatus* vel vnum ex antiquis, Iuvenal. IV, 103. vel philosophum designat, cuius insigne barba habebatur, Iuvenal. XIV, 12; Lucian. pluribus locis; vnde lepidum illud Horatii dictum in Stoicum Horat. Sat. II, 3, 16 sqq.

2. *Sorbitio*, ῥόφημα. Aelian. V. H. IX, 38. Verbum hoc vsurpatum a multis, cf. Burm. ad Phaedr. I, 26. *cicutae*, κώνειον, *Schierling*. Plin. H. N. XXV. Sect. 95. Senec. Epist. 13. *Cicuta magnum Socratem fecit*. Platon. Phaed. p. 264. T. I. ed. Bip. Hoc dirum facinus aeternam Atheniensibus notam inussit. Iuvenal. VII, 205 sqq.

3. *Quo fretus?* ὅτῳ πιστεύων. Plato. *Pericli* a forma *Pericleus*, est *Periclei* et contractum *Pericli* v. Cort. ad Sallust. hist. frag. lib. I. p. 934. Heusing. ad Cornel. II, 1, 1. *magni* non solum rei publicae administrandae scientia magnum eum fecerat, sed etiam bonarum artium et literarum tutela, quibus tunc temporis Athenae omnium florentissimae erant. Plutarch. in Pericle c. 12. T. I. ed. Hutt. *pupille* cf. Plutarch. in Alcibiade princ. Platon. Alcib. II. princ. Clineas Alcibiadis pater Periclem, Xantippi filium, tutorem Alcibiadi reliquit.

4 — 13. His verſibus Socratis perſonam bene ſuſtinet Noſter, aduerſariumque nota illa ironia adgreditur, qua ſe exiſtimare dicit, eum omnia illa tenere, quae cognita eſſe debeant rem publicam adminiſtranti.

4. *ingenium*, non proprie ſumptum, ſed vſu et doctrina ſubactum intelligas. Senec. Epiſt. 49. *Dociles natura nos edidit, et rationem dedit inperfectam, ſed quae perfici poſſet.* Ingenium largitur natura, vires autem ingenii exercet, auget et perficit vſus et doctrina. *rerum prudentia*, multarum rerum vſus et experientia, rerum humanarum cognitio. De eo, qui populi curam gerere vult, iure poteſt poſtulari, vt prudentia reliquos ciues excellat; quandoquidem autem illa prudentia annos praecurrere interdum, quamquam raro, ſolet; adulatoribus inde campus ſpatioſus patuit. Ovid. A. A. I, 183. Stat. Silv. II, 106 ſqq.

5. *Ante pilos*, ante barbam, ante pubertatem. *dicenda tacendaque calles.* Horat. Epiſt. I, 7, 72. Fortaſſe Noſter prudentiam, quae cernitur in dicendi arte, intelligi vult, totidem fere verbis deſignatam apud Quintil. II, 20: *Ab illis* (philoſophis) *haec dicuntur; ſi conſonare tibi in faciendis et non faciendis virtutis eſt, quae pars eius prudentia vocatur, eadem in dicendis et non dicendis erit.* Homer. Odyſſ. ν, 440 ſq. Quae igitur Noſter in viro rem publicam adminiſtraturo deſiderat, ſunt primum vires ingenii, tum prudentia et in gerendis (hoc enim videtur velle per *prudentiam rerum*) et in dicendis rebus.

6. *bile.* ira. Compares Heſiod. Gener. Deor. 80 ſqq. Virg. Aen. I, 149 ſqq.

7. *calidae*, aeſtuantis, concitatae. *Fert animus*, cupis.

8. 9. *Maieſtate manus.* i. e. manus ſignificatione, cuius auctoritas tanta ſit apud plebem, vt tempeſtas furentis populi continuo compeſcatur. Lucan. I, 297 ſq. *Quirites, Hoc, puta, non iuſtum eſt* cet. Seditionem ſedantis eſt ſermo, furoresque populi ratione comprimentis; qui igitur, vt Cic. de Orat. I, 12. loquitur, naturas hominum, vimque omnem humanitatis, cauſasque eas, quibus mentes aut incitantur aut reflectuntur, penitus perſpectas habere debet; debet etiam iuſti iniuſtique rationem probe callere, neque vmquam pati, vt in coërcendis ſceleribus vel timore vel miſericordia inpediatur, id eſt, debet diſertus, ſapiens et grauis eſſe. Horat. Od. III, 3.

10 — 12. *Scis enim iuſtum gemina ſuſpendere lance Ancipitis librae.* Allegoria ſumpta a libripende, vel a

ponderibus, quae lancibus trutinantur. *gemina.* Libra habebat duas lances. Cic. Tuſcul. Q. V. 17. *ancipitis,* ambiguae. Exacta libra in neutram partem vergit. Senſus: Tu igitur, quid iuſtum ſit nec ne, explorare ſcis, rebus quaſi in vtraque lance inpoſitis. *rectum discernis, vbi inter Curua ſubit.* ſimpl. pro: discrimina recti et praui adcurate tenes, ſcis quaſi certo limite ducto definire recti prauique conſinia. Horat. Epiſt. II, 2, 44. *vel quum fallit pede regula varo. regula* proprie non debet intelligi, pedem enim *regula* non habet, ſed *norma.* Senſus: Etiam tum rectum discernis a curuo, quum ipſa norma, ad quam rectum illud exigere vis, praua ſeu inproba eſt. Detracto omni tropo Noſter dicere vult: Ex rerum vſu et experientia multas regulas, ad quas vitam noſtram componimus, actionesque alienas iudicamus, conligimus; poteſt autem interdum adcidere, vt hanc vel illam regulam, non ſatis adcurate concinnatam, aut nobis ipſi praeſcripſerimus, aut auctoritati aliorum adceptam feramus; prudentis itaque eſt, non ſolum multis rationibus ſeu regulis vitae inſtructum eſſe, ſed etiam explorare poſſe, an ipſae regulae ad iuſti rectique naturam comparatae ſint, ne reliquis rebus ad eas reuocatis in iudicio de iis fallamur. *varo* cf. Horat. Sat. I, 3, 47. et Heyn. Obſſ. ad Tibull. II, 1, 90.

13. *Et potis es* cet. Caſaubonus putat, ex breuiculo militum, vbi nomini eius, qui in proelio occidiſſet, haec litera adſcribebatur, hoc ductum eſſe. Forſan in iudiciis capitalibus Graecorum, quorum rationem, quae in ferendis ſententiis obtineret, paſſim ignoramus, etiam hoc vſu erat receptum, vt hac litera vterentur, qui reum mortis ſupplicio adſiciendum cenſerent. Martial. VII, 37. *Noſti mortiferum quaeſtoris, Caſtrice, ſignum? Eſt operae pretium discere theta nouum. Exprimeret quoties rorantem frigore naſum, Lethalem iuguli iuſſerat eſſe notam.* Vetus commentator Perſii haec habet: *Iudices literam Theta adponunt ad eorum nomina, quos ſupplicio adficiunt.* Etiam grammatici hoc ſigno vtebantur. Sidon. Apoll. IX, 339 ſqq.

14. Ab hoc verſu Noſter, ſe Socratis partes ſuſtinere, obliuiſcitur, et, relicta ironia, ad ingenium ſtatim redit. *ſumma nequidquam pelle decorus,* qui nequidquam externa ſpecie decora es, nequidquam honeſtatem ſimulas, prae te fers, cf. Horat. Sat. II, 1, 64 ſq. Epiſt. I, 16, 45.

15. *caudam iactare*, σαινειν, ſpecioſis actionibus ſe venditare apud populum, fauorem populi captare. Cum hoc coniungas *ante diem*, idem quod ſupra *ante pilos*. *blando*, qui huiusmodi hominibus ſemper blanditur, eosque, vt in Alcibiadis vita relatum legimus, in coelum effert. Specie enim magis quam re ducitur multitudo. Horat. Sat. I, 6, 15 ſqq.

16. *melior ſorbere*, pro: dignior, qui ſorbeas. *Anticyras meracas*. *Anticyra* nomen duarum vrbium maritimarum, in Phocide ad ſinum Criſſaeum, et in Phthiotide ad Maliacum ſinum. In vtriusque agro prouentus erat hellebori, quo inter alios morbos etiam inſaniam veteres putabant poſſe ſanari. Saepe *Anticyra* pro helleboro ponitur. Horat. in arte 300. Iuvenal. XIII, 96. ibi Ruperti. *Anticyras meracas* i. e. helleborum merum. Horat. Epiſt. II, 2, 137. Senſus: tu qui potius helleboro mero eſſes ſanandus. Notat hoc inſaniae vim. Ovid. ex Ponto IV, 3, 53 ſq.

17. *Quae tibi ſumma boni eſt*, i. e. quodnam tu ſummum bonum exiſtimas. v. ad III, 60. *vncta vixiſſe patella*, cibis delicatiſſimis vti. cf. Martial. V, 46. 7.

18. *et adſiduo curata cuticula ſole.* ἡλίωσιν intelligit vel ἡλιακίαν, inſolationem, quae quidem ex praeſcripto medicorum ad ſiccitatem corpori adquirendam adhibebatur. Plin. Epiſt. III, 1. Plin. H. N. XXI. c. 14. Hoc loco autem intelligitur laſciuorum hominum inſolatio, qui nudi ad ſolem expoſiti operam dabant dropaſticis aut chromatiariis, quorum illi inhoneſtas corporis partes depilabant, hi corpus infuſcandum curabant. Ceterum animaduertendum eſt, Noſtrum ſub perſona Socratis quum delicatulum illum interrogaſſet, quae illi *ſumma boni* eſſet, non habente illo, quid reſponderet, pro illo reſpondiſſe.

19. *Exſpecta: haud aliud reſpondeat haec anus.* Exſpecta, quaeramus ex hac anicula, quid ſummum bonum exiſtimet, et haec eadem mihi reſpondebit, quae tu; quapropter tu ne a viliſſima quidem muliercula in hac re diſſers. *i nunc*, inridendi habet vim. Virg. Aen. VII, 425. Ovid. Epiſt. IX, 105. Prop. III, 16. 17. Iuvenal. X, 310. Iam apage te, intelligis enim, quarum rerum fiducia ad rem publicam adminiſtrandam adceſſeris; nil tibi reliqui feci praeter id, vt dicas: generis mei ſplendore nitens tantos ſpiritus alo; et per me alas, dummodo, te non

magis quam abiectissimam quamque mulierem sapere, fatearis. Posterius tribus sequentibus versibus est expressum.

20. *Dinomaches ego sum, suffla: sum candidus. esto: suffla* sc. buccas, pro: iactanter dic. *Dinomaches.* Plutarch. in Alcibiade cap. I. πρὸς δὲ μητρὸς Ἀλκμαιονίδης ἦν sc. Alcibiades, ἐκ Δεινομάχης γεγονὼς τῆς Μεγακλέους. Alcmaeonidae apud Athenienses summo erant in honore, ductu enim et auspicio eorum a Pisistratidarum tyrannide erant liberati. Herod. IV, 92 sq. *sum candidus* ad pulchritudinem corporis spectat, qua in sui amorem multos pellexisse Alcibiades dicitur. *esto.* sis vel maxime nobilissimo genere ortus et pulcherrima corporis forma. Similis color orationis est apud Iuvenal. VIII, 46 sq.

21. *pannucea* pannis obsita, sordidissima.

22. *Quum bene discincto cantauerit ocima vernae.* Interpretatio huius versus difficultate laborat, qua forsan numquam liberabitur. Ad liquidum perduci nequit, qualis herba *ocimum* fuerit, multo minus, quid sibi velit, *ocima cantare.* Ex Plinio (H. N. XIX. sect. 36.) vbi dicuntur ocima cum maledictis et probris seri, conligit Casaubonus, *ocima cantare vernae*, idem esse, quod: opprobria ingerere seruulo; prouocat quoque ad naturam muliebris sexus ad conuicia pronam, qualis ab Aristoph. Plut. 426. repraesentatur. Verum inde, quod ocima cum maledictis et probris seruntur, minime sequitur, *ocima cantare* esse *opprobria ingerere.* Quin etiam maledicta et opprobria ab h. l. aliena esse videntur, quum *pannucea Baucis* vernam ita tractare debeat, vt Alcibiades popellum, nisi mauis statuere, comparationem esse mancam, aut versum hunc temere adiectum. Plinius (H. N. XX. sect. 48.), vbi agit de viribus medicis huius *ocimi*, addit: *Venerem stimulat. Ideo etiam equis asinisque admissurae tempore ingeritur. Ocima cantare* positum igitur esse potest pro: ea cantare, quae venerem seu libidinem stimulant, seu simpl. pro: libidinem excitare. Huic interpretationi, seu, si mauis, hariolationi, (nam hariolandum sane h. l. est) aptum quoque videtur *bene discincto vernae*, i. e. dissoluto et libidinoso seruo, nam vernae tunc temporis seruorum petulantissimi habebantur. Martial. I, 42, 2. De *discincto* cf. Ruperti ad Sil. Italic. II, 56. VII, 153. Sensum totius loci sic constituo: Dum ne deterius, i. e. dummodo aeque bene sapiat *pannucea Bau-*

cis, quando vernae diſſoluto, vbi eius libidinem excitarit, blanditur, ac tu, quando popello in adulationem prono et pulchritudine tui corporis moto orationis lenocinio velificaris. De *ocimo* v. quae notata ſunt ad Varr. R. R. I, 31, 4. ed. Gesn.

23—41. Hic plane nouus rerum naſcitur ordo. Si nihilo minus tamen ea, quae nunc ſequuntur, cum praeced. copulare vis, nexus erit ita conſtituendus: Haec hominum adrogantia, qua ſe ſibi aliquos putant, falſaque virium ſuarum fiducia negotia ſtulte ſuſcipiunt gerenda, quae ſuſtinere non poſſunt, proficiſcitur ab ignorantia ſui ipſius. Nemo ſecum habitat, nemo ſe ipſum explorat, quia circa aliena nimis occupatus eſt. Alienos mores ſeuere iudicamus in noſtris diſſoluti et molles. Poſterius Noſter dramatice extulit adeo, vt noſtris oculis obuerſetur iſte ardelio; videmus et audimus, vt leuiora aliorum vitia carpens ſua ipſius vel ignorat vel diſſimilat. cf. Iuvenal. II, 16 ſq.

23. *in ſe deſcendere*, ſe ipſum cognoſcere ſ. explorare.

24. *ſpectatur mantica.* Adludit Noſter ad notam illam fabulam Phaedri IV, 9. cf. Petron. 57. *Tu autem tam laborioſus es, vt poſt te non reſpicias? in alio peduclum vides, in te ricinum non vides?* Horat. Sat. I, 3, 25 ſq. Senec. Agam. 270 ſqq. *praecedenti* pro: praecedentis.

25—32. Vbi forte ſermo iniicitur de aliquo locuplete nimis fortaſſe parco, ſtatim mores eius deterrimis coloribus depingis, gaudesque occaſione oblata de aliis male loquendi.

25. *Quaeſieris*, pro: Si quaerat forte aliquis. *Vectidius* locuples quidam nobis ignotus. *cuius?* Interrogat, quaſi neſciat, de quo ſermo ſit. Sic ſolent homines partim vt, dum adcuratiorem alicuius deſignationem requirant, non curaſſe illum videantur, eoque ſtudium ſuum maledicendi diſſimilent, partim vt audiant prius, quid alter, dum adcuratius aliquem deſignet, de illo praedicet, quo, ſi aures eius criminationibus patere ſentiant, eo tutius et liberius illum ſugillent.

26. *Diues arat*, pro: diuitis illius, qui arat. *Curibus* pro: in agro Curenſi ſeu Sabino, in quo erat *Cures* oppidum. *quantum*, pro: tantum agrorum ſpatium, quantum. *non miluus oberret.* Hac locutione prouerbiali agrorum magnitudo declaratur. Petron. 37: *Ipſe Trimalchio fundos habet, quam milui volent.* Iuvenal. IX, 54 ſq.

De huiusmodi latifundiis loquitur Seneca Epist. 83: *Quousque fines possessionum propagabitis? ager vni domino, qui populum cepit, angustius est. Quousque arationis vestras porrigetis, ne prouinciarum quidem satione contenti circumscribere praediorum modum? Inlustrium fluminum per priuatum decursus et amnes magni, magnarumque gentium termini, vsque ad ostium a fonte, vestri sunt* cet.

27. *Hunc ais?* Nunc tandem sentit, quem alter narret, pergitque ipse statim vberius describere hominem, ad se quidem, vt similare vult, nihil pertinentem, tamen sibi cognitum; atque quasi vt hoc solum ostendat, se nouisse hominem, turpissimis coloribus eum adumbrat. *Hunc Dis iratis genioque sinistro?* sc. natum. Is dicitur *Dis iratis genioque sinistro* natus, qui vitam miseram viuit, aut cui fortuna aduersa est. Horat. Sat. II, 3, 8. et 123. Phaedr. IV, 19, 15. Iuvenal. X, 129. h. l. sic vocatur sordide auarus, qui omnibus vitae deliciis abstinet, quique semper habendi cura cruciatur.

28. *Qui quandoque iugum pertusa ad compita figit. Compitum* proprie est quadriuium, et quadriuia laribus compitalibus sacra erant. Ovid. Fast. V, 140. Sueton. Aug. 31. Quorum in honorem arae ibi constructae et sacella per omnes quatuor partes patentia. Gronov. ad Gell. I, 22. Ibi quotannis sacra fiebant per aliquot dies, Dionys. IV, 14, *compitalia* adpellata, Gell. X, 24. Illis diebus omne seruitium erat sublatum Dionys. l. c. Tibull. II, 7. Macrob. Sat. I, 14. Poterat fieri, vt iuga boum ad istas aras siue compita in significationem adempti et pecori et hominibus per illos dies seruitii suspenderentur seu figerentur. Est id quidem ab nullo veterum scriptorum, quod equidem sciam, memoriae proditum, verum quam multa in omni antiquitate creduntur, quae vel vnius verbi testimonio, interdum grammatici nescio cuius, nitantur, praesertim earum rerum, quae ad vitam priuatam, ad ritus et instituta agricolarum, minus a scriptoribus celebrata, pertineant. Apud veterem commentatorem haec leguntur: *In his* (aediculis in compitis consecratis) *iuga fracta ab agricolis ponuntur, emeriti et elaborati operis indicium.* Sed h. l. non de eo, quod interdum, si fracta erant iuga, verum quod statis temporibus fieri solebat, sermo esse videtur. Non est sane, quod nos verbum *figit*, quo Noster vsus est, torqueat. Nam

non adfirmauerim, illud ſemper τοῦ ἀνατίθεναι, nusquam τοῦ ἀνακρεμᾶσθαι vim habere. Huc adcedit, quod omnino poëtae, inprimis Perſius, propriam verborum vim non religioſe ſequuntur. *pertuſa*, ſaepius pro: vetuſta, Iuvenal. VIII, 144. V, 131, h. l. pro: peruia. Calpurn. Eclog. IV, 126.

29. *Seriolae*. In qua ſeriola diu vinum erat adſeruatum, quo vti ſordidus ille non auſus erat. An *limus* h. l. pix ſit, dubito; poteſt enim intelligi ſeria ſeu dolium humi demerſum in cella vinaria, quod, antequam relineretur, a ſordibus erat purgandum. Columell. XII, 18, 4 ſqq. Huc ſpectat forſan Martial. VIII, 45, 3. Poteſt quoque *limus* eſſe vini faex adhuc reliqua ac diu ſeruata, quae nunc quidem de ſeria deraditur. Horat. Sat. II, 4, 80. Hoc magis placet, cum quia ad depingendum ſordide auarum aptius eſt, tum quia v. 32. *pannoſae faecis* mentio fit.

30. *Ingemit*. Hoc declaratur, quam lubenti animo his rebus viliſſimis vtatur, idemque repugnat praeclare ſequenti: *Hoc bene ſit! Hoc* eſt caſus ſextus. Senſus: Iſtis delectemur! laute viuamus! v. Intp. Petron. 35. et 65. Horat. Sat. II, 6, 4. Ovid. Faſt. IV, 299. *tunicatum*, quod multis inuolucris conſtat.

31. *et farrata pueris plaudentibus olla. Farrata olla*, pro: pulte ex farre craſſo in olla cocta. Senſus: Dumque ſeruuli magna inuicem cum gratulatione, quia tanta ſcil. lautitia raro illis contingere ſolebat, pulte in olla obpoſita fruebantur.

32. *Pannoſam faecem morientis ſorbet aceti. Pannoſam*, i. e. ſitu et vetuſtate membranis iam obductam. Obſeruanda ars eſt poëtae in verborum delectu, quo vtentem inducit iſtum obtrectatorem et in minutiſſimis ad inuidiam depingendis artificem. Sordidus ille non bibit, ſed *ſorbet*, tamquam rem lautiſſimam, vt ſapore hoc iucundiſſimo quam diutiſſime fruatur, nihilominus tamen parſimoniam in bibendo adhibeat; non vinum, ſed *acetum*, et ne hoc quidem, ſed *faecem aceti morientis*, i. e. vapidi.

33—41. Iam interpellat Noſter iſtum in vita aliena depingenda tam diſertum et adcuratum, in ſordibus, a quibus ipſe quidem intactum ſeruauerat animum, perſtringendis ingenioſum et callidum, docetque, quantopere in contrarium peccet mollitie et luxuria diffluens, et quam turpem ſibi infamiae notam ob hanc rem contraxerit.

33. *cesses*, otieris. *et figas in cute solem*, i. e. cutem, corpus nudum solis radiis obponis. Iuvenal. XI, 203 sq. v. ad v. 18. Hoc fiebat a delicatulis, vt colorem cutis infuscarent. Martial. I, 78.

34. *cubito qui tangat*, non mollem istum, sed alium quemcumque, quem adtendere vult ad istam turpitudinem. Horat. II, 5, 42. *acre*, acriter.

35. *Despuat in mores*, mores detestetur. *Despuere* est abominantis. Theocrit. VI, 39. XX, 11. Tibull. I, 2, 96. Lucian. Icaromenip. T. II. p. 786. ed. Reiz περιέρχονται ἐπιπλάστῳ σχήματι κατάπτυστα ἤδη περιστέλλοντες. *arcanaque lumbi*. Libidinosi homines solebant pilos, quibus natura pudenda aliasque corporis partes obduxit, euellere, hoc fiebat forcipe, pumice, fascia pice obducta. Aristoph. Nub. 1005, et 1079. Ecclesiaz. 129. Iuvenal. VIII, 16. IX, 14. Pertinebat hoc ad exquisitioris voluptatis studium, quo conruptissimi tunc temporis Romani flagrabant. Martial. II, 62. VI, 56. *arcana lumbi*, posteriora seu anum, quem leuem reddebant et glabrum cinaedis. Iuvenal. II, 12 sqq.

36. *Runcantem*. *Runcare* proprie est segetes aut herbas e segetibus euellere. Columell. II, 11. H. l. positum pro: depilare. *Runcantem - pandere*, graeca constructio notissima. *pandere*, publice exponere pilis, qui tegumento erant, euulsis. *vuluas*, id, quod supra *arcana lumbi*, cum respectu ad cinaedos sic adpellatum. *marcentes*, forsan, laxatas. v. Intp. Petron. 128.

37. *Tu quum maxillis balanatum gausape pectas*. *Maxillis* Casaubonus explicat: pectine, quod et maxillis et pectini dentes sint; et *balanatum gausape* idem: capillos oleo balanino vnctos. *Balanus* glans vnguentaria nucis auellanae magnitudine in Arabia, Aethiopia et Aegypto nascens, e cuius cortice suauissimi odoris oleum exprimebatur. Iani ad Horat. Od. III, 29, 4. *gausape* proprie militare stragulum villosum, aut mappa villosa ad detergendas mensas. Horat. Sat. II, 8, 11. Martial. XIV, 138.

38. *gurgulio*, h. l. ea pars, qua mares sumus. Si interpretatio prioris versus, quam Casaubonus proposuit, vera est, nec quisquam, quod sciam, dedit probabiliorem, sententia, quae illo priori et hoc versu continetur, si eam adtentius perpendas, frigidissima est, et indignatione, qua Persius, quem dicunt verecundiae virginalis fuisse, h. l. abripitur, plane indigna. Meo quidem sensu

nihil ieiunius cogitari poteſt, quam illa interrogatio: Quum alas capite comam, cur depilas penem? Liceat mihi aliam interpretandi rationem inire, ſi non veriorem, tamen huic loco, vt arbitror, aptiorem. Poteſt *gauſape* de capillamento adcipi, ſeu de pilis adſcititiis, quos ſolebant adhibere ii, quibus capilli ante diem defluxerant, (Suet. Oth. 11.) vel quibus raros tantum et colore ingrato natura tribuerat. Sed ſic quoque reſtat difficultas in *maxillis;* nam frigidam eſſe translationem, ſi illud pro pectine adcipitur, nemo facile negabit, et, tropo remoto, *pectine pectere*, quis ferre tandem pleonasmum illum poteſt? Forſan etiam ii, qui barba deſtituti erant, aut tenera lanugine tantum inſtructi (Martial. X, 42.) parabant ſibi adſcititiam. Notum quidem eſt, illo tempore Romanos barbam non aluiſſe (v. Lipſ. excurſ. B. ad Tacit. Ann. XIV.) ſed tondendam curaſſe, verum aeque conſtat, iuuenes eam aliquamdiu ad vigeſimum ſecundum aetatis annum et ſaepe vltra nutriuiſſe (vid. Octav. Ferrar. Elect. II, 12.). Videmus etiam nunc in ipſa Perſii imagine (quae tamen, an noſtri poëtae ſit, vehementer dubito) barbae partem haud exiguam in genis eius relictam, atque, vt adparere videtur, vel calamiſtro comptam. Etiamſi erant, qui euellenda et exſtirpanda barba feminis ſe ſimiles reddere ſtuderent, tamen barba omnino deſtitutum eſſe vulgo turpe habebatur, Fortunaeque barbatae ſupplices fiebant iuuenes, vt facies ſua barba veſtiretur. Auguſtin. de Civ. D. IV, 1. In qua et comenda et tondenda et radenda et vellenda ſummam adhibebant elegantiam delicatuli. Ovid. A. A. I, 518 ſq. Martial. II, 36, 3 ſq. Quod ſi igitur ſtatuamus, barbae partem, quam relinquere forſan in genis (*maxillis*. Martial. VIII, 47.) moris erat, adſcititiam fuiſſe, vt noſtris temporibus ſimile aliquid vidimus, eamque, quaſi genuinam, depexam ſeu comptam ab illo bello et oleo exquiſitiſſimo delibutam, ſenſus oritur non omnino inficetus: Tu qui faciem pilis adſcititiis ornas, vbi natura pilos tibi negauit, cur depilas eas partes, quas natura pilis veſtitas eſſe voluit?

39—41. Natura te voluit virum eſſe, tu glabrum et mollem te reddere ſtudes, ſed operam perdis. 39. *Quinque palaeſtritae licet haec plantaria vellant.* De dropaciſtis, δροπαστικοῖς, h. l. ſermonem eſſe; vnusquisque videt. Hos *palaeſtritas* eſſe vocatos, quia robuſtiſſimi vulſores eſſent intelligendi et ſuae profeſſionis apices,

Caſaubonus monet, quem ſecutus quoque eſt Burm. ad Petron. 21; vbi *palaeſtricae*, quas ait eſſe miniſtras ancillas, quae oleo perfunderent certantes, in *palaeſtritae*, quos eſſe eos perhibet, qui ſe in palaeſtra exercerent, mutari vetat, quamquam in nonnullis codd. mſſ. *palaeſtritae* legitur. Salmaſius ad Tertull. de Pallio p. 273. eos quoque, qui xyſticos in gymnaſiis depilarent ac leuigarent, *palaeſtritas* eſſe vocatos, diſputat, verum nullum locum adfert, vbi vulſor aut vnctor *palaeſtrita* vocatur. Forſan ſerui apud Romanos, qui palaeſtris priuatis praeerant, *palaeſtritae* vocabantur (Martial. III, 58, 25.), iique non ſolum iuuenes heriles arte palaeſtrica erudiebant, verum etiam dominis in curanda cute et pilis euellendis operam nauabant. Hoc quidem mihi certum videtur eſſe, Noſtrum, quum pro dropaciſtis *palaeſtritas* ſcriberet, non tam athleticum robur reſpexiſſe quam dexteritatem. *plantaria*, i. e. pilos.

40. Cf. Horat. Epod. VIII, 5 ſq. *Nates* vocat *elixas*, quae balneo calido erant emollitae, vt pili facilius euellerentur. Sic balneator ipſe apud Martialem (III, 7, 3.) vocatur *elixus* ab aqua calida, quam tractat. *labefactent.* ſc. vellicando. Exprimit hoc difficultatem, cum qua pili euellerentur.

41. *filix*, de quacunque herba ſterili, quae culturae agrorum obſicit, proprie *Farrenkraut*, v. Voſs. ad Virg. Georg. II, 264. Iuvenal. IX, 15. *manſueſcit.* Virg. l. c. 239. Senſus: numquam tamen pili radicitus exſtirpabantur; naturam vincere non poteris.

42 – 52. Verſus 42 et ſequens vsque ad *nouimus* cum anteced. cohaerent. Ita quaſi more receptum eſt, inquit, carpimus et carpimur viciſſim. Verum, quae ſequuntur, ad priorem ſatirae partem rurſus pertinere videntur. Pergit Noſter hortari iuuenem illum, ne populo, externam ſpeciem in iudicando ſequenti, fidem habeat, vt potius ſe ipſum exploret, ac ſua vitia cognoſcat.

42. *Caedimus, inque vicem praebemus crura ſagittis.* cf. Horat. Epiſt. II. 2, 97. Sumptum hoc a militibus, quorum corpus ſcuto tectum, crura ſagittis et telis expoſita erant. v. Heynium in Excurſ. VIII. ad Aen. VII. p. 153. ed. altera.

43. *nouimus*, ita viuere didicimus.

44. *coecum.* quod aduerſarius non animaduertit. Sumptum nempe hoc a gladiatore vulnerato et vulnus diſſimilante, ne inde aduerſarii animus augeatur.

45. *et decipe neruos*, i. e. decipe vires tuas, simila, vires tibi adhuc integras esse, quae vulnere debilitatae sunt.

46. *Egregium cum me* cet. Senec. Epist. 59: *Illud praecipue impedit* (quominus tantum, quantum satis sit aduersus vitia discere, discamus) *quod cito nobis placemus; si inuenimus, qui nos bonos viros dicat, qui prudentes, qui sanctos, adnoscimus. Nec sumus modica laudatione contenti; quidquid in nos adulatio sine pudore congessit, tamquam debitum prendimus; optimos nos esse, sapientissimos adfirmantibus adsentimur, cum sciamus illos saepe mentiri.* Aliorum laudationem sibi fraudi fuisse profitetur Alcibiades apud Platonem in Symp. XXXII. ed. Wolf.

47. *Viso si palles* cet. Similis orationis color est apud Iuvenal. VIII, 9 sqq. 135 sqq. cf. supra III, 109 sqq.

48. *penem amarum;* i. e. mentem libidinosam.

49. *Si puteal cautus multa vibice flagellas.* Duo *putealia* Romae fuerunt, quae nobis quidem nota sunt, a pluribus, etiam a Sigonio de ant. iur. Rom. T. II. p. 504 sq. confusa, a Salmasio primum ad Solinum p. 802 sq. distincta, vnum Naevii in comitio, de quo loquitur Cic. de Divin. I, 17; conf. Liv. I, 36; alterum Libonis in porticu Iulia ad arcum Fabianum. v. Festum de verb. signif. XVII. p. 487. ed. Dacier. Neque praeter haec alia Romae fuisse putealia quis adfirmauerit? Vetus Persii interpres intelligit h. l. puteal Scribonii Libonis, cuius formam, arae instar, in numis antiquis descriptam adhuc habemus. Iam vero Casaubonus existimat, *puteal* h. l. pro foro esse positum, et *flagellare forum* pro: frequenter adire forum, aut in turba forensi quotidie versari. Ad maiorem inprobitatis declarationem idem putat adiectum esse *multa vibice*, nam vbi turba sit hominum aliorum in alios incurrentium, ibi rixas esse, ibi verbera et vibices (forsan Iuvenal. III, 244 sqq. respexit). *τὸ cautus* artis verbum esse, proprium enim fori peritis et pragmaticis cauere. Vt autem hic versus ad Neronem pertinere possit, alteram proponit explicationem, nocturnasque Neronis grassationes spectari putat, quibus pererrare forum obuiosque caedere soleret. Sueton. Ner. 26. Tac. Ann. XIII, 25. Plin. H. N. XIII. Sect. 43. Et quia in his grassationibus milites semper praesto essent, qui Neroni auxilium ferrent, etiam *τὸ cautus* satis bene hac ratione potest inlustrari. Prima interpretatio Casaubono, prope dixerim, indigna est; altera sane pro-

babilior, modo haec ad Neronem trahi possent, ad quem, vt ille vir eruditissimus ipse fatetur, versus 47 saltem pertinere non potest, itaque non magis hic, qui interpretes vsque adhuc torsit et semper torquebit. Aliam viam Salmasius l. c. ingressus est, negatque *puteal* hoc loco pro foro aut dicasterio adcipi posse, sed de feneratoribus potius esse cogitandum, qui ad puteal Libonis consistere solerent. Cic. pro Sext. 7. Torrent. ad Horat. Sat. II, 3, 18. cf. Horat. Sat. II, 6, 35. Ad hunc tamen locum monuit vet. commentat. Cruq. *Puteal locus erat in foro, ad quem conueniebant mercatores et feneratores ad tradendum et recipiendum. Alii dicunt fuisse pro rostris, vbi tribunal erat praetoris.* Idem (ad Horat. Epist. I, 19.) ait, *puteal Libonis* tribunal fuisse. Cum hoc consentit Porphyr. ad eundem locum. Vides iam inter grammaticos litem esse, quae a nobis componi nequit, quum difficile sit iudicatu, cui horum plurimum tribuas, Casaubonianamque de foro et tribunali rationem non vtique esse a Salmasio refutatam, nam inde, quod adparet vel ex Ovidio (Remed. A. 561.) ad puteal negotia sua tractasse feneratores, minime sequitur, puteal pro foro et tribunali non debere adcipi, nisi nefas existimes, auctoritatem scholiastae Persii, qui de feneratoribus h. l. agi opinatur, negligere. Pergit Salmasius, de more fieri, vt qui frequenter ad locum aliquem conueniant, ibique diu desideant, per otium saepe dum aliud agant et loquantur, vel stilo parietem conscribillent, vel vnguibus deradant, vel aliquid nugarum faciant. Hinc lepide dictum esse et ἐμφατικῶς de feneratore, qui totum diem ad puteal consisteret, exspectans qui pecuniam adcipere vellet, multa vibice puteal eum flagellare. Verum enim vero non erat Satirici, ne dicam Persii, a rebus leuissimis ac fortuitis colores mutuari ad id describendum, quod indignatione sua et satirico flagello dignum existimasset, praesertim quum illae ad hoc minime pertinerent. Simplicissimam omnium interpretum, qui mihi quidem innotuerunt, rationem iam ante illos duumuiros iniit Badius Ascensius, qui *puteal* feneratores et vsurarios h. l. esse putat, et *multa vibice flagellare* pro: graui damno adficere, positum esse arbitratur. Britannicus vero *puteal* debitores esse, et *multa vibice flagellare* pro: molestum esse debitoribus in vsuris exigendis, existimat. Hoc satis sit de loco, cuius sententiam et vim fortasse nemo extricabit.

50. *bibulas*, laudis cupidas. *bibere* de aure habet quoque Horat. Od. II, 13, 32, et Prop. III, 4, 8. ibi Burm. Sensus: frustra, quum turpiter viuas, multitudinis laudibus delectaberis, quandoquidem ex eo, quod quis laudatur, non sequitur, eum laudes mereri.

51. *Respue, quod non es.* Noli admittere laudes, quas non mereris. *cerdo*, artifex sordidus pro hominibus, qui ex quauis re abiecta et turpi lucrum quaerunt. *munera*, laudes, quas in te conferre vult. *tollat sua munera*, abeat cum suis laudibus.

52. *Tecum habita.* Te explora. Horat. Sat. I, 3, 34 sqq. *curta supellex*, verae laudis penuria. Cognosces, quam parum sit in te, quod laudem mereatur.

COMMENTARIVS
IN SATIRAM V.

1—4. Poetae solent, incipit Noster, in rebus tragicis epicisue enunciandis, quum rerum copia vel vera vel simulata premantur, centum ora et linguas sibi optare.

1. *Vatibus hic mos est.* Respicit loca huiusmodi in poëtis satis obuia Homer. Il. β, 484 sqq. Virg. Aen. VI, 625 sqq. VII, 37 sqq. Ovid. Metam. VIII, 532 sqq. Trist. I, 453 sqq. Fast. II, 119 sqq. cf. Claud. paneg. in Prob. 55 sq.

3. *ponatur. poni* dicitur de thesibus a pueris tractandis et a magistro in schola praescriptis, sic apud Quintil. (Inst. II, 3.) saepius; h. l. positum *ponatur* pro: elaboratur pro tragoedo, nam *ponere* etiam de artifice dicitur, v. not. ad Sat. I, 70. *hianda* cum delectu, verba grandia enim pro animi adfectu, quem indicant, maiori, vehementiori etiam vocis contentione enuncianda sunt, sic Propert. II, 23, 5 sq. *hiare carmen* pro: canere. Quemadmodum autem literarum ratio illorum temporum ea erat, vt in leuibus rebus describendis sententiisque ieiunis plerumque exprimendis sublimia verba dictionumque ampullae adhiberentur: sic etiam tragoedi in fabulis agendis in eo peccabant, vt in repraesentando per vocis et gestus moderationem adfectu nec finem nec modum noscerent. Lucian. in Nigrin. T. I. p. 50. ed. Reiz. οὐδ' ἂν ἐκείνοις περιθεὶς τοὺς λόγους, μὴ καὶ κατ' ἄλλο τι γένωμαι τοῖς ὑπο-

κριταῖς ἐκείνοις, οἱ πολλάκις ἢ Ἀγαμέμνονος, ἢ Κρέοντος, ἢ καὶ Ἡρακλέους αὐτοῦ πρόσωπον ἀνειληφότες, χρυσίδας ἠμφιεσμένοι, καὶ δεινὸν βλέποντες, καὶ μέγα κεχηνότες, μικρὸν φθέγγονται καὶ ἰσχνὸν καὶ γυναικῶδες, καὶ τῆς Ἑκάβης ἢ Πολυξένης πολὺ ταπεινότερον. cf. Horat. in arte 96 ſq. Iuvenal. VI, 634 ſqq. *moeſto* naturam tragicae perſonae ſpectat. cf. Lucian. de Saltat. T. II. p. 284. ed. Reiz.

4. *Vulnera ſeu Parthi. Vulnera* hoc loco paſſiue, Horat. Sat. II, 1, 13 ſqq. Interdum etiam actiue, vt apud Virgil. Aen. II, 436. Parthi Romanorum hoſtes adſidui, numquam ſatis debellati, quamquam ſaepius bello tentati, ex Tacito, Suetonio, Dione Caſſio cet. ſatis noti. Triumphi ficti materiam aeque ac Germani Romanis Imperatoribus ſaepenumero praebuerunt, ad quorum Imperatorum gratiam ſibi conciliandam ſeu demerendam poëtae in celebrandis de hac gente victoriis communi ſtudio et concertatione inter ſe adnitebantur. Ovid. Faſt. V, 581 ſqq. cf. loca a Burm. ad Prop. III, 7, 53. laudata *ducentis ab inguine ferrum.* His verbis proprium aliquod Parthorum innui omnes fere interpretes fatentur. Qui ea ad imaginem hoſtis vulnerati haſtaque ſeu ſagitta traiecti, quam euellere conetur, trahunt, errare videntur, quippe quia boni ſcriptores τῷ *ducere ab* in tali re vix vtantur. Sed de eo, quid tandem ſignificent haec verba, in diuerſas partes omnes abeunt. Caſaubonus de modo iaculandi tela ſumſit, laudatque locum Euſtathii ad Homerum, vbi tres modi referuntur: παρὰ μαζὸν, παρὰ τὸ δεξιὸν ὠτίον, παρ' ὤμων, quibus tribus modis quartum *ab inguine* addit, adductus loco Propertii IV, 8, 43, qui tamen, quia magna eſt in eo codicum varietas, nihil probare poteſt. Et quis tandem iaculandi modum ab inguine concoquat! Heinſius de enſe hoc intelligit ad Ovid. Metam. II, 311. hunc ſecutus eſt Burmann. ad Valer. Flacc. I, 122; verum hoc modo Parthum nemo deſignauit. Parthi ſagittis in proelio maxime valebant, eaeque tela eorum propria. Pharetrae vero, in quibus ſagittas geſtabant, ab humeris pendentes ſuperiori ſua parte cubitum adtingebant, vt commode inde ſagittae depromi poſſent. Pindar. Olymp. II, 149 ſqq. Πολλά μοι ὑπ' ἀγκῶνος ὠκέα βέλη Ἔνδον ἐντὶ φαρέτρας cet. Ibi Schol. laudat Theocrit. XVII, 30, vbi legitur ἐπωλένιον φαρέτραν. Iam vero *enſem ducere* pro destringere, educere e vagina, notum eſt. Heinſ. ad Valer. Flacc. I, 122.

Quidni etiam dici poſſit, *ſagittam ducere*, pro: depromere ſagittam e pharetra? Illud *ab inguine* ſic facile a ſitu pharetrae poteſt explicari.

5 – 18. Poëta fingit ſe a Cornuto, cuius nomini hanc ſatiram inſcripſit, interpellatum: Quid hoc ſibi vult? aut quantae molis carmen paras? Tragicas res tractaturis hanc verborum pompam relinque. Tu ab omni ſtulta oſtentatione, quum te ad ſcribendum adcingis, liber es, verſusque componis vacuos ab omni tumore inani, ſed elegantes; ſcis mores prauos perſtringere. Huic rei verba et ſententias adcommoda omiſſis tragicis ampullis.

5. 6. Similitudo ſumpta eſt a ferculo, quod aliquis adponit. *quantas offas robuſti carminis ingeris? offa* eſt globulus ſeu portio cibi, h. l. ſignificat partem carminis. *robuſti* longe deducti. *ingeris*, adponis, obiicis, h. l. pro: meditaris. Senſus: Quam longe diductum carmen paras? *vt par ſit centeno gutture niti. Nititur* aliqua res eo, quo ſuſtinetur, et id, quod ſuſtinet, ſufficere debet oneri inpoſito; carmen *nititur gutture*, quando vox in recitando non deficit. Senſus itaque eſt: vt centum linguae, homines (*centenum guttur*) ad illud grande opus recitandum deſiderentur, aut carmini recitando vix ſufficiant. Quia, ſimilitudine retenta, hoc ferculum pluribus erat coenandum, adpoſite dixit: *quantas offas robuſti carminis*; ſed in ſimilitudinis delectu indicium poëtae requiras, neque troporum durities probari poteſt. Ceterum Perſii tempore non tam ingenioſi erant poëtae, vt rerum copia premerentur, ſed quum infinita rerum vi obrutos ſe his floſculis, ex Homero aliisque decerptis, profiterentur, fieri potuit, vt in ſumma rerum inopia tunc maxime ſolliciti eſſent, quid dicerent. Hanc ingenii paupertatem magnis quoque voluminibus ſtudebant diſſimilare, materia vndique congeſta et argumento ad taedium vsque dilatato. Iuvenal. I, 5 ſqq.

7. *Grande locuturi*, in eiusmodi argumentis verſaturi, quae v. 3. et 4. deſignata ſunt. *nebulas*, tales dictiones et floſculos, quibus poëtae antiqui vſi ſunt, qui floſculi, quum rei veritate deſtituantur, nihil niſi inanem ſpeciem praebent, vt nebulae. *Helicone*, in antiquorum poëtarum ſcriptis.

8. 9. Procne Philomelae filium Ityn Tereo, et Atreus Thyeſtae filios ipſi patri coenandos adpoſuit. Ovid. Met. VI, 424 ſqq. Senec. Thyeſt. 1035 ſqq. Serv. ad Virgil. Aen.

I, 572. An Neronem, qui Thyeſtem tragoediam egit, (Iuvenal. VIII, 228. et VI, 642. vbi v. Ruperti) notet Noſter, dubitari ſaltem poſſe exiſtimo. *olla* ſpectat ad argumentum fabulae, vt apud Claudian. I, 171: *Thyeſteae menſae*, et apud Horat. in arte 91: *coena Thyeſtae.* V. 9. *Feruebit* adpoſite ad ollam. *ſi quibus feruebit* pro: a quibus ſtylo tractabitur. *coenanda.* manet Noſter in allegoria. De mimo notum eſt: *ſaltare fabulam* Ovid. Triſt. II, 519. et Iuvenal. VI, 63, *ſaltare cyclopa* Horat. Sat. I, 5, 63; ſic Graeci quoque ὀρχεῖσθαι τὸν Ἕκτορα, τὸν Καπανέα, Lucian. de Saltat. poſuit autem *coenanda* pro ſaltanda ſeu agenda, quia vtraque fabula circa carnes liberorum coctas patribusque adpoſitas verſatur. *inſulſo Glyconi.* Tragoedum *Glyconem* fuiſſe, qui populo mire placuerit, et propterea a Nerone manumiſſus ſit, narrat Scholiaſtes ad hunc locum. *inſulſo*, inepto.

10—13. Pergit Cornutus: Tu ab inepto aliorum poëtarum tumore abhorres. Pro hoc poſuit id, quod facere illi, dum meditarentur, et quo grande aliquid ſe elaboraturos profiteri ſolebant. Huius oſtentationis triplex genus poſuit, vnum eorum, qui in meditando animi quaſi ardore aeſtuarent; alterum eorum, qui ſe totos in meditando defixos ſimilarent ad oſtentandam materiae grauitatem et difficultatem; tertium eorum, qui ſibi, dum ſcriberent, vehementer placerent, ſuperbosque inducerent vultus.

10. 12. *Tu neque anhelanti folle premis ventos.* Premit is ventos folle, qui facit, vt follis ventum ſeu auram adceptam rurſus emittat. *Anhelanti folle*, metaph. pro pulmonibus, totumque ſimpl. pro: tu non anhelas, non aeſtuanti te ſimilem facis, *dum coquitur maſſa camino*, i. e. dum argumenti tractatione occupatus es. Sumptum hoc a metallis, quae igne liquefacta in varias formas funduntur. Nonnulli *folle premere ventos* adcipiunt pro: folle retinere ventos, inflare ſe; quam tamen rationem epitheton *anhelanti* non admittit, qua etiam tota ſimilitudo turbatur. Cornutus enim negat, Perſium aeſtuanti ſimilem anhelare, dum in opere perficiendo occupatus ſit, vt follis ſoleat adcipere et reddere auram, dum metalla liqueſiant. Ceterum Horatius Perſio praeivit, Sat. I, 4, 19 ſqq. cf. Iuvenal. VII, 111 ſq. *nec clauſo murmure raucus Neſcio - - inepte.* Altera haec oſtentationis ſpecies. *clauſo*, obpreſſo. *raucus*, naturae murmuris conuenienter. *cornicaris.* Priſcian. VIII, 828. hoc interpretatur: in-

portunum garrire; κρώζειν, Ariftoph. Plut. 369. ibi Schol. cf. Heyn. ad Virg. Ge. I, 389. Cafaubonus ita adcipit: folus ambulas cornicis inftar; non fatis recte, vt videtur. Senfus: Tu non rauco murmure, cornicis inftar, tecum loqueris, nefcio quas res grandes (*graue*) animo tuo volutans. *inepte*, inepto more. cf. Horat. in arte 457 fq.

13. Sequitur tertia oftentationis fpecies. *Nec intendis*. nec id agis. *tumidas*, inflatas. *ftloppo* vox ficta ad exprimendum illum fonum, quem, buccae inflatae quum vi fubito comprimantur, ventus per labia emiffus edit. Senfus: non tu buccas nimium inflas, non ita, vt ventus ore vehementer compreffus per labia erumpat.

14. 15. 16. Sequuntur iam Perfii laudes. Cornutus ait, Perfium verba eligere in communi vfu pofita, ea apte componere, et oratione vti copiofa, non tamen tumida. In his Perfius fibi ipfe nimium tribuit.

14. *Verba togae* i. e. verba in fermonis vulgaris confuetudine verfantia. *Sequeris*, h. l. deligis. *Verba togae* obponuntur verbis fesquipedalibus, quibus tragici inepti tunc vtebantur. *iunctura callidus acri.* De iunctura feu compofitione verborum multa praeceperunt veteres rhetores, quae nos paffim adcurate intelligere non poffumus, non quia aurium noftrarum iudicium obtufius eft, vt quidam volunt, fed quia vel facilitas vel difficultas, qua veteres fingulas literas exprimerent, totaque fere pronunciatio earum nobis incognita eft, a qua tamen omnis de iunctura disputatio pendet.

15. *Ore teres modico. Os* faepe ponitur pro iis, quae dicuntur, ideoque pro dicendi genere, fermone, carmine. Gron. Obff. III, 1?. Burm. ad Valer. Flacc. II, 241. *teres*, ductum a membris humanis fuci plenis, non tamen tumidis, faepe transfertur ad orationem copiofam, non tamen luxuriantem. *Ore teres modico* pro: ore modice tereti, i. e. oratione, quae modicis et verborum et fententiarum et ornamentorum copiis inftructa eft. cf. Horat. in arte 323. *pallentes mores*, vel mores, qui reddunt homines pallidos, vel mores hominum acrem cenfuram metuentium, (Horat. Sat. I, 4, 33. Iuvenal. I, 165 fqq.) eamque ob caufam pallentium. *radere*, perftringere.

16. *Doctus*. Cafaubonus exiftimat, Cornutum poëtam fatiricum fuiffe, quia Fulgentius Planciades de prifco fermone verfum aliquem ex M. Cornuti fatira proferat, Perfiumque in fatiris fcribendis ab illo fuiffe inftitutum, con-

ligit idem ex hoc Perfii loco. Huic adcedere Wernsdorf videtur in poët. lat. min. T. III. p. XVII. Verum verfus ille, qui a Fulgentio citatur, dubitari poteft, ex quo fatirarum genere fuerit, quum reliqui fcriptores omnes, qui Cornuti mentionem faciunt, ne poëtam quidem eum fuiffe difertis faltem verbis narrant. Dio Caff. LXII. extr. memoriae quidem prodidit, eum a Nerone in confilium adhibitum fuiffe fuper carmine de rebus geftis Romanis inftituto. Hoc potuit omnino fieri, fiquidem doctus et nobilis grammaticus fuerit, qui etiam commentaria in Virgilium compofuerit, (Gell. II, 6; IX, 9. Macrob. Sat. V, 19. Charif. grammat. inftit. lib. I. p. 100. et 102. Putfch.) etiamfi verfus numquam feciffet. Quin Perfius, qui tantum Cornuto tribuit, vt omnia paene animi bona adcepta ei referat, fi etiam fatiras fcribendi artem ab eo didiciffet, multo fane difertius id non modo indicaffet, verum etiam magiftri artem laude debita celebraffet, quum reliquas eius virtutes tam copiofe exornet. *Doctus* igitur h. l. nihil mihi videtur effe, quam peritus, callidus. *defigere*, pro: notare. De verbo *figere* agens copiofe Heinfius ad Ovid. Heroid, VI, 91. illud *defigere* explicat: tamquam aculeo tangere fatiricis reprehenfionibus. Sed *defigere* eft proprie: humi figere. *Defigere aliquem* de poeta fatirico dici poteft, quando aliquem adeo adcurate depictum ante oculos hominum ponit, vt omnes illum viuum adfpicere putent. *Defigere* itaque eft: proftituere aliquem populo, et exponere eum vel rifui vel inuidiae. Horat. Sat. II, 1, 45 fq. *culpam*, homines inprobos. *ingenuo ludo*, carmine liberali et ingenuo, non obfcoeno aut maledico.

17. 18. *Hinc*, h. e. ex morum cenfura et inprobitatis caftigatione. cf. Horat. in arte 318. *trahe*, *quae dicas*, pete argumentum et dictionis colorem. *menfam cum capite et pedibus.* Atreus nempe Thyeftae fratri liberos eius ad aras immolatos partim affos partim elixos adpofuerat epulandos, et fub finem coenae capita illi pedes et manus filiorum oftenderat, vt cognofceret frater, quibus nefandis epulis effet delectatus. Hanc menfam, inquit Cornutus, aut omnino omne tragicum argumentum omitte. *plebeiaque prandia* obponuntur coenis illis nefandis, pro omni argumento ex vita communi petito.

19 – 29. Se fibi quidem, Perfius Cornuto refpondet, optare centum voces non ad nugas carmine celebrandas

verborumque inani tumore fucandas, ſed ad animum ſuum, quo ſit erga praeceptorem, prolixe declarandum. Honeſta ſane oratio, ex qua liberalis Perſii indoles et egregia in Cornutum pietas luculenter adparet.

19. *hoc*, huiusmodi floſculis v. 1. et 2. *bullatis nugis* iidem floſculi intelligendi ſunt, in quibus nihil ſolidi ineſt, ſed qui vt bullae praeter inanem tumorem nihil habent. Tumorem Martial. IV, 49, 7. *veſicam* vocat.

20. *Pagina* ſeu pro eo ſaepe ponitur, quod in illa ſcriptum eſt, ſeu pro toto opere. Propert. II, 17, 1. Ovid. Triſt. V, 9, 3. Martial. IX, 78. Ovidius l. c. habet *creſcit*, Perſius, adcommodate ad *bullatas nugas*, ſcripſit *turgeſcat*. *dare pondus idonea fumo*, Horat. Epiſt. I, 19, 42. i. e. quae pagina nugis (*fumo*) poſſit dare aliquam dignitatem. Senſus: Non equidem id ago, vt huiusmodi nugis dilatentur mea ſcripta ita comparata, vt illis inde nugis, quae per ſe nihili ſint, aliqua dignitas adcreſcat.

21. *Secreti loquimur.* Hoc praemittit ad omnem adulandi ſuſpicionem amouendam. *hortante Camena*, i. e. impetu pectoris mei id exigente.

22. *Excutienda. Excutere* portitorum ſolenne verbum, qui ſarcinas peregrinantium apertas explorabant, num forte ibi ineſſent merces inſcriptae, quas, quum inueniſſent, publicabant. Seneca Epiſt. 72. *Explicandus eſt animus, et, quaecumque apud illum depoſita ſunt, ſubinde excuti debent. praecordia*, *Φρένες*. Theocrit. XXIX, 3. *Κἠγὼ μὲν τὰ Φρενῶν ἐρέω κέχτ' ἐν μυχῷ.*

23. *quantaque noſtrae Pars tua ſit, Cornute, animae.* Suauiſſima eſt imago perfectae amicitiae duorum animorum voluntatis et morum ſimilitudine in vnum quaſi coaleſcentium, vt alter alterius pars habeatur; hac vſus eſt non ſemel Horatius Od. I, 3, 8. II, 17, 5 ſqq. Ovid. ex Ponto III, 4, 69. Stat. Silv. III, 2, 7 ſq. Egregie Lucianus in Toxar. T. II. p. 558. ed. Reiz. amicum alterum leniter reprehendentem, qui ſibi bene de ipſo merito gratias ageret, induxit: *γελοῖα τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἂν ποιοῖμεν, εἰ πάλαι ἀναμιχθέντες, καὶ, ὡς οἷόν τε ἦν, εἰς ἕνα συνελθόντες, ἔτι μέγα νομίζοιμεν εἶναι, εἰ τὸ μέρος ἡμῶν ἔπραξέ τι χρηστὸν ὑπὲρ ὅλου τοῦ σώματος· ὑπὲρ ἑαυτοῦ γὰρ ἔπραττε, μέρος ὂν τοῦ ὅλου εὖ πάσχοντος.*

24. *pulſa*. v. ad III, 21. cf. Auſon. idyll. XVI, 12 ſqq.

25. *et pictae tectoria linguae.* Ab altera metaphora transit ad alteram. Vi obpoſiti ſenſus eſt in aprico; dicere

vult Noster, Cornutum posse dignoscere verum amicum a falso et similato. *tectorium*, *κονίαμα*, incrustatio parietum ex arena et calce, inde pro fuco. Iuvenal. VI, 467. *pictae tectoria linguae* pro: tectoriis, quibus lingua obducta est. *Pictae* non placuit I. G. Graevio, legitque *fictae*. v. Syllogen epistol. a viris ill. scr. cur. Burmann. T. IV. p. 298. h. l. *pictae tectoria linguae* sunt verba similata, animi beneuolentiam mentientia.

27. *sinuoso in pectore*, i. e. in pectore multos recessus habente, vbi aliquid conditum possit latere. Similitudo de amplo vestimento sumpta.

28. *traham* sc. ex sinuoso pectore. *pura*, candida. *Resignari* proprie de literis dicitur, quibus signum detrahitur; itaque *resignent* pro: aperiant, declarent.

29. *enarrabile*. spectat ad adfectus magnitudinem, quae verbis exprimi nequit. *arcana fibra*, quod supra, *sinuoso pectore*. Lucan. II, 285 sq. Sil. I, 140.

30—51. Ego me tibi, o Cornute, pergit Persius, puerili aetate exacta in disciplinam dedi, tu me fouisti animumque meum ad virtutem formasti; seria nos vna tractavimus rursusque vna animos relaxauimus; hanc studiorum et voluntatis communionem naturae certe et fato debemus. 30. Tempus, quo aetas iuuenilis incipit, egregie per ea declaratum est, quae tunc adcidere solent. *Quum primum pauido custos mihi purpura cessit*. Purpuram seu praetextam ideo gestamen puerorum fuisse, vt haec aetas ab omni iniuria tuta esset, nonnulli tradiderunt. Macrob. Sat. I, 6. Quintil. Declam. 340. Puto tamen illud potius recentiorum huius moris et instituti interpretamentum fuisse, quam veram caussam. Hoc constat, frequentem fuisse amorem in praetextatos, in primis sub Imperatoribus, eamque aetatem omnis generis libidini maxime fuisse expositam. Cic. in Catil. II, 2 et 10. Philipp. II, 18. Iuvenal. X, 304 sqq. et Martial. saepius. Quumque nefandis amoribus vel vnice praetextati inseruirent, atque hoc vitium Persii tempore tam late pateret: parum commode *purpura* h. l. pudicitiae custos videtur vocari; quamobrem sic legendum esse existimo: *Quum primum pauido custos, quum purpura cessit*. Etenim pueros semper paedagogi in ludum literarium sequebantur, qui illorum curam agerent, pudoremque seruarent; hoc satis notum est ex Horat. Sat. I, 6, 81 sqq. in arte 161. Iuvenal. X, 114 sqq. Martial. XI, 40. Erat enim, quod patres pueris timerent.

Propert. II, 3, 10 ſq. Petron. 85. Valer. Max. 3. 1; 4. 1. Plin. Epiſt. III, 3. *pauido* cum reſpectu ad pudorem primae aetatis proprium. cf. Catull. LXVIII, 15 ſq. Ovid. Triſt. IV, 10, 27 ſqq. Propert. III, 13, 3 ſqq.

31. *Bullaque.* Bullae ad propellendas incantationes et faſcina ingenuis pueris et altiore loco natis aureae, pauperioribus e corio factae, e collo ſuſpenſae, quum togam pueri praetextam poſuiſſent, laribus donabantur. Iuvenal. V, 164 ſq. interpp. ad Petron. 60. *ſubcinctis.* lares erant habitu peregrinantium. Vetus interpres ad h. l. *Quia gabino habitu cinctuque dii penates formabantur, obuoluti toga ſuper humerum ſiniſtrum dextro nudo.* Plura de laribus apud Burm. ad Ovid. Faſt. V, 129 ſq. et apud Broukh. et Vulp. ad Prop. IV, 1, 131.

32. *blandi comites*, adſentatores, qui latus meum tegebant, in cuſtodis ſeueri locum ſubcedentes. Subple: erant mihi, vel permiſerunt mihi. *Suburra* vicus Romae celeberrimus in ſecunda regione, a ſcortis in primis et lupanaribus frequentatus. Martial. VI, 56. Burm. in Anthol. lat. T. II. Ep. 41. p. 514.

33. *umbo.* ſic vocabatur centrum plicarum in toga lautiorum et elegantiorum. cf. Tertullian. de Pallio p. 373 ſqq. Lugd. Bat. 1654. *candidus vmbo* obponitur praetextae, et *candidus vmbo* ſeu toga pura indicat aetatem iuuenilem, qua quis ſuo more incipit viuere a nullo tutore amplius cuſtoditus. Propert. III, 13, 2 ſq. IV, 1, 131. Ovid. Faſt. III, 777. *ſparſiſſe*, circumtuliſſe.

34. *Quumque iter ambiguum eſt.* v. not. ad III, 56. Ex quo iuuenis incipit eſſe ſuae tutelae, duplex poteſt inire vitae genus, vel virtutem colere, vel inſeruire vitiis; tunc amico opus eſt fideli, ſeu admonitore ſapienti, qui eum in rectam viam deducat. *et vitae neſcius error*, i. e. ignoratio eorum, quae ad vitam ſapienter degendam neceſſaria ſunt. Ceterum ſimilitudinem itineris a peregrinantibus abſoluendi, ſeu ſpatii a concertantibus decurrendi ad vitam ſaepe transferri, nota res eſt.

35. *trepidas mentes*, dubitantes iuuenes et adhuc incertos. *ramoſa ad compita.* Innumerabiles enim ſunt viuendi rationes, ex quibus optimam eligere et ſequi hoc opus eſt, hic labor. Quam diſerte, quam ornate, quam grauiter ſimplex res expreſſa ſit, vel interprete tacente, vnusquisque ſentiet. Illis quinque verſibus continetur: Simulac exceſſi ex ephebis.

36. *Me tibi fubpofui. Subponi* proprie de vitulis lactentibus dicitur. Varro R. R. V. 2. 5. 17. Vt fapientiae praeceptis a te nutrirer, me tibi quafi fubpofui. Aut fubpofuit fe Perfius difciplinae Cornuti, vt iumenta iugo colla. Ovid. Am. III, 11, 13.

37. *Socratico finu*, i. e. ita vt Socrates folebat difcipulos fuscipere. Seneca Med. 284. *Vade, hos paterno, vt genitor, excipiam finu.* apud Petron. 129. eft *Socratica fide.* cf. Quintil. I, 9; II, 2. praecipientem, quales effe debeant praeceptores. *tunc fallere follers regula.* Intelligitur praecipiendi ratio, quae animo fe infinuat, fenfimque eum inficit et colorat, ita vt eius vis vix percipiatur. Eodem fenfu *fefellit* vtitur Horat. Epift. I, 17, 10.

38. *intortos mores*, i. e. prauos, qui, vt lignum aliquod regula abpofita, fic praeceptis fapientiae diriguntur et emendantur.

39. *Et premitur ratione animus.* Translatum hoc a equis domandis. v. Heyn. ad Virgil. Aen. VIII, 81. cf. Propert. II, 1, 10. Senfus: coercetur animus (θύμος, omnes cupiditates et adfectus: Scholiaft. ad Arift. Ran. 864.) fapientiae et morum praeceptis (*ratione*) et emendatur. *vincique laborat*, reluctans, aegre vincitur.

40. *ducit vultum* fc. animus, i. e. formam adcipit, in formam aliquam fingitur. *artificem.* Interdum *artifex* pro eo ponitur, quod in fuo genere confummatum ac perfectum eft. Ovid. A. A. III, 555 fq. Valer. Flacc. VI, 465. Cafaubonus putat, Perfium fcripfiffe *artificis* feu *artifici*; fed emendatione nihil eft opus. v. Burm. ad Prop. I, 2, 8. Broukh. ad eumdem II, 23. 8. *tuo fub pollice.* translatum hoc eft a re plaftica: (Martial. VIII, 6, 9 fq.) vt fcilicet artifex imaginem ex cera aliaue materia fingit, fic fapientiae magifter animo, quam vult, formam quafi inprimit. Iuvenal. VII, 237 fq. Ovid. Metam. I, 402. Stat. Achill. I, 334. Silv. IV, 6. 27; Plin. Epift. VII, 9, 11; Senec. Epift. 50. *Robora in rectum, quamuis flexa, reuocabis; curuatas trabes calor explicat, et aliter natae in id finguntur, quod vfus nofter exigit; quanto facilius animus adcipit formam, flexibilis et omni humore obfequentior.*

41. Hactenus declaranit Nofter, quid Cornuti difciplinae deberet; iam a v. 41—51. communionem ftudiorum et voluntatis, quae fibi cum eodem intercefferit, exprimit. *longos foles* i. e. dies longos. Virgil. Aen. III, 203. Nemef. eclog. II, 25. Sic Graeci quoque Aelian. V. H. XIII, 1.

longos puto adiectum esse ad designandum totius diei spatium ab orto sole ad eius occasum.

41. *primas noctes*, i. e. primas quasque noctis partes. h. l. cum delectu *decerpere* positum, vt priori versu *consumere*.

43. *disponimus*, i. e. dispertimus in singulas diei partes, *vnum opus*, studia nostra communia. Casaubonus mauult *vna*, quod tamen h. l. non conuenit; non enim dicere vult Noster, se eodem tempore studiis vacasse, quo Cornutus, sed easdem res cum illo et eodem tempore tractasse. cf. Virgil. Georg. IV, 184.

44. *seria;* proprie dicendum fuisset: animum seriis rebus intentum. *verecunda mensa*, coena frugali, aut cibo modico.

45. His, qui vsque ad v. 51. sequuntur, versibus hoc voluit Noster indicare: Quum tanta sit studiorum et voluntatis inter nos similitudo, non potest fieri, quin ea certo alicui fato debeatur. *Equidem*, adfirmandi particula. *foedere certo*, certa et constituta lege. Virgil. Aen. I, 62. Sil. XV, 75.

46. *dies*, vitam nostram. *et ab vno sidere duci*, i. e. natales nostros in eamdem constellationem cadere. A stellarum enim compositione et inclinatione ea, qua quis lucem adspexisset, indolem eius et naturam, studia, commoda et incommoda vitae futurae pendere, antiquitatis superstitio sibi persuasit. Opinio haec rudibus ingeniis familiarissima, ideoque et vetustissima, ex eo fonte profluxit, vnde plurimi et maximi errores, quibus mortales ducuntur et exagitantur, originem traxerunt. Procliuis est enim omnis aetas vel remotissima, a literarum studio nondum philosophiae luce conlustrata, ad indagandas earum rerum, quae vel magnitudine sua in admirationem sui rapiunt, vel vtilitate aliqua ad hominum vitam insignes sunt, vel omnino ad genus mortalium aliqua ratione pertinent, rationes et causas. Quo in studio labsi sunt homines eo grauius, quo minore rerum cognitione instructi illud adgrederentur, quum rerum simul existentium, quae nulla societate inter se coniunctae essent, in alterutra alterutrius causam et rationem sitam esse existimarent. Id quod non solum omnibus astrologiae deliramentis locum fecit, sed et mater fuit omnium errorum, quos quidem futuri praesciendi amor fouerat, innumeraque mala in vitam hominum induxit. Quantum praua haec studia Ptolemaeo-

rum aetate viguerint, de hoc v. Heyn. Opufc. T. I. p. 109. Ceperunt autem noua femper incrementa omni memoria, qua homines debilitatis et fractis per luxum et mollitiam corporis et animi viribus rerum futurarum metu cruciarentur. Iuvenal. VII, 194 fq. Ceterum id dicitur *duci a fidere*, in quod fidus vim fuam exferit, aut cuius ratio a fidere pendet.

47—49. Sub eodem fidere nati fumus, vel fub Libra vel fub Geminis; hoc cum ornatu enunciatum eft. Prius fic: *Vel Parca tenax veri fuspendit tempora noftra libra aequali:* (*Parca tenax veri* eft fatum Stoicorum inmutabile ac certum; *fuspendit libra aequali tempora noftra* i. e. exaequauit vitam vtriusque noftrum Libra illa iufta) pofterius fic: *feu hora nata fidelibus*, i. e. feu tempus, fub quo amici fideles nafcuntur; *diuidit fatá concordia duorum in Geminos*, i. e. curam fatorum noftrorum concordium difpertiuit Geminis.

50. *Saturnumque grauem* pro: vim noxiam Saturni; eft enim maleficum fidus. Iuvenal. VI, 568. *frangimus*, vincimus, mollimus. v. Barth. ad Claud. bell. Gild. 249; in Entrop. I, 145. *Ioue noftro*, Ioue nobis propitio. cf. Propert. IV, 105 fq. Horat. Od. II, 17, 17 fqq. An *frangere* et *temperare* propria Aftrologorum verba fuerint, dubito; hoc certum videtur, ea h. l. adprime conuenire. Senfus: Eodem fato vterque noftrum vtitur, non fane ab omni parte felici, fed quo bona mixta fint malis, adeo tamen, vt mala a bonis fuperentur. Ceterum cur a genethliacis Saturni ftella malefica, Iouis falutaris habeatur, (Macrob. Sat. I, 19.) ignorabant vulgo: vna ratio adfertur ex Ptolemaeo Fabric. bibl. Graec. T. IV. c. 14. p. 449. Multi iam ex veteribus huic fuperftitioni anili bellum indixerunt. Favorin. apud Gell. XIV, 1. Cic. de Div. II; et Sext. Empir. V. Manfit tamen perfuafio vulgaris, vt, fub quo quis fignorum Zodiaci effet natus, ab illius figni natura et indole colorem animi traheret, vt a Libra aequitatem, a Geminis propenfum ad intimam familiaritatem animum, (in hoc autem videntur fibi veteres non femper conftitiffe. v. intpp. ad Petron. 39.) malignitasque vnius ftellae bonitate et falubritate alterius quodammodo coerceretur et temperaretur. v. Iani Excurf. ad Horat. l. c.

51. Verborum ordo: *Certe eft aftrum nefcio quod, quod me tibi temperat*, i. e. quod facit vt in eadem voluntate et ftudio verfer.

52—61. Pergit Noster; Studia hominum diuerſa ſunt, alii quaeſtu, alii deſidia, alii ludo, alii amore ducuntur, et ad extremum praeteritos dies nequidquam omnes dolent.

52. *Mille hominum ſpecies*, i. e. ingens eſt diuerſitas in hominum figuris; *et rerum discolor vſus*, et res multiplici ratione vtiles eſſe poſſunt.

53. *Velle ſuum cuique eſt, nec voto viuitur vno*, i. e. ſua quisque voluntate, ſuis ſtudiis ducitur. Senſus huius et prioris verſus hic eſt: Vt homines et res ſpecie et vſu vehementer inter ſe differunt; ſic etiam voluntates hominum et ſtudia circa eas res earumque vſum. Varietatis hominum in figuris et moribus ſaepe mentio eſt. Ovid. A. A. I, 759 ſq. cf. Horat. Od. I, 1. Sat. I, 4, 25 ſq.

54. *Mercibus Italis.* Quibus rebus ex Italia exportatis merces externas permutarent Romani, non ſatis conſtat. v. Heyn. Opuſc. T. III. p. 51. *ſole recenti*, i. e. in regionibus orientem verſus. Horat. l. c. forſan Alexandria eſt intelligenda, vbi emporium erat rerum Indicarum.

55. *Rugoſum piper.* Plin. H. N. XII. ſect. 14. *Hae* (piperis ſiliquae) *priusquam dehiſcant, decerptae, toſtaeque ſole, faciunt quod vocatur piper longum; paullatim vero dehiſcentes maturitate, oſtendunt candidum piper; quod deinde toſtum ſolibus, colore rugisque mutatur.* — *pallentis cumini* Plin. XIX. ſect. 47. in Aegypto optimum naſcitur, amiciſſimum inter omnia condimenta; in ſtomachi remediis praecipuum, pallorem tamen bibentibus gignens. Plin. XX. ſect. 57. Horat. Epiſt. I, 19, 18. Nihil erat gulae Romanorum exoptatius, quam quo faſtidium pellere, aut famem excitare, ventriculoque nimio ciborum vſu adtrito nouas vires addere poſſent. cf. Horat. Sat. II, 8, 6 ſqq.

56. *Hic ſatur* c. Pertinet ad homines, qui inter ſomnum et epulas omne vitae tempus transigunt; cibis enim praeter modum oppletis ſomnus ſolet obrepere. *inriguo*, i. e. qui inrigat. Tibull. II, 1, 44. In primis ſomnus cibo et potu probe oneratis ſudorem excutere ſolet. Ceterum de ſomno quali ſolenne eſt *inrigat.* v. Heyn. ad Virg. Aen. I, 691. *turgeſcere*, ſaginat enim quies; inde *ſomnus obeſus* apud Sulpic. Sat. 56.

57. *campo* ſc. Martio (Horat. Od. I, 8, 4.) i. e. ludis et exercitationibus corporis, quibus in campo Martio Romani vtebantur. Suet. Aug. 83. *hunc alea decoquit.* Vt grauius ſententiam exprimeret poëta, verbum petiuit ex

eo, quod vehemens huius rei ſtudium ſubſequi ſolet; nam aleae nimis deditus rem familiarem abſumit et ex diuite fit pauper. Iuvenal. I, 88. Voluit dicere: hunc alea delectat; pro hoc dixit: hunc alea decoquit, pauperem reddit.

58. *In Venerem eſt putris.* Idem expreſſit, quod habet Claudian. X, 65. *Viuunt in Venerem frondes*, ſed alia ratione. *Putris* poſſis hoc loco *laſciuus* exponere. v. Iani ad Horat. Od. I, 37, 17. verum praeſtat ſumere, Perſium vt in ſuperiori verſu verbum inde petiiſſe, quod nimium Veneris vſum ſequi ſoleat, quo ſanguis et humores inquinantur, viresque corporis debilitantur. Interpretor itaque *putris:* reſolutus, corruptus. cf. Virgil. Georg. IV, 198. Olim pro *eſt putris* legi *prurit*, Martial. III, 58, 111. Olim pro *eſt putris* legi *prurit.* v. Martial. III, 58, 111. — *lapidoſa* a lapidibus, qui in articulis concreſcunt. Horat. Epiſt. I, 1, 31.

59. *fregerit*, debilitauerit et diſtorſerit. Horat. Sat. II, 7, 16. *veteris ramalia fagi*, ſic vocat membra hominis nimio Veneris et vini vſu marceſcentis, morboque articulari torti, quia fagi vetuſtate iam aridae rami citiſſime humore putreſcunt et corrumpuntur. Pallad. Novemb. XV, 2. Plin. H. N. XVII. ſect. 79.

60. *Tunc craſſos transiſſe dies, lucemque paluſtrem. craſſos dies*, i. e. dies in aere craſſo transactos. Cic. pro Sext. c. 9.: *Quis enim clauum tanti imperii tenere et gubernacula reipublicae tractare in maximo curſu ac fluctibus poſſe arbitraretur hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum et ſtuprorum.* Si haec ad balnea ſpectant, vt Caſaubonus putat, nihil aliud poſſunt ſignificare, niſi vitam omni voluptatum genere transactam. Verum poëta tunc in partium delectu peccaſſet; quid enim hominibus, qui balneis frequenter vtuntur, cum chiragra? Dies in ganeis et lupanaribus conſumptos intelligas. Iuvenal. VI, 130 ſq. cf. Burm. ad Anthol. lat. T. II. v. 14. Aut ſi balnea intelligenda ſunt, ea ſpectauit Noſter, quae in balneis fierent, quum viri et feminae promiſcue lauarentur. Martial. III, 51. VII, 34. XI, 48. quem morem Romanos a Graecis adcepiſſe teſtatur Plutarch. Cat. mai. c. 22. ed. Hutt.

61. *ſeri*, graece pro: ſero. *ingemuere* pro: intellexere, ſenſere cum gemitu. Corpus ſcilicet morbis debilitatum et fractum tandem eos admonet, voluptatum decurſum iam eſſe factum, finemque vitae inſtare.

61 – 72. His miſeris et perditis hominibus obponitur iam Cornuti viuendi ratio. Hunc dicit Noſter literis et iuuenum inſtitutioni vacare. Monet deinde homines, vt ab eo petant viuendi rationem, neque id differant, numquam enim eum incipere, qui ſemper rem procraſtinet.

62. *inpalleſcere* ſtudii acerrimi et adſidui vim inuoluit, quae augetur adiecto *nocturnis;* tempora vel ſomno ſubrepta ſtudiis inpendit Cornutus.

63. *Cultor iuuenum*, qui operam locas in erudiendis iuuenibus. *purgatas* translatum ab agro colendo, qui primo purgatur ab herbis ſterilibus et noxiis, deinde inſeritur. Opiniones prauae et vitia praecludunt quaſi aures ad virtutis praecepta; illis eradicandis aures quaſi purgantur et virtutum praeceptis patent.

64. *Fruge Cleanthea.* Claudian. XVII, 87 ſq. i. e. praeceptis e Stoicorum ratione petitis. *Cleanthes* Zenonis diſcipulus praeceptorque Chryſippi. v. Menag ad Diog. Laert. VII. ſect. 174. A Cicerone Acad. Quaeſt. IV, 41. vocatur *maiorum gentium Stoicus.*

65. *Finem animo certum.* Ariſtot. Eudem. II. δεῖ ἅπαντα τὸν δυνάμενον ζῆν κατὰ τὴν αὑτοῦ προαίρεσιν θέσθαι τινὰ σκοπὸν τοῦ καλῶς ζῆν, πρὸς ὃν ἀποβλέπων ποιήσεται πάσας τὰς πράξεις. ὡς τό γε μὴ συντετάχθαι τὸν βίον πρός τι τέλος ἀφροσύνης πολλῆς σημεῖον ἐστι. Senec. Epiſt. 71. *Vita ſine ſcopo vaga — ſcire debet, quid petat ille, qui ſagittam vult mittere, et tunc dirigere et moderari telum; errant conſilia noſtra, quia non habent, quo dirigantur.* Ad eumdem finem omnes actiones hominis reuocandae ſunt, eoque continetur, quod Epictetus vocat τὴν ἐπιστήμην τοῦ βίου. *animo* caſus tertius, *petite animo. viatica.* Vt in itinere viatico, ſic in vita praeceptis opus eſt. *canis* ſc. capillis i. e. ſenectuti. *miſeris.* Multa incommoda ex corporis inbecillitate ſenectutem comitantur, morsque ipſa in conſpectu ſemper eſt; contra haec omnia ſenectuti praeſidia ſunt comparanda, vt mala quaecumque fortiter ferant decrepiti, mortemque neque adcelerent neque reformident. Iſta praeſidia bene *viatica*, ἐφόδια, adpellantur, quippe quae ſuſtentent hominem in vitae peregrinatione. Bene Horatius Epiſt. I, 1, 24 ſqq. de philoſophiae vtilitate ad vitam communem loquitur.

66. In ſermone vulgari ſic pergendum fuiſſet: Sentiunt quidem homines, ſine ſapientiae ſtudio beatam vitam nullam eſſe, ideoque ei eſſe vacandum; ſed praeſentium

voluptatum inlecebris inretiti consilium suum in aliud tempus semper differunt; quumque haec temporis, quamuis breuissimi, dilatio semper et sine fine amplietur: fit, vt mors prius vitae, quam recta ratio huic in diuersum fluctuanti consilio, finem inponat. cf. Martial. I, 16, 11 sq. V, 60. Noster statim huiusmodi dilatorem inducit, dicentem: *Cras hoc fiet. hoc* sc. vt philosophiae operam dem. Noster respondet: *Idem cras fiet. Idem* sc. quod hodie fit, vt tu dicas iterum: *cras fiet.* Ignauus quasi mirabundus ad haec: *Quid*, inquit, sc. dubitas; *quasi magnum* sc. illud sit negotium diei vnius concessio: ita

67. *Nempe diem donas*, vsum vnius diei concedis. Potest autem *Nempe* h. l. significare *scilicet* hoc sensu: tu diem donas (ita dubitanter) quasi magnum scilicet. *Sed quum lux altera venit. Sed* spectat id, quod, omissum quidem, per se tamen intelligitur: Concessio vnius diei non magna quidem per se est, sed etc.

68. *Iam cras hesiernum consumpsimus.* Romani ab ortu solis dies numerabant; orto igitur sole praecedens dies erat finitus.

69. *ecce aliud cras Egerit hos annos. egerit* pro: consumserit, Valer. Flacc. VIII, 453 sq. Ecce aliud cras, in quod tu semper studium philosophiae differs, consumserit *hos annos*, in quibus procrastinatorem egisti; seu breuius: procrastinando praesens tempus semper perdis. *et semper paullum erit vltra* sc. illud cras. Procrastinando numquam adtinges illud cras, quamquam paruo spatio a te semper remotum. Casaubonus illud ita interpretatus est: Paullatim semper tibi erit aetas grandior, et propius ad metam adcedes. Verum meam rationem veram esse, probat sequens similitudo, qua Noster illa verba paullulum obscuriora explicat et inlustrat.

70. 71. 72. Verborum ordo: *Nam frustra sectabere canthum, quamuis vertentem sese prope te, quamuis temone sub vno. canthum* verbum Hispanicum. Quintil. Inst. I, 5. ibi Burm. hoc loco pro: rota, vt ἄντυξ (Homer. Il. ε, 728.) proprie lamina ferrea, quae rotam ambit. *temone sub vno*, sub eodem curru; quo illud *prope te* non solum explicatur, verum etiam vis eius augetur. *Quum* (tu quasi) *rota posterior curras.* Apta est imago et sensus apertus: Vt rota posterior numquam anteriorem, quamquam sub eodem curru, minimaque distantia se vertentem, adsequetur; sic illud temporis momentum,

quod, quamuis exiguis spatiis, semper tamen differt, numquam tibi continget, quo te ad rectiora studia et bonam mentem sis conlaturus. *et in axe secundo*, et in curru, celeriter moto. Virgil. Aen. I, 156. ibi v. Heyn. Aliter eamdem rem expressit Horat. Epist. I, 2, 41 sq. et temporis fugacitatem egregie descripsit Ovid. Met. XV, 179 sq.

73 — 90. Iam reliquum erat, vt doceret poëta, cur haec dilatio sapientiae studii apud istos ignauos sempiterna sit et esse debeat; quod vt faceret, paucissimis verbis potuisset defungi, adiectis his: sunt enim non sui iuris, sed voluptatum et cupiditatum mancipia, quarum imperium in dies magis magisque confirmatur. Horat. Od. II, 2, 9 sq. Enimvero id erat illud ipsum argumentum, quod fusius tractandum in hac satira sibi proposuerat, ad quod sibi per ea, quae in antecedd. dicta sunt, viam quasi muniuit, quum prius, vt in epistola, cuius formam satirae huic induit, mos et consuetudo fert, caritati suae et gratissimo in Cornutum praeceptorem animo paullo prolixius satis fecisset, docuissetque breuibus, quantum ad beatam hominum vitam referret, libertate vti, cuius vera indoles ex Stoicorum mente in sqq. describitur. Non eum esse liberum, Noster disputat, qui libertate ciuili vtatur. Primum ridet vulgarem opinionem, qua seruus nequam liber existimetur et honestus, quando manumissus sit; deinde negat, illud: *viuere ut velis* recte a vulgo intelligi; tandem de hac re quasi scholam se explicaturum profitetur. Ceterum notum est inter Stoicorum disciplinae effata: ὅτι πᾶς ἄφρων δοῦλος. καὶ ὅτι μόνος σοφὸς ἐλεύθερος. cf. Cic. parad. 5. Cui quasi fundamento reliqua, quae dicuntur, superstructa sunt.

73. *non hac, quam vt quisque* pro: non hac, qua, vt quisque eam. *Velina* vna erat e tribubus rusticis.

74. *Publius Velina*, Publius e tribu Velina. *quisque Publius*, pro: vnusquisque ciuis Romanus factus. Plena libertate donati et ciuitatem et nomen manumissoris adcipiebant et in aliquam tribum referebantur. *emeruit.* Adludit fortasse Noster ad nefanda illa ministeria, quibus a dominis manumissionem inpetrare serui studebant: nam simpl. pro: nactus est, illud positum esse vt credam, a me inpetrare non possum. Libertatem verò plenam nanciscebantur ex lege Norbana ab a. V. c. 771. ii solum, qui vel per vindictam, vel per censum, vel per testamentum libertate donati erant. Hi soli quoque omnium commo-

dorum, quibus ciues Romani fruebantur, participes erant. Et quae erant ista commoda? non digna sane Romano nomine. Quotannis et saepe singulis mensibus frumentum ciuibus tenuioribus ab Imperatorum liberalitate viritim distribuebatur, vt plebis animum, cuius vota pane et circensibus absoluebantur, a nouarum rerum studio auocarent, sibique deuincirent. Parua quidem res erat, si id, quod singuli adciperent, spectas, si summam, haud contemnenda. Sueton. Caes. 41. *tesserula*, per tesserulam seu tesseram, quam adcepit. *Tessera* signum, quod dabatur iis, quibus frumentum erat promissum, et quo prolato frumenti, quantum in tessera erat scriptum, copia fiebat; largitiones enim semper fere ad certum ciuium numerum pertinebant. Casaub. ad Suet. Aug. 41. Dio Cass. LX, 10. Iuvenal. VII, 174. vbi v. Ruperti. cf. Onuphr. Panuinium de ludis circens. II, 3. ibi not. Argoli. in Thesaur. antiq. Rom. T. IX. p 402. et Buleng. de venatione circi c. 24. l. c. p. 794. Nomina ciuium, vt sciretur, quibus tesserae essent datae, tabulis ceratis inscribebantur, aut aeneis incidebantur. Senec. de Benef. IV, 28. *scabiosum* munusculi vilitatem indicat; frumentum scil., vt in granariis publicis saepe adcidit, a gurgulionibus exesum seu omnino situ conruptum.

75. *Heu steriles veri*, ita bene illi vocantur, quorum cogitationes a rei veritate semper abhorrent, et qui parum verae libertatis vim et naturam nouerunt.

76. *Vertigo*. Manumittendus a domino dextra coram praetore prehensus circumagebatur his verbis: *Hunc hominem liberum esse volo.* Quo facto praetor, lictore iussu eius vindictam capiti serui inponente: *Aio te*, dicebat, *liberum more Quiritium.* Senec. Epist. 8. *Philosophiae seruias oportet, vt tibi contingat vera libertas. Non differtur in diem, qui se illi subiecit et tradidit, statimque circumagitur. Hoc enim ipsum philosophiae seruire libertas est.* cf. Plin. Epist. VII, 16, 4. *Hic Dama est* cet. Ridet populi opinionem, quandoquidem ad illam libertatem ciuilem vel abiectissimo cuique via pateat. *tressis* nullius pretii; verbum a *tribus assibus* contractum; spectat ad mores pessimos, vt *agaso* ad conditionem vilissimam.

77. *lippus*. Ergo etiam corporis vitiis turpis. *in tenui farragine*, in rebus minutissimis eius administrationi commissis.

78. *Verterit hunc dominus*, pro: si dominus hunc iusserit liberum esse, seu si eum manumiserit. v. ad v. 75.

momento turbinis, ſimulac a domino circumactus eſt. *exit* ſaepe de rebus in alias formas mutatis, vt in re figlina de vaſis, vſurpatur. Horat. art. 21.

79. *Marcus Dama.* Nomen et pronomen mutuabantur libertini a patronis; agnomen erat ſeruile prius. Senſus: Statim fit liber et ciuis Romanus. *papae!* admirantis eſt cum riſu mordaci. *Marco ſpondente recuſas* etc. Neque manumiſſi haec neque paraſiti alicuius, recenter manumiſſum adulantis, verba videntur eſſe, ſed ipſius poëtae ridentis, quibus hoc ſignificare vult, neminem ſanum ſeruo nequam, ſimulac libertatem nactus ſit, in iis actionibus, quarum ius et poteſtas illi quidem cum libertate et ciuitate donata ſit facta, quaeque fide bona contineantur, protinus confidere, adeoque nomen ſerui illum quidem, ſed nequaquam naturam exuiſſe.

80. *Marco ſub iudice palles?* Ergo etiam libertinis aditus ad iudicum ordinem ea tempeſtate patebat. *palles?* quidni palleret ſeu timeret! quae enim religio quae fides eiusmodi hominis? Horat. Serm. II, 1, 49 ſqq. Iuvenal. VII, 115. Ceterum *pallere ſub iudice* nihil aliud interdum ſignificat, quam cauſam dicere. Claud. XXIV, 100.

81. *Marcus dixit* ſc. teſtimonium; *ita eſt*, quis audeat dubitare: nam quandoquidem Marcus rem teſtatur, ita ſe quoque res habet. *adſigna Marce tabellas.* Quum in rebus contrahendis vel teſtamentis condendis Marcus teſtis adhibitus eſt, quis tandem nomini et ſigillo eius inpreſſo fidem non habeat ſcilicet. Iuvenal. VIII, 142 ſqq. Martial. IX, 89, 2 ſqq. Poſſis etiam ſic verſum interpretari. Interrogat quidam alterum: *Marcus dixit?* Reſpondet ille: *Ita eſt!* Statim is, qui interrogauerat, ad Marcum ſe conuertit: *Adſigna Marce tabellas!* ſubſcribe igitur, vt res per nomem tuum maiorem auctoritatem adquirat. Poteſt enim totum pertinere ad teſtimonia per tabulas edita. Sigon. de ant. iure Rom. II, 15. de iudic.

82. *Haec mera libertas.* Horat. Epiſt. I, 18, 8. Pergit in ironia. Harum rerum ius et poteſtatem libertas facit; quis igitur Marco non confidat? *pileus* ſeu *pileum* libertatis indicium. Pileum manumiſſi in templo Feroniae capite raſo induebant. vide Taubm. ad Plauti Amph. I, 1, 306.

83. Inducit Noſter aliquem finitione pugnantem, vt errori, qui ab illa male intelleota proficiſci poſſit, obcurrat. Liber eſt is, cui licet viuere vt vult; iam vero mihi licet viuere vt volo; ergo ſum liber. Stoici dicebant: ἐλευ-

θερός ἐστιν ὁ ζῶν ὡς βούλεται, ὃν οὔτ' ἀναγκάσαι ἐστὶν, οὔτε κωλύειν, οὔτε βιάσασθαι. Iisdem igitur verbis vtebantur illi quidem, verum alia poteſtate et vi ſubiecta. Cic. Paradox. V.

85. *Liberior Bruto.* Vel M. Iunium Brutum, primum conſulem, libertatisque Romanae, vt vulgo perhibent, reſtauratorem et vindicem, vel Caeſaris interfectorem intelligas. *Mendoſe conligis* ſc. ex verbis perperam intellectis.

86. *aurem mordaci totus aceto.* De eo proprie dici poteſt, qui acute audit; h. l. translatum eſt ad iudicii ſubtilitatem. Ceterum ad auditus grauis curationem acetum in primis adhibitum eſſe docet Celſus VI, 7.

87. *Hoc reliquum adcipio* ſpectat ad finitionem libertatis, quae Noſtro probatur; *adcipio*, probo. Negat autem, ei licere viuere, vt velit.

88. Miratur ille cum indignatione dicentem; ſibi non licere viuere, vt velit, quum tamen manumiſſus ſit. *Vindicta virga eſt, qua manumittendi a praetore in capite pulſantur.* ſic vetus interpr. ad h. l. *vindicta* ſaepe pro vindicatione in libertatem ipſa ponitur. Ovid. A. A. III, 615 ſq. *meus*, mei iuris, liber. Terent. Phorm. IV, 1, 1.

90. *Maſurius* Sabinus erat nobilis iurisconſultus ſub Tiberio, et reliquit inter alia libros tres de iure ciuili. Bach. Hiſt. Iur. p. 404. ed. 1765. Lipſ. *rubrica*, capita et tituli librorum iuris et legum rubrica notati. Interpp. ad Petron. 46. Iuvenal. XIV, 192 ſq. Quintil. Inſt. XII, 3. *Maſuri rubrica* igitur pro: leges ciuiles.

91—112. Iam ſcholam Noſter de libertate explicat. Negat praetoris eſſe, ſtulto viuendi rationem permittere, quum ſenſus ipſe communis doceat, ab eo eſſe abſtinendum, quod tractare neſcias; vt medicinam facere non debeat medendi, nec nauem regere gubernandi artis ignarus. Tum ad ea venit, quae in vere libero ideoque ſapienti deſiderari debent, ad rectam vitae rationem, veri cognitionem, expetendorum fugiendorumue ſcientiam, animi tranquillitatem et conſtantiam, humanitatem, rerum denique externarum contemptionem. Haec non, vt in ſcholis, certo aliquo ordine expoſita ſunt, ſed vt ſpecies et partes primariae, quae ſapientiam, ſine qua libertas nulla eſt, abſoluunt, leniter adumbratae.

91. *ſed ira cadat naſo rugoſaque ſanna.* Inflatus naſus iram, in rugas contractus ſannam ſeu contemptum indicat. Erroribus, quos a pueris inbiberunt, ſolent fauere homines adeo, vt aegre ſibi eos eripi patiantur monito-

ribusque irafcantur; iisdem etiam erroribus adeo plerumque confidunt, vt eos rideant, qui rectiora docere profitentur; bene igitur Nofter hoc loco iram cum fanna coniunxit.

92. *auiae veteres*, h. l. opiniones temere a vulgo adceptae, quae, vt plerumque fit, pro dictatis habentur fenfus communis. Quod fcilicet ab auiis nutricibus aniculisque teneris animis inculcatum eft, manere folet fixum, raroque a philofophiae ratione adultis *euelli* poteft. *pulmo* interdum pro inteftinis in vniuerfum ponitur. Ovid. Met. IX, 201 fqq. Hoc verbo vfus eft Nofter, quia ifte ineptus libertatis adceptae perfuafione fuperbire et inflatus effe videbatur, omnisque adrogantia pulmones inflat, atque in pulmonibus fedem quafi habet. Senfus: dum opiniones falfas, quae in pectore altas radices egerunt, tibi euello.

93. Quum liber effe ex Stoicorum mente nemo nifi fapiens poffit, fapientia vero nemini a praetore tribuatur: fequitur, neminem a praetore in libertatem vindicari poffe. Haec eft illa argumentatio, quam in feqq. poëta perfequitur. *tenuia rerum officia*, i. e. officia tenuium rerum; rationem agendi praeceptaque vitae in rebus minutis, quae nullis legibus caueri poffunt, quae tamen a bono et fapiente nullo modo negligi debent. Cic. paradox. 3. *ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα. Id* (quod non licet) *fi nec maius nec minus vmquam fieri poteft, quoniam in eo eft peccatum, fi non licuit, quod femper vnum et idem eft; quae ex eo peccata nafcuntur, aequalia fint oportet.* Qui enim vel in minimis rebus peccat, rationem non fequitur, naturae igitur non conuenienter viuit, ergo nec fapiens eft nec liber. *ftultis*, manumiffis et ad fapientiam rudibus. *vfum permittere vitae*, permittere vt viuas vti velis.

95. *Sambuca* erat inftrumentum muficum. Macrob. Sat. II, 10. vbi a Gronouio laudatur Polyb. V, 37. Senfus: citius feceris, vt fambuca apta fit caloni; vt fambucam tractare fciat. Ceterum comparatio vitae cum inftrumento mufico bene inftituta eft; in vita enim actionum, in inftrumento mufico fonorum concentus requiritur. Horat. Epift. I, 18, 59. et II. 2, 143 fq. *caloni alto*, homini omnium rerum ignaro et ftupido, cui proceritas corporis non ornamento eft, fed dedecori. v. infra 190. Calones feruorum genus erant, quorum vfus erat in geftationibus. Senec. Epift. 110. *Cohors culta feruorum, lectica formofis inpofita calonibus.*

96. *Stat contra ratio.* Non eſt *ratio* h. l. philoſophia Stoica, ſed ſenſus communis, cui illud prius, vt commonſtrat Noſter, repugnat. *gannit*, ſumptum a canibus, qui *ganniunt*, ringuntur, quando iis aliquid displicet. Catull. LXXXIII, 4. Eugraphius ad Terent. IV, 2, 17. illud per: obmurmurat, interpretatur. *ſecretam in aurem.* nam ſenſus communis cum eo tantum loquitur, cui ineſt; hoc loco igitur tamquam amicus cogitatur auribus infuſurrans: inde *ſecretam* eſt explicandum.

97. *quod quis vitiabit agendo* ſimpl. pro: quod quis facere neſcit. Commentarii loco poteſt eſſe Plato in Lyſid. p. 225. T. V. ed. Bip. vt totus dialogus amplam hac de re meditandi materiam adtente legentibus ſubpeditabit.

98. *Publica lex hominum naturaque* nihil aliud poteſt eſſe niſi lex, quam natura omnium hominum animis inſculpſit. *continet hoc fas*, ſimpl. pro: praecipit.

99. *inſcitia debilis.* Inſcitia reddit homines quaſi debiles ſeu ineptos ad rem aliquam tractandam. *teneat vetitos actus*, abſtineat a vetitis, ab iis, quae tractare neſcit; ſic Horat. in arte *riſum teneatis.* Etiam apud proſaicos ſaepe obcurrit *tenere* pro: abſtinere et continere. His duobus verſibus idem plane, dictione tantum variata, expreſſum eſt. Vereor, ne v. 97. et 98. ſint inſititii.

100. Rem inluſtrat Noſter exemplis a medico et gubernatore petitis. cf. Horat. Epiſt. II, 1, 114 ſqq. Helleborum, vt plurima venena, certo aliquo temperamento adhibito, contra morbos quosdam valere poteſt; quo neglecto nocet; intelligentis igitur eſt medici eo recte vti. De vſu hellebori vario v. Intpp. Petron. 88. Gell. XVII, 15. Valer. Max. VIII, 6. *diluis*, miſces. *certo compeſcere puncto.* Vetus interpres: *non ad trutinam*, inquit, *ſed ad ſtateram retulit, quae punctis et vnciis ſignatur.* apud noſtrates eſt *ſtatera, Schnellwage.* Petron. 35. et 67. Sueton. in Veſpaſ. 25. Plin. H. N. XXXIII, 11. Hanc adcuratius rerum pondera indicaſſe quam trutinam, docent verba Cic. de Orat. II, 38. *quae non aurificis ſtatera, ſed quadam populari trutina examinantur;* ideoque vſus eius in rebus adcurate et ſubtiliter ponderandis frequens. Ceterum *certo puncto compeſcitur examen* ſeu lingula additione ſeu detractione eius rei, cuius iuſtum pondus datum eſt; pondere enim certo iuſto ſtaterae puncto adpenſo, lingula indicat, vtrum res iuſtum pondus habeat nec ne, vtrum rei aliquid addendum an

detrahendum ſit, vt dato ponderi exaequetur. Senſus: Medicinam facis medicamentorum vſus et naturae ignarus?

101. *natura medendi. natura* h. l. neque *ars* neque *ſcientia* eſt, vt fere omnibus placet, ſed vis et poteſtas. Noſter dicere vult, illud repugnare poteſtati medendi, *es widerſpreche dem Begriff des Heilens.*

102. *poſcat* cum delectu: fiduciam enim inuoluit. *peronatus*, peronibus indutus. *pero* ruſticum calceamenti genus, vt dicit Seruius ad Virg. Aen. VII, 690. vbi v. Cerdam. cf. Iuvenal. XIV, 186. Balduin. de calceam. c. 17.

103. *Luciferi rudis*, inperitus earum dierum, quibus nauigatio ſit inſtituenda; ſic locum intelligi iubet Heinſ. ad Ovid. Faſt. III, 772. cuius ratio probari videtur Nemeſ. eclog. II, 29. *Lucifer* enim ſaepe pro die ponitur. Propert. II, 15, 28. Verum longe ſimplicior ratio eſt, vt ruſticum intelligas, qui vel luciferum, notiſſimam ſtellam, non nouit, nedum alias ſtellas, a quarum ortu et occaſu, vt veteres ſibi perſuadebant, tempeſtates pendent. Virgil. Aen. III, 512 ſqq. Ovid. Triſt. I, 10, 13. *Melicerta* Athamantis filius. Apollod. I, 8, 2. Fabulam eius narrat Ovidius Met. IV, 511 ſqq. Vnus erat e diis marinis, cui nautas e tempeſtate ſeruatos vota ſoluiſſe conſtat. Virgil. Georg. I, 437.

104. *periſſe Frontem de rebus. Frontem* eſſe pudoris ſedem, notum eſt ex Iuvenal. XIV, 241 ſq. Martial. XI, 28, 7; h. l. *frontem* pudorem ipſum ſeu verecundiam ſignificare, iam vetus interpres monuit. Senſus: Tunc Melicerta exclamet, omnem verecundiam e rebus humanis eſſe ſublatam. Horat. Epiſt. II, 1, 80 ſq. Quid enim tali gubernatore inuerecundius, Melicertae vota faciente, vt ſe in nauigatione ſeruet, qui artis ignorantia, vel Diis inuitis, pereat neceſſe ſit. *tibi recto viuere talo* cet. Vt intelligat ſtultus iſte, ſe liberum non eſſe, identidem Noſter eum de rebus interrogat, quibus vis et natura libertatis continetur. *recto talo* poſitum eſt pro: rectis pedibus, (Iuvenal. VII, 16.) qui obponuntur obtortis. ὀρθῷ βῆναι ποδὶ, Eurip. Helen. 1465. Illud h. l. ad animum translatum eſt, et *recto viuere talo* eſt, vitam agere ratione temperatam.

105. *Ars dedit?* philoſophia te docuit? *veri ſpeciem* i. e. falſam imaginem veri. Iuvenal. XIV, 109 ſqq.

106. *Ne qua ſubaerato mendoſum tinniat auro. aurum ſubaeratum* eſt aes auro obductum; *mendoſum*, pro: mendoſe. Dicere voluit Noſter: ne qua falſa ſpecies te de-

cipiat. Pro: te decipiat, posuit: *mendosum tinniat*, ea nempe species, quam veram tu duxisti, *subaerato auro*, quum aes sit auro obductum. Petron. 56: *qui per argentum aes videt.* Sumptum hoc ab illo hominum genere, quorum erat probare numos, quique spectatores numorum vel docimastae vocabantur, ne homines versuram facientes aut aliquid cum altero contrahentes, rudes ad rem numariam, fraude circumuenirentur.

107. 108. Ordo verborum: *Num ea, quae sequenda forent et quae vitanda vicissim, notasti, illa prius creta, haec mox carbone?* Hominum mores turpes et vitia in foribus carbone ab inimicis notari et sic euulgari solebant; inde *carbone notare* significat: vituperare. Doering. ad Catull. XXXVII, 10. cf. Horat. Sat. II, 3, 246. Huc pertinere quoque videtur Martial. XII, 61. Ceterum sensus est perspicuus: Num tu et virtutes et vitia notasti et quidem eo consilio, vt illa vitares, has sequereris?

109. *Es modicus voti.* Num votis tuis modum ponis? *presso lare. Premere* saepe pro: coërcere, finibus arctioribus continere, poni, notum est; inde *pressus lar* obponitur dissoluto, luxurioso, et *presso lare esse* significat, frugaliter viuere.

110. *Iam nunc adstringas, iam nunc granaria laxes. nunc* pertinet ad iustum tempus. Sensus: Num tu, vt tempora postulant, modo magis modo minus aperis granaria; seu, etiam in liberalitate, quae nimia aut intempestiua te et alios, quibus fueris gratificatus, perdet, modum possis seruare? Cicer. de Offic. I, 14.

111, *Inque luto fixum* cet. sensus: neque auaritiae sordibus inquinatus sis. Sordide auarum describit Petron. 43: *Ab asse creuit, et paratus fuit, quadrantem de stercore mordicus tollere.* Obpositos illis mores Horatius depingit Od. II, 2, 23 sq. *transscendere*, numum scilicet negligens. Horat. Epist. I, 16, 63 sq.

112. *Nec glutto sorbere saliuam Mercurialem. Saliua* proprie mouetur cibis exquisitioribus ante oculos eius positis, qui iis frui gestit; inde *saliuam mouere alicui* significat: aliquem cupidum reddere, et *saliua* pro cupiditate ponitur. *Mercurialis* igitur *saliua*, quum Mercurius sit lucri Deus, est lucri cupiditas. *sorbere saliuam Mercurialem* exprimit itaque, lucri cupiditate flagrare. *glutto* est ficta vox, quae editur, quum saliua, cupiditate cibi lautioris mota, per stomachum transmittitur, quaeque copiam saliuae atque cupiditatis vehementiam declarat.

113—131. Pergit Noſter ita: Si illa, quorum modo mentionem feci, in te ſunt, liber es; ſin animus non eſt mutatus, ſeruus. Etenim vel minimae actiones ſapientiae praeceptis ſunt regendae, quorum ſtulti ſunt ignari: quo fit, vt vel in minimis ſemper peccent. Tune liber, qui cupiditatibus, internis dominis, ſeruias? non hercle magis liber, quam ille, qui ſeruitutem ſeruit grauiſſimam. cf. Horat. Sat. II, 7, 78 ſqq.

113. *Haec mea ſunt, teneo.* Has virtutes, quas modo enumeraſti, mihi poſſum vindicare.

114. *praetoribus ac Iove dextro*, propitio, (Propert. III, 1, 47.) qui te in libertatem naturalem vindicauit. Nullis hominum imperiis ſapiens coercetur, neque vsquam quidquam eſt in rerum natura, quod ſapienti et vere libero iugum poſſit inponere. Senec. Epiſt. 51. *Quae ſit libertas, quaeris? nulli rei ſeruire, nulli neceſſitati, nullis caſibus; fortunam in aequum deducere.* et Epiſt. 75. *non homines timere non deos; nec turpia velle nec nimia; in ſe ipſum habere maximam poteſtatem.* Hoc eſt, quod Noſter exprimere voluit; tunc omnes praetores et Iupiter ipſe in libertatem te vindicauerunt. Operae pretium eſt contuliſſe Claud. VIII, 257 ſqq.

115. *noſtrae farinae*, a panibus ſumptum hoc ad notandam ſimilitudinem et in prouerbium abiit. Suet. Aug. 4. *noſtrae.* Tantum enim nec Perſius nec alius quisquam e Stoicorum ſchola ſibi ſumere auſus eſt, quantum iſte homo vanus, vt gloriaretur, ſe viuere, vt vellet, id eſt, ſe liberum et ſapientem eſſe; huius enim dignitatis faſtigium in tam edito arduoque loco a Stoicis erat poſitum, vt fragilis et caduca mortalitas an ad id eniti poſſet, merito vel ab ipſis huius ſcholae alumnis dubitaretur.

116. *Pelliculam veterem retines.* Vel ductum hoc a ſerpentibus, qui, poſitis exuuiis, noua quaſi iuuentute fruuntur, (Ovid. Met. IX, 266. VII, 237. Virgil. Georg. III, 425 ſq. Aen. II, 471 ſq.) ideoque in melius mutantur; vel ſpectare poteſt ad fabulam de vulpe leonina pelle induta: (Horat. Serm. II, 1, 62 ſq. 3, 186. Epiſt. I, 16, 44 ſq.) vt ſenſus ſit, vel nihil in melius mutatus es, vel adhuc ſimilatorem agis. poſterius cum ſequentibus melius videtur conſentire. *fronte politus* exteriore corporis parte comptus, i. e. probum ſimilas externo corporis habitu. ſic *domus polita* Phaed. IV, 4, 26.

117. *Aſtutam vapido ſeruas ſub pectore vulpem.* Vulpis eſſe is dicitur, qui ſimulandi artem callet (Claud. XVIII.

145.) indeque inperitos fallit. Hinc ratio petenda esse videtur, cur fallaces a Rhadamantho vulpibus addantur. Claud. V, 484. cf. Pind. Olymp. XI, 20 sqq. Theocrit. α. 48. ε. 112 sq. Sic *ἀλωπηκίζειν* Aristoph. Vesp. 1233. Pac. 1090. *Astutam vulpem sub pectore seruare* est igitur calliditatem et malitiam retinere. *vapidus* epith. vini, cuius vis euanuit; apud Nostrum idem significat, quod conruptus, malus.

118. *Quae dederam supra, repeto, funemque reduco.* Adluditur fortasse h. l. ad quoddam lusionis genus per adtractionem funiculorum et intentionem, *ἀνάτασιν σπαρτίων.* Pollux. IX, 8. cf. Antichitá di Ercolano T. I. tab. 171. vbi tres pueri alati hoc lusionis genere vti videntur, cuius ratio tamen nobis plane ignota est. In fragmentis Petronianis legitur: *Non duco contentionis funem.* p. 673. ed. Burm. Heinsius ad Ovid. Fast. III, 462. legit: *reduco*; quam lectionem a Pithoeo ex optimis membranis restitutam esse, ait, modumque hunc loquendi ab Ariadnes filo natum esse disputat, quum *reducere* idem sit, quod *relegere.* Aliter locum exponit Erasmus in adagiis. Male huc nonnulli traxerunt Horat. Sat. II, 7, 20. et Epist. I, 10, 48. Sensus: Te liberum modo dixi esse, nunc nego.

119. *Nil tibi concessit ratio.* Nihil permisit ratio arbitrio tuo, sed vel minimae humanarum actionum ad sapientiae praecepta reuocandae sunt, quibus quum sis destitutus, etiam in minimis semper pecces necesse est. *digitum exsere, peccas.* Totidem fere verbis Epictetus: *ἡ Φιλοσοφία φησὶν, ὅτι οὐδὲ τὸν δάκτυλον ἐκτείνειν εἰκῆ προσήκει.* Cic. Parad. 3. *Auri nauem euertat gubernator an paleae, in re aliquantulum, in gubernatoris inscitia nihil interest. Labsa est libido in muliere ignota, dolor ad pauciores pertinet, quam si petulans fuisset in aliqua generosa ac nobili virgine; peccauit vero nihilominus, siquidem est peccare tamquam transsilire lineas; quam longe progrediare, quum semel transsilieris, ad augendam culpam nihil adtinet.* cf. Senec. Epist. 66. Rationem peripateticam contra hanc verborum magnificentiam defendit Cicero de Fin. III, 27. idem eamdem ridet in or. p. L. Murena. cap. 30. cf. Horat. Sat. I, 3, 96 sqq.; et Epist. I, 16, 55 sq.

120. *Et quid* spectat ad: *digitum exserere. Sed nullo thure litabis,* i. e. nullis sacrificiis a diis inpetrabis, nulla ratione efficies, fieri omnino non potest, vt *haereat,* sit, *semuncia breuis recti,* exigua pars recti. Ex Stoicorum placito hoc, quo nullum discrimen inter stultos admitti-

tur, et quo omnia *recte facta*, *κατορθώματα*, in ſapientem ſolum cadunt.

122. *Haec*, ſtultitiam ſcilicet cum recte factis. *foſſor* omnino pro homine rudi et ſtupido poſitus eſt, in primis pro eo, qui membrorum agilitate et actionis decore deſtitutus eſt.

123. *Tres tantum ad numeros. numerus* id quod apud noſtrates *Tact.* Virgil. Eclog. VI, 27. Propert. II, 18, 16. cf. Martial. XI, 85, 3 ſq. Sic Ovid. Amor. II, 4, 29. *numeroſa brachia* vocat, quae numeroſe mouebantur. H. l. de ſaltatione pantomimica ſermo eſt, de qua procul dubio Plutarch. in Symp. IX, 15. loquitur, quum ſaltationem cum poëſi comparans ait, tres eſſe ſaltationis partes, *τὴν φορὰν, τὸ σχῆμα, τὴν δεῖξιν*, *latione* motus animi et adfectus exprimi, *ſchemate* formas et ſpecies imitatione declarari, *oſtentatione* res, terram, coelum, cet. oſtendi. Hi exquiſiti corporis motus cum ad aliquam rem pingendam, tum ad oculorum oblectationem comparati, quorum apta compoſitione ſaltationis ſpecies continebatur, *numeri* h. l. vocari videntur, quia *εὐρύθμως* fiebant. *Bathylli*, nobilis pantomimi ſub Auguſto. Suet. Aug. 45. Macrob. Sat. II, 7. is cum Pylade pantomimicae ſaltationis inuentor habetur. Hoc ſaltandi genus deſcripſit Caſſiodorus IV. *His ſunt additae orcheſtrarum loquaciſſimae manus, linguoſi digiti, ſilentium clamoſum, expoſitio tacita.* Quantum poſſent pantomimi in rebus motu membrorum apto exprimendis, notum eſt ex Lucian. de ſaltat. cap. 63. 64. cf. Antholog. latin. Burm. T. I. p. 622. *ſatyri.* Minime hoc mutandum in *ſatyrum;* Bathyllus vocatur ſatyrus, propter exquiſitam ſaltandi artem, qua inclaruit: (Virgil. Eclog. V, 73.) aut quia argumenta, quae plerumque ſaltabat, laſciui erant generis. Iuvenal. VI, 63 ſq. *moueare. Mouere* ſc. membra, pro: ſaltare, Horat. Sat. I, 9, 24. in arte 232. Ovid. A. A. III, 350. ſic *motus Ionicos* pro: ſaltationem Ionicam Horat. Od. III, 6, 21. et *ſatyrum* ſeu *Cyclopa mouere* pro: ſaltare ſatyrum ſeu Cyclopa. Horat. Epiſt. II, 2, 125. *Nec tres tantum ad numeros moueare Bathylli* eſt itaque: nec poteris te mouere ad tres tantum numeros, nec poteris imitatione exprimere tres tantum numeros Bathylli, ne in tribus quidem corporis motibus Bathyllus eris.

124. *Liber ego.* Non ineptus iſte loquitur, ſed Noſter cum indignatione repetit verba iſtius inepti. *Vnde datum hoc ſumis?* quis tibi hoc dedit, conceſſit? Horat. Sat. II,

7, 75 sqq. *Vnde datum sentis* habet Horat. Sat. II, 2, 31. vbi vide Bentl. *tot subdite rebus*, quum tot res imperium in te exerceant.

125. *nisi quem vindicta relaxat* pro: a quo te manumissio relaxat, liberat.

126. Nullus quidem dominus externus imperium in te exercet; hoc expressum per aliquam mandati seruo ab hero dati speciem. *Strigilis* instrumentum balneare et vnctorium. v. Intpp. Petron. 91. inpr. commentar. Gonsalii de Salas. cf. quae Ruperti laudat ad Iuvenal. III, 263. Ceterum strigiles, saponem, lintea secum in balnea adtulisse loturos, discimus ex Lucian. Lexiph. T. II. p. 320. ed. Reiz. *Crispini.* Fortasse ille famosus erat Crispinus e seruo magister equitum factus sub Nerone. Iuvenal. I, 26 sq. et IV. princ.

127. *cessas nugator?* familiaris locutio eorum, qui seruos properare volebant. Terent. Eunuch. IV, 6, 16.

128. *seruitium acre Te nihil inpellit.* Sensus: Tale quidem imperium nemo in te exercet. *nec quidquam extrinsecus intrat*, necessitas aliqua extrinsecus oblata nulla te inpellit; nulla vox domini instantis virgamque tenentis Iuvenal. XIV, 63.

129. *Quod neruos agitet.* Bene Casaubonus obseruauit, seruum h. l. eleganter comparari cum sigillaribus siue neurospastis, quae per se ἀκίνητα verticillis quibusdam ac neruis moueantur. Horat. Sat. II, 7, 81 sq. Verbo νευροσπαστηθῆναι Antoninus saepe vtitur vt II. §. 3. et VII. §. 3. obcurrunt σιγιλλάρια νευροσπαστούμενα, ad quae loca Gatakerus multa de illis sigillaribus disputat. Apulei. de mundo: *Qui in ligneolis hominum figuris gestus mouet, quando filum membri, quod agitari solet, traxerit, torquebitur ceruix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad ministerium praesto erunt, nec inuenuste totus videbitur viuere. in iecore aegro*, vt sede omnium cupiditatum, quia ibi est quasi sanguinis officina ex veterum opinione. Iani ad Horat. Od. I, 13, 4. cf. Platon. in Timaeo T. IX. p. 389. ed. Bipont.

130. *inpunitior* h. l. minus poenae obnoxius i. e. minus seruus. Horat. Sat. II, 7, 105.

132—153. Vberius Noster sententiam explicat, cum non minorem seruitutem seruire, qui cupiditatibus deditus sit, quam qui domini alicuius nutum obseruare debeat, eoque miseriorem, quandoquidem, quum innumerae sint et inter se contrariae, cui obtemperet, nesciat, variisque

itaque et inter se diuersis imperiis agitetur. Inducitur auaritia aliquem incitans, vt quauis ratione rem familiarem augeat 132 – 142. Contra pugnat luxuria, eumdemque laborum et incommodorum, quae sustenturus sit, mentionem faciendo a proposito deterret, et, vt vitae bonis fruatur in otio, suadet. 142 – 153. Expositio haec dramatica, qua vsus est Noster, commotionum et cupiditatum inter se discordantium animumque in diuersa agentium tumultus egregie pingit.

132 – 133. Auaritia primum desidiam expugnare tentat, et contra luctantem aegre vincit.

134. *Saperda* Pontici piscis genus, quod in Maeotide optime capiebatur.

135. *lubrica Coa*, vina Graeca. *lubrica* Casaubonus ad vasa refert in Horatii imitatione Persiana. Sed potest explicari, *mollia*, quae aluum purgandi vim habent. Plin. H. N. XXVII. sect. 27. cf. Aelian. V. H. XII, 31. Horat. Sat. II, 4, 27 sqq.

136. *Tolle recens piper*. Piper ceteraque aromata Alexandriam camelis aduehebantur, et inde nauibus Romam. Auaritia igitur excitat hominem, vt Alexandriam properet et praesto sit ad camelorum aduentum, vt primus de mercibus cum mercatoribus ibi contrahere possit. *sitiente* spectat ad iter per vastos arenarum campos emetiendum, antequam Alexandriam perueniretur. *sitiens camelus*, qui sitim diu tolerauit, longum iter per deserta arenosa fecit.

137. *Verte aliquid*, commuta merces; adiecta doli mali notione intelligendum hoc videtur, sequitur enim: *iura*, atque id esse pro: *peiera* positum, intelligitur ex sequente: *Sed Iupiter audiet.* iam religionis metus auaritiae bellum indicit non sane frequens illis temporibus. Iuvenal. XIII, 75 sqq.

138. *Baro*, stultum et inertem hoc verbum designat. *regustatum digito terebrare salinum*, saepius digito delibare portiunculam salis, vt digiti vestigia sali inpressa maneant. *regustatum* seruit notioni τοῦ *saepe*.

139. *Contentus perages*, eris semper contentus minima salis portione i. e. vltima paupertate, cui sal pulmentarii loco est. *cum Ioue*, ita, vt propitius tibi Iupiter esse possit. *tendis*, tibi proponis.

140. *pellem*, manticam, aut eiusmodi aliquid, quo res ad iter faciendum necessariae erant inuolutae. Casaubonus *segestre* intelligit, de quo ipse ad Suet. Aug, 83. *sub-*

cinctus, ipſe expeditus ad iter faciendum. *oenophorum* vas, in quo vinum ferebatur. *aptas*, tradis.

141. *Ocius ad nauem* ſc. increpas ſeruis tuis. *trabe vaſta*, ampla naui oneraria.

142. *Aegaeum rapias.* Locutio durior. Saepius apud poëtas obcurrit, *rapere viam*, *fugam* etc. pro: celeriter procedere, fugere. v. Burm. ad Ovid. Faſt. III, 867. Ruperti ad Sil. Ital. I, 569 ſq. Inde illud natum eſt, *rapere Aegaeum* pro: rapere iter per Aegaeum, aut celeriter Aegaeum mare naui transmittere. cf. Heyn. ad Virg. Aen. VI, 8. Heinſ. ad Ovid. Heroid. XIX, 74. Etiam Graeci habent ἁρπάζειν τὴν ὁδὸν. v. Dorvil. ad Charit. p. 263. ed. Lipſ. Catull. XXXV, 7. *viam vorare. Luxuria* eſt *ſollers*, blanda et ingenioſa contra auaritiae perſuaſiones; poteſt quoque *ſollers* dici, quia homines ſollertes et ingenioſos reddit. Lucian. Amor. T. II. p. 421. οὕτως ἡ μιαρὰ καὶ παντὸς κακοῦ διδάσκαλος τρυφὴ ἄλλην ἀπ' ἄλλης ἡδονῆς ἀναισχύντως ἐπινοοῦσα. Claud. XXII, 131 ſqq.

143. *Seductum.* Tamquam amico timens, ſeducto prius ſalubre conſilium in aurem inſuſurrat, monetque, vt periculum inſtans caueat. Iuvenal. XII, 57 ſq. *deinde.* v. Heyn. in V. L. ad Virgil. Aen. V, 741. Gronov. et Drak. ad Liv. IV, 49.

144. 145. *maſcula bilis*, quae te fortem reddit ad obeunda quaeuis pericula. Poteſt autem *bilis* intumeſcens de quacumque cupiditate, vehementes animi motus excitante, intelligi, qui rurſus in bilem agunt, eamque in ventriculum effundunt, vt h. l. de lucri cupiditate cum timore, ne mora damnum ferat, coniuncta. *calido* ſc. prae cupiditate. *vrna cicutae.* ad ſanandam inſaniam *cicutam* eſſe adhibitam, v. ad Sat. I, 51. cf. Plin. H. N. XXV. ſect. 94. *Cicutam* a latinis vocari quamlibet cannam, intus cauam et inanem, et hoc loco non κώνειον eſſe intelligendum, ſed Lathyridem, bilem et pituitam purgantem, docet Salmaſ. ad Solin. p. 742. Schol. ad h. l. *Cicuta calorem in nobis frigoris ſui vi exſtingnit. Vnde ſacerdotes Cereris Eleuſiniae liquore eius vngebantur, vt a concubitu abstinerent.*

146. *tibi torta cannabe fulto.* Ex cannabe funes nautici fiebant. eius tractationem commemorat Plin. H. N. XIX. ſect. 8. *fulto* i. e. tibi ſedenti in torta cannabe.

147. *Veientanumque rubellum.* Vinum vilioris pretii ſaporisque ingrati circa Veras in Hetruria naſcens. Horat. Sat. II, 3, 143. Martial. I, 104, 9.

148. *obba* vas vinarium aut poculi genus. *fissilis* pro: fissa, rimosa; *exhalet veientanum laesum* i. e. conruptum, ingrati saporis, *pice vapida*, quae reddit vinum vapidum. Si sumis, epitheta hoc loco esse permutata, vt intelligendum sit: *fissilis obba exhalet veientanum vapidum laesa pice;* interpretandi ratio longe facilior est. *Fissilis obba* tum non poculi genus, sed vas vinarium et quidem ligneum; hoc exhalat vinum, quod vapidum erat factum, quia pix; qua obturatum erat vas, laesa fuerat.

149. *quincunce modesto:* modica vsura; quum *hic* i. e. Romae pro centenis quinos asses singulis annis adcipias.

150. *nutrieras*, cum delectu, nam quod nutritur, incrementum capit, ergo pro: auxeras. *pergant sudare*, simpliciter pro: sudent i. e. efficiant tibi multo labore. *auidos* quod nauigatori proprie conueniret, translatum est ad quaestum. *deunces* i. e. singulis annis vndenos asses pro centenis.

151. A v. 146 ad 150 incommoda itineris recensendo luxuria hominem a proposito deterruit; iam incipit eum hortari, vt potius genio suo indulgeat. *Indulge genio.* Die natali genio sacris factis lautioribus epulis se quisque excipiebat, vinumque meracius bibebat; inde locutiones: *genio indulgere*, *genium defraudare* pro: laute viuere, parce viuere. v. Intp. Terent. Phorm. I, 1, 10. *carpamus*. proprie de floribus, deinde de ceteris vitae deliciis, quibus fruimur.

152. *nostrum est Quod viuis*, i. e. ea demum vita vocari iure potest, quam mihi inpendis; haustum hoc ex Cyrenaicorum atque Epicureorum disciplinis, quae summum bonum in voluptate, summum malum in dolore ponebant. cf. Sil. Ital. XV, 64 sqq. *fabula* de eo, qui interiit, atque in sermone tantum viuit; proprie, quod vulgus sermone frequentat. Propert. III, 13, 45.

153. *hoc, quod loquor, inde est.* Horat. Od. I, 11, 7 sq. Temporis punctum, quo loquor, vitae pars est, et vna cum oratione mea iam elabsum est. Sensus: quodcumque temporis spatium effluxerit, vitae tuae detractum est et reuocari nequit. Eamdem sententiam saepe expressam legimus. Anacr. carm. IV, Euripid. Alcest. 785 sqq. Bion. Idyll. V, 9 sqq. Horat. Od. IV, 7, 14 sqq. Petron. 72. Senec. Herc. fur. 177 sqq. Iuvenal. IX. 126 sqq.

154 — 156. Interrogat Noster illum, qui se liberum praedicauerat, vtri cupiditati pariturus sit? et tamen necesse esse, dicit, vel alterutri parere, vel omnino incertum esse, quid faciendum sit.

154. *duplici in diuersum scinderis hamo.* Eadem metaph. vtitur Propert. IV, 1, 141 sq. pro: diuersis distraheris cupiditatibus.

155. *alternus*, per vices.

156. *ancipiti obsequio*, quod contrariis inter se cupiditatibus praestandum est. *oberres*, plane dubitabis, incertusque haerebis, cui cupiditati indulgendum sit; nam *oberrare* de iis dicitur, qui viae ignari sunt, aut loci, quem petant, nullam rationem habent.

157—160. Monet Noster, ne opinetur, palmam iam se esse nactum de cupiditate, cui semel tantum restiterit. Poterat enim iste obiicere: Equidem, o bone, vitiis et cupiditatibus non seruio; possum enim in praesentia libidinem meam compescere.

158. *Rupi iam vincula*, iam me in libertatem vindicaui.

160. *a collo trahitur pars longa catenae*, sc. quae cursum moratur, vel qua retrahi et rursus adligari potest. Remota similitudine sensus est: non plane liber eris, est semper, quod te retrahat, et in cupiditatum ditionem redigat. Horat. Sat. II, 7, 19 sq. Ovid. Rem. Am. 213 sq. Iuvenal. VII, 15 sqq.

161—175. Hanc sententiam vberius explicat exemplo ab amatore sumpto, qui quum obfensus, vt existimabat ille quidem, a puella statuisset, numquam ad eam reuerti, tamen mutato statim consilio, quasi misericordia motus, ad eam reuertitur. Hunc locum ex Menandri Eunucho Nostrum traxisse, in quo Dauum seruum Chaerestratus adolescens adloquatur, tamquam amore Chrysidis meretricis derelictus, idemque tamen, ab ea reuocatus, ad illam redeat, scholiastes ad h. l. obseruauit. Terentius in Eun. pr. personis mutatis Menandrum est secutus. cf. Horat. Sat. II, 3, 259 sqq.

161. *iubeo*, fortius quam: velim; Nostrates quoque in vulgari sermone: *das sollst du glauben. dolores* incommoda multa, quae, dum puellam sectaretur, pertulerat.

162. 163. *crudum vnguem Abrodens.* stomachantis et indignantis hoc est minimeque sibi placentis. Propert. II, 3, 1. et III, 23, 24. *crudum*, vsque ad viuum, intelligo. *dedecus obstem* fortius quam: dedecori sim. *siccis*, sobriis, parcis, frugalibus: opponuntur enim *madidis*.

164. *rem patriam*, rem familiarem. *rumore sinistro*, Horat. Sat. I, 2, 61 sqq.; per infamiam, turpiter, cum existimationis meae dispendio.

165. *Limen ad obſcoenum frangam. frangam* fortiter et apte; limen meretricium quaſi ſcopulus eſt, ad quem patrimoniorum naufragia faciunt adoleſcentes. *obſcoenam* ab indignatione adoleſcentis profectum ad puellam proprie pertinet vulgatae pudicitiae.

166. *dum Chryſidis vdas Ebrius ante fores exſtincta cum face cano.* Nota ſunt amatorum inſtituta et mores. Noctu veniebant ebrii ad puellarum fores comeſſatum cum facibus, canebant elegidia, cupiebant admitti, et excluſi vices ſuas miſere querentes dolorem ſuum omni ratione profitebantur. Hac de re multa congeſſerunt Intpp. Propert. I, 16, 5 ſqq. III, 2, 47 ſqq. et Horat. Od. I, 25. III, 7, 30 ſq. III, 10. Sat. II, 7, 89 ſqq. *vdas* alii de amantium lacrumis interpretantur, id quod alienum, ab h. l. quidem, videtur; alii dicunt *vdas* eſſe *fores*, quod ab ebriis et libidinoſis frequententur, quod vero propius adcedit; equidem exiſtimo, *vdas* ſignificare h. l. *vnctas*, Lucret. IV, 1171 ſqq. et ſic quoque locum conrectum vult Heinſius ad Ovid. Faſt. V, 339 ſq., verum emendatione non eſt opus. *exſtincta face.* faces enim exſtinguebantur et abiiciebantur ante fores. Propert. l. c.

167. *Euge, puer, ſapias.* Verba Davi ſunt, heri conſilium laudantis et confirmantis. *puer:* nihil eſt, quod nos obſendat, quum frequenter vſurpetur haec adpellatio ab admonentibus. Horat. Od. I, 9, 16. Sil. Ital. XV, 33. *ſapias*, ſi ſapias; de hoc v. Heinſ. et Burm. ad Ovid. Amor. I, 4, 29. *dis depellentibus*, auerruncis, ἀλεξικάκοις καὶ ἀποτροπαίοις, qui prodigia et portenta auerruncabant. Senſus: Diis auerruncis ſacra facere debes, ſi ſapias, a tanto malo liberatus.

168. *Percute*, verbum ſolenne de Popa, qui feriebat hoſtiam, (Ovid. Faſt. I, 347. Triſt. IV, 2, 5. Met. XV, 1.6.) pro: ſacrifica. *Sed cenſen plorabit, Daue, relicta.* Omiſſa iam indignatione et ira vetus amor in puellam priſtinas recuperat vires, iuuenisque, ne animi inconſtantiam levitatemque oſtendat, miſericordia motum ſe ſimilat.

169. *Nugaris.* Daui verba. Ineptis, quum dicis aut putas, puellam a te relictam eſſe ploraturam; immo, ſponte quum redieris, redibis enim, indignis modis ab illa vt transfuga adcipieris. *ſolea rubra obiurgabere*, i. e. vapulabis ſolea rubra; poena illa erat ſolemnis, qua amantes a puellis iratis adficiebantur. Iuvenal. VI, 612; Burm. Anthol. lat. T. I. p. 618.

170. *Trepidare* saepe pro: laborare ponitur, adiuncta studii et festinationis notione. Sic Virgil. Aen. IX, 114. XI, 453. cf. Burm. ad Propert. II, 2, 13 sqq. vbi *trepidare* dicuntur iuuenes, qui iugo amoris ferendo inadsueti et inexperti sunt. *atque arctos rodere casses* sumptum a fera retibus inretita et capta, quae perrumpere conatur. Sensus: Nihil est, quod te ferum et violentum geras, iugumque amoris excutere gestias; nam sponte illud rursum subibis.

171. *si vocet*, reuocet, vltro adcersat. *haud mora*, statim veniam. Sensus: Leuissimam quamque occasionem adripies, vt cum illa in gratiam redeas, a qua fortiter et sponte verbo, re vera autem aegre et similanter auelleris.

172. *ne nunc, quum adcersor, et vltro.* c. Sic iussit iam Bentl. ad Horat. Sat. II, 3, 262. legi.

173. *Supplicat*, cum delectu; supplex enim misericordiam mouet, quanto magis puella supplex? *totus et integer*, liber et tui iuris; nam qui vere cupiditatum imperio se subtraxerit, iugumque vitiorum fregerit, numquam ex Stoicorum sententia in eorum seruitutem retrahi potest.

174. *Hic, hic, quem quaerimus, hic est.* Verba sunt poëtae, naturam vere liberi hoc exemplo se expressisse existimantis. *Hic, hic* sc. qui ad semel relictas voluptates, quum rursus illum pelliciunt inlecebris suis, non reuertitur, vere liber est, quem quaerimus.

175. *Festuca* pro: vindicta. v. Taubmann. ad Plaut. Mil. glor. IV, 1, 15. Manumissione nemo fieri potest liber. v. not. ad v. 75. *ineptus*, cuius igitur non est aliquem liberum et sapientem reddere.

176—188. Qui potest esse is liber, qui ambitione laborat, sic Noster pergit; et etiamsi miser sibi non videatur, certe miserrimus est, quando superstitione torquetur. cf. Horat. Epist II, 2, 206 sqq.

176. *Ius habet ille sui palpo. palpo*, adulator, qui populo velificatur; numquid liber est ambitiosus? *hiantem*, vehementer cupientem et adpetentem.

177. *Cretata ambitio.* magistratus ambientes toga lota et a fullonibus dealbata fuisse conspicuos, nota res est. *vigila* cet. Secum ipse loquens inducitur ambitiosus. Plerique interpretum illud *vigila* ad salutationes trahunt, quae primo mane fiebant ad potentium limina, Martial. IV, 78; Senec. de brev. vitae. 24. Verum etiamsi salutantium studia magis etiam feruebant sub Imperatoribus quam libera re publica, atque in illorum turba vel praetores versari non erubescebant; tamen de salutationibus non cogitandum

esse h. l. videtur. *vigila* est: adtende animum ad omnia, quibus effici possit, vt in ore hominum sis; hoc enim solum, vt ex seqq. adparet, in votis erat. Interim non possum non fateri, mihi hoc verbum tam nude positum displicere; forsan non absurdum est, ita legere: *quem ducit hiantem Cretata ambitio et vigilans? cicer ingere large* cet. *cicer*, missilia intelligas omnis generis, quorum apud Sueton. frequens mentio, quorumque vilissimum Noster posuit; nam cicer frictum plebeius erat cibus. Horat. in Arte 249. Sat. I, 6, 115. Huiusmodi missilia, et quidem lautiora etiam, spargebantur quoque a priuatis. Martial. VIII, 79, 7 sqq. Splendida erant missilia, quae describit Stat. Silv. I, 6, 9 sqq. vbi v. Barth. cf. Buleng. de Circo Rom. c. 54. in Thes. antiq. Rom. T. IX. p. 719.

178. *Rixanti populo*, vt fit in muneribus, quae in publicum sparsa sunt, diripiendis et conligendis. *Floralia* sacra erant in honorem Florae cum summa lasciuia celebrata. Scholiastes vetus ad Horat. Sat. II, 3, 182. commemorat, antiquos aediles cicer, fabas aliasque huiusmodi res populo Floralibus sparsisse; eamdem rem narrat Scholiastes Persii, sed omittit, a quibus missilia spargerentur. Id factum esse, addit, *vt tellus velut muneribus suis placaretur.* Eamdem consuetudinem sub Imperatoribus retentam esse, probabile est. De Floralibus lege Ovid. Fast. V, 279 sqq. et quae Ruperti laudat ad Iuvenal. VI, 249. *nostra*, quorum celebratio nostrae curae demandata est.

179. *Aprici meminisse senes.* Sensus: vt diu Floralium nostrorum memoria propter donorum amplitudinem scilicet (cicer etenim erat sparsum) seruetur. *aprici* spectat ad apricationem senilis aetatis. Cic. de Senect. 16. *quid pulchrius?* sc. quam populo placuisse et in admiratione gratiaque esse?

180. *At quum Herodis venere dies* cet. Nihilominus tamen miser es, atque deterrima seruitute premeris, superstitione. Bella diuturna, prouinciarum vastationes et direptiones, vrbium amplissimarum euersiones et excidia ingentes diuitias Romam congesserant; inde luxus et mollities orta, qua corporis et animi vires frangebantur, et inter reliqua mala, quibus ciuitas Romana labefactata tandem conruit, etiam omnis generis superstitioni, in tam incerto vitae et rerum omnium statu, in tot tantisque periculis, quae vel aderant, vel minitabantur, via munita est, cuius h. l. vulgatissima genera, quae e Palaestina et Aegypto Romam migrarunt, duo commemorantur,

Herodis et Isidis sacra. *Herodis dies.* Scholiastae verba adponam: *Herodes apud Iudaeos regnauit temporibus Augusti, in partibus Syriae. Herodiani ergo diem natalem Herodis obseruant, vt etiam sabbata; quo die lucernas adcensas et violis coronatas in fenestris ponunt.* Aliunde parum nota est res. *vnctaque fenestra*, vapore, intelligo, quem exhalabant lucernae.

182. *Portantes violas.* Lucernae erant corollis florum cinctae. Ceterum luminibus adcensis floribusque, quibus arae, statuae Deorum, templa, domus cet. coronabantur, epulis et vino festorum dierum celebrationes esse factas, notum est. *rubrum catinum*, i. e. fictile catinum.

183. *Cauda natat thynni.* Plin. H. N. IX. sect. 17 et 20. *Praecipua magnitudine thynni inuenimus talenta quindecim pependisse. Eiusdem caudae latitudinem quinque cubita et palmum. amplexa* ad magnitudinem piscis spectat, cuius cauda totum catinum amplexa adponebatur. *tumet*, plena est. Virgil. Georg. III, 124.

184. *Labra moues tacitus*, Horat. Epist. I, 16, 60. vota concipis tacite. Vota, quae nuncupabantur, aut preces semper adcurate pronuncianda fuisse videntur, sic, vt etiam ea, quae intelligi a nemine vellent precantes, seu pressa voce seu motis tantum labris essent exprimenda. *recutitaque*, circumcisa, *sabbata*, i. e. quae a circumcisis celebrabantur. Martial. VII, 29, 5. *palles*, studiose colis. Sabbatorum religio apud Romanos erat frequentissima. Ovid. Remed. Amor. 219. Iuvenal. XIV, 96 sqq. Perizon. ad Ael. V. H. XII. 35. Iam sub Augusto Iudaei in propagandis suis caeremoniis et ritibus ambitiosi erant. Horat. Sat. I, 4, 142 sq.

185. *Tunc.* Illo die festo, quem superstitio celebrandum tibi iniungit, aliae quoque res, ab eadem superstitione oblatae, animum tuum exagitant, nec consistere sinunt, vt lemures, mala omina, cet. *nigri lemures.* Vmbrae defunctorum, quae viuentibus adparere et molestae esse putabantur, quibus abigendis *lemuria* erant constituta apud Romanos. Ovid. Fast. V, 419 sqq. *ouoque pericula rupto.* Scholiastes ad h. l. narrat: *Sacerdotes, qui explorandis periculis sacra faciebant, obseruare solebant ouum igni inpositum, vtrum in capite an in latere desudaret. Si autem ruptum effluxerat, periculum ei portendebat, pro quo factum fuerat, vel rei familiari eius.* Ouorum vsus in lustrationibus et incantationibus satis notus est. Ovid. A. A. II, 329 sq.; Horat. Epod. V, 19 sq. Verum de portentis ex ouo rupto praeter scholiasten nihil me legere memini. Plurima sunt eiusdem

generis, quae aetatem non tulerunt, quorum tamen iacturam aequo animo ferimus. Ceterum tum ad *lemures*, tum ad *pericula* pertinet ſequens verbum *incuſſere*.

186. *Grandes Galli* ſacerdotes Cybeles ob praeſtigias ſuas ineptaque ſacra ex Apuleio ſatis noti. Vnde nomen habeant, ne veteribus quidem ſcriptoribus erat notum; ſed cf. Ovid. Faſt. IV, 361 ſq. *grandes* ſpectat ad corporis ſtaturam, qualis eſſe ſolet exſectorum ſeu ſpadonum. *et cum ſiſtro luſca ſacerdos.* Iſidis ſacra Romae celeberrima. Lucan. VIII, 831 ſq. *luſca*, non abſurde Scholiaſtes addit: *ideo, quod nubiles deformes, quum maritos non inuenerint, ad miniſteria deorum ſe conferant. Siſtri* formam deſcribit Apuleius Met. II. *Nam dextra quidem ferebat* (Iſis) *aureum crepitaculum, cuius per anguſtam laminam in modum balthei recuruatam traiectae mediae paucae virgulae criſpante brachio tergeminos iactus reddebant argutum ſonum.* cf. Plutarch. de Iſide et Oſiride cap. 63. T. IX. p. 189. ed. Hutt. Siſtri imaginem expreſſam vide apud Gruter. Inſcript. pag. 82. n. 3 et 4. Eodem ſiſtro Aegyptii ſacerdotes in ſacris Iſidis vtebantur; putabant quoque, illud habere vim tempeſtatis ſedandae. Interpp. ad Petron. 114; Virg. Aen. VIII, 696; Propert. III, 9, 43.

187. *Incuſſere deos* pro: incuſſere metum deorum. *inflantes corpora;* pertinet hoc ad vlcera et tumores, quibus Syri homines obnoxii erant, quorumque cauſam deae Syriae adſignabant; Plutarch. de Superſtit. cap. 9. T. VIII. p. 76. ed. Hutt. *τὴν δὲ Συρίαν θεὸν οἱ δεισιδαίμονες νομίζουσιν, ἂν μαινίδα τὶς ἢ ἀφύας φάγῃ, τὰ ἀντικνήμια διεσθίειν, ἕλκεσι τὸ σῶμα πιμπλάναι, συντήκειν τὸ ἧπαρ.* Iuvenal. XIII, 93. Martial. IV, 43, 2.

188. Pertinet hoc ad ſuperſtitioſas opiniones patrum notas.

189. *Dixeris haec.* Noſter dicere vult: Se quidem non ignorare, philoſophiam philoſophiaeque cultores ab inperitis literasque exoſis, pro quibus centuriones poſuit, contemni ac derideri. *Varicoſus* proprie is, qui varices, i. e. venas intumeſcentes, in cruribus habet, (v. Ruperti ad Iuvenal. VI, 397. Salmaſ. ad Solin. p. 363.) h. l. ad ſpeciem corporis militarem ſpectat; praecipue enim in omni cultu neglecto et in quadam ruſticitate virtutem poſitam tunc temporis milites exiſtimabant.

190. *Craſſum ridet* pro: craſſe ridet, in riſum effunditur ruſticus ille et ſtupidus. *ingens.* Corporis proceritate et amplitudine ingenii exiguitatem Noſter exprimit.

Theocrit. XV, 17. ἀνὴρ τρισκαιδεκάπηχυς pro: homo ſtolidus. cf. Catull. LXVII, 47. LXXXVI, 4.

191. *centuſſe*, decem aſſibus. *Graecos*, philoſophos, praeſertim Stoicos. Summum contemptum indicat hoc, quandoquidem viliſſimae tantum res aceruatim emuntur. Ceterum quantopere omnia a Graecis profecta plerisque Romanis contemptui fuerint, praeclare docuit Burm. ad Petron. 46.

COMMENTARIVS
IN SATIRAM VI.

1 — 11. Quaerit Noſter ex Baſſo, num ſe iam in agrum Sabinum, vt Muſis ibi viueret, receperit; ſimulque eum certiorem facit, ſe in Liguriae finibus verſari. Caeſius *Baſſus* in lyrico poëſeos genere praecipue clarus, cui ſecundas in hac laude tribuit Quintil. Inſt. X, 1., vixit ſub Nerone et Veſpaſiano. Eum in praediis ſuis, ardente Veſuvio monte, cum villa ſua vſtum eſſe, commemorat ſcholiaſtes ad h. l. cf. Wernsdorf. poët. lat. min. T. III. p. XXXIII ſqq. Plures fuiſſe Baſſos Muſis deditos notat Broukh. ad Prop. I, 4, 1. cf. Voſs. de hiſt. lat. I, 22. *admouit*, compulit te, vt ſecederes. Multi Romanorum, praeſertim ii, qui bonarum literarum ſtudioſi erant, ſaepenumero, in praediis ſuis, non tantum otii et valetudinis cauſa, ſed vt ſtudiis ſuis ab vrbano ſtrepitu remoti viuerent, commorabantur. Horat. Epiſt. II, 2, 65 ſqq. 77 ſq. Plin. Epiſt. I, 9. Pro praedio poſuit apte *foco*, quia *brumae*, hiemis, mentio facta eſt.

2. *lyra et chordae*, pro: chordae lyrae. De lyra vide Iani ad Horat. Od. I, 10, 6. III, 2, 3. Eius imaginem expreſſam vides in *Niebuhr's Reiſebeſchr.* T. I. tab. 26. d. p. *viuunt*, ſonos edunt; animantur enim quaſi *pectine* ſeu plectro. *Tetrico*, ſeuero. Ovid. A. A. I, 721. Senec. Herc. fur. 579 ſq. ſpectat et ad carminis argumentum et ad modos graues; agitur enim de carminibus lyricis.

3. 4. *Mire opifex*, pro: mirus, admirabilis artifex; *intendiſſe*, graeca conſtr. nota. *intendiſſe numeris*, pro: *numeris condere*, vt eſt apud Ovid. Faſt. VI, 24. aut *numeris coërcere* ex Ponto IV, 8, 73. Ratio loquendi paullo inſolentior. *numeris* adcipio pro caſu tertio. Deinde nerui proprie intenduntur, cum iis quoque ſoni, pro quibus *numeri* docte poni poſſunt. Virg. Aen. IX, 776. Dicendum

igitur proprie fuiſſet: intendiſſe numeros (neruos numeroſe canentes) *primordiis veterum rerum*, ſeu ad primordia veterum rerum canenda; ſed inuerſione Noſter vſus eſt. cf. Horat. Epiſt. I, 3, 12 ſq. Sic quoque vſ. ſeq. proprie dicendum fuiſſet: *intendiſſe fidem latinam ad marem ſtrepitum* ſc. edendum, ſeu vt marem ſtrepitum ederet; nam ea ratio, qua *intendiſſe marem ſtrepitum* adcipiunt pro *auxiſſe marem ſtrepitum*, ſeuerioribus numeris res grandiores eſſe complexum, mihi hoc ſaltem loco non probatur. Exiſtimo quoque his duobus verſibus Noſtrum nihil aliud exprimere voluiſſe, quam Baſſum poëtam eſſe lyricum altioris ſpiritus; nam *primordia veterum rerum*, vt quoque Wernsdorf. l. c. indicat, ad laudes Deorum et heroum poteſt pertinere, in quibus *primordia veterum rerum* praecipue celebrantur. *marem* pro maſculum.

5. *iuuenes*, iuueniles. Ovid. Triſt. V, 1, 7. *iocos*, carmina erotica et remiſſioris ſpiritus, vt apud Ovid. Triſt. II, 494. et III, 2, 4 ſq., vbi carmen de arte amandi intelligitur; et *agitare iocos* pro: iocari, (Ovid. Met. III, 319.) quod eodem ſenſu, quo *ludere*, ſaepe obcurrit apud poëtas. Wernsdorf l. c. ſatiras intelligit. *pollice honeſto* eadem ratione poſitum eſt, qua *tetrico pectine* ſupra. Lyrae cantus temperabatur modo digito ſeu pollice, modo pectine ſeu plectro. Virgil. Aen. VI, 647.

6. *Egregius luſiſſe ſenes.* Caſaubonus legit: *egregios*, et quum *luſiſſe* eo ſenſu adcipiat, quo ſaepe obuium eſt (Virgil. Eclog. I, 10; Horat. Od. IV, 9, 9.), verba illa de laudibus vitae ſenilis otio et quieti redditae interpretatur. Verum poſſis aliam rationem inire, quae melius huic loco, mea quidem de opinione, conuenire videtur. *Ludere ſenes* eſt: agere ſenes ſeu ſimilare ſenes, (ſic Cic. ad Diuerſ. VIII, 9. *bonum ciuem ludere*) atque *agere* ſeu *ſimilare ſenes* eſt ſenum partes ſuſtinere, quae ſunt in hortando et monendo poſitae. Intelligenda itaque ſunt carmina paullo ſeuerioris generis, in quibus ſenum perſonam induit Baſſus, ad iuventutem virtutum praeceptis inbuendam; quod carminum genus egregie indicatur per *pollice honeſto*, atque obponitur illis *iuuenilibus iocis*. — *Ligus ora* pro: ora Liguſtica.

7. *Intepet*, tepidior redditur aut eſt. Paſſerat. ad Prop. IV, 1, 124. pro: ego fruor tepore orae Liguſticae. *hibernatque mare*, Horat. Sat. II, 2, 17. *hiemat mare*, vt *vernat* ap. Senec. Epiſt. 114. Hoc priori *intepet* non repugnare, diſci poteſt ex Cic. de Nat. Deor. II. c. 10. Plut. Quaeſt. natur. ?. T. XIII. ed. Hutt. Loca maritima hieme iis cali-

diora esse, quae a mari longius absunt, in vulgus notum est.

8. *qua latus ingens Dant scopuli. dant* pro: efficiunt. Lunae portus describitur; ingentes scopuli portum circumdantes pro lateribus eius sunt. Sed ingenio nostri poëtae adcommodatius videtur illud *dant latus* interpretari: exponunt latus mari, vt eo fluctuum vis et impetus frangatur. Virg. Aen. I, 105. cf. Valer. Flac. I, 619. Strabon. V. περικλείεται δ' ὁ λιμὴν ὄρεσιν ὑψηλοῖς, ἀφ' ὧν τὰ πελάγη κατοπτεύεται. cf. Ruperti ad Sil. Italic. VIII, 480. Huiusmodi portus Virgilii oculis obuersabatur Aen. III, 533 sqq. *et multa valle se receptat litus*, hoc amplitudinem portus indicat et litus interius planum; aut *vallis* est h. l. aquae superficies sinu reducto litoris cincta. Claud. XLIX, 37.

9. Est versus Ennii. v. Merulam ad Ennii fragmenta p. 3. *operae est* sc. pretium. Huius versus auctoritate loci amoenitatem probare studet.

10. *Cor.* Saepe vsus est hoc verbo priscus sermo latinus pro animo, ψυχῇ, prudentia: vnde adiectiua *cordatus*, *excors* cet. apud recentiores manserunt. Cic. Tusc. Q. I, 9. de Fin. II, 28. *Hoc est non modo cor non habere, sed ne palatum quidem. Cor Enni* pro: Ennius; sic *virtus Scipiadae* pro: Scipio. Horat. Sat. II, 1, 72. Significare videtur hoc loco Noster ex iis, quae adiiciuntur, sanam Ennii conditionem, quum desisset desipere. *postquam destertuit esse*, i. e. postquam desiuit esse, postquam intellexit se non esse; sed prius fortius, indicat enim insanam ebrii hominis conditionem somno leuatam; Nostrates: *verschnarchen.* Lucian. in Pseudom. T. II. p. 232. ed. Reiz. ὥσπερ καὶ ἐκ μέθης βαθείας ἀναφέροντες.

11. *Maeonides* Homerus ex patre Maeone, vt aiunt. *Quintus* praenomen est Ennii. Ennius tantum tribuit Homero, vt non solum vigilans de eo saepissime cogitaret et loqueretur, vt Cicero in Somnio Scip. 1. narrat, sed et somniarit, speciem Homeri ex Acheronte venientem sibi narrasse, vt anima sua se insinuasset prius panoni, ac deinde ex pauone transiisset in Ennii corpus, vt legitur apud Lucret. I, 125. Sic Lud. Küsterus narrat in Homeri hist. crit. cf. Merulam ad Ennii fragm. p. 7. *pauone ex Pythagoreo*, spectat hoc ad Pythagoreorum somnia, qui narrabant, Pythagorae animam in migratione sua per varia corpora prius in pauonem migrasse, deinde in Homerum transiisse; sed varius est apud varios auctores hic migrationis ordo. Ovid. Metam. XV, 160 sqq. Lactant. III, 18, 15 sq. cf. si tanti est,

loca laudata a van Staveren ad Hygini fab. 112. Sic adfectabat fortaſſe gloriam Homeri Ennius, vt ſequenti tempore Propertius Callimachi, (v. Propert. IV, 1, 64.) cuius nomine Propertium ab Horatio (Epiſt. II, 2, 92.) deſignari Vulpius in ſua διατριβῇ de vita Propertii exiſtimat.

12 — 17. Ibi ego curis omnibus ſolutus viuo, neque inuidia neque auaritiae ſordibus tangor.

12. *ſecurus vulgi*, oblitus vulgi, nihil curans vulgus. Virgil. Aen. I, 350. et X, 325. cf. Horat. Od. II, 16. in fine. *et quid praeparet Auſter.* Auſter in perſonam mutatus eſt. *praeparet*, moliatur, moueat; Virgil. Georg. I, 462: *quid cogitet humidus Auſter.* Propert. III, 3, 52; *quid flamine captet Auſter.*

13. *Infelix pecori.* Auſter in Italiae regionibus non ſolum pecori verum etiam hominibus noxius, (Horat. Od. II, 14, 15 ſq. Sat. II, 6, 18 ſq.) praeſertim auctumno, quum per mare mediterraneum delatus et grauidus humidis particulis morbos et febres excitet. Plin. H. N. II. ſect. 48. *ſecurus* h. l. pro: nulla inuidia tactus. cf. Horat. Sat. I, 1, 110 ſq. *angulus*, terrae portiuncula, quam vicinus poſſidet.

15. *peiores* ſunt, qui in tenuiore et humiliore loco nati ſunt, χείρονες; ad animi vitium hoc loco non poteſt trahi. *diteſcant*, intelligi poteſt: ſordidis et malis artibus, cuius rei exempla apud Iuvenalem plurima exſtant. *vsque recuſem*, ſemper ego nolim.

16. *Curuus ob id minui ſenio.* Curae enim et ſollicitudines animi ex inuidia ortae frangunt et debilitant hominis corpus atque macerant, ita vt ſenſim paullatimque velut tabe confectum euaneſcat. Hoc egregie obſeruarunt poëtae, quum inuidiam ſub hominis imagine et forma inducerent. Ovid. Met. II, 760 ſq. *curuus ſenio* pro: vexatus curis et angoribus; nam *curuus* pingit habitum corporis, quod curae degrauant, et *ſenium* pro eo ſaepe ponitur, quod *ſenium* adfert. Horat. Epiſt. I, 18, 47. Senec. Hipp. 1127 ſqq. Heſiod. op. et d. 93. αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι. Idem verſus exſtat apud Hom. Odyſſ. τ, 360. *aut coenare ſine vncto. ſine vncto* i. e. ſine ferculo lautiore. v. ſupra IV, 17.

17. *Et ſignum in vapida naſo tetigiſſe lagena.* cf. Horat. Epiſt. II, 2, 134. *naſo tangere aliquid* pro: adcurate aliquid inſpicere, quum oculis rem propius admoueas. *ſignum*, quo ſcil. obſignauerat lagenam, non vino ſed vappa plenam, oculis admouet, vt videat, an inlaeſum ſit. Sordidam parſimoniam hic probe depinxit; oſtendit

enim primum nimiam diligentiam in rebus viliſſimis ſervandis, deinde magnam hominis anxietatem, ne quid inde ſibi detractum ſit. De hoc obſignandi res varias more v. loca laudata a Ruperti ad Iuvenal. XIV, 126 ſqq.

18—24. Viuat alius alio more; nam mores hominum disſimiles ſunt; alii genium defraudant, alii omnia dilapidant. Ego meis rebus vtar, ita tamen, vt luxuriam vitem. Hac propoſitione generali commodiſſime ſibi ſtravit viam ad auaritiae et ſordium reprehenſionem, remotis et deriſis iis cauſis et rationibus, quas homines, hoc vitio laborantes, in ſuam rem proferre ſoleant.

18. *Discrepet* ſc. a me, a meo viuendi more. *Horoſcopus*, hora natalis, vnde fata hominum pendere ſomniabant aſtrologi, perſonae vicem ſuſtinet; ad quam quum ſe vertat poëta, ſententia per ſe vulgaris nouam vim adcepiſſe videtur. De hoc ornatus genere plura Quintil. Inſtit. VIII, 5.

19. *Producis*, in lucem edis. Sil. Ital. I, 112. *Geminos varo ingenio.* Ergo homines ſub vna eademque conſtellatione nati ingenii et morum ſimilitudine minime gaudent. Poëtae ornatum quisque facile ſentiet, conlata cum eius verbis nuda ſententia: hominum ſtudia diuerſa ſunt. Multa, quae ad aſtrologiae nugas pertinent, inuenies in notis Vulp. et Burm. ad Prop. IV, 1, 89.

19. *natalibus*. Dies natalis praecipue epulis celebrabatur. v. ad V, 151.

20. *olus*, i. e. cibum viliſſimum, quo tamen veteres Romani vtebantur, (Horat. Sat. II, 1, 74.) quorum ſobrietatem cum ſui temporis luxuria comparat Iuvenal. X, 78 ſq. *ſiccum*, non vnctum. *vafer*, ſollers, ingenioſus, vt ſunt ſordidi in cuſtodienda re. *Muria* erat vel aqua ſalſa, in qua aliquid fuerat maceratum aut ſeruatum, vel genus liquaminis ex thunnorum ſanie, vt *garum* e ſcombrorum. Horat. Sat. II, 8, 46. et 53; cf. Salmaſ. ad Solin. p. 244 ſq. Ad conſummandam ſordidae parſimoniae imaginem, adiecit: *empta in calice* i. e. exiguo vaſculo empta, vt tantummodo ad hunc diem ſubſiceret, aliis enim diebus minus laute epulabatur. Huc pertinet etiam *tingat.* cf. Horat. Sat. II, 2, 60 ſqq.

21. *Ipſe.* Nam ſeruo tanta res ſcil. non committebatur. *inrorans*, parciſſime inſtillans. *ſacrum piper*, i. e. piper tamquam rem ſacram et minime tangendam. Horat. Sat. II, 3, 110. et I, 1, 72. Oleris genus, vt beta, vino et pipere condiebatur. Martial. XIII, 13.

22. *magnanimus* per ironiam; quaſi oſtendat magnum animum in contemnendis diuitiis, quarum nullam rationem habet in ſumptibus faciendis. *puer*, adoleſcentulus; puerilis enim aut iuuenilis aetas in primis inclinatum ad magnas profuſiones habet animum. Horat. Sat. I, 2, 16 ſq. *dente peragit*, gula abſumit. Iuvenal. XI, 38 ſq. *bona grandia*, ingentem rem familiarem. Huiusmodi dilapidatoris exemplum propoſuit. Horat. Sat. II, 3, 206 ſqq. cf. Epiſt. I, 15, 37 ſqq. *vtar ego*, *vtar*, ſc. facultatibus meis, verum non abutar. Poſterius dupliciter expreſſit: neque ego aliis ad oſtentationem lautiſſimas dapes adponam: neque rariſſimis et exquiſitiſſimis ipſe fruar. cf. Horat. Epiſt. II, 2, 190 ſq.

23. *lautus*, magnificus, propter magnas inpenſas, quae in adparatu coenae huiusmodi faciendae erant. Simili ratione praetor lautus dicitur apud Iuvenal. XIV, 257. *lautus ponere* graeca conſtr. *rhombos*. in deliciis menſae *rhombus* piſcis habebatur. Horat. Sat. II, 2, 48 ſq. Epod. II, 49 ſq. cf. Iuvenal. IV, 39 ſq. et XI, 120 ſq. *libertis*. Eos Romani inter clientes et ſectatores menſarum honore dignabantur, Iuven. V, 28 ſq. Ex quo loco etiam diſces, magnum diſcrimen ſaepe fuiſſe inter dapes, quae domino et quae conuiuis humilioris loci adponerentur. Liberti infimum locum in conuiuiis obtinebant. Petron. 38. ibi v. Heinſ. ad verba: *qui libertini loco iacet.*

24. *ſollers noſſe*, ſollerter dignoſcens. Horat. Sat. II, 4, 35 ſqq. *Saliuam*, ſaporem. *tenuem*, qui non niſi a peritiſſimis poterat dignoſci. Ceterum *turdi* menſarum deliciae apud Romanos. Horat. Sat. II, 5, 10; Martial. XIII, 51. Scholiaſtes animaduertit, Perſium *turdarum* abuſiue dixiſſe, quum debuiſſet *turdorum* dicere, vt Horat. Sat. I, 5, 72. Addit praeterea: *Solent enim quidam gulae dediti tantae ſubtilitatis habere palatum, vt dignoſcant turdos, an cellarius an terrarius ſit, an maſculus an femina.*

25. 26. Dixit Noſter in anteced. *vtar ego, vtar;* ſubiunxit ſtatim: non tamen vt prodigi; deſideratur igitur, quem tandem modum adhibendum eſſe cenſeat in re fruenda. Hunc modum exprimit iam ſub forma regulae, quam aliis det et praeſcribat. *Meſſe tenus propria viue.* Ab agricolis ductum, qui ſumptus annuis agrorum proventibus metiuntur. Senſus eſt: Omnes tuos reditus poſſis quotannis ſine cura abſumere, atque hac ratione et liberalis et frugi hominis laudem retinere. Caue autem adcipias: omnes reditus abſumere debes, niſi ſordidus et auarus et eſſe et haberi velis. *Granaria emole*, frumen-

tum annuum sepositum consume, hoc enim fit molendo. *quid metuas* sc. hoc faciens. Adiungit rationem, cur omnis metus et dubitatio in hoc locum habere non debeat. *occa*, species posita pro genere; *occare* pro omnibus iis, quibus ager ad adcipiendum semen praeparatur. Ovid. Fast. IV, 645. *et seges altera in herba est*, ecce, altera messis iam tibi in agris resurgit, qua granaria tua iterum possis replere. Alio sensu eadem vsus est dictione Ovid. Heroid. XVII, 263. ibi v. Heins.

27—33. Venit iam ad causas, quibus sordes plerumque excusari solebant, quarum prima est, eaque specie quidem satis honesta: Parcendum est opibus et semper aliquid reseruandum et seponendum, si quid nec opinati adciderit, ne aliquando cogaris liberalitatis officia inopia deserere, vt semper habeas, quo inopiae amici cuiusdam possis subuenire. Verum, inquit Noster, si hoc adciderit, fundi aliqua portiuncula calamitati est subueniendum.

27. *Ast vocat officium.* Id quod praecepisti sequi non possum, nam amicus naufragium fecit, hic est mihi subleuandus. *Bruttia saxa.* Fretum illud inter Italiam et Siciliam nauigantibus periculosum intelligit.

28. 29. *Prendit amicus inops*, exquisitius, quam: eiectus est ad litus. Videmus illum naufragum fluctibus luctantem vix tandem se ad scopulum seruare, ceteris rebus omnibus amissis. Homer. Odyss. ε, 426 sqq. Virgil. Aen. VI, 358 sqq. *Condidit Ionio*, naufragio in Ionio mari amisit, *remque omnem*, et cum re etiam ea, quae sperauerat per illam rem consequi, quaeque sibi vouerat seu optauerat; sed vota *surda* (a Diis non exaudita) fuerunt. Potuit igitur Noster dicere, etiam vota illum mari condidisse seu naufragio amisisse, quandoquidem vota ad illam rem pertinuerant, et, re amissa, ipsa quoque sublata erant. Sensus: Omnia amisit, nihil seruauit, in liberalitate et misericordia amicorum perfugium quaerere debet.

30. *Ingentes de puppe dei. Dei* sunt simulacra Deorum puppi inposita, quorum sub tutela nauem voluerant esse nautae. Inde illas statuas nuncupat Petron. 105. *tutelam nauis*, quae cum Graeco παρασήμῳ non est confundenda, quamquam interdum signum in prora, παράσημον, vnde nomen naui saepe haesit, cum tutela in puppi vnum idemque fuit. v. de hac re Heins. ad Ovid. Trist. I, 10, 1. et Virgil. Aen. VIII, 93; V, 60. Huic Deo vel Deae vota pro reditu fiebant. Ovid. l. c. 43 sq. Illos Deos, qui nunc eiecti in litore iacent, nec nauem nec

ſe ipſos a tempeſtatis iniuria defendere poterant, vocat Noſter *ingentes* i. e. ſumma potentia praeditos, (Ovid. Faſt. V, 553.) eoque in riſum eos vertit. Quod quum pietati, quam Noſter vbique oſtendit, repugnare videatur, poſſis etiam *ingentes* ad ſimulacrorum ſtaturam trahere. Fortaſſe ſcripſit Noſter *ſqualentes*, limo ſcilicet et ſpuma maris. *obuia mergis*, expoſita mergis. Horat. Epod. X, 21 ſq.

31. *Coſta*, latus nauis laceratum. *nunc et de ceſpite viuo. ceſpes*, proprie herba vna cum terra euulſa, obponitur hoc loco reditibus. *viuo*, virenti. Ovid. Met. IV, 300 ſq.

32. *Frange aliquid*. adcommodate ad ceſpitem. Senſus: Conſumptis annuis reditibus portiuncula fundi tui ſubleua inopem, vt ſedem ibi conlocet ſuam, neque cogatur mendicare. Poſterius ſic expreſſum eſt: *ne pictus oberret*. v. ad I, 89. Naufragi amiſſis rebus omnibus tabulam, in qua maris tempeſtas, quae eos perdiderat, coloribus expreſſa erat, humero portantes vbique miſericordiam hominum inplorabant. v. Intpp. Iuvenal. XIV, 301. et Horat. in arte 20 ſq.

33. *Caerulea*, ex natura eiusmodi picturae epitheton hoc adiectum.

33—37. Sequitur alia ſordium cauſa. Multi Romanorum eo proceſſerant ſtultitiae et amentiae, vt, quo quam ſplendidiſſime ab herede mortui efferrentur, genium viui defraudarent (Horat. Epiſt. I, 5, 13 ſq.); quum contra alii, id quod minus mireris, futuri heredis cogitatione ad lautiorem vitam incitarentur. Horat. Od. II, 14, 25 ſqq.

33. *Coena funeris* ſeu funebris erat duplicis generis, vna diis manibus in rogo parabatur, proprieque vocabatur *ſilicernium;* altera proximis et amicis, eamque vocabant *epulum funebre*. v. Kirchm. de fun. Rom. VI, 5 ſq. Lipſ. ad Tac. Ann. VI, 5. Doering. ad Catull. LIX, 3. Lucian. Contempl. c. 22. T. I. p. 519. ed. Reiz. ibi Hemſterh.

34. *quod rem curtaueris*, rem familiarem minueris. Spectat hoc ad ſuperiora; *de ceſpite viuo frange aliquid*, non ad conſumptionem annui reditus; nam, cuius ſumptus annuos reditus non ſuperant, is rem familiarem minuere dici non poteſt.

35. 36. *vrnae Oſſa inodora dabit*. Corpore cremato et peracto oſſilegio reliquiae vino et lacte conſperſae adiectis odoribus vrna condebantur. Tibull. III, 2, 17. et I, 3, 7 ſqq. vbi v. Heyn. Propert. II, 10, 20 ſqq. *inodora*, ſine odoribus. Intp. Calpurn. eclog. IV, 19. cf. Ovid. Triſt. III, 3, 89. *neſcire paratus*, fortius quam: negligens, diſſimilans. *ſeu ſpirent cinnama ſurdum. Cinnama* Plin.

H. N. XII. ſect. 41. *Cinnamum* erat frutex corticis odoratiſſimi duorum cubitorum altitudine ampliſſimus. Inde fiebat vnguentum cinnamominum pretio prodigioſo. Plin. l. c. XIII. ſect. 2. Martial. IV, 13: *cinnama rara. ſurdum* pro: ſurde. *Surdus* a Plinio maiore ſaepe de iis rebus vſurpatur, quae nec oculos nec nares mouent, h. l. de re, quae hebeti odore eſt. Odores itaque intelliguntur ſitu corrupti ideoque viles. *Seu ceraſo peccent caſiae. Caſia* fortaſſe *der wilde oder Mutterzimt.* Voſs ad Virg. Georg. II, 466. Plin. H. N. XII. ſect. 43. cf. Salmaſ. ad Solin. p. 919 ſqq. fuſius de *cinnamo* et *caſia* disputantem. *peccet* i. e. vel nullum odorem emittat, vel alienum a natura ſua. *ceraſo* interpretes paſſim adceperunt pro gummi e ceraſo, verum quam auctoritatem in hoc ſecuti ſint, equidem adhuc reperire non potui, neque video ſane, quomodo caſia, ſiquidem noſtro *Zimt* haud plane abſimilis et cortex ſit, aliquo gummi genere poſſit adulterari. Siue enim caſiam hoc loco Noſter pro vnguento ex caſia facto poſuerit, ſiue ipſum librum caſiae fruticis intellexerit; vnguentum reſinae aut gummi additione non corrumpitur, niſi ſaporem aliquem aut odorem ei adferat, et vtroque gummi e ceraſo caret, nec in cortice vlla gummi admixtio locum habere poteſt. Adulterari caſiam, narrat Plinius H. N. l. c. *ſtyrace*, et, propter ſimilitudinem corticum, *lauri tenuiſſimis ſurculis.* Cur itaque *caſia* non poteſt permiſceri libro ceraſi, qui eamdem fere ſpeciem habet, et ſic adulterari et corrumpi? Quin puto Noſtrum de induſtria genus fraudis poſuiſſe, quod facillime detegi poſſet, niſi heres nimis *paratus* eſſet *neſcire.* cf. Io. Bodaeum a Stapel ad Theophraſt. H. Pl. IX. cap. 5. p. 986. Ceterum in cremandis mortuis vſum caſiae praecipuum fuiſſe, ſcimus ex Martial. X, 97. Corpus in rogo iam conlocatum vnguentis ſuaueolentibus perfundebatur. Stat. Silv. II, 1, 160 ſq. An hanc ad rem vnguento quoque ex caſia vſi ſint veteres, mihi quidem non liquet; ſed caſiam ipſam ſeu caſiae librum ſuper rogum fuiſſe ſparſum ac concrematum ad foetorem vſti corporis odoris ſuauitate mitigandum, adparet ex Martial. XI, 55, vbi caſiae et cinnami ſeparatim ab vnguentis fit mentio. Ipſos quoque caſiae ſurculos aduſtos ſuauiſſimi odoris fuiſſe, patet ex *Phoenicis* nido, ex omnibus rebus bene olentibus, quum cremarentur, conſtructo; v. elegiam de Phoenice ad calcem Claudiani adiectam v. 79 ſqq. ibique Burm. Ovid. Met. XV, 397 ſqq. Quibus rebus fit, vt mihi non plane abſurdum videatur

ſtatuere, caſiam ceraſi libro potuiſſe adulterari, etiamſi huius fraudis apud veteres nulla mentio reperiatur.

37. *Tunè bona incolumis minuas?* Verba ſunt heredis, quem loquentem inducit Noſter conſilio ſuo adcommodate, vt mores nempe huiusmodi hominum, alterius rei familiaris, quam vt ſuam ſpe iam deuorant, iacturam vehementer indignantium, quaſi ſub oculos lectoris vocet. *incolumis*, h. l. inpune. Ceterum genus loquendi iratorum eſt, vlciſcendi ſe occaſionem aut nactorum aut adhuc exſpectantium. *Beſtius* homo frugi et auarus atque nebulonum caſtigator vehemens, ex Horat. Epiſt. I, 15, 36 ſq. notus. *vrget*, adcuſat, culpam luxuriae transfert in

38. *Doctores Graios.* Senſus: Atque idem heres, vt alter Beſtius, frugalitatis et parſimoniae cauſam agens, reos agit doctores Graios, i. e. adfirmat, morum mollitiam et peruerſam vitae diſciplinam e Graecia cum literis Romae inlatam eſſe. Communis querela erat omnium Romanorum, apud quos antiqua ſimplicitas adhuc in pretio erat, iam ab iis temporibus, quae Ciceronis aetatem praeceſſerant, diſciplinam Romanam Graecarum doctrinarum ſubtilitate morumque prauitate eſſe conruptam. Iuvenal. VI, 16. et 291 ſqq. Ex hoc quaſi fonte manauit etiam odium in iſtam gentem, quae deuicta iam victoris ſuperbiae deſpectui erat. Quo odio nonnulli ita inflammati erant, vt literas quoque et ſapientiae ſtudium, quippe a Graecis ortum, reſpuerent et contemnerent, Iuvenal. III, 60 ſqq. XV, 110 ſqq.; ex quibus locis quoque adparebit, quantopere omnia Romae ad Graecorum inſtituta compoſita fuerint. *Ita ſit*, vt noſtrates: *ſo geht es. poſtquam ſapere vrbi*

39. *Cum pipere et palmis venit veſtrum hoc maris expers. veſtrum hoc ſapere, maris expers.* Omnes editiones, quas ego quidem inſpexi, habent *noſtrum hoc maris expers*, et inde nata eſt difficultas, ad quam tollendam plerique interpretes nequidquam ſudarunt. Haud ſcio, an Reizius hanc lectionem ingenio ſuo debeat; at vnusquisque intelliget, hac lectione recepta, faciliorem eſſe interpretationem. *veſtrum hoc ſapere* i. e. veſtra ſapientia. Bene Noſter vſus eſt hoc *ſapere*, quum anceps eius vis et poteſtas h. l. vehementer apta ſit. *maris expers*, (ſupra v. 4. eſt *marem ſtrepitum*) expers omnis roboris maſculi. Senſus: poſtquam veſtra ſapientia effeminata Romam venit, *cum pipere et palmis*, cum mercibus externis, commercio nempe cum populis orientis.

40. *Foenisecae*, proprie homines infimae conditionis; h. l. veteres Romani designantur agriculturae studiosi et omnis eruditionis expertes. *vitiarunt* verbum indignantis pro: tinxerunt. *crasso vnguine*, vnguento exquisito. Horat. in arte 375. Sensus: homines infimae sortis laute viuere didicerunt. Hanc interpretationem, quam Casaubonus dedit, facillimam saltem omnium esse, quae mihi quidem innotuerunt, non possum negare. Illud *maris expers* alio forsan sensu obcurrit apud Horat. Sat. II, 8, 15, atque haec res nonnullos interpretes, qui in singulis Persii verbis, quibus Horatius quoque vsus est, imitationem seruilem iniquissima ratione odorantur, in fraudem induxit, fecitque, vt ipse Casaubonus alteram interpretandi rationem proponeret, quam vereor vt cuiquam sit probaturus.

41. *Haec cinere vlterior metuas?* Verba sunt poëtae. *cinere vlterior* i. e. post combustionem tuam, post mortem. *haec*, minas illas heredis et conuicia. *At tu, quisquis eris meus heres* cet. Haec cum anteced. ita cohaerent: Tu sine vlla ratione reformidas sepulturae minus splendidae ignominiam, et heredis auaritiae indulges? Iam tibi ostendam, quemadmodum ego cum meo herede acturus sim, quando tempus ita tulerit, aut omnino mihi in mentem venerit, vt minus parce, immo lautius, viuendum esse existimem. Quibus autem ambagibus Noster non vtitur; fingit heredem suum praesentem, statimque eum adgreditur. cf. Horat. Epist. II, 2, 190 sqq.

42. *a turba seductior*. v. ad II, 4. Seducit heredem, vt consilium cum eo communicet, quod ad eum pertineat.

43. *a Caesare.* Sed a quonam? a Caio Caligula, quoniam Caesoniae mentio fit. De vera victoria non est cogitandum. Tacit. Germ. 37. *Drusus ac Nero et Germanicus in suis eos* (Germanos) *sedibus perculerunt. Post ingentes C. Caesaris minae in ludibrium versae. Inde otium, donec occasione discordiae nostrae et ciuilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias adfectauere, ac rursus pulsi inde, proximis temporibus triumphati magis quam victi sunt. missa est laurus.* Pro festo die quocumque posuit Noster eum diem, quo victoria a Caesare senatui per literas lauro inplicatas, vt tum mos ferebat, erat nunciata. v. Schwarz ad Plin. paneg. 8; Plin. H. N. XXXV. cap. vlt. Hac ratione obliquo quasi ictu tangit stultam Imperatorum vanitatem, qui saepius victorias de Germanis, vt ferocissima et Romanorum nomini infestissima gente, nusquam vero reportatas, senatui nunciarent,

et quaſi re bene geſta, vt grates Diis inmortalibus agerentur, feſta indicarent publice celebranda. cf. Sueton. Calig. 47.

45. *Frigidus cinis.* Verſatur Noſter in deſcribendo diei adparatu, qui, quo amplior et ſpecioſior eſt, eo magis ridenda res videri debet, quum reputas, de victoria agi ſimilata. *frigidus.* Remouetur cinis veterum ſacrificiorum, ob longam ſacrorum intermiſſionem frigidus.

45 — 47. Caeſonia, Caii Caligulae Imperatoris vxor, parat omnia, quae ad agendum triumphum neceſſaria erant. Locum hunc aliter explicare conatus ſum, ac vulgo interpretes. *Locare* adceperunt fere omnes pro: diſponere, et hoc, meo quidem ſenſu, fraudem fecit reliquae interpretationi, locoque ipſi omnem paene vim et ſalem abſtulit. *Locare* translatum eſt a cenſoribus aedilibusque curulibus, qui opera publica vel exſtruenda vel reſarcienda redemptorum vt minimum poſcenti publice addicebant. Cognoui poſtea ex epiſtola I. Fr. Gron. ad N. Heinſ. miſſa, N. Heinſium iam illam interpretationem dediſſe. v. Syllog. epiſtol. a viris ill. ſcr. cur. Burm. T. III. p. 52. Omnia deerant nempe Caeſoniae, quibus triumphum de Germano populo poſſet ornare, quandoquidem illa gens re vera deuicta non erat. Arma deerant, veſtes, captiui, nam Germani non erant ſpoliati, exuti, capti; haec omnia igitur paranda erant, et quaſi redemptoribus locanda, vt et prompta eſſent in ſimilationem veri triumphi rerumque hoſtibus detractarum, et minimo ſumptu, vt Imperator ipſe iuſſerat, conſtarent. *arma poſtibus* ſc. figenda. *poſtibus*, arcubus triumphalibus et templorum poſtibus. Claudian. XXIV, 67 ſqq. Broukh. ad Propert. III, 7, 26. Non ſolum publica templorum limina et poſtes, ſed etiam priuatarum aedium ſpoliis hoſtibus detractis eſſe exornatos, copioſe et docte adſerit Burm. Anthol. lat. T. I. p. 206 ſq. ad fragm. epigr. de Publ. Scip. verſ. 46. *chlamydes regum*, veſtes militares regum ſc. parandas locauit. Germanorum reges in triumphum ducti amplam ſemper materiam adulandi dabant. Omnino, quando de triumphis apud poetas ſermo eſt, ſemper regum captiuorum fit mentio. Horat. Od. II, 12, 11 ſqq. Propert. II, 1, 33 ſqq. *Lutea Gauſapa.* Non veſtes intelligendae ſunt, quamquam Caſaubonus, quum id adfirmat, Varronis auctoritate nititur; vbi enim vmquam relatum legimus, luteas veſtes Germanorum inſigne fuiſſe? ſed *gauſapa* eadem ratione, qua Sat. IV, 37, pro capillamento poſita. In editione Perſii Venet. 1516. vetus interpres, qui ſub Cornuti nomine venditur, haec habet: *Gauſape genus pilei, quorum*

(lege: *quo*) *captiuorum capita induebantur.* Vt ſcilicet mercede conducti aut aliunde capti et in triumphum producendi Germanorum ſpeciem prae ſe ferrent, debebant eſſe procera ſtatura, et capillis luteis ſeu flauis aut rutilis: (Iuvenal. XIII, 164 ſqq.) opus igitur erat tegumentis capitis e luteis pilis confectis, quae quoque conficienda debebant locari. Iuvenal. VI, 120. Martial. XIV, 24. Huiusmodi capitis tegumenta Romae in vſu fuiſſe in vulgus notum eſt. Inuenerant quoque artem rutilandi capillos lixiuio ſeu ſapone Gallico. Plin. H. N. XXVIII. cap. 12; Martial. VIII, 33. 20. — V. 47. *Eſſedaque*, vehicula, quibus Galli et Belgae in primis vtebantur. v. Heyn. ad Virgil. Ge. III, 204. Burm. ad Prop. II, 1. 85. *ingentesque Rhenos.* Caſaubonus exiſtimat, *Rhenos* Noſtrum pro: *Rhenanos homines* poſuiſſe; ſed hoc eſſet vtique nouum et ſine exemplo. Si Rheni adcolae intelligendi ſunt, legendum mihi videtur *Rhemas*, ſeu *Remos.* v. Oudendorp. ad Lucan. I, 424. Verum, ſi quid mutandum eſt, equidem malim: *ingentemque Rhenum* i. e. ingentem imaginem Rheni fluminis. Simulacra enim vrbium et fluminum, vt neminem praeterit, in triumphum producebantur. Propert. II, 1. 31 ſqq. Ovid. ex Ponto III, 4. 107 ſqq. Lucan. III, 75 ſqq. Claudian. XXIV, 22 ſqq. Anthol. lat. T. I. p. 230. ibi Burm. Ceterum victoriam de Germanis ſaepius poëtae ita expreſſerunt, tamquam Rheni numen armis Romanis ſe ſubmiſerit. Ovid. Faſt. I, 286. Martial. II, 2. 3. IX, 2. 3. Stat. Silv. I, 4. 89. Forſan *ingentesque Rhenos* ad plures Rheni imagines ſpectat, quibus diuerſa eius oſtia erant expreſſa. Caeſonia igitur ad mariti de Germanis victoriam triumpho celebrandam locat imagines Rheni ingentes faciendas. Etenim flumen ipſum ſeu eius imaginem, non Germanos aut Gallos eius adcolas, h. l. innui, indicare videtur verbum: *locat*, quod, quamcumque vim ei tribuas, ad captiuos ductum vix commodum ſenſum praebet. Ad horum verſuum explicationem faciunt ea, quae Sueton. Calig. 46. 47. Dio Caſſ. LIX. p. 659. E. narrant. Similem ſtultitiam Tacitus in vita Agric. 39. de Domitiano commemorat: *Inerat conſcientia, deriſui fuiſſe nuper falſum e Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus et crines in captiuorum ſpeciem formarentur.*

48. Hanc victoriam et ego pro virili celebraturus ſum. *Genioque ducis.* intelligo deum tutelarem ducis ideoque etiam omnis imperii, cui ſacra publice fiebant. Ovid.

Fast. V, 14; sqq. Per genium ducis Romani iurabant, Caligulaeque superbia et vecordia tanta erat, vt eum, qui numquam per genium suum deierasset, morte plecteret. Sueton. Calig. 27. cf. Schwarz ad Plin. paneg. LII. *centum paria* sc. gladiatorum. Horat. Sat. II, 3. 85 sqq. Suet. Claud. 34. Priuati quoque sub Imperatoribus spectacula edebant populo et munera. Iuvenal. III, 34 sqq. Martial. III, 16. Sub Tiberio iis tantum id licuit, quibus saltem quadringentorum millium res esset. Tacit. Ann. IV, 63. Interdum hoc ius honoris causa alicui dabatur. Sueton. Claud. 28. *ob res* cet. ironia acerbissima.

49. *quis vetat?* sc. tantum me insumere in celebrationem huiusmodi diei, quantum mihi lubet. Praeuertit hac interrogatione heredem vultu significantem, sibi illam liberalitatem minime placere. *aude.* ostendit hoc, quam audacter cum herede suo acturus esset.

50. *Vae, nisi conniues!* Minas iam adiicit, se maiore largitione vsurum, nisi id heres aequo animo tulisset. *oleum.* Saepe oleum distributum esse ab Imperatoribus populo, quin equiti et senatui in gymnasii vsum gratis praebitum, notum est ex Sueton. Caes. 38. Ner. 12. Tacit. Ann. XIV, 47. Eadem liberalitate licebat priuatis vti sub Imperatoribus in ipsorum honorem. *artocreas*, ferculi genus ex pane et carne confectum, omnino pro: epulas. Sic Laruntius Stella, poëta Patauinus, Domitiani triumphum ludis exquisitissimis donisque et muneribus populo datis celebrauit. Martial. VIII, 79.

51. *an prohibes?* rursus instat heredi. *dic clare.* constans et firmus testatoris animus heredem perculerat; nescit ille, quid respondeat, et mussare tantum audet. *Non adeo* sc. hereditatem tuam. Hoc subplere suadent sequentia.

52. *Exossatus ager iuxta est. Exossatus* est h. l. a lapidibus purgatus; lapides enim quasi ossa terrae sunt. Ovid. Met. I, 390. Intelligendus igitur est ager diligenter cultus et suburbanus, quod posterius indicatur per *iuxta.* Sensus: Sub hac conditione, vt omnes tuas profusiones aequo animo feram, hereditatem tuam adire nolo; adest enim ager probe cultus ad vitae necessitates mihi subficiens. Moriaris sine herede, qui iudicio tuo generis dignitate respondeat.

52—56. Si nemo consanguinitate et adfinitate mecum coniunctus iam superest, subiungit Noster, qui heres meus fieri possit, tamen de herede non est quod laborem; statim

aliquem inuenero, qui bonis a me relictis, quantulacumque ſint, contentus ſit futurus. Notum eſt, deficientibus *heredibus ſuis* et conſanguineis hereditatem ab inteſtato ex Romanorum more et inſtituto perueniſſe ad proximos *agnatos* i. e. ad virilis ſexus perſonas cognatione coniunctos, et, ſi hi nulli eſſent, ad gentiles. Sed forſan gentilitiae ſubceſſiones Perſii aetate iam in deſuetudinem abierunt, cognatique i. e. per feminas cognatione coniuncti, deficientibus agnatis, in ſubceſſionem vocabantur. Dicere igitur vult Noſter: ſi nulli agnati mihi ſuperſunt; pro hoc poſuit remotiores agnationis gradus. primum ait: *Si nulla ex amitis* (patris ſororibus) *reliqua* i. e. nemo ex tertio gradu agnatorum in linea transuerſa; porro, *patruelis* (filius ſeu filia ſororis patris) *nulla* i. e. nemo ex quarto gradu agnatorum in linea transverſa; tandem, *proneptis patrui* (filia neptis patrui) *nulla* i. e. nemo ex ſexto gradu agnatorum in linea transverſa. Pergit iam: Si nemo cognatorum mihi ſupereſt; pro hoc poſuit remotiores cognationis gradus: *nulla proles materterae*, *nulla proles auiae*. cf. Heinecc. antiq. Rom. lib. III. tit. 2, 5, 6.

55. *Bovillae ſunt vicus ad vndecimum lapidem Appiae viae; quia aliquando in Albano monte ab ara fugiens taurus, iam conſecratus, ibi comprehenſus eſt. Inde Bovillae dictae.* vet. Schol. cf. Broukh. ad Prop. IV, 1, 33. Cluver. Ital. antiq. p. 917.

56. *Cliuumque ad Virbi. Quatuor millibus ab Vrbe eſt Virbii cliuus, qua iter eſt ad Ariciam et ad nemus Dianae, vbi Virbius colitur, i. e. Hippolytus, quod bis in vitam prolatus ſit. Nota autem apud Virgilium* (Aen. VII, 765-777.) *fabula eſt.* vet. Schol. v. Heyn. Exc. VIII. ad Virg. A. VII, 761. Hic locus a mendicis praecipue frequentabatur. Martial. II, 19. XII, 32. 11. Iuvenal. VII, 117 ſq. vbi v. Ruperti. *Manium dicit deformem et ignotum hominum, eo quod Maniae dicuntur indecori vultu perſonae, quibus pueri terrentur.* vet. Schol. His verbis conſentire videtur prouerbium: *Multi Manii Ariciae.* v. Eraſm. in adag. Senſus: Heres hercle, etiamſi legitimum non inuenero, mihi non deerit; in mendicorum coetu ſemper probus aliquis mihi praeſto erit hereditatem meam adire non recuſaturus.

57. *Progenies terrae!* Verba legitimi heredis ſunt, hominis obſcuritatem contemnentis. Heres tibi praeſto

erit quidem, ſed qualis? obſcurus nempe. Terrae filii dicti ſunt populi, de quorum origine non liqueret, quosque in vna eademque regione ſemper habitaſſe conſtaret. Sic Athenienſes αὐτοχθονες, indigenae, vocabantur. Inde translatum hoc ad hominem obſcuro et ignobili loco natum. Apud Petron. 43. eſt: *terrae filio. Quaere ex me.* orationem Noſter excipit, vt doceat illum ſtultum, omnes homines quodammodo eſſe cognatos.

58. *quartus pater*, abauus nempe. *haud prompte.* refricanda enim quaſi prius eſt antiquae rei memoria.

59. *terrae eſt iam filius*. i. e. huius maiores qui ſint, nullus tibi dicere poſſum; eſt igitur iam obſcurum nomen.

60. *maior auunculus.* Propria vi huius verbi non vſus eſſe videtur Noſter. Sic conligit Perſius: Manius progenies terrae eſt; atqui atauus meus ab eadem terra editus: ergo Manius, frater ataui, quandoquidem vterque terram matrem ſalutat, eſt maior auunculus meus. Hac ratione optime rideri poteſt eorum ſtultitia, qui alto maiorum ſtemmate tument, nihilque ipſi faciunt tanta nobilitate dignum. Iuvenal. VIII, 272 ſqq.

61. Omiſſo Manio conuertit ſe Noſter ad priorem. *prior*, Tu qui legitimus mihi heres es et illi Manio praeferendus. *cur me in decurſu lampada poſcis?* prouerbialis locutio nata ex Graeco aliquo ludo, Varro R. R. III, 16, 9. *Nunc curſu lampada tibi trado.* Plato de legg. *γεννῶντας καὶ ἐκτρέφοντας παῖδας καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων*. Lucret. II, 78. *Apud Athenas quum iuuenes ludos curſu celebrabant, qui victor eſſet, primus facem tollebat, deinde ſequenti ſe tradebat, et ſecundus tertio: ſimiliter omnes, donec currentium numerus inpleretur;* vet. Schol. Hi *ἀγῶνες λαμπαδοῦχοι* non ſolum in Hephaeſteis ſed etiam in Panatheneis, Prometheis aliisque Athenis celebrabantur, prouerbiumque inde natum ſpectat proprie rerum viciſſitudines mutationesque, quibus aliud ab alio excipitur. Hoc loco ſub *lampade* opes, quibus heres legitimus viuo adhuc posſeſſore inhiat, intelligi debent. *in decurſu.* me adhuc currente; me viuo.

62. *Sum tibi Mercurius.* Mercurius omnis lucri inopinati auctor; inde Graecum ἕρμαιον. Horat. Sat. II, 3. 68. Senſus: Bona, quae ex hereditate tibi veniunt, non exſpectare debes vt rem debitam, ſed vt lucrum, quod tibi

nec opinanti contingit, et quod, quantulumcunque tandem ſit, aequi bonique conſulere debes. *ille*, Mercurius.

63. *Pingitur*. pingebatur Mercurius κερδῷος crumenam dextra tenens. *rennis?* recuſas adcipere oblatum? *vin tu gaudere relictis?* verba ſunt interminantis. *gaudere*, contentum eſſe.

64. *Deeſt aliquid ſummae*. Verba heredis ſummae deminutionem aegre ferentis, nec tamen plane audentis oblatum recuſare. *Minui mihi*. Me viuente illud, quod habeo, meum eſt; ſi quid inde detractum fuerit poſt mortem meam, quum coeperit eſſe res tua, tunc erit, quod doleas. *tibi totum*. Tuum enim eſt, quod hereditate tibi relictum eſt; quod antea inde deceſſerit, non erat tuum; tibi igitur ſumptibus meis nihil detrahitur.

65. *vbi ſit* cet. Dicere vult Noſter: rationem mearum rerum noli a me exigere. *fuge*, noli.

66. *Legarat Tadius*. Illud legatum Tadii poſitum eſt pro quibuscumque adceſſionibus, quibus res familiaris Perſii aucta fingitur. *nec dicta repone paterna*. nec repete mihi veterem illam cantilenam, qua filiis a patribus parſimonia commendatur.

67. *Feneris adcedat merces*. Hoc ſcilicet eſt, quod ſuadebant patres filiis. *Feneris merces* eſt lucrum ex pecunia fenere occupata. Horat. Sat. I, 2. 14. 3. 88. *Hoc, quod vobis lucri de fenere adceſſit, ad vſum vitae vobis proficiat* vet. Schol. *hinc*, ex fenere, non ex forte, quae ſemper integra ſeruanda eſt. *ſumptus* ſcil. qui faciendi ſunt ad vitae neceſſitates comparandas.

68. *Quid reliquum eſt? Reliquum?* Heres interrogat, et poëta grauiter commotus heredis inpudentia et inprobitate iterat interrogationem, pergitque cum incremento indignationis: Tune recuſas contentus eſſe relictis? recuſas? Iam curabo, vt tibi quam minimum poſt mortem relinquatur, vt tuo cum diſpendio diſcas, bona eſſe viventis non heredis viuo adhuc teſtatore. *nunc nunc inpenſius vnge*. Horat. Sat. II, 3. 125. et 2. 61. Senſus: Lautius iam mihi parate cibos.

69. *feſta luce*. vt ſupra: ſolis natalibus.

70. *Vrtica* pro: cibus viliſſimus, cuius tamen vſus feſto tantum die ab herede conceditur. *et fiſſa fumoſum ſinciput aure*. *Sinciput* ſc. porcinum. Caminis, quibus nos vtimur, carebant veteres, ſed fumus per fores et fe-

neſtras exibat, ſolebantque igitur res fumo condiendas tigillis ſuspendere, aut in ſumma aedium parte locare, vt de vino notum eſt. Burm. ad Petron. 135. Inter cibos vulgares et ruſticos erant etiam capita porcina, ſale et fumo durata, vt in longum tempus poſſent reſeruari. cf. Horat. Sat. II, 2. 117 ſq. Iuvenal. XI, 82 ſq. *fiſſa aure*, vel paxillo, quo erat caput ſuspenſum, perforata, vel canibus venaticis lacerata.

71. *nepos*, filius forſan, nepotino more viuens. *anſeris extis*, iecinore anſeris. Iecinora anſerum deliciae erant helluonum veterum, itaque anſeres alebantur, vt iecinora in magnam amplitudinem creſcerent. Plin. H. N. VIII. ſect. 77. X. ſect. 27. Horat. Sat. II, 8. 88. Martial. XIII, 58. cf. Heinſ. et Gonſal. ad Petron. 137. Iuvenal. V, 114. *satur anſeris extis* pro: repletus cibis delicatiſſimis.

72. *moroſa vena*. Venae libidine inflantur. Horat. Sat. I, 2. 33. hinc *vena* pro libidine ponitur et pro ſede libidinis, vt h. l. pro ea parte, qua viri ſumus. cf. Priapeia *Naiades antiqui Dryadesque habuere Priapi, Et quo tenta Dei vena ſubiret erat*. Martial. VI, 49. 2. *moroſa*, faſtidioſa. *ſingultiet*, fortius quam faſtidiet; ex faſtidio aut ventre cibis nimis obpleto ſingultus oritur. *inguine* ſaepe pro parte naturali vtriusque ſexus. Iuvenal. I, 41. h. l. pars intelligitur, qua feminae ſunt. *vago*. hoc epitheton adiicitur puellis, quae pudicitiam in propatulo habent. Propert. I, 5. 7.

73. *Patriciae inmeiat vuluae*. rem veneream cum nobili matrona exerceat. Horat. Sat. II, 7. 52. Senſus: vt mulieres vulgares pudicitiae vulgatae faſtidiat, et libido eius, magnis et amplis opibus adiuta, in feminas nobiles cadat. *trama* proprie filum, quod intra ſtamen currit: ſic Serv. ad Virgil. Aen. III, 483, vbi Noſter laudatur. Senec. Epiſt. 90. *deinde quemadmodum tela ſuspenſis ponderibus rectum ſtamen extendat, quemadmodum ſubtemen inſertum eſt, quod duritiam vtrimque comprimentis tramae remolliat, ſpata coire cogantur et iungi* cet. H. l. ſaltem *trama* ab ſubtemine diuerſa eſt. *Trama* erat filo magis torto ac duro, ſubtemen molli magis ac ſoluto, quo panni molleſcebant; villis et ſubtemine abſumpto reſtabat *trama*. Senſus: Egone ita me macerem, vt oſſa tantum et nerui ex toto meo corpore ſuperſint?

74. *Aſt illi* cet. At ille corpus bene curatum et ſaginatum habeat. Ventrem vocat *popam*, victimarium,

victimis ſaginatum. *tremat* verbum aptum pinguedini. *omento.* hoc enim in hominibus obeſis incrementa ſumere ſolet et ventrem extendere. Simpliciter hoc loco pro: adipe.

75—80. His verſibus Noſter docere vult, auaritiam nec finem nec modum noſcere. Stulte facere eos, qui, vt gratiam apud heredes ſuos ineant, ad opes vndique conligendas pericula omnia adeant, labores omnes exhauriant, dum ſtudeant, inexplebili heredum cupiditati ſatis facere.

75. *Vende animam lucro.* Sumptum ab iis, qui vitam ſuam laniſtis vendunt. Lipſ. Saturn. II, 3. Iuvenal. VIII, 192. ibi Ruperti. dictum pro: pericula vitae adi lucri cauſa. *excute*, peruagando ſcrutare. Iuvenal. XIV, 275 ſqq. Lucian. Toxar. T. II. p. 511. ed. Reiz. de mercatoribus ἅπασαν γὰρ οὗτοι ἀκτὴν καὶ πάντα αἰγιαλὸν, ὡς εἰπεῖν, διερευνησάμενοι καθ' ἕκαστον ἔτος, ὀψὲ τοῦ μετοπώρου εἰς τὴν αὑτῶν ἐπανίασιν.

76. *omne latus mundi.* remotiſſimas mundi plagas. *ne ſit praeſtantior alter* cet. Senſus: nullum quaeſtus genus tibi ſordeat, vel mangonium exerce.

77. *Cappadocas.* Seruorum genus poſuit proceritate corporum et habitu inſigne, audax et perfidum, ad turpia miniſteria praeſtanda idoneum. Lucian. in Aſino T. II. p. 604. ed. Reiz. Ad lecticas ferendas adhibebantur. Martial. VI, 77. 4. Suidas in prouerb. τρία κάππα κάκιστα, Κρῆτες, Καππάδοκες, Κίλικες. vet. Schol. dicit, Cappadoces habere naturale ſtudium ad falſa teſtimonia proferenda, additque: *qui nutriti in tormentis a pueritia, equuleum ſibi facere dicuntur, vt in eo ſe inuicem torqueant, et quum in poena perdurarent, ad falſa teſtimonia ſe bene venumdarent.* Fallaciis ſuis ſaepe libertatem nacti et ad dignitatem equeſtrem euecti ſunt. Iuvenal. VII, 15. ibi Ruperti. Martial. X, 76, 3. Ceterum ex Cappadocia, Galatia regionibusque, quae circa erant, multos ſeruorum greges quotannis Romam eſſe deductos, conſtat ex multis locis. v. interpp. ad Petron. 29. et 63. *Cataſta* erat pegma ligneum, in quo venales ſerui a mangonibus, quum illos vendebant aut vendere parabant, conlocabantur, et quidem nudi, ne emptoribus diligentibus fraus fieri poſſet. Claud. XVIII, 35 ſq. Sueton. ill. gramm. 13. *plauſiſſe.* Senſus: Ne ſit quis te callidior (*praeſtantior*) in commendandis emptori ſeruis venalibus,

quod fiebat plaudendo eos, ad indicandum bonum corporis habitum.

78. *Rem duplica.* Si nempe auaritiae heredis velis satis facere, auge rem familiarem, vt quibuscumque artibus dupla fiat. Horat. Od. III, 24. 59 sqq.

79. *redit in rugam* pro: iam decupla facta est res familiaris. Eleganter translatum hoc a vestibus. Ovid. A. A. III, 454. Quo ditior et elegantior aliquis erat, eo latiores et fusiores erant vestes. *redire in rugam* itaque pro multiplicari. De hac insatiabili auaritiae natura lege Iuvenal. XIV, 139 sqq. et 323 sqq. Claudian. III, 183 sqq. 196 sqq. *Depunge, vbi sistam*, constitue finem et modum, quovsque diuitias adcumulem.

80. *Inuentus, Chrysippe, tui finitor acerui. Aceruus* est ratio argumentandi a Chrysippo inuenta ab exemplo *acerui.* Aceruumne faciunt grana tria? non; an quatuor? non etc. et locum habet in omnibus, quae non certum modum significant, sed relatione tantum multum aut parum. v. Gesn. ad Horat. Epist. II, 1, 47. cf. Menag. ad Diog. Laert. II, 108. Proprie sic dicendum fuisset: Tu non magis terminum, vbi in adcumulandis diuitiis consistam, poteris constituere, quam terminus vllus in Chrysippi sorite seu aceruo vltimus potest vocari. Sensus: Quae fieri non possunt, vt fiant, non poteris efficere. Noster hoc per exclamationem expressit, quasi iam factum esset, quod fieri omnino nequit. cf. Aristoph. Plut. 134 sqq.